

RIKSADVOKATEN

STATSADVOKATENES KVALITETSUNDERSØKELSE 2020:

Prioriterte voldtektssaker

Innholdsfortegnelse

Forord	2
1. Sammendrag	3
2. Innledning	5
3. Forberedelse og gjennomføring av undersøkelsen	6
3.1. Forberedelse	6
3.2. Metode	6
3.3. Gjennomføring	7
3.4. Ressursbruk	7
4. Gjennomgang av resultatene	8
4.1. Noen overordnede trekk ved sakene	8
4.1.1 Sakstyper og koding	8
4.1.2 Nærmere om type voldtekt og antall mistenkte, fornærmede og vitner i hver sak	9
4.1.3 Tid fra gjerning til anmeldelse	10
4.1.4 Påtaleavgjørelse, saksbehandlingstid og fremdrift mv.	11
4.2. Initialfasen	14
4.2.1 Noen utgangspunkter	14
4.2.1 Politipatruljens arbeid på stedet (PPS)	15
4.2.2 Åstedet og tele/data/kamera	15
4.2.3 Fornærmede	16
4.2.4 Mistenkte	17
4.2.5 Vitner	17
4.3. Sporsikring	18
4.3.1 Innledende bemerkninger	18
4.3.2 Åstedet	18
4.3.3 Fornærmede og mistenkte, biologiske spor	18
4.3.4 Elektroniske spor	19
4.4. Tilrettelagte avhør	19
4.5. Politiavhør og avhørsrapporter	19
4.5.1 Innledning	19
4.5.2 Fornærmede	20
4.5.3 Mistenkte	23
4.5.3.1 Særlig om politiavhør av mistenkte under 18 år – i initialfasen og senere i etterforskingen	25
4.5.4 Vitner	26
4.6. Etterforsningsledelse	27

4.6.1 Redigering og etterforsningsplan mv.	27
4.6.2 Nærmere om etterforsningsledelsen	28
4.6.3 Etterforskning om straffutmåling, omvendt voldsalarm mv.	28
4.7. Påtalearbeid	29
5. Vurdering av resultatene og læringspunkter til fagledelsen	30
5.1. Overordnede resultater	30
5.2. Initialfasen	32
5.3. Sporsikring	32
5.4. Politiavhør og avhørsrapporter	33
5.5. Etterforsningsledelse, påtalearbeid og fremdrift m.v.	33
6. Oppfølging av resultatene	35
7. Statsadvokatembetenes regionale rapporter	36
Agder statsadvokatembeter	37
Hedmark og Oppland statsadvokatembeter	56
Hordaland, Sogn og Fjordane statsadvokatembeter	87
Møre og Romsdal statsadvokatembeter	100
Nordland statsadvokatembeter	111
Oslo statsadvokatembeter – Oslo politidistrikt	127
Oslo statsadvokatembeter – Øst politidistrikt	144
Rogaland statsadvokatembeter	162
Troms og Finnmark statsadvokatembeter - Finnmark politidistrikt	215
Troms og Finnmark statsadvokatembeter - Troms politidistrikt	228
Trøndelag statsadvokatembeter	243
Vestfold, Telemark og Buskerud statsadvokatembeter	266
8. Vedlegg	283

Forord

Riksadvokaten legger med dette frem resultatene fra kvalitetsundersøkelsen 2020. Det er gledelig å kunne konstatere at kvaliteten på etterforskningen av voldtektssakene har økt. Vi er ikke i mål, men vi er nærmere målet enn før.

Jeg ønsker å rette en stor takk til statsadvokatene ved de regionale statsadvokatembetene som har deltatt i årets nasjonale undersøkelse. Det har vært et ikke ubetydelig ressursuttak ved embetene ved undersøkelsen. Uten den budsjettmessige styrkingen av Den høyere påtalemyndighet de senere år, ville det ikke vært mulig å gjennomføre kvalitetsundersøkelser av et slikt omfang. Om lag tre statsadvokatårsverk har medgått til årets undersøkelse. I tillegg vil den kommende oppfølgingen av undersøkelsen kreve ressurser. Det er like fullt en god investering. Kvalitetsundersøkelsene har den fordel at de både bidrar til å presisere hva som ligger i kravet til høy kvalitet på et saksområde, og til å klarlegge i hvilken grad vi i praksis oppfyller disse kravene. Det gir et godt grunnlag for målrettede kompetansehevende tiltak og annen oppfølging.

Det er spesielt viktig å opprettholde kvalitetsperspektivet i disse krevende tider, og undersøkelsen bidrar til økt kvalitet i etterforskningen og påtalearbeidet på et høyt prioritert kriminalitetsområde.

Politidirektoratet har denne gang deltatt i planleggingen av undersøkelsen, og det er mitt ønske at vi samarbeider tett om oppfølgingen av resultatene. Måten politiet ressursettes og organiserer seg er viktige premisser for kvaliteten på etterforskning og påtalearbeid.

Oslo, 10. juni 2020

Jørn Sigurd Maurud
sign.

1. Sammendrag

Riksadvokaten fremlegger her de nasjonale resultatene fra kvalitetsundersøkelsen 2020 som omfatter de prioriterte voldtektssakene, hvor den sentralt fastsatte saksbehandlingsfristen er 130 dager. I løpet av tre uker i månedsskriftet januar/februar 2020 gjennomførte de regionale statsadvokatembetene en samordnet undersøkelse av kvaliteten på etterforskningen og påtalearbeidet i 609 påtaleavgjorte voldtektssaker med 614 ofre. Dette er den andre kvalitetsundersøkelsen hvor etterforskningen og påtalearbeidet i voldtektssaker er gjort til gjenstand for en landsomfattende felles evaluering i regi av riksadvokaten. Den første undersøkelsen ble gjennomført i 2016. Det ble også foretatt en kvalitetsundersøkelse i 2018 av de prioriterte voldssakene.

I denne nasjonale rapporten gis en oversikt over arbeidet med forberedelsene og gjennomføringen av undersøkelsen i kapittel 2 i rapporten. Der gis også en kort innføring i bakgrunnen for årets undersøkelse, valg av sakstyper, samt metoden som er anvendt. Undersøkelsen er blant annet forankret i regjeringens "Handlingsplan mot voldtekt 2019-2022". Et av tiltakene i planen var gjennomføring av en ny undersøkelse i 2020 av etterforskningskvaliteten i voldtektssaker, tilsvarende undersøkelsen fra 2016, for å belyse eventuelle endringer over tid.

Statsadvokatene har estimert at de har benyttet 415 dagsverk i arbeidet med å forberede undersøkelsen, selve gjennomføringen og til analysearbeidet av de regionale resultatene. Hver enkelt voldtektssak ble vurdert opp mot over hundre kvalitetsindikatorer ved at statsadvokatene fylte ut et elektronisk spørreskjema som det tok om lag en halv arbeidsdag å besvare. Kvalitetsindikatorerne var utarbeidet av en arbeidsgruppe, og gjenstand for flere kvalitetsforbedringer. Alle embetene testet ut spørreskjemaet ved å gjennomgå den samme voldtektssaken før undersøkelsen, og det ble gjennomført et planleggingsseminar ved Riksadvokatembetet.

Rapportens kapittel 4 sammenfatter resultatene fra de ti regionale embetene. Det gis en utførlig beskrivelse av resultatene på spørsmålene statsadvokatene besvarte når de gjennomgikk sakene i undersøkelsen. Det foreligger en rapport med resultater for hvert av de tolv politidistriktene. Disse er i sin helhet inntatt i rapportens kapittel 7. I kapittel 5 er det redegjort for læringspunktene fra årets undersøkelse. Disse er det særlig grunn til å arbeide videre med for statsadvokatene i deres fagledelse og i oppfølgingen av undersøkelsen i politidistriktene. Resultatene fra årets undersøkelse gir et godt fundament for politiet og statsadvokatene til å iverksette målrettet innsats for å høyne kvaliteten. Intern og ekstern oppfølging av undersøkelsen er omtalt i kapittel 6.

Det store flertallet av de undersøkte sakene gjaldt voldtekt utført ved samleie, og hvor flertallet av sakene gjaldt voldtekt begått ved vold/trusler. De resterende sakene gjaldt voldtekt begått mot fornærmede som var ute av stand til å motsette seg overgrepet. En stor andel av voldtektene hadde skjedd i forbindelse med fest eller uteliv, og i halvparten av sakene kjente offer og gjerningspersoner hverandre. I fire femtedeler av sakene var det oppgitt gjerningsperson når etterforskningen ble igangsatt, og 614 mistenktavhør er vurdert. Om lag 1350 vitneavhør er evaluert, og 614 avhør av fornærmede er gjennomgått.

Resultatene er ikke egnet som direkte sammenligningsgrunnlag eksempelvis med Politidirektoratets årlige rapport om anmeldt kriminalitet og straffesaksbehandling. Saksuttaket er begrenset og omfatter en fjerdedel oppklarte saker, og var ikke knyttet til anmeldelser inngitt et bestemt kalenderår. Men resultatene gir et oversiktsbilde over utviklingstrekk, og gir et godt grunnlag for å vurdere om det har skjedd endringer i kvaliteten på etterforskningen av voldtektssaker. Det er de samme fasene av etterforskningen som er vurdert i denne undersøkelsen som i de to foregående kvalitetsundersøkelsene, og alle tre undersøkelsene omfatter alvorlige integritetskremler hvor aktuelle etterforskningskritt og oppgaveutførelsen av disse er analysert.

Det overordnede inntrykket er at det gjennomføres mye godt etterforskningsarbeid i voldtektssakene. Særlig er det grunn til å fremheve at kvaliteten på *politiavhørene* gjennomgående er svært høy. Sammenlignet med foregående

undersøkelser synes det dessuten å være en heving av kvaliteten i det arbeidet som *gjøres i initialfasen*, eksempelvis ved kartlegging av aktuelle vitner. I sporsikringsfasen er det en markant bedring i sikring av elektroniske spor og sikring av rusmiddelundersøkelse av mistenkte og fornærmede i aktuelle saker sammenlignet med 2016 og 2018-undersøkelsen. Sakene var godt redigert og det er en klar bedring i påtalejuristenes utforming av siktelsener siden 2016-undersøkelsen.

Flertallet av sakene var anmeldt til politiet *over tre døgn* etter lovbruddet, og om lag 250 saker var avgjort innenfor den fastsatte *saksbehandlingsfristen*. I en femtedel av sakene var det grunnlag for tiltale, mens den resterende andelen var henlagt. Om lag halvparten av sakene var påtaleavgjort av politiet, og det var kun 14 % (88 saker) av sakene hvor påtalemyndighetens avgjørelser var påklaget til overordnet påtalemyndighet.

I *tre fjerdedeler* av sakene skyldtes ikke lang tidsbruk og inaktivitet forhold hos eksterne aktører eller omstendigheter utenfor politiets eller påtalemyndighetens kontroll, og det er et potensial i å redusere saksbehandlingstiden og liggetiden. Bruk av *etterforskningsplaner* manglet i for mange av sakene, og der hvor det forelå en plan var det i en for stor andel svakheter ved det nærmere innholdet i, og bruken av denne. God *påtalefaglig og politifaglig etterforskningsledelse* er helt sentralt for å sikre effektivitet og kvalitet, herunder formålsstyring av etterforskingen. Det er et forbedringspotensial i å få økt fremdrift og bedre styringen av sakene, både på påtale- og etterforskersiden. Det kreves eksempelvis tidlig tett påtalefaglig oppfølging av anmeldelser og avhør av fornærmede for å avklare om et anmeldt overgrep kan rettslig klassifiseres som en voldtekt i straffelovens forstand, en grundig vurdering av den aktuelle bevissituasjonen, og den potensielle bevis tilgangen. Dette kan være avgjørende for at ressurser benyttes på de alvorlige sakene, og ikke saker hvor det tidlig i etterforskingen fremstår klart at saken ikke har oppklaringspotensial eller mulighet for positiv påtaleavgjørelse. Da bør straffeforfølgningen i samsvar med riksadvokatens direktiver vurderes avsluttet så tidlig som mulig for å frigjøre ressurser til andre prioriterte saker.

2. Innledning

En kvalitetsundersøkelse inngår i fagledelsen til statsadvokatene overfor politiet, hvor formålet er å øke kvaliteten på straffesaksbehandlingen i bestemte sakstyper. Den første nasjonale kvalitetsundersøkelsen av etterforskning og påtalebehandlingen av straffesaker ble gjennomført i 2016, og omfattet saker om mishandling i nære relasjoner og voldtektssaker. ¹ Den andre undersøkelsen ble utført i 2018, og gjaldt prioriterte voldssaker. ²

Hundrevis av saker fra hver sakskategori ble gjennomgått av de regionale statsadvokatembetene ved undersøkelsene, og vurdert opp mot forhåndsfastsatte, nasjonale kvalitetsindikatorer. Resultatene ble det første året oppsummert i en nasjonal rapport. I 2018 ble det utarbeidet regionale rapporter hvor hvert embete analyserte resultatene i sin region, og disse inngikk i riksadvokatens nasjonale rapport om resultatene. De nasjonale rapportene ble begge årene distribuert, gjennomgått og fulgt opp av riksadvokaten, statsadvokatembetene og i politidistriktene.

Valget av sakstypen for den tredje landsomfattende kvalitetsundersøkelsen illustrerer den oppmerksomheten som over år har vært rettet mot kvaliteten på etterforskningen av voldtektssakene fra riksadvokatens side. Undersøkelsen i år har fulgt opp den første undersøkelsen slik at utviklingen kan følges, og avdekke eventuelle endringer over tid. Den gir også grunnlag for å sammenholde resultatene fra de foregående undersøkelsene siden alle omfatter alvorlige integritetskrenkelser.

Voldtektssaker har i en årrekke inngått blant riksadvokatens sentralt prioriterte sakstyper for politiets etterforskning. Dette innebærer at sakene skal gis forrang ved knapphet på ressurser. I disse sakene skal det tilstrebes kort saksbehandlingstid som gjennomsnittlig ikke skal overstige 130 dager fra anmeldelse til påtalevedtak i politiet, og sakene skal ha høy oppklaringsprosent. ³ Voldtekt av barn under 14 år er derfor ikke en del av undersøkelsen siden saksbehandlingsfristen ikke gjelder for de sakene.

¹ [Riksadvokatens skriftserie 1/2017](#) "Statsadvokatenes kvalitetsundersøkelse 2016 – voldtekt og mishandling av nærstående"

² [Riksadvokatens skriftserie 2/2018](#) "Statsadvokatenes kvalitetsundersøkelse 2018:voldssaker med frist"

³ Se blant annet [riksadvokatens rundskriv nr. 1/2020](#), pkt. IV, 3.

3. Forberedelse og gjennomføring av undersøkelsen

3.1. Forberedelse

Ved riksadvokatens føringer for statsadvokatens fagledelse i 2019 ble embetene gitt varsel om at en tredje kvalitetsundersøkelse var aktuell.⁴ Regjeringen la frem ny handlingsplan mot voldtekt 25. mars 2019, og et av tiltakene oppført etter forslag fra riksadvokaten var gjennomføring av en ny kvalitetsundersøkelse av voldtektssaker.⁵ I begynnelsen av april 2019 ble handlingsplanen distribuert, og tidspunktet for en felles nasjonal gjennomføring av undersøkelsen ble oppgitt til de regionale embetene.⁶

En arbeidsgruppe bestående av statsadvokater, politiet og Politidirektoratet ble i juni 2019 gitt i oppdrag å utarbeide kriterier for spørreskjema og veileder til bruk for undersøkelsen.⁷ Samtidig ble Kripas og Politihøgskolen bedt om å medvirke med innspill til utvikling av metoden og kvalitetsindikatorne som skulle benyttes.⁸ Den høyere påtalemyndighet har et særlig ansvar for å normere krav til kvaliteten på etterforskning og påtalearbeid. Utvikling av nasjonale kvalitetsindikatorer er et viktig bidrag i dette arbeidet.

Embetslederne ble gitt anledning til å komme med innspill til endringer i så vel spørreskjemaet som veileder, og etter enkelte justeringer ble spørreskjemaet utprøvd ved gjennomføring av en pilotsak ved embetene høsten 2019. Formålet med testen var å gjennomgå en voldtektssak ved alle embetene for å avdekke behovet for ytterligere tilpasninger i kvalitetsindikatorne, ressursbehovet og om tekniske forhold ved bruk av SurveyXact burde korrigeres.⁹ Deretter ble det gjennomført et planleggingsseminar i desember, hvor statsadvokatene som skulle delta i gjennomføringen av undersøkelsen gav ytterligere innspill til kvalitetsforbedring av spørreskjema og veileder.¹⁰

3.2. Metode

Det ble tatt utgangspunkt i metoden fra de foregående undersøkelsene. I de fleste spørsmålene var det stilt spørsmål om etterforskingsskrittet var "tilstrekkelig" gjennomført. Ved denne målemetoden skulle statsadvokaten som gjennomgikk saken bruke sitt påtaleskjønn og erfaring når kvaliteten på etterforskingsskrittet ble bedømt. Vurderingskriteriene var blant annet etterforskingsskrittets viktighet, om det var utført med nødvendig nøyaktighet og orden, om det var notoritet over hvordan etterforskningen var utført mv. Det skulle tas i betraktning at enkelte etterforskingsskritt kunne fremstå som overflødige når saken ble vurdert i ettertid, for eksempel gjøremål som var gjennomført med sikte på å identifisere en ukjent gjerningsmann som senere blir identifisert.

Svaralternativet "ja" ble benyttet når statsadvokaten etter en helhetsvurdering fant at etterforskingsskrittet var godt nok utført. Dersom det ikke var godt nok, eller ikke var gjort selv om det burde vært gjort, svarte en, "nei". Når et etterforskingsskritt det ble spurt om ikke var gjort, og det heller ikke var grunn til å gjøre det, svarte en "ikke aktuelt". Svaralternativet er tatt med for at undersøkelsen skal gi et riktig bilde av kvaliteten på etterforskningen, og for å motivere politiet til ikke å foreta etterforskingsskritt som er overflødige i den konkrete sak. Et unnlatt etterforskingsskritt behøver ikke tilsi lav kvalitet, som for eksempel når et foto av et åsted mangler fordi politiet ikke har klart å gjenfinne åstedet. Og en tilstått sak vil som oftest kreve mindre etterforskning enn saker som ikke inneholder en uforbeholden tilståelse. Det kan også være andre grunner til at etterforskingsskritt ikke er utført.

⁴ Riksadvokatens brev 21. desember 2018 "Riksadvokatens føringer for statsadvokatens fagledelse i 2019"

⁵ [Justis- og beredskapsdepartementet "Handlingsplan mot voldtekt 2019-2022"](#)

⁶ Riksadvokatens brev 9. april 2019 "Handlingsplan mot voldtekt 2019-2022 – Statsadvokatens kvalitetsundersøkelse 2020 – voldtekt"

⁷ Riksadvokatens brev 21. juni 2019 "Kvalitetsundersøkelsen 2020 – oppdragsbrev"

⁸ Riksadvokatens brev 21. juni 2019 "Kvalitetsundersøkelsen 2020 – medvirkning"

⁹ Statsadvokatene registrerte svarene i spørreskjemaet i dette elektroniske spørreskjemaverktøyet.

¹⁰ "Veileder til statsadvokatens undersøkelse av kvalitets i politiets etterforskning Tema for 2020: Prioriterte voldtektssaker"

Spørreskjemaet ble i årets undersøkelse i enkelte spørsmål utvidet med et fjerde svaralternativ, "vet ikke". Dette gjaldt særlig spørsmål som knyttet seg til informasjon som en av ulike grunner ikke kunne gjenfinnes i saksbehandlingssystemet for straffesaker.

3.3. Gjennomføring

Statsadvokatene innhentet de siste påtalegjorte voldtektssakene¹¹ regnet tilbake i tid fra 31. desember 2019, ved et bestillingsbrev til politiet etter en mal fra riksadvokaten, etter følgende fordeling:¹²

Embete:	Antall saker
Agder	40
Hedmark og Oppland	40
Hordaland og Sogn og Fjordane	60
Møre og Romsdal	40
Nordland	40
Oslo	180
Rogaland	60
Troms og Finnmark	40
Trøndelag	50
Vestfold, Telemark og Buskerud	60

Sakene ble i all hovedsak undersøkt digitalt, og om lag 25 % av de innhentede sakene skulle ha en oppklart kode. Sakene som ble undersøkt var påtaleavgjort i tiden fra sommeren 2017 og frem til 31. januar 2019.

Undersøkelsen ble gjennomført samtidig ved de regionale embetene i tiden 20. januar til 7. februar 2020. Det blir avholdt et erfaringsseminar én måned etter undersøkelsen var avsluttet, hvor statsadvokatene som hadde gjennomført undersøkelsen delte sine erfaringer fra forberedelsen, gjennomføringen og plan for bruk av undersøkelsen i fagledelsen overfor politidistriktene, samt andre funn som undersøkelsen ikke dekket og som kunne ha betydning for fagledelsen.¹³ Mal for regional rapport ble sendt embetene forut for seminaret, og de fikk oversendt sine regionale resultater og gitt tilgang til en interaktiv web tjeneste for å analysere resultatene i slutten av februar i år.¹⁴

3.4. Ressursbruk

Det ble brukt anslagsvis 2 ½ timer til en halv dag på hver sak, og flere embeter har rapportert om en ressurskrevende undersøkelse. Ved embetene deltok 29 statsadvokater ved gjennomføringen av undersøkelsen, og 2 statsadvokater ved Riksadvokatembetet har administrert arbeidet. Ved embetene er det medgått anslagsvis 415 dagsverk hos statsadvokatene til forberedelse, gjennomføring og analyse av de regionale resultatene. Oppfølgingen av undersøkelsen vil kreve ytterligere ressurser. Noen embeter har fulgt oppstart- og erfaringsseminarene via videokonferanse, og sparte ressurser ved dette, og andre har ikke inkludert medgått tid til skriving av regional rapport i sine estimat. Arbeidet til arbeidsgruppens, administrativt personale i Den høyere påtalemyndighet og i politiet, samt arbeidet ved Riksadvokatembetet er ikke inkludert i beregningen av dagsverk som har medgått til undersøkelsen.

¹¹ Strasak-koder: Straffeloven 1902:1401 (voldtekt § 192,1. og 2.ledd), 1420 (voldtekt § 192,3. ledd), 1423 (grovt uaktsom voldtekt § 192,4. ledd) Straffeloven 2005: 1451 (Voldtekt uten samleie), 1452 (Voldtekt til samleie), 1453 (Grov voldtekt), 1454 (Grov uaktsom voldtekt)

¹² Riksadvokatens mal 18. desember 2019 "Bestillingsbrev politidistrikt"

¹³ Riksadvokatens agenda til erfaringsseminar 9. mars 2020

¹⁴ Riksadvokatens mal 24. februar 2020 regional rapport

4. Gjennomgang av resultatene

4.1. Noen overordnede trekk ved sakene

4.1.1 Sakstyper og koding

Alle straffesaker blir i politiets saksbehandlingssystem registrert med en kode som betegner hvilken gruppe saken hører innunder (statistikkgruppe). I undersøkelsen inngikk saker fra syv statistikkgrupper.¹⁵ I disse var forhold etter både ny og gammel straffelov, idet påtaleavgjorte saker fra før 31. desember 2019 kunne omhandle voldtekter begått før ikrafttredelsen av ny straffelov 1. oktober 2015.

Den første statistikkgruppen fra 1902-loven (1401), omhandler voldtekt henholdsvis uten og med samleie, og korrelerer med statistikkgruppene 1451 og 1452 etter 2005-loven. Den andre statistikkgruppen fra gammel straffelov (1420), omhandler voldtekt hvor strafferammen heves til 21 år grunnet særskilte omstendigheter, f.eks. at voldtekten er begått i fellesskap. Denne gruppen tilsvarer statistikkgruppe 1453 i ny straffelov. Den siste gruppen fra gammel straffelov (1423) omhandler grov uaktsom voldtekt, og slike saker vil etter ny lov bli registrert under statistikkgruppe 1454. Selv om det er syv ulike statistikkgrupper, er det således kun fire hovedgrupper av saker; voldtekt uten samleie, voldtekt med samleie, grov voldtekt og grov uaktsom voldtekt.

Sakene fordelte seg mellom statistikkgruppene slik (prosentvis andel og antall saker):

Straffeloven 1902:

1401 (voldtekt (§ 192,1. og 2.ledd))	12 % (71)
1420 (voldtekt (§ 192,3. ledd))	1 % (9)
1423 (grovt uaktsom voldtekt (§ 192,4. ledd))	0 % (1)

Straffeloven 2005:

1451 (Voldtekt uten samleie)	12 % (72)
1452 (Voldtekt til samleie)	71 % (435)
1453 (Grov voldtekt)	2 % (13)
1454 (Grov uaktsom voldtekt)	1 % (6)

Riktig registrering av saker er svært viktig. Politiet og påtalemyndigheten mottar en stor mengde nye anmeldelser hver dag, og ved gjennomgang av disse er det essensielt at en kan fange opp de saker som i henhold til sentrale direktiver og føringer skal gis prioritet fremfor andre, ikke minst i den viktige innledende fasen. Feil kode i oppstarten av en voldtektssak (f.eks. at saken kodes som undersøkelsessak eller som et mindre graverende seksuallovbrudd, eksempelvis seksuelt krenkende atferd) kan føre til at sakens alvorlighet ikke fanges opp av påtaleansvarlig og ledelse. Registreringen kan ha betydning ikke bare for prioriteringen av saken, men for hvilke ressurser som settes inn, hvilken kompetanse politiet benytter og hvorvidt det utarbeides en etterforskningsplan. Riktig koding, både ved sakens oppstart og underveis i etterforskningen, er også viktig for at statsadvokatene via politiets styringssystemer har et oppdatert bilde av hvilke alvorlige saker som er under etterforskning og fremdriften i disse.

¹⁵ I tillegg kom det ved en inkurie med to saker fra statistikkgruppen "1455 - forsøk voldtekt". En av disse dreide seg imidlertid om en fullbyrdet voldtekt til samleie.

Ved oppstart var 83 % av sakene i undersøkelsen kodet riktig i politiets saksbehandlingssystem. Det vil alltid være slik at enkelte saker er så vidt sparsomt opplyst på registreringstidspunktet at det kan være vanskelig å registrere saken riktig. Like fullt synes det å være et visst rom for forbedring. Når det gjelder så vidt alvorlige forhold som voldtekt, må ambisjonen være at en høyere andel av sakene skal ha en korrekt koding ved oppstart.

Også ved påtaleavgjørelsen er det viktig med rett registrering, blant annet for å sikre at den informasjon om avgjørelsen som gis til sakens parter blir korrekt, og av hensyn til analyser som baserer seg på statistikk fra politiets databaser. Riktig koding er like viktig selv om en sak henlegges. Dersom det anmeldte forhold i realiteten ikke er en voldtekt, er det viktig at den mistenkte ikke forblir registrert i politiets systemer med en voldtektsanmeldelse.

Ved påtaleavgjørelsen var hele 94 % av sakene registrert med rett kode. Det er et godt resultat, og omtrent samme resultat som i 2018-undersøkelsen, men tilnærmet alle sakene bør på dette stadiet være korrekt registrert.

4.1.2 Nærmere om type voldtekt og antall mistenkte, fornærmede og vitner i hver sak

Statsadvokatene ble bedt om å identifisere hva slags type voldtekt det dreide seg om, og tok utgangspunkt i KRIPOS sin klassifisering av åtte forskjellige kategorier av voldtekt.¹⁶

De ulike kategoriene sier ikke noe om den rettslige subsumsjonen, men beskriver de nærmere omstendigheter rundt den anmeldte voldtekt, og baserer seg således i hovedsak på den fornærmedes forklaring.

Festrelaterte voldtekter skjer typisk i forbindelse med fest eller uteliv. Både de fornærmede og gjerningspersonene er ofte unge, og overgrepene skjer etter at det er etablert en viss kontakt. Et typisk trekk er at en eller begge parter har konsumert betydelige mengder alkohol.

Bekjentskapsvoldtekt omfatter den situasjon at gjerningsperson og fornærmede har vært i noe kontakt før voldtekten, enten fysisk eller over internett. Kontakten må være av et visst omfang, f.eks. vil det være ikke tilstrekkelig dersom voldtekten skjer på første date etter å ha funnet hverandre på Tinder dagen før. Skjer det i festsammenheng kodes saken festrelatert.

Relasjonsvoldtekter er voldtekter der den fornærmede og gjerningspersonen er eller har vært ektefeller, kjærester eller partnere. Hendelsen kan være enkeltstående, eller parforholdet kan ha vært preget av vold, trusler og seksuelle krenkelser over lengre tid. Skjer voldtekten i sammenheng med fest, er den likevel klassifisert som en relasjonsvoldtekt.

Voldtekt i familien dekker situasjoner der mistenkte og fornærmede lever i et familieforhold, men uten å være eller ha vært kjærester, samboere eller ektefeller. Kategorien inkluderer også familieforhold som ikke involverer biologisk slektskap.

Sårbarhetsvoldtekter kjennetegnes ved at de fornærmede ofte lever et liv i ensomhet og er temmelig isolert fra samfunnet. De befinner seg i en sårbar situasjon, noe som gjør dem spesielt utsatt for gjentatte overgrep. Prostituerte, rusmisbrukere og personer som oppholder seg i trygdeboliger eller institusjoner, er spesielt utsatt.

Internettrelatert er voldtekten når den skjer over internett uten fysisk kontakt mellom gjerningsperson og offer.

Overfallsvoldtekter er voldtekt der offer og gjerningspersonen ikke kjenner hverandre forut for overgrepet, og der handlingen begås med ingen eller kortvarig foranledning. Voldtekten skjer oftest på offentlig sted, men kan også skje på et utested, i en oppgang eller i en bil. Gjerningspersonen pasifiserer ofte offeret ved bruk av vold eller trusler.

¹⁶ [Kripas' rapport om voldtektssituasjonen i Norge 2018](#), utgitt september 2019

Annet er en "restkategori" for voldtekter som skjer under andre omstendigheter enn nevnt over.

Sakene fordelte seg slik (her var det mulig å krysse av på flere alternativer):

Festrelatert	43 % (260)
Bekjentskap	25 % (155)
Relasjon	26 % (158)
I familien	6 % (34)
Sårbarhet	5 % (33)
Internettrelatert ¹⁷	0 % (1)
Overfall	8 % (48)
Annet	2 % (15)

Resultatene viser at en meget stor andel av voldtektene skjer på fest, og at det i de fleste tilfeller foreligger et bekjentskap eller en relasjon mellom partene.

Hva gjelder den rettslige subsumsjonen, var det kun to saker som gjaldt voldtekt ved at gjerningsmannen får offeret til å ha seksuell omgang med en annen eller utføre handlinger på seg selv (straffeloven § 291 bokstav c). For øvrig gjaldt 60 % voldtekt ved vold eller trusler, og 46 % omhandlet voldtekt ved at offeret var ute av stand til å motsette seg handlingen (typisk på grunn av rus).¹⁸

I 99 % av sakene var det kun registrert én fornærmet. Kun i 7 % av sakene (43 saker) var det mer enn én gjerningsperson, og i det store flertall av dem var mistenkte allerede på anmeldelsestidspunktet identifisert ved navn (80 %).

Statsadvokatene har i undersøkelsen også kartlagt antall vitner i hver sak. Dette inkluderer alle vitner som er blitt avhørt i anledning etterforskingen, og omfatter således alt fra vitner som f.eks. har vært tilstede på den samme festen hvor voldtekten skjedde, til familiemedlemmer, leger og andre som i etterkant kan ha fått opplysninger om forholdet. I 21 % av sakene er det ikke gjennomført vitneavhør overhodet. På den annen side er det gjennomført fire eller flere vitneavhør i 34 % av sakene. Den største prosentandelen hvor det ikke var avhørt vitner fant man i de saker der det var gått mer enn tre måneder fra gjerning til anmeldelse, for om lag en tredjedel av sakene her var det ingen vitneavhør. Der anmeldelsen fant sted innen tre døgn, eller mellom tre døgn og tre måneder, var prosentandelen henholdsvis 16 og 19 %.

4.1.3 Tid fra gjerning til anmeldelse

I kvalitetsundersøkelsen fra 2016, hvor 275 voldtektssaker ble gjennomgått, ble ca. halvparten av sakene anmeldt mer enn tre døgn etter hendelsen. En ikke ubetydelig andel, 21 %, ble anmeldt over tre måneder etter. Årets undersøkelse, som altså omfatter mer enn det dobbelte antall saker, viser at det fortsatt er en relativt stor andel som anmeldes lenge etter at forholdet har skjedd, og nesten en tredjedel av sakene anmeldes mer enn tre måneder etterpå.

¹⁷ At det kun var én slik sak, har formentlig sammenheng med at undersøkelsen ikke omfatter voldtekt av barn under 14 år, som ofte er fornærmet i denne type saker.

¹⁸ Her kunne det krysses av på flere alternativer for hver sak, noe som er årsaken til at totalen overstiger 100 %.

Tid fra gjerning til anmeldelse i antall dager:

<3	44 %
3-90	28 %
>90	29 %

Sakenes natur, med et ofte komplekst og vanskelig bevisbilde, medfører at det kan ha stor betydning for potensialet for oppklaring hvor tidlig politiet blir kjent med forholdet. Muligheten for å finne biologiske spor forsvinner relativt raskt, og også andre bevis, f.eks. tekniske, kan bli umulig å oppdrive etter noe tid, enten fordi involverte kan ha slettet slike, eller f.eks. grunnet begrensninger i lagringsadgang hos eksterne tilbydere. Også verdien av vitnebevis kan svekkes etter hvert som tiden går, og det er viktig å innhente gode forklaringer fra involverte personer før minnet om hva som har hendt svekkes eller påvirkes av andre omstendigheter. Ikke minst gjelder dette ved de såkalte festvoldtekter, hvor det gjerne har vært mange unge personer til stede, som normalt er aktive brukere av sosiale medier. Her vil risikoen for påvirkning – bevisst eller ubevisst – være relativt stor.

Når en skal vurdere årsaker til at en stor andel av voldtektssakene ender i henleggelse, må en derfor – i tillegg til andre faktorer – ta i betraktning at en ikke ubetydelig andel anmeldes sent, med de begrensninger dette legger på oppklaringsmulighetene.

Det er antatt å være store mørketall når det gjelder voldtekt, og det er kjent at en del fornærmede kvier seg for å igangsette en prosess som involverer offentlige myndigheter som politiet og domstolene. Det kan være mange og sammensatte årsaker til at en fornærmet inngir anmeldelse noe tid etter et overgrep. Dersom en fornærmet først velger å gjøre politiet oppmerksom på det som har skjedd, er det av stor betydning at de opplever at deres anmeldelse blir tatt på alvor. En faktor som kan ha betydning for hvordan de fornærmede opplever deres møte med politiet og påtalemyndigheten – og som i enkelte tilfeller også kan ha betydning for oppklaringsmulighetene – er hvor lang tid det går fra politiet blir kjent med saken, til den fornærmede blir avhørt.

I årets undersøkelse ble statsadvokatene derfor bedt om å kartlegge hvor lang tid det gikk fra en fornærmet kontaktet politiet, eller fra forholdet på annet vis ble kjent for politiet, til første avhør av den fornærmede. I 66 % av sakene skjedde dette mindre enn et døgn etter hendelsen, og økes perioden til en uke, var den fornærmede innen den tid avhørt i 83 % av sakene. For de resterende 17 % gikk det mer enn en uke til den fornærmede ble avhørt.

Resultatet er adekvat, når en tar i betraktning at en del forhold anmeldes relativt sent. Det kan være gode grunner til at en avventer avhør, og det er ikke alltid at et *raskt* avhør er det beste for saken. Det kan f.eks. være nødvendig eller hensiktsmessig først å innhente ytterligere opplysninger, og det kan også være behov for å vente for å kunne benytte de mest kompetente og erfarne etterforskerne til avhøret. Ambisjonen må likevel være at en noe mindre andel avhøres så vidt sent som mer enn en uke etter hendelsen. Det kan være en stor belastning å anmelde en voldtekt, uavhengig av når den har skjedd, og det vil ofte oppleves som en tilleggsbelastning å måtte vente lenge på å få avgi sin forklaring. Går det for lang tid, risikerer en at den fornærmede ikke lenger ønsker eller makter å gjennomføre avhør.

4.1.4 Påtaleavgjørelse, saksbehandlingstid og fremdrift mv.

Flertallet av sakene ble påtaleavgjort av politiet (56 %). Politiet har ikke kompetanse til å utferdige tiltale for voldtekt, men har i visse tilfeller adgang til å henlegge et slikt forhold. En eventuell klage over henleggelsen

behandles da av det regionale statsadvokatembetet. I 39 % av sakene ble påtaleavgjørelsen fattet av statsadvokaten, mens riksadvokaten avgjorde 5 %.¹⁹

Påtaleavgjørelsene fordelte seg slik:

Tiltale/innstilling om tiltale	20 % (119)
Henlagt	79 % (483)
Annet	1 % (7)

Ved vurdering av tallene, må det tas i betraktning at det i utvalget saker var inntatt en gitt andel (25 – 30 %) som av politiet blir registrert som oppklart. Dette ble gjort for å unngå at sakene som ble undersøkt bare, eller i for stor grad, omfattet henlagte forhold. Saker med oppklart-koder vil typisk være tiltaler, men kan også innbefatte henleggelse, f.eks. henleggelse fordi anmeldelsen er åpenbart grunnløs, fordi forholdet er foreldet eller på grunn av gjerningsmannens død. Andelen tiltaler er derfor ikke nødvendigvis representativt sammenlignet med statistikk hvor alle voldtektsanmeldelser for 2019 inngår.

Kategorien "annet", som gjaldt syv saker, omfatter ikke andre positive påtaleavgjørelser enn tiltaler (f.eks. var det ingen saker som ble avgjort ved påtaleunntatelse eller oversendt til konfliktråd). Saker som faller i denne kategorien, kan f.eks. være de som er stilt i bero fordi mistenkte har unnveket til utlandet, eller saker som ved en feil er kodet som oppklart av politiet selv om de fortsatt ligger til etterforskning.²⁰

Bare 14 % av sakene var klagebehandlet. Dette er et relativt beskjedent tall, og viser at henleggesvedtakene i ganske liten grad blir påklaget til overordnet påtalemyndighet. Flere av de regionale statsadvokatembetene påpekte i sine rapporter at de var overrasket over resultatet, idet flere hadde en oppfatning av at det i voldtektssaker innkommer relativt mange klager fra bistandsadvokatene. Undersøkelsen avdekket for øvrig at henvendelser fra bistandsadvokat, eller forsvarer, ble besvart på en god måte og innen rimelig tid i 90 % av aktuelle tilfeller, noe som er et nokså godt resultat.

Det har lenge vært en utfordring at mange av voldtektssakene ikke blir behandlet innen den sentralt fastsatte frist på 130 dager.²¹ Årets undersøkelse reflekterer at dette fortsatt gjelder. På nasjonalt nivå ble bare 41 % av sakene avgjort innen fristen, og hele 15 % hadde en saksbehandlingstid på mer enn et år.²²

Dager fra anmeldelse til påtaleavgjørelse:²³

1-30	8 %
31-130	33 %
131-180	18 %
181-365	25 %

¹⁹ Riksadvokaten har påtalekompetanse for de grove voldtektene med strafferamme inntil 21 år.

²⁰ Det kan f.eks. være at politiet ved utferdigelse av siktelse i anledning varetektsfengsling, har krysset av på feil kode/benyttet feil mal for siktelse.

²¹ I 2019 var gjennomsnittlig saksbehandlingstid for alle voldtektssaker 212 dager, og saksbehandlingstiden har vært relativt stigende de siste år, jf. STRASAK-rapporten for 2019, s. 26.

²² Det var til dels betydelige forskjeller mellom statsadvokatembetene, og andelen av sakene som var avgjort innen fristen spenner fra 28 % til 67 %. F.eks. var det for sakene fra Oslo politidistrikt (84 saker) og Vest politidistrikt (60 saker) henholdsvis bare 32 og 28 % som var avgjort innen 130 dager, mens det tilsvarende tallet for Troms politidistrikt (25 saker) og Finnmark politidistrikt (15 saker) var henholdsvis 56 og 67 %. Det begrensede tallmessige grunnlaget for hvert embete gjør at en neppe kan trekke generelle konklusjoner fra disse resultatene.

²³ Årsaken til at totalandelen blir 99 % er at man rundet ned/opp til nærmeste hele prosent.

> 365

15 %

Statsadvokatene ble bedt om å svare på om saksbehandlingstid over 130 dager skyldes at hensynet til etterforskningen eller andre særlige forhold tilsa/kunne forsvare en lengre saksbehandlingstid. Bare i 25 % av de 361 sakene var dette tilfellet.

I undersøkelsen er det stilt spørsmål om fremdrift, herunder om saken i perioder har ligget ubehandlet. I veilederen er det presisert at spørsmålet normalt bør besvares med "ja" hvis en sak har ligget totalt inaktiv i fire uker eller mer. Resultatene viser at av for de saker hvor spørsmålet var aktuelt (totalt 591), lå saken ubehandlet i nær halvparten av disse, noe som er en altfor høy andel.

Det er vesentlig å avdekke årsaker til inaktivitet og/eller unødig lang saksbehandlingstid. Det kan skyldes ressursutfordringer hos politiet og påtalemyndigheten, men noen ganger kan det skyldes forhold utenfor politiets kontroll. Bare i 23 % av aktuelle tilfeller lå det tilgjengelig informasjon i sakene om årsakene til inaktiviteten, noe som er et lite tilfredsstillende resultat. Såkalt "liggetid" kan få stor betydning for straffutmålingen, og det bør derfor alltid være dokumenter i saken, eksempelvis ved egenrapport eller i påtegning til overordnet påtalemyndighet som forklarer hvorfor saken har ligget ubehandlet i perioder, slik at møtende aktor kan gi retten et tilstrekkelig avgjørelsesgrunnlag på dette punkt. Notoritet på dette punkt er også svært viktig når politiet og påtalemyndigheten skal kartlegge årsaker til – og iverksette tiltak mot – lang saksbehandlingstid. Fravær om notoritet ble også fremhevet som et negativt funn i kvalitetsundersøkelsen fra 2018, og det bør iverksettes tiltak for å bedre resultatene.

Det ble stilt flere spørsmål om anmodninger til eksterne og interne aktører, slik som f.eks. anmodning om gjennomgang av databaseslag, analyse til Kripos eller DNA-undersøkelse til Folkehelseinstituttet, for å undersøke om manglende fremdrift kunne skyldes at politiet måtte vente lenge på ulike rapporter/svar. Følgende resultater fremkom (prosentandel av aktuelle tilfeller):

Spørsmål	Ja	Nei
Skyldes manglende fremdrift at man venter på resultat fra Kripos?	0 %	100 %
Skyldes manglende fremdrift at man venter på resultat fra dataanalyse?	6 %	94 %
Skyldes manglende fremdrift at man venter på erklæring fra voldtektsmottak/legevakt m.v.?	22 %	78 %
Skyldes manglende fremdrift at man venter på resultat fra eksterne aktører?	16 %	84 %

Undersøkelsen avdekket for øvrig at i 82 % av aktuelle saker var anmodninger om ekstern og intern bistand sendt innen rimelig tid, og svar etterspurt/purret på i 30 %.

Resultatene viser gjennomgående at årsaken til manglende fremdrift ikke skyldes at man venter på svar fra andre aktører, noe som også er fremhevet av flere av de regionale embetene.

En må etter dette konstatere at det fortsatt synes å være et betydelig forbedringspotensial med tanke på saksbehandlingstid og fremdrift i voldtektssaker, og at årsakene til dårlige resultater først og fremst ligger internt hos politiet og påtalemyndigheten.

4.2. Initialfasen

4.2.1 Noen utgangspunkter

Etterforskning i sakens initialfase, det vil si kort tid etter det straffbare forhold har skjedd, kan være en avgjørende faktor for om en sak oppklares eller ikke. Dette gjelder ikke minst i voldtektssaker, hvor bevisbildet ofte er krevende, og hvor det sjelden er direkte vitner til hendelsen.

I veilederen til undersøkelsen står det følgende om initialfasen:

"Hvor lenge initialfasen varer vil bero på en konkret vurdering, men den vil sjelden vare i mer enn 2 til 3 dager (som regel vil den være kortere).

De fleste spørsmålene er naturlig knyttet til anmeldelser hvor det er kort tid (<1 døgn) fra gjerning til anmeldelse. Også i saker der det tar lang tid fra gjerning til anmeldelse KAN det være en initialfase. Dette gjelder særlig der hvor anmeldelsen knyttes til en konkret hendelse i ettertid (f. eks. en melding på internett, at en film legges ut osv.)

Det må foretas en konkret vurdering om spørsmålene knyttet til sporsikring er aktuelle i den enkelte sak, og om sporsikring i så fall er utført på en tilfredsstillende / tilstrekkelig god måte.

Sikring av elektroniske spor mv. som gjøres i løpet av de første dagene av etterforskningen inngår i vurderingen av initialfasen (f. eks sikring av teledata, bompaseringer, overvåkingsvideo fra aktuelle områder).

I spørsmålene inngår også en vurdering om politiet på stedet / etterforskerne i en tidlig fase har vist evne til å tenke tilstrekkelig åpent og bredt i den innledende fasen av etterforskningen. Er opplysningene i saken vurdert i lys av hypoteser om mulige alternative hendelsesforløp/forklaringer/gjerningspersoner? Har de gjort det som med rimelighet må kunne forventes for å få oversikt over mulige vitner og informasjonskilder, eller overses dette fordi man allerede har en "sikker hypotese" på hendelsesforløp og søker bekreftelse på denne? (Beslutningsfeller, gruppetenking, tunnelsyn)

Bruk av lyd/bilde/film ved mottak av forklaring på stedet kan være av stor betydning. Dette gjelder både i forhold til avhørtes formalia og rettigheter, tilstand, språkproblemer osv."

Siden forrige kvalitetsundersøkelse i 2016, har alle politidistrikter etablert en funksjon benevnt "Felles straffesaksinntak" (FSI). FSI håndterer stort sett alle nye saker i initialfasen, og er besatt med etterforskere og påtalejurister som jobber tett sammen med operasjonssentralen, som igjen har ansvaret for de operative mannskaper (politipatruljene). Formålet med FSI er blant annet å sikre en kvalitetsheving og ensartet behandling av sakene i initialfasen, og på den måten tilrettelegge for økt oppklaring og et bedre utgangspunkt for den videre etterforskning. Nytt siden 2016 er også at "politiarbeid på stedet" (PPS), har blitt en stadig mer etablert arbeidsform i distriktene. PPS innebærer at politipatruljene så langt som mulig gjennomfører etterforskning på stedet de blir tilkalt, f.eks. avhør og sporsikring, og det er lagt ned ressurser i opplæring og profesjonalisering av denne arbeidsmetoden de senere år.

Flere statsadvokatembeter peker i sine rapporter på at det overordnede inntrykket av de sakene som har en initialfase, f.eks. der politiet kontaktes etter en festvoldtekt samme helg som hendelsen har funnet sted, er at det i denne fasen etterforskes godt. Enkelte fremhever at etableringen av FSI og PPS kan være en årsak til dette.

Mange spørsmål knyttet til dette stadiet av etterforskingen var imidlertid ikke aktuelle for en relativt stor andel av sakene. F.eks. var det for spørsmål om sikring av åsted, film og foto mv., bare i om lag 35 % av sakene dette var aktuelt. Ved vurdering av resultatene må en derfor ha i mente at utvalget saker er relativt lite, og at om lag 57 % av sakene var anmeldt over tre dager etter overgrepet, se pkt. 4.1.3.

4.2.1 Politipatruljens arbeid på stedet (PPS)

I overkant av halvparten av sakene (335) var det aktuelt for patruljen å håndtere etterforskingen i initialfasen, og i 63 % av disse var dette gjort.

Det overordnede inntrykket er at det gjennomføres mye godt politiarbeid på stedet, ikke minst hva gjelder tilfredsstillende kriminalteknisk undersøkelse, som var utført i 84 % av de sakene hvor dette var aktuelt. Det synes imidlertid som om politiarbeidet ofte begrenser seg til en slik undersøkelse i tillegg til enkelte straksavhør på lyd, selv om det er flere etterforskingsskritt som kunne vært gjennomført av patruljen. I nær en tredjedel av sakene var det nemlig ikke utført mer etterforskning enn det nevnte, selv om det kunne være aktuelt (48 av 154 saker).

Det kan være flere årsaker til at patruljen ikke har gjennomført etterforskning i initialfasen overhodet, eller at etterforskingen begrenser seg til enkelte etterforskingsskritt. Dels kan dette skyldes at de operative mannskapene må prioriteres til andre oppdrag, og dels kan det skyldes at FSI eller andre (spesialiserte) enheter/funksjoner har kapasitet til, og ønsker, å ha ansvaret for etterforskingen i initialfasen.

Undersøkelsen viser at politipatruljen kan bli noe bedre til å sikre lyd, bilde eller film av ulike "opplysninger" (utover avhør), f.eks. bilder av impliserte parter. I nær 40 % av aktuelle saker var opplysninger ikke sikret på denne måten av patruljen. Dette er formentlig en type etterforskingsskritt som relativt enkelt lar seg gjennomføre uten at det krever mye tid eller ressurser.

Et negativt funn, var at det for mange saker var manglende notoritet om sikring av den første meldingen til politiet eller andre nødetater (lydlogg). Dette var en aktuell problemstilling i 189 saker, og i 68 av disse, det vil si 36 %, var det ikke notoritet om slik sikring. Dette er like fullt en bedring siden 2018-undersøkelsen, hvor det kun var sikret slik melding i 8,5 % av de aktuelle tilfellene.

4.2.2 Åstedet og tele/data/kamera

I 84 – 90 % av aktuelle saker var det tilfredsstillende sikring av åstedet, herunder bevis, samt tatt foto og film av dette. Resultatene for åstedsundersøkelsene i initialfasen er adekvate, og en ser en bedring sammenlignet med kvalitetsundersøkelsene i 2016 og 2018.

Sikring av telefoner, samt undersøkelser av sosiale medier mv. (elektroniske spor), kan være svært viktig å gjennomføre i en initialfase, for å hindre at slike bevis går tapt. Mobiler tilhørende personer som befant seg på stedet, eller som var i kontakt med fornærmede eller mistenkte, bør sikres uavhengig av samtykke.²⁴ Her synes det å være et forbedringspotensial, idet telefoner som en antok kunne ha betydning som bevis, ikke ble sikret i 21 % av aktuelle saker.

I 22 % av sakene hadde patruljen heller ikke gjort undersøkelser for å kartlegge om vitner hadde tatt, eller var kjent med, opptak eller bilder av handlingen, f.eks. film eller annet på sosiale medier som kunne kaste lys over hva som hadde skjedd.

²⁴ [Straffeprosessloven §§ 205 og 206.](#)

4.2.3 Fornærmede

Bilder av den fornærmede, og beskrivelse av tilstanden til vedkommende, kan være svært relevant når en skal vurdere påliteligheten i opplysninger som kommer i avhør. Ofte er fravær av slike opplysninger i politirapporter et utslag av at tjenestepersonen ikke oppfattet noe påfallende eller unormalt, men også et slikt "negativt funn" kan være viktig ved den senere behandlingen av saken, ikke minst dersom man av ulike årsaker ikke får kartlagt f.eks. eventuell ruspåvirkning på annet vis enn gjennom de observasjoner som politiet gjør på stedet.

Her var resultatene relativt gode, i hele 89 % av aktuelle saker var fornærmedes tilstand tilfredsstillende beskrevet. Bilder av fornærmede var tatt i 74 % av sakene. Også dette er et adekvat resultat, idet de fleste fornærmede som blir oppsøkt av politiet i en initialfase lar seg undersøke på et voldtektsmottak, og det blir som regel tatt bilder ved denne undersøkelsen.

En første forklaring fra fornærmede ble opptatt på stedet i om lag to tredjedeler av de saker hvor dette var aktuelt. De saker der fornærmede selv møtte ved politistasjonen, eller der avhør ikke var mulig fordi vedkommende var fraktet til sykehus for undersøkelse eller hadde forlatt åstedet, var ikke omfattet av aktuelle saker. Dette betyr at i 33 % av tilfellene kunne fornærmede ha avgitt en umiddelbar forklaring til patruljen, uten at dette ble gjort. Undersøkelsen viser at patruljen i større grad bør vurdere å gjennomføre et kortfattet straksavhør av fornærmede, der dette anses forsvarlig. Dette vil normalt alltid bidra til å opplyse saken bedre, herunder gir det mulighet for å spørre fornærmede om det finnes bevis (f.eks. vitner eller annet) som politiet bør være oppmerksom på i en tidlig fase.

Lydopptak ble benyttet ved de fleste straksavhørene, men i 20 % av avhørene ble avhøret ikke tatt opp. Det er usikkert hvorfor en relativt stor andel ikke er sikret ved lydopptak, men dette er uansett et for høyt tall, selv om en ser en forbedring fra forrige kvalitetsundersøkelse om voldtekt. I denne type krevende og alvorlige saker bør et såpass viktig bevis som den første forklaringen være sikret på lyd i tillegg til i en avhørsrapport. Det er ikke gitt at tjenestepersonene nedtegner all den informasjonen som kommer, og som kanskje på et senere stadium viser seg å ha betydning, gjerne fordi det ikke fremstår sentralt der og da. Et lydopptak kan også gi et verdifullt inntrykk av fornærmedes tilstand på det aktuelle tidspunktet.

Formalia (rettigheter mv.) var tilstrekkelig ivaretatt i 81 % av aktuelle tilfeller. I henhold til veilederen for kvalitetsundersøkelsen, skulle foreholdelsen anses tilstrekkelig dersom en ikke ville få problemer med å bruke avhørene i konfrontasjonsøyemed i retten. Resultatet her er omtrent på linje med det som undersøkelsen av voldssaker i 2018 viste.

Det er et forbedringspotensial hva gjelder å spørre fornærmede om det finnes bevis politiet bør søke innhentet, eller etterforskingsskritt han/hun mener bør gjennomføres. Hvilke konkrete spørsmål som bør stilles, avhenger av sakens karakter og de nærmere omstendigheter, men det kan f.eks. være om gjerningsmannen har kastet fra seg noe, eller om det finnes vitner eller andre som kan ha hørt eller sett hva som skjedde. I 30 % av aktuelle tilfeller var fornærmede ikke stilt slike spørsmål, og 15 % ble besvart med "vet ikke". Fornærmede vil ofte besitte relevant informasjon, men det er ikke sikkert vedkommende vil komme på å formidle det av eget initiativ, gjerne fordi de ikke vet at det kan ha betydning for oppklaringen av saken.

Fritak for taushetsplikt for helsepersonell ble innhentet i initialfasen i 85 % av aktuelle saker. Det er viktig for fremdriften i saken at slikt fritak innhentes så tidlig som mulig, slik at politiet kan få inn informasjon fra andre aktører uten opphold. Samtykke til innhenting av elektroniske spor, samt samtykke til utvidet rusprøve, ble imidlertid bare innhentet i nær 60 % av sakene. Særlig samtykke til utvidet rusprøve kan være viktig å få inn tidlig, og her synes det å være et forbedringspotensial hva gjelder straksetterforskingen.²⁵

²⁵ Det må imidlertid tas i betraktning at samtykke ofte gis ved en eventuell undersøkelse på voldtektsmottak.

4.2.4 Mistenkte

Hva gjelder etterforsking i initialfasen knyttet til mistenkte, var det et høyere antall saker hvor svaret var "ikke aktuelt", noe som antakelig har sammenheng med at politiet ofte først kommer i kontakt med mistenkte på et senere tidspunkt. Eksempelvis var det av alle registrerte svar vedrørende sikring av biologiske spor (fingeravtrykk mv.), besvart med "ikke aktuelt" i nær 70 % av utvalget, og straksavhør (på stedet) var bare aktuelt i 21 % av sakene.

Sikring av biologiske spor som fingeravtrykk og avstryk til DNA, samt blod- og urinprøve med tanke på blant annet rus, var utført i henholdsvis 87 og 74 % av tilfellene. At det for en fjerdedel av de mistenkte ikke var tatt prøver for å kartlegge rus, er ikke tilfredsstillende, da slik informasjon vil kunne være viktig når en skal vurdere påliteligheten av senere forklaringer om det som har skjedd.

Mistenktes utseende (eventuelle skader, klesdrakt mv.) var tilfredsstillende dokumentert ved film eller foto i 76 % av tilfellene, og hva gjelder tilstrekkelig beskrivelse av vedkommendes tilstand (rus, sinnstilstand, psykisk sårbarhet mv.) var tallet oppe i 81 %. Også her hadde det vært ønskelig om det var et mindre antall med negativt svar, idet slike etterforskingsskritt er relativt enkle å gjennomføre, samtidig som de ofte gir svært nyttig og viktig informasjon. Det er f.eks. viktig med tidlig kartlegging av behov for eventuell sakkyndighet for å vurdere eventuelle spørsmål om tilregnelighet eller straffnedsettelsesgrunner.

Når det gjelder straksavhør²⁶ – forklaring på stedet – var det som nevnt bare for en liten andel av de mistenkte at dette var aktuelt, og en må derfor være varsom med å trekke generelle konklusjoner. Like fullt finner en grunn til å påpeke at det ikke var opptatt forklaring i nær 80 % av aktuelle tilfeller. Det kan være forskjellige årsaker til at andelen er så vidt høy, f.eks. at den mistenkte ikke har ønsket å avgi forklaring før han/hun får bistand av forsvarer eller at patruljen selv vurderer at mistenkte bør ha slik bistand. Det kan også skyldes at mannskapene har måttet prioritere andre (operative) oppgaver. Etter riksadvokatens syn er det like fullt grunn til å se nærmere på dette.²⁷ Mistenkte kan, på samme måte som fornærmede, inneha viktig informasjon for politiets videre etterforsking, og det er svært viktig tidlig å kartlegge også forhold som taler til mistenktes fordel, slik at etterforskingen blir bredt anlagt fra start, og at en unngår unødig bruk av tvangsmidler. Det virker å være liten grad av notoritet om hvorfor slik umiddelbar forklaring ikke er opptatt, og det synes i det minste å være et potensiale for forbedring ved at patruljene i større grad dokumenterer årsakene til at det ikke gjennomføres et straksavhør. Dette vil formentlig være enkelt for patruljen å innta i rapporter fra oppdraget.

Der mistenkte hadde avgitt forklaring på stedet (i 30 avhør), var det benyttet lydopptak i om lag to tredjedeler av tilfellene. Som for den fornærmede, er antall lydavhør i initialfasen for lavt, og ambisjonen bør være at alle slike forklaringer sikres på lyd.

4.2.5 Vitner

Det var gjennomgående meget gode resultater hva gjelder kartlegging av aktuelle vitner i initialfasen; her hadde første enhet(er) på stedet gjort en tilfredsstillende jobb i 93 % av sakene hvor vitnekartlegging var aktuelt.

I hele 81 % av de 609 undersøkte sakene var det ikke aktuelt å gjennomføre vitneavhør på stedet, men der hvor dette var en mulighet, hadde patruljen gjennomført bare i underkant av halvparten av relevante vitneavhør. Resultatet underbygger det som er antydning over i pkt. 4.2.1, om at en ser en tendens til at politiarbeid på stedet begrenser seg til noen – av flere – mulige etterforskingsskritt.

²⁶ Avhør av mindreårige mistenkte behandles under pkt. 4.5.3.1.

²⁷ I veilederen til undersøkelsen er det presisert at "ikke aktuelt" skal benyttes der avhør ikke anses forsvarlig, slik at tilfeller der avhør er utelukket f.eks. grunnet mistenktes rustilstand, ikke skal være medtatt i den andel saker som fordrer et ja- eller nei-svar.

4.3. Sporsikring

4.3.1 Innledende bemerkninger

Denne delen av undersøkelsen retter seg mot arbeid med sporsikring som gjøres i de saker der politipatruljen ikke har rykket ut til et åsted i tilknytning til handlingen, samt ytterligere sporsikring som gjøres i tillegg til den jobben som eventuelt er gjort av den første enheten på stedet.

4.3.2 Åstedet

For en stor andel av sakene, 54 – 72 %, var spørsmålene om åsted ikke aktuelle. Statsadvokatene var instruert til å svare "ikke aktuelt" hvis det ikke ville tjene sakens opplysning f.eks. å gjennomføre åstedsundersøkelse, typisk fordi det var medgått en del tid fra gjerning til anmeldelse. Som nevnt tidligere, var det bare 44 % av sakene som var anmeldt under tre dager etter overgrepet, jf. pkt. 4.1.3.

Undersøkelsen viser gode resultater for tilstrekkelig åstedsundersøkelse, samt undersøkelse av relevante sikrede spor. Dette var tilfredsstillende utført i ca. 90 % av aktuelle tilfeller.

Undersøkelsen viser imidlertid et forbedringspotensial hva gjelder utarbeidelse av åstedsrapport, samt fotomapper, som ble vurdert utilstrekkelig i henholdsvis 33 og 25 % av sakene.²⁸

Som ved foregående kvalitetsundersøkelse, er det fortsatt relativt store mangler med hensyn til å legge ved plantegning over eventuelt hus/leilighet, samt kart over åstedet. Slike dokumenter ble vurdert aktuelle i ca. 35 % av de 609 sakene, men var ikke tilfredsstillende i henholdsvis 75 og 58 % av utvalget. Der voldtekten har funnet sted innendørs, vil enkle plantegninger kunne være av stor nytte ved den senere behandlingen av saken, herunder når etterforskerne skal forberede og gjennomføre avhør, og når påtalemyndigheten skal vurdere verdien av forklaringer om f.eks. ulike vitneobservasjoner. Det samme gjelder kartutsnitt, ikke minst er dette nyttig ved en eventuell irettfeiring av forholdet.

4.3.3 Fornærmede og mistenkte, biologiske spor

Rettsmedisinsk undersøkelse av fornærmede er et viktig bevis i voldtektssaker, og et etterforskingsskritt som alltid bør gjennomføres der dette er hensiktsmessig og mulig. Slik undersøkelse var aktuell for 364 fornærmede, og var gjennomført for 309 av dem. Mandatet, sporsikringsjournalen og rapporten fra undersøkelsene var gjennomgående godt utarbeidet. I 89 % av aktuelle tilfeller var rapporten forelagt Den rettsmedisinske kommisjon, noe som er en tydelig forbedring fra forrige kvalitetsundersøkelse om voldtekt, men riksadvokaten har en forventning om at dette gjøres i alle saker.

15 % av de aktuelle fornærmede ble ikke undersøkt, noe som er et for høyt tall hensett etterforskingsskrittets viktighet. Det *kan* være adekvate årsaker til at undersøkelse ikke fant sted, men det synes å være lite notoritet om hvorfor det ikke er gjennomført, slik at det er vanskelig å peke på konkrete årsaker.

I om lag en tredjedel av aktuelle saker var det ikke innhentet andre relevante journaler (enn den medisinske undersøkelsen) tilknyttet fornærmede, f.eks. journaler fra fastlege eller psykolog. Slike journaler kan være viktige både for bevisvurderingen og subsumsjonen (kartlegging av følgeskader), og bør innhentes i større grad enn undersøkelsen viser. Dette ble også identifisert som et forbedringsområde ved den forrige kvalitetsundersøkelsen om voldtekt.

²⁸ Dette innebærer imidlertid ikke nødvendigvis at det helt manglet bilder i en fjerdedel av sakene, for statsadvokatene var i veilederen instruert om å avgi et *negativt* svar dersom fotomappen ikke var laget på en måte som gjør den egnet for fremleggelse i retten, eller hvis den ikke inneholdt presis informasjon om når og hvor bilder var tatt. En fotomappe vil ikke være tilstrekkelig hvis den ikke er nøytralt utarbeidet, f.eks. hvis den ved overskrifter eller lignende gir uttrykk for tjenestepersonens subjektive vurderinger.

Sporsikringen på mistenkte, slik som fingeravtrykk, avstryk til DNA-undersøkelse mv., var tilfredsstillende i 86 % av aktuelle tilfeller.

Undersøkelsen viser at politiet må bli bedre til å innhente/sikre DNA-referanseprøve (fornærmede) og DNA-prøve til etterforskningsregisteret (mistenkte). Dette manglet i henholdsvis 19 og 34 % av tilfellene.

Det er også et visst rom for forbedring hva gjelder innhenting av resultat av rusmiddelundersøkelser av fornærmede og mistenkte. Dette manglet i om lag 20 % av aktuelle saker for begge parter. Dette er en betydelig bedring fra 2018-undersøkelsen, hvor det manglet i ca. 75 % (fornærmede) og 90 % (mistenkte) av aktuelle saker, og en bedring fra 2016-undersøkelsen hvor det manglet i henholdsvis 28 og 45 % av aktuelle tilfeller.

4.3.4 Elektroniske spor

Sikring av relevante bevis fra mobiltelefoner, sosiale medier mv. var gjennomført i 80 % av aktuelle tilfeller, og rapportene om denne type spor var hensiktsmessig og dekkende utformet for påtalemyndighetens og rettens bruk i 88 % av disse.

Sammenlignet med kvalitetsundersøkelsen fra 2018 sees en markant bedring i antall aktuelle saker hvor slike spor er sikret, fra 55 %.

4.4. Tilrettelagt avhør

Av de 609 sakene i undersøkelsen, var det gjennomført tilrettelagte avhør i 80 av dem. Dette inkluderer avhør av både fornærmede og vitner, men majoriteten av avhørene var fornærmedeavhør.

Resultatene for tilrettelagte avhør var gjennomgående gode. Det begrensede tallmaterialet gjør imidlertid at det er vanskelig å trekke sikre konklusjoner. Det kan vurderes om tilrettelagte avhør bør gjøres til gjenstand for en separat undersøkelse.

4.5. Politiavhør og avhørsrapporter

4.5.1 Innledning

At politiavhør gjennomføres på en kvalitativ god måte, herunder at rettighetene til de involverte er tilstrekkelig ivarettatt, er svært viktig for å opprettholde tilliten til politiet og påtalemyndigheten. Som ved foregående kvalitetsundersøkelser, har det derfor vært stilt relativt mange spørsmål om gjennomføringen av politiavhør. Svarene her knytter seg til de avhør som er gjennomført i tid etter initialfasen²⁹, det vil si de ordinære politiavhør som normalt gjennomføres på politistasjonen og med en politietterforsker som avhører.

I veilederen til undersøkelsen står det blant annet følgende om spørsmålene vedrørende politiavhør og avhørsrapporter:

"Politiavhør og avhørsrapporter er av stor betydning i straffesaker.

Avhøret av fornærmede er et sentralt bevis i mange voldtektssaker. Spørsmålene dreier seg i stor grad om avhøret i tilstrekkelig grad belyser om vilkårene for straffansvar er til stede. I tillegg er det spørsmål som er ment å få frem om avhører har etterspurt relevant informasjon for tolking av mulige spor på åstedet, vitner, foranledning og etterfølgende momenter.

For handlinger som ligger tilbake i tid er det særlig viktig å få frem mulig kontrollerbare opplysninger om f. eks tid, sted, hvem var tilstede m.v.

²⁹ For mindreårige mistenkte behandles også avhør i initialfasen her, se under.

Formalia er alltid viktig i politiavhør, og særlig ved avhør av mistenkte/siktede. Det vises blant annet til [HR-2016-379-A](#) med videre henvisninger og [HR-2017-1894-U](#).

Statsadvokatene skal gå inn og lytte til lydopptaket (og evt. bildeopptak) av forklaringen for å kunne svare på noen av spørsmålene. Det er tidkrevende, men samtidig er det helt sentralt nå som alle avhør i utgangspunktet skal tas opp på lyd. Å konsentrere seg om kvaliteten på formalia og foreholdelse av rettigheter (både her og i øvrig fagledelse) vil medføre at politiet også er opptatt av dette.

Notoritet omkring beviskonfrontasjon er viktig. Det bør kunne kreves at det fremgår klart av avhørsrapporten både når i avhøret det er konfrontert med opplysninger, og hvilke opplysninger det er konfrontert med.

Det vil i et enkelte saker foreligge flere avhør av fornærmede, mistenkte/siktede og vitner. Ved utfyllingen av kontrollskjema skal det da ses på det samlede bildet som avhørene gir. Det er herunder et tema å vurdere om det er unødig gjentakende forklaringer. Hvis det er ulik kvalitet på avhørene (f. eks formalia) så blir svaret nei – hvis ett av avhørene ikke er godt nok."

4.5.2 Fornærmede

Spørsmålet om formalia³⁰ var gjennomgått i samsvar med lov og instruks, ble vurdert som "ikke aktuelt" for 14 % av de fornærmede, og ble besvart negativt for 7 % av aktuelle tilfeller. Det er usikkert hvorfor andelen "ikke aktuelt" er så vidt høy, men dette kan gjelde saker der lyd- eller videofil fra avhøret ikke var tilgjengelig for statsadvokatene under gjennomføringen av undersøkelsen.

For de tilfeller der spørsmålet om oppnevning av bistandsadvokat ble ansett aktuelt, viser undersøkelsen at oppnevning fant sted for 77 % av de fornærmede. Bistandsadvokaten var imidlertid bare til stede i ca. 60 % av avhørene, og det er i regionale rapporter fremhevet et eksempel på at bistandsadvokaten burde vært tilstede. Enkelte embeter har imidlertid også påpekt at det ikke nødvendigvis er noe kritikkverdig i at bistandsadvokaten ikke deltar, og at bistandsadvokatoppdraget består av mer enn bare tilstedeværelse i avhør. Noen fornærmede kan f.eks. ha ønsket å gjennomføre avhøret uten bistand. Det er likevel grunn til å se nærmere på hvorfor bistandsadvokaten ikke er tilstede i så vidt mange av avhørene i denne type alvorlige saker. Under enhver omstendighet viser undersøkelsen at politiet må bli flinkere til å sikre notoritet om hvorfor bistandsadvokaten ikke er med i avhøret.

I henhold til riksadvokatens direktiver³¹, skal lydopptak brukes ved alle avhør der det er mulig, og det skal normalt alltid benyttes *videoopptak* ved avhør av fornærmede og mistenkte i voldtektssaker. Unntak kan tenkes dersom den som avhøres ikke ønsker at avhøret blir tatt opp, eller om det av tekniske grunner ikke er mulig eller svært vanskelig å gjøre opptak. I slike situasjoner, det vil si der årsaken til at det ikke ble gjort opptak ligger utenfor politiets kontroll, var statsadvokatene instruert til å svare "ikke aktuelt" på spørsmål om det var benyttet lyd- eller videoopptak.

Lydopptak forelå i 94 % av avhørene hvor opptak var aktuelt, men noe overraskende var det ikke benyttet videoopptak i halvparten av avhørene. Resultatet er ikke tilfredsstillende, og det bør sees nærmere på hva som er de bakenforliggende årsaker. Ofte er det heller ikke i avhørsrapporten redegjort hvorfor det ikke tas videoopptak, og også dette er i strid med gjeldende direktiver.

Hva gjelder kvaliteten på *innholdet* i avhørene, ble statsadvokatene bedt om å vurdere en rekke momenter, jf. tabellen under, som viser prosentvis andel positive og negative svar, med utgangspunkt i de avhør hvor spørsmålet/momentet var vurdert aktuelt:

³⁰ Dette omfatter blant annet anmelder- og vitneansvaret, retten til bistandsadvokat, fritak for vitneplikt mv.

³¹ [Riksadvokatens rundskriv nr. 2/2016](#) pkt. 6.6

Spørsmål/moment	Ja	Nei
Er tid og sted for gjerningen(e) tilstrekkelig belyst?	96 %	4 %
Er foranledningen til gjerningen(e) tilstrekkelig belyst?	95 %	5 %
Er tvangshandlingen/tilstanden tilstrekkelig belyst?	92 %	8 %
Er den seksuelle aktiviteten tilstrekkelig belyst?	93 %	7 %
Er fornærmedes egen opptreden under det/de aktuelle overgrep(ene) tilstrekkelig belyst?	92 %	8 %
Er opplysninger om fornærmedes evt. skader på klær og/eller kropp tilstrekkelig belyst?	90 %	10 %
Er omstendigheter rundt mulig sikring av biologiske spor tilstrekkelig belyst?	89 %	11 %
Er omstendigheter rundt mulig sikring av andre tekniske spor tilstrekkelig belyst?	81 %	19 %
Er det tilstrekkelig belyst om det er personer/omstendigheter som er egnet til å belyse foranledningen, handlingen eller etterfølgende momenter?	90 %	10 %
Er det avhørt om spor/bevis funnet på åstedet?	79 %	21 %
Er det avhørt/konfrontert med opplysninger fra avhør av mistenkte/siktede og/eller vitner?	59 %	41 %
Er det avhørt om eventuelle etterfølgende reaksjoner/skader/sykdom?	72 %	28 %

Undersøkelsen viser gjennomgående meget gode resultater, og flere embeter har i sine regionale rapporter fremhevet at kvaliteten på avhørene er gode. På dette stadiet av saken ble det også innhentet samtykke til opphevelse av taushetsplikt for helsepersonell i 90 % av avhørene.

I 2016-undersøkelsen ble det avdekket et forbedringspotensial hva gjelder spørsmål om opplysninger fra andre avhør, det vil si konfrontasjon fra f.eks. mistenkt- og vitneavhør, samt spørsmål vedrørende spor/bevis i saken. Dette er et funn også i årets undersøkelse. Slik konfrontasjon fordrer at avhører har god kjennskap til alle sakens opplysninger forut for et fornærmedeavhør – noe en må kunne forvente i voldtektssaker. Statsadvokatene var for

disse punkter instruert til å svare "ikke aktuelt" hvis ytterligere spørsmål til fornærmede ikke ville lede til at saken ble mer opplyst, slik at en må kunne legge til grunn at i rundt 40 % av avhørene burde fornærmede vært konfrontert med opplysninger. Tallet er høyt, og politiet må konkret vurdere om økt konfrontasjon vil kunne bidra til sakens oppklaring. Politiet må også bli flinkere i avhør til å kartlegge etterfølgende reaksjoner eller skader, noe som kan ha betydning for bevisvurderingen, men særlig for den rettslige subsumsjon og for straffutmålingen og oppreisningserstatning ved eventuell hovedforhandling. Resultatet kan sees i sammenheng med manglene ved innhenting av journaler, jf. pkt. 4.3.3.

Utformingen av avhørsrapporten er viktig, og her fremkom følgende resultater:³²

Spørsmål/moment	Ja	Nei
Er rapporten skrevet slik at det fremgår i hvilken rekkefølge opplysningene kom (kronologisk rapport)?	59 %	41 %
Er det tidshenvisninger til hvor i lydfilen sentrale opplysninger/tema er omhandlet?	16 %	84 %
Er det tilstrekkelig notoritet om evt. konfrontasjon med mistenktes/vitners forklaringer?	86 %	14 %
Er det tilstrekkelig notoritet om eventuelle rettelser eller tilføyelser ved gjennomlesing av avhøret?	91 %	9 %
Er det notoritet om opplesing/gjennomlesing og vedtagelse av forklaringen?	91 %	9 %

Til tross for riksadvokatens direktiver om at opplysninger som hovedregel skal nedtegnes i rapporten i samme kronologiske rekkefølge som de fremkom under avhøret (såkalt kronologisk rapport)³³, viser undersøkelsen at dette bare gjøres i om lag 60 % av sakene.

Sammenholdes dette med at for 84 % av aktuelle avhør manglet tidshenvisninger for å finne frem til sentrale opplysninger i lyd-/videofilen, fremstår det klart at politiet må bli bedre til å utforme avhørsrapporten på en tilstrekkelig hensiktsmessig måte. Både til påtalemyndighetens bruk ved påtaleavgjørelsen og irettføringen, samt for forsvarer og bistandsadvokat ved deres befatning med saken, er det svært tidsbesparende om det inntas tidshenvisninger i avhørsrapporten. Avhørene av fornærmede (og mistenkte) i denne type saker er som regel relativt omfattende, og mangler her bidrar hvert fall ikke til å redusere saksbehandlingstiden.

Fravær av tidshenvisninger ble fremhevet som en mangel også ved de to foregående kvalitetsundersøkelser, hvor det ble avdekket at det i nesten alle aktuelle avhørsrapporter (90- 95 %) manglet slike. Det er nødvendig å undersøke nærmere bakgrunnen for at det ikke er noen forbedring på dette punkt. Dersom det er praktisk/tekniske forhold som vanskeliggjør tidshenvisninger, bør det finnes løsninger.

³² Andel av avhør hvor spørsmålet var aktuelt å besvare.

³³ [Riksadvokatens rundskriv nr. 2/2016](#) pkt. 5.3

4.5.3 Mistenkte

Årets undersøkelse viser – slik som tidligere kvalitetsundersøkelser – at de mistenkte stort sett alltid er villig til å la seg avhøre av politiet. Den mistenkte avga forklaring i hele 98 % av de aktuelle tilfellene.

Spørsmålet om formalia³⁴ var gjennomgått i samsvar med lov og instruks, ble vurdert som "ikke aktuelt" i 19 % av tilfellene. Som for fornærmede, antar en dette kan dreie seg om avhør hvor lyd- eller videofilen ikke var tilgjengelig for statsadvokatene, slik at det ikke var mulig å gi besvare spørsmålet med "ja" eller "nei". Det kan også ha sin årsak i at det ikke ble gjennomført ytterligere avhør enn de(t) som ble tatt i initialfasen.

I de avhør hvor spørsmålet var aktuelt, var formalia tilfredsstillende gjennomgått i 95 % av sakene. Dette er på omtrent samme nivå som de foregående kvalitetsundersøkelser³⁵, og er et tilfredsstillende resultat, selv om ambisjonen selvsagt er at formalia skal være tilstrekkelig gjennomgått i alle saker.

I voldtektssaker vil en mistenkt ha rett til offentlig oppnevnt forsvarer til å bistå i avhør. Forsvarer var oppnevnt for mistenkte i 55 % av aktuelle tilfeller. Det kan være fyllestgjørende grunner for at forsvarer ikke deltar, f.eks. kan den mistenkte ha konferert med (ønsket) forsvarer i forkant, og avtalt at avhør kan gjennomføres uten bistand. Like fullt bør en forsøke å kartlegge de nærmere årsakene til at en relativt stor andel avhør gjennomføres uten forsvarer, ikke minst fordi undersøkelsen har avdekket at 36 % av de mistenkte ikke hadde gitt et tilstrekkelig, uttrykkelig avkall på forsvarerbistand.

Det var gjort lydopptak i majoriteten av aktuelle avhør (95 %), men som for den fornærmede var videoopptak bare benyttet i om lag halvparten av avhørene. I denne type alvorlige saker, er det viktig å kunne se hvorledes mistenkte fremstår under avhøret, og det er overraskende – og på langt nær tilfredsstillende – at det er et så høyt antall avhør hvor det ikke benyttes bildeopptak. Her må det iverksettes tiltak.

Når det gjelder kvaliteten på innholdet i avhørene, fremom følgende resultater:³⁶

Spørsmål/moment	Ja	Nei
Er evt. relasjon til fornærmede tilstrekkelig belyst?	99 %	1 %
Er foranledningen til gjerningen tilstrekkelig belyst?	98 %	2 %
Er de objektive straffbarhetsvilkårene tilstrekkelig belyst?	97 %	3 %
Er det subjektive vilkåret tilstrekkelig belyst?	96 %	4 %

³⁴ Formalia ved mistenktavhør omfatter blant annet grunnleggende rettigheter som retten til å nekte å avgi forklaring, samt rett til forsvarerbistand.

³⁵ For voldtektssakene som ble undersøkt i 2016, var formalia tilfredsstillende gjennomgått i 97 % av aktuelle tilfeller.

³⁶ Andel av avhør hvor spørsmålet var aktuelt å besvare.

Er de nærmere omstendigheter med tanke på evt. biologiske/tekniske spor/vitner tilstrekkelig belyst?	96 %	4 %
Er det konfrontert med fornærmedes og/eller vitners forklaringer og evt. øvrige bevis? (Gitt mulighet til å gjendrive mistanken)	90 %	10 %
Er det søkt innhentet kontrollerbare opplysninger som kan være egnet til å styrke/svekke mistanken?	88 %	12 %
Er mistenkte/siktede spurt om han/hun har vitner som ønskes avhørt eller om det er andre etterforskingsskritt som ønskes gjort?	67 %	33 %
Dersom det er flere avhør – er det unødige gjentakelser av fri forklaring og/eller samme tema i avhørene?	12 %	88 %
Er mistenkte/siktede stilt tilstrekkelig spørsmål for å avklare mistanken mot mulige medvirkere?	93 %	7 %

Resultatene er meget gode, og samsvarer med inntrykket fra de regionale rapportene hvor det fremheves at politiets avhør av mistenkte holder høy kvalitet. Særlig gledelig er det å se at spørsmålet om subjektive straffbarhetsvilkår har tilnærmet like høy skår som de objektive, og at mistenkte i 90 % av sakene konfronteres med andre forklaringer og øvrige bevis. Dette er et viktig bidrag for å sikre kontradiksjon, og dermed tilstrekkelig opplysning av saken, før påtaleavgjørelse. Resultatet er her på nivå med 2016-undersøkelsen, og noe bedre enn undersøkelsen i 2018.

Det svakeste resultat fant man for spørsmålet om mistenkte er spurt om det er andre etterforskingsskritt, herunder avhør, som ønskes gjennomført, som ble besvart negativt i om lag en tredjedel av tilfellene. Dette – ledsaget av et spørsmål om hva mistenkte mener etterforskingsskrittet kan bidra til å belyse – vil i noen tilfeller gi tilgang til relevant informasjon som ellers ikke ville kommet frem. Det kan også bidra til å tydeliggjøre overfor mistenkte at politiet og påtalemyndigheten skal kartlegge både det som taler til vedkommendes fordel og ulempe, noe som har en verdi i seg selv. Slike spørsmål bør derfor rutinemessig stilles i alle mistenktavhør i denne type saker.

Når det gjelder utformingen av avhørsrapporten, er resultatene langt på vei sammenfallende med funnene for fornærmede, og det vises til det som er sagt over, herunder om fravær av tidshenvisninger. Enkelte embeter fremhevet i sine rapporter at det sjelden var presisert hvilket av de to alternative metoder for gjennomgang av avhøret, *gjennomlesing* eller *opplesing*, som var benyttet. Dette ble også påpekt i den nasjonale rapporten fra kvalitetsundersøkelsen i 2018.

Spørsmål/moment	Ja	Nei
Er rapporten skrevet slik at det fremgår i hvilken rekkefølge opplysningene kom (kronologisk rapport)?	55 %	45 %
Er det tidshenvisninger til hvor i lydfilen sentrale opplysninger/tema er omhandlet?	15 %	85 %
Er det tilstrekkelig notoritet om evt. konfrontasjon med fornærmedes/vitners forklaringer og andre bevis?	95 %	5 %
Er det tilstrekkelig notoritet om eventuelle rettelser eller tilføyelser ved gjennomlesing av avhøret?	93 %	7 %
Er det notoritet om opplesing/gjennomlesing og vedtagelse av forklaringen?	93 %	7 %

4.5.3.1 Særlig om politiavhør av mistenkte under 18 år – i initialfasen og senere i etterforskingen

Av de mistenkte i undersøkelsen som var identifisert, var om lag 11-12 % under 18 år.³⁷

Tilstrekkelig ivaretagelse av rettighetene til en mistenkt under 18 år, og dens verge(r), fordrer at politiet og påtalemyndigheten er særlig oppmerksom på de spesielle forholdsregler som må tas i slike saker.

I saker vedrørende voldtekt vil alle mistenkte som ønsker det ha krav på offentlig oppnevnt forsvarer under etterforskingen. For mindreårige mistenkte vil politiet som regel ha plikt til å besørge oppnevning, samt tilstedeværelse av forsvarer før en opptar forklaring i en voldtektssak.³⁸ Dette gjelder også ved opptak av forklaring på stedet – som er gått over i en avhørssituasjon.³⁹

I henhold til [straffeprosessloven § 232](#) tredje ledd og [påtaleinstruksen § 8-3](#) – som regulerer avhør av mindreårige mistenkte i *alle* sakstyper – skal vergen "så vidt mulig" varsles og "som regel" gis anledning til å være til stede. Det er imidlertid ikke tvilsomt at ved et så alvorlig forhold som voldtekt, skal politiet varsle – og innkalle – verge til avhør.⁴⁰ Dersom en ikke får tak i vergen, eller denne gir uttrykk for at det ikke er aktuelt å møte, må det vurderes å utsette avhøret eller oppnevne setteverge.

Det var gjennomført avhør på stedet for om lag 30 % av de mindreårige mistenkte.⁴¹ Resultatene viser at verge ikke var varslet i 22 % av avhørene. Bare i om lag en tredjedel av avhørene var vergen til stede. I de tilfellene hvor

³⁷ I initialfasen var det identifisert 67 mistenkte under 18, og ved politiavhør på det senere stadiet i etterforskingen var tallet 71.

³⁸ Sml. [HR-2017-1894-U](#)

³⁹ Sml. [Rt. 2003 s. 1814](#)

⁴⁰ Se f.eks. [HR-2017-1894-U](#)

⁴¹ Utvalget av saker er her såpass lite at en skal være forsiktig med å trekke generelle konklusjoner om politiets arbeid hva gjelder avhør på stedet.

vergen ikke deltok, var barnevernsvakt eller setteverge varslet i om lag halvparten. I majoriteten av sakene har statsadvokatene svart "ja" på spørsmålet om det var gitt tilstrekkelig informasjon om rettigheter knyttet til forsvarer, men like fullt var en ikke ubetydelig andel avhør gjennomført uten forsvarer.

For perioden etter initialfasen, ble det registrert gjennomført om lag 70 "ordinære" politiavhør av mindreårige mistenkte, og ca. 30 % av avhørene fant sted på barnehuset, eller ble gjennomført med annen tilpasset tilrettelegging. Det er ingen fastsatte krav til tilrettelegging på samme måte som for fornærmede og reglene om tilrettelagte avhør, men også ved et mistenkt-avhør må politiet selvsagt så langt det lar seg gjøre hensynta at man står overfor en særlig sårbar gruppe hvor det normalt er andre behov enn for voksne. Det er derfor gledelig at en ikke ubetydelig andel saker gjennomføres på en slik måte. Inntrykket er for øvrig at politiet så langt det lar seg gjøre tilpasser gjennomføringen av avhøret på en god måte, men det er variasjoner i politidistriktene hva gjelder muligheten for dette. For eksempel vil adgangen til å kunne benytte barnehus til mistenkt-avhør bero på kapasitet og ikke minst geografiske avstander.

For om lag en fjerdedel ble spørsmålet om vergen var varslet om avhøret besvart med "ikke aktuelt". Det er usikkert hva som ligger i dette. Spørsmålet var besvart med "ja" eller nei" for 55 avhør, og resultatene viser at vergen ikke var varslet i 18 %. Det var manglende *notoritet* om hvorvidt vergen var (forsøkt) varslet i ca. 40 %.

På spørsmål om vergen var til stede under avhør, svarte statsadvokatene "ikke aktuelt" for 22 % av avhørene, men ble besvart med "ja" eller "nei" for 57 saker. Vergen var ikke til stede i om lag halvparten av disse, og når det gjelder tydeliggjøring av vergens partsrettigheter i tilknytning til avhøret, avdekket undersøkelsen mangler ved politiets arbeid i hele 73 % av tilfellene som ble vurdert som aktuelle.⁴²

Spørsmålet om oppnevnt forsvarer var til stede under avhør, ble ansett som aktuelt i 62 tilfeller, og ble besvart bekreftende for 82 % av dem. Det ble gjennomført 11 avhør uten forsvarer⁴³, og statsadvokatene bemerket i undersøkelsen av det var 7 saker hvor forsvareroppnevning i anledning saken burde vært gjennomført, uavhengig av ønsket til den mistenkte og vergen.

Det har over flere år vært rettet oppmerksomhet mot mindreårige mistenktes prosessuelle rettigheter, og disse har blitt tydelig kommunisert blant annet gjennom avgjørelser fra Menneskerettighetsdomstolen og Høyesterett, samt via statsadvokatenes fagledelse. Når en sammenholder resultatene fra årets undersøkelse om avhør – både i initialfasen og senere – registrerer riksadvokaten at det fortsatt er behov for tiltak for å sikre at alle sakene behandles på en måte som ivaretar mistenktes grunnleggende rettigheter knyttet til verge og forsvarer. Selv om en på grunn av det begrensede tallmessige grunnlaget for disse spørsmålene, særlig for initialfasen, skal være varsom med å generalisere politiets arbeid, er resultatene ikke gode nok.⁴⁴

4.5.4 Vitner

Av de 609 sakene som undersøkelsen omfattet, var det på dette stadiet av etterforskningen gjennomført vitneavhør i 78 % av dem. Det er registrert svar for over 1350 vitneavhør totalt.

Statsadvokatene har vurdert at det burde vært gjennomført ytterligere vitneavhør i 11 % av sakene. I formuleringen "*burde vært*" ligger at opplysninger fra vitner som ikke er avhørt, kunne hatt betydning for beisvurderingen, eventuelt straffutmålingen. Selv om relevante vitner er avhørt i de fleste sakene, bør derfor ambisjonen være at alle slike vitner avhøres.

⁴² Det er f.eks. vergen som skal velge forsvarer, jf. [straffeprosessloven § 94](#) annet ledd, og i 60 % av avhørene var det ikke var notoritet over hvem som hadde valgt forsvarer.

⁴³ *Minimum* 11 avhør ble gjennomført uten forsvarer, da det for dette spm. er 10 "ikke aktuelt"-svar.

⁴⁴ Riksadvokaten har som såkalt fagmyndighet for fag- og forvaltningsapparatet (jf. Handlingsplanen for løft av etterforskningsfeltet), gitt fagkoordinator og faggruppe avhør i oppdrag å vurdere utferdigelse av retningslinjer for avhør av mindreårige.

For øvrig er resultatene meget gode for vitneavhør. Formalia var gjennomgått i samsvar med lov og instruks, og det var notoritet om gjennomlesing og vedtakelse i om lag 95 % av aktuelle tilfeller. Relasjonen til partene, samt det tema vitnet skulle forklare seg om, ble tilstrekkelig belyst i hele 98 % av avhørene.

4.6. Etterforsningsledelse

4.6.1 Redigering og etterforsningsplan mv.

Resultatene var gode for redigering og struktur av saker. I om lag 90 % var dette tilfredsstillende. Klausulering av dokumenter var benyttet i om lag en femtedel av de undersøkte sakene, og det var tilstrekkelig notoritet om denne i 85 % av tilfellene. God dokumentasjon på hva som er blitt klausulert – og på hvilket tidspunkt – er viktig både for påtalemyndigheten og den mistenkte og hans/hennes forsvarer, og det synes å være et visst rom for forbedring her.

I kvalitetsundersøkelsen har det vært særlig viktig å belyse bruken av etterforsningsplaner, som bidrar til å formålsstyre og effektivisere etterforskningen, styrke hypotesetenkningen, samt motvirke at saken blir liggende uten oppfølging, blant annet gjennom bruk av frister for ulike gjøremål. En etterforsningsplan vil også i betydelig grad sikre notoritet om etterforsningsledelsen og beslutninger, noe som er viktig blant annet hvis saken bytter politifaglig eller påtalefaglig etterforsningsleder – noe undersøkelsen avdekket fant sted i relativt mange saker.

Bruk av etterforsningsplaner i voldtektssaker har vært *obligatorisk* siden riksadvokaten gav direktiver om dette ved [brev 8. november 2013](#), og skal også brukes i en rekke andre saker.⁴⁵ Direktivene har vært påminnet over år, blant annet i riksadvokatens årlige mål- og prioriteringsrundskriv og Kvalitetsrundskriv⁴⁶, og er også nedfelt i retningslinjer fra Politidirektoratet. En skulle derfor kunne forvente at resultatene vedrørende utarbeidelse og bruk av slike planer ville være gode.

Spørsmålet om etterforsningsplan var utarbeidet, var aktuelt for 94 % av sakene.⁴⁷ Det skulle besvares med "ja" uavhengig av hvordan eller hvor planen var utarbeidet. De fleste i politiet benytter et internt saksbehandlingssystem som har en rekke funksjonaliteter tilpasset styring av etterforskning⁴⁸, mens enkelte utarbeider planen på annet vis, f.eks. som et ordinært Word-dokument som gjøres tilgjengelig for de som jobber med saken.

I hele 32 % av aktuelle saker var det *ikke* utarbeidet etterforsningsplan. Der hvor slik plan var utarbeidet, ble denne i 45 % av tilfellene vurdert *ikke* å oppfylle de krav som følger av gjeldende retningslinjer, og i hele 38 % var det ikke utarbeidet adekvate hypoteser. Flere av de regionale embetene påpekte i sine rapporter at enkelte av hypotesene fremstod som noe "standardiserte" og lite spisset ellet tilpasset den enkelte sak.

Det ble også avdekket mangler hva gjelder vedlikehold av etterforsningsplanen, særlig for påtalefaglig etterforsningsleder. Her var statsadvokatene instruert til å svare "ja" så fremt man så spor etter påtalefaglig vedlikehold/bruk av planen, uavhengig av hvem som hadde ført f.eks. beslutningene i pennen, noe politifaglig etterforsker i mange tilfelle gjør. For spørsmålet om påtalefaglig etterforsningsleder hadde vedlikeholdt planen var det 161 "vet ikke"-svar, og for øvrig var svaret "nei" i 53 % av de saker hvor man kunne si noe om dette.

Det ligger i sakens natur at ikke all samhandling/styring mellom politifaglig og påtalefaglig etterforsningsleder er hensiktsmessig å dokumentere, men sentrale beslutninger som f.eks. vurderinger om ikke å benytte tvangsmidler, prioritering av etterforskingsskritt, avgrensning mv., bør det være notoritet om.

⁴⁵ Unntak gjelder hvis saken er så oversiktlig at slik plan fremstår som åpenbart unødvendig, hvilket sjelden er tilfelle i voldtektssaker.

⁴⁶ [Rundskriv nr. 3/2018](#)

⁴⁷ De resterende 6 % kan gjelder saker hvor det ikke var mulig å svare på spørsmålet, eller forhold som var så enkle eller oversiktlige at plan ikke ble vurdert nødvendig, f.eks. der en umiddelbart ser at det anmeldte forhold ikke er straffbart.

⁴⁸ Indicia

I kvalitetsundersøkelsen av voldtektssaker fra 2016 påpekte riksadvokaten at det var grunn til å forvente at resultatene for kategorien etterforsningsplan ville være bedre ved neste kvalitetsundersøkelse. Resultatene er fremdeles ikke tilfredsstillende, og viser at det er nødvendig å iverksette undersøkelser for å avdekke hvorfor dette ikke fungerer godt nok – og dernest tiltak for å gjøre forbedringer. Riksadvokaten vil ta dette opp i dialogen med Politidirektoratet.

4.6.2 Nærmere om etterforsningsledelsen

I årets undersøkelse ble det stilt spørsmål om FSI sin rolle i etterforskningen, noe som er nytt fra foregående undersøkelser.

FSI bistod i initialfasen i 56 % av aktuelle saker. Det var reell politifaglig og påtalefaglig etterforsningsledelse fra denne funksjonen i henholdsvis 77 og 61 % av sakene, men for disse spørsmålene i undersøkelsen var det imidlertid en relativt høy andel saker som ble besvart med "vet ikke". Dette kan nok først og fremst ha sammenheng med manglende notoritet om slik ledelse.⁴⁹

For øvrig var det notoritet om den påtalemessige styringen av etterforskningen i initialfasen i 41 % av sakene. Dette er et relativt lavt tall, men reflekterer antakeligvis ikke realiteten i integrert påtalefaglig etterforsningsledelse i voldtektssakene, da en er kjent med at mye av påtalestyringen i denne fase skjer gjennom direkte og uformell kontakt mellom påtaleansvarlig og etterforsker, f.eks. via e-post eller saksmøter. Undersøkelsen har imidlertid avdekket at det er et betydelig forbedringspotensial når det gjelder å *dokumentere* den påtalemessige styringen. Dette er viktig fordi en sak ikke sjelden overføres fra en enhet/funksjon til en annen (f.eks. fra FSI og over til driftsenhet), og fordi det i ikke ubetydelig grad finner sted et bytte av påtaleansvarlig i voldtektssakene; i hele 42 % av de 609 sakene fant det sted et slikt bytte.

Bytte av politifaglig etterforsningsleder forekom i 44 % av sakene hvor det var mulig å besvare spørsmålet. Også her var det en relativt stor andel "vet ikke"-svar (24 %), noe som kan skyldes fravær av etterforsningsplan eller oppdatering av denne, eventuelt annen manglende beslutningslogg.

4.6.3 Etterforskning om straffutmåling, omvendt voldsalarm mv.

Resultatene fra undersøkelsen av avhørene av fornærmede, jf. over i pkt. 4.5.2, viste at politiet har rom for forbedring når det gjelder å kartlegge skader mv. Dette korrelerer med funn som viser at politiet i 41 % av aktuelle saker ikke har fulgt opp fornærmedes tilstand/skade forut for påtalevedtak. Slike opplysninger vil som nevnt kunne ha betydning særlig for straffutmålingen, men også for fornærmedes eventuelle oppreisnings- og erstatningskrav. I slike saker vil den fornærmede – hvert fall hvis saken går for domstolene – normalt alltid være bistått av en bistandsadvokat, og denne vil regelmessig besørge informasjon om, og dokumentasjon for, skader og andre konsekvenser av den straffbare handling. Politiet bør derfor begrense sin etterforskning på dette punkt, men det vil være situasjoner hvor det kan være viktig – og hensiktsmessig – at politiet bistår. I undersøkelsen ble derfor statsadvokatene bedt om å svare på om det var "klart kritikkverdig" at det ikke var gjennomført etterforskning knyttet til slike krav, noe som ble besvart bekræftende i om lag 23 % av aktuelle saker. Dette er ikke tilfredsstillende.

I 83 % av aktuelle saker var det etterforsket med tanke på straffutmålingen (f.eks. formidlende eller skjerpene omstendigheter).

Bare i 24 % av aktuelle avhør av mistenkte under 18 år ble det innhentet informert samtykke til alternative straffereaksjoner, f.eks. ungdomsstraff.

Når det gjelder spørsmålet om særreaksjon eller forvaring var tilstrekkelig belyst, var det kun 35 saker hvor dette ble vurdert aktuelt. Tallgrunnlaget er således lite, men det er lite tilfredsstillende at det i så vidt mange som i ni av

⁴⁹ Slik ledelse vil gjerne fremkomme av etterforsningsplanen, og det var kun i 74 saker slik plan var opprettet av FSI.

sakene ble konstatert at etterforskingen var utilstrekkelig på dette punkt. Det er svært viktig å kartlegge om det f.eks. er forhold ved den mistenkte som kan medføre straffrihet.

Besøksforbud ble vurdert aktuelt for 260 av sakene, og ble ilagt i kun 103 av dem. Dette betyr ikke nødvendigvis at besøksforbud *burde* vært ilagt i de resterende sakene. Tallet er likevel så vidt høyt at det kan være grunn til å stille spørsmål ved om politiet bruker dette virkemiddelet i for liten grad i voldtektssakene. Brudd forelå i 17 saker, og var tilstrekkelig fulgt opp – og med notoritet om dette – i 13 av dem. Også her er tallgrunnlaget lite, men politiet og påtalemyndigheten må sørge for å følge opp *alle* slike saker på en tilfredsstillende måte, og sørge for dokumentasjon om oppfølging. En minner om [Rt. 2013 s. 588](#), omtalt i [kvalitetsrundskrivet pkt. 4.1.2](#).

Omvendt voldsalarm (OVA) og kontaktforbud er ikke ofte aktuelt i voldtektssaker, men kan være det, f.eks. der det er en nær relasjon mellom partene, det er begått gjentatte overgrep eller andre omstendigheter tilsier frykt for gjentakelser. Undersøkelsen viser at det var svært mange saker – 458 – hvor statsadvokatene ikke kunne svare på hvorvidt det var etterforsket med tanke på slike reaksjoner, noe som viser at det for påtalemyndigheten er lite gjenfinnbar informasjon om dette er vurdert eller ikke. Det synes å være rom for forbedring her, og det burde være relativt enkelt å loggføre f.eks. i etterforsningsplanen om OVA og kontaktforbud har vært vurdert eller ikke.⁵⁰

4.7. Påtalearbeid

I om lag en tredjedel av de 609 sakene var den mistenkte pågrepet grunnet bevisforspillelsesfare. Det var tilstrekkelig notoritet om bruk av tvangsmidler (det vil si også andre enn pågripelse) i 93 % av aktuelle tilfeller. Straffeprosessloven oppstiller helt klare krav til notoritet om bruk av tvangsmidler, f.eks. snarlig skriftlig nedtegnelse hvis beslutning er gitt muntlig, og det er ikke godt nok at det ble avdekket mangler i 7 % av sakene.

Resultatene var gjennomgående gode for påtalevedtaket. På spørsmål om en eventuell siktelse var subsumert under rett lovbestemmelse, og om grunnlaget var tilstrekkelig utformet, var svaret "ja" i ca. 87 % av sakene hvor dette var aktuelt.⁵¹ Dette er en klar bedring fra 2016-undersøkelsen, og et resultat som harmonerer med 2018-undersøkelsen. Statsadvokatene var i 93 % av aktuelle tilfeller tilfreds med den informasjon politiet oversendte i forbindelse med sin innstilling om påtalevedtak, og i 87 % av tilfellene var endelig vedtak fra statsadvokaten i samsvar med politiets forslag.

Utsagn i de regionale rapportene tyder for øvrig på at det ikke var noen saker som var henlagt – eller foreslått henlagt – av politiet, hvor statsadvokaten var av den oppfatning at det burde utferdiges tiltale.

Dette er meget gode resultater, særlig med tanke på at politijuristene i begrenset grad aktorerer denne type saker, og dermed ikke har omfattende (egen) erfaring med bevisvurdering slik den utspiller seg i rettssalen.

⁵⁰ Se [riksadvokatens rundskriv nr. 2/2019](#)

⁵¹ Henholdsvis 88 % for lovbestemmelse og 86 % for grunnlaget.

5. Vurdering av resultatene og læringspunkter til fagledelsen

5.1. Overordnede resultater

Det overordnede inntrykket av resultatene og de regionale rapportene, er at det gjennomføres mye godt etterforskningsarbeid i voldtektssakene. Særlig er det grunn til å fremheve at *innholdet i politiavhørene* gjennomgående er svært godt. Sammenlignet med foregående undersøkelser synes det å være en heving av kvaliteten i det arbeidet som gjøres i initialfasen - selv om det også her er enkelte forbedringspunkter. Dette kan ha sammenheng med opprettelsen av FSI og et mer etablert system for politiarbeid på stedet. Som påpekt i forrige kvalitetsundersøkelse om voldssaker, er det fortsatt grunn til å tro at avhør av både mistenkte, fornærmede og vitner, hva enten de tas av patruljen eller på et senere tidspunkt av etterforskere, gjennomføres på en respektfull og profesjonell måte.

De fleste sakene var kategorisert som *festrelaterte voldtekter*, og var skjedd mellom parter som hadde en *relasjon* eller som har en mer eller mindre fjernt eller nært bekjentskap med hverandre. I tråd med Kripos siste voldtektssrapport utgjør antallet overfallsvoldtekter en lav andel av sakene.⁵² Dette indikerer at den situasjonen hvor et offer er mest utsatt for voldtekt er i festlig lag sammen med nye eller tidligere venner og bekjente. Dette harmonerer med at omlag halvparten av sakene var rettslig klassifisert som begått mot offer som ikke var i stand til å motsette seg overgrepet, eksempelvis grunnet rus.

Sammenholder en kategori saker med at det i underkant av *en tredjedel* av sakene anmeldes tre måneder etter hendelsen, synes politiet å *prioritere ressursene riktig* når det i om lag en tredjedel av disse sakene ikke er avhørt vitner. Om lag en tredjedel av sakene er anmeldt over tre dager etter handlingstidspunktet. Voldtektssaker har ofte et krevende bevisbilde. Relativt sjelden er det direkte vitner til handlingen, og som det er redegjort for, anmeldes en rekke av sakene en tid etter forholdet har funnet sted, med de begrensninger dette har for politiets mulighet til oppklaring. Tilgang til tidsnære bevis tett opp mot forbrytelsen kan være helt avgjørende for å få oppklart en voldtektssak og fremme sak for domstolen. Når en voldtektssak blir kjent for politiet lang tid etter voldtekten svekkes muligheten for å sikre biologiske spor og tilgangen til elektroniske spor, og sentrale vitneavhør bør gjennomføres så tett på hendelsestidspunktet som mulig. Det er derfor gledelig at *fornærmede* i 66 % av sakene er *avhørt innen ett døgn* etter at politiet fikk kunnskap om forbrytelsen, og 83 % innenfor en uke. Politiet bør like fullt bestrebe seg på i enda større grad å få sikret avhør av fornærmede så nært opp til lovbruddet som mulig.

Henleggelsesprosent i de undersøkte sakene er på fire femtedeler av sakene, og må blant annet veies opp mot den ikke uvanlige bevisituasjonen som preger voldtektssakene, herunder sakskategorien som er undersøkt og strafferettens strenge beviskrav. Påtalemyndigheten skal kunne bevise utover enhver rimelig tvil at lovens straffbarhetsvilkår er oppfylt, herunder forsett eller grov uaktsomhet hos gjerningspersonen i en situasjon hvor det som hovedregel kun er to personer tilstede når lovbruddet begås.

En må også ha in mente at etterforskning er en *innsatsforpliktelse*, og ikke en resultatforpliktelse, selv om høy oppklaring er en kvalitetsindikator. Dette innebærer at mange saker kan være forbilledlig etterforsket selv om forholdet må henlegges. Og selv om det er enkelte svakheter ved etterforskingen i en enkeltsak, betyr ikke dette nødvendigvis at forholdet har hatt påvirkning på sakens utfall. I lys av politiets begrensede ressurser, kan det også være en riktig og god beslutning hvis etterforskingen av en sak som vurderes ikke å ha oppklaringspotensial avsluttes selv om ikke "alle steiner er snudd", og dette gjelder også for voldtektssaker, selv om sakens alvorlige karakter tilsier en meget grundig, samvittighetsfull og forsvarlig vurdering på dette punkt. Dette kan frigjøre

⁵² Kripos "[Voldtektssituasjonen i Norge 2018](#)" s. 13.

kapasitet til å etterforske andre saker, med de positive effekter det kan ha, herunder for saksbehandlingstiden. Det relativt lave antallet saker (14 %) som er påklaget til overordnet påtalemyndighet, tyder på at påtalejuristene i politiet, som har påtaleavgjort over halvparten av sakene, og statsadvokatene i det store flertallet av sakene treffer en riktig påtaleavgjørelse, og at politiet prioriterer etterforskningsressursene korrekt. Fornærmede har som nevnt krav på juridisk bistand av advokat til å rådføre seg, og bistandsadvokaten kan fremføre klagen på vegne av offeret.

I de regionale rapportene er det fremhevet at de svakheter som er funnet, antakelig ikke har påvirket oppklaringsmuligheten. Oslo statsadvokatembeter skriver om dette:

"Undersøkelsen viser etter Oslo statsadvokatembeters mening, at kvaliteten på etterforskningen er god i forhold til de fleste måleparameterne som er undersøkt. De svakheter som er funnet er etter vår oppfatning, ikke av avgjørende betydning for om saken blir oppklart etter ikke. Slik sett er det neppe kvaliteten på etterforskningen som i det store bildet er hovedårsaken til at andelen voldtektsanmeldelser som leder til fellende dom er lav. Årsaken til den lave domfellelsesprosenten må søkes andre steder."

Formålet med kvalitetsundersøkelsene er likefullt å heve kvaliteten på etterforskningen og påtalearbeidet, gjennom å avdekke eventuelle områder der det er svakheter eller potensiale for forbedring. I dette ligger at oppmerksomheten rettes mot enkelte av resultatene der en har funnet at kvaliteten ikke er god nok. Enkelte funn som utpekte seg finner en grunn til å fremheve her før en mer summarisk gjennomgang av forbedringspunkter under.

Den sentrale saksbehandlingsfristen var overholdt i 41 % av sakene, og er tilnærmet på samme nivå som i 2018-undersøkelsen. På samme måte som i 2018-undersøkelsen, var det store variasjoner mellom politidistriktene, og 15 % av sakene hadde mer enn ett års saksbehandlingstid. Saksbehandlingsfristen er brutt i for mange saker, og undersøkelsen viser at for en betydelig andel av sakene var det perioder med inaktivitet over uker.

I tre fjerdedeler av sakene skyldtes ikke lang tidsbruk og inaktivitet eksterne aktører eller andre forhold utenfor politiets kontroll, og flere embeter har pekt på at årsakene må ligge hos politiet og påtalemyndigheten, selv om det her – grunnet fravær av notoritet om årsakene – ikke kan trekkes helt sikre slutninger. Det er nærliggende å stille spørsmålet om styringen av sakene, både den politifaglige og påtalefaglige, er tilstrekkelig. Det kan også være grunn til å se på om ressurssettingen og prioriteringen av disse sakene, sammenholdt med distriktets øvrige portefølje, er forholdsmessig. Agder statsadvokatembeter skriver om dette:

"Vi har også grunn til å tro at mangelfullt arbeid med/oppfølging av etterforskningsplaner kan skyldes ressursmangel. Det tar tid å planlegge en etterforskning, og det tar tid å planlegge en etterforskningsplan / prosjekt i Indicia. Det er vanskelig å sette realistiske tidsfrister for etterforskningsskritt og slutført etterforskning, hvis det er mer tvilsomt at frister vil holdes fordi nye akutte saker stadig fortrenger prioriteten."

Det kan stilles spørsmål ved den fastsatte saksbehandlingsfristen, og riksadvokaten vil hensynta resultatet fra denne undersøkelsen når måltallene for straffesaksbehandlingen skal fastsettes for 2021.⁵³

Bruk av etterforskningsplaner manglet i for mange av sakene, og der hvor det forelå var det i en for stor andel betydelige svakheter ved det nærmere innholdet i, og bruken av denne. Særlig bekymringsfullt var mangler ved hypotesene, som av flere embeter ble karakterisert som "standardpregede". I lys av den oppmerksomheten riksadvokaten over år har hatt på bruk av slik plan, herunder gjennom foregående kvalitetsundersøkelser, er det overraskende å se at resultatene er såpass svake, og det må iverksettes tiltak for å oppnå en bedring. Etterforskningsplaner bidrar til styring av etterforskningen, både med tanke på innhold, men ikke minst på fremdrift.

⁵³ Jf. [riksadvokatens rundskriv nr. 1/2020](#) kap. IV., pkt. 2

Sammenholder en resultatene for bruk av etterforsningsplan med de som gjelder både fremdrift og saksbehandlingstid, er det grunn til å vurdere om det kan være en sammenheng her.

God *påtalefaglig* og *politifaglig* etterforsningsledelse er helt sentralt for å sikre effektivitet og kvalitet, herunder at etterforskingen formålsstyres. Undersøkelsen har avdekket fravær av notoritet, særlig hva gjelder påtalefaglig etterforsningsledelse. Dette betyr ikke at slik etterforsningsledelse er fraværende; som fremhevet av en rekke embeter, er det basert på erfaring og kjennskap til politiets arbeidsmetoder all grunn til å tro at det er betydelig grad av uformell kommunikasjon og samarbeid mellom påtalefaglig og politifaglig etterforsningsleder underveis i saken som ikke dokumenteres, og som dermed ikke fanges opp av en slik undersøkelse. Det er like fullt grunn til å tro at det er et visst forbedringspotensial hva gjelder styringen av enkeltsakene, både på påtale- og etterforskersiden. Kanskje særlig er det viktig med aktiv involvering av påtale før, under og ikke minst etter det første avhøret av fornærmede og mistenkte, for å spisse og kvalitetssikre eventuell videre etterforskning, herunder gjennom presisering og tilpasning av hypoteser.

Om lag 100 saker var feilkodet da etterforskingen startet opp. Tallet er prosentvis lavere enn ved voldsundersøkelsen i 2018, men det har vært en økning i antallet saker som er feilkodet initialt sammenlignet med i 2016. I politidistrikt der andelen feilkodete saker var høy bør dette følges opp av statsadvokaten. Jourhavende påtalejurist bør konsulteres dersom det hersker usikkerhet hos tjenestepersoner når en anmeldelse registreres. Rett kode, ved sakens oppstart og underveis i etterforskingen, er viktig for at politidistriktets ledelse og statsadvokatene har ajourførte styringssystemer å innrette virksomheten etter. Når saken avgjøres bør informasjonen fra politiets straffesakssystemer være mest mulig valid.

5.2. Initialfasen

- Det er et potensial for at politipatruljen kan gjennomføre noe mer etterforskning på stedet, herunder flere straksavhør. Bruk av lydopptak må økes ved straksavhørene, særlig viktig er dette for fornærmede og mistenkte.
- En forklaring på stedet fra fornærmede kan opptas i noen flere tilfeller, og vedkommende bør i større grad spørres om der kan finnes bevis som politiet bør søke innhentet.
- Også hva gjelder mistenkte over 18 år (se mer om mindreårige mistenkte under), bør det kunne opptas noen flere forklaringer på stedet, og det bør under enhver omstendighet være notoritet om hvorfor dette ikke gjøres.
- Mistenkte bør i større grad forespørres om han/hun samtykker i opphevelse av taushetsplikt for helsepersonell og rusprøve mv., og i en større andel av sakene må det gjøres undersøkelse for å kartlegge eventuell ruspåvirkning av mistenkte.
- Sikring av mobiltelefoner, og undersøkelse av andre enheter for å finne elektroniske bevis, f.eks. på sosiale medier, kan fortsatt bli bedre.
- Patruljen kan i større grad spørre vitner og andre om der kan foreligge f.eks. videoopptak eller bilder av handlingen, eventuelt av en situasjon forut for eller etter denne, som kan bidra til å opplyse saken.

5.3. Sporsikring

- En eventuell første melding (herunder nødmelding) direkte til politiet fra fornærmede eller vitner, må sikres i større grad, og det må være notoritet om dette.

- Det bør i større grad utarbeides gode fotomapper og eventuelle plantegninger, samt kartutsnitt over åstedet. Slik informasjon kan være svært nyttig både til bruk i etterforskningen, ved påtalevurderingen og en eventuell senere iretteføring for domstolene.
- Der hvor rettsmedisinsk undersøkelse av fornærmede var aktuelt, var det 15 % av de fornærmede som ikke ble undersøkt, og i en tredjedel av aktuelle saker var ikke relevante journaler innhentet. Her synes det å være rom for forbedring, og under enhver omstendighet må det være større grad av notoritet om hvorfor rettsmedisinsk undersøkelse ikke er gjennomført.
- Politiet må bli bedre til å innhente/sikre DNA-referanseprøve (fornærmede) og DNA-prøve til etterforskningsregisteret (mistenkte).

5.4. Politiavhør og avhørsrapporter

- Det bør bli større grad av notoritet om hvorfor bistandsadvokat eventuelt ikke er oppnevnt eller ikke bistår fornærmede under avhør.
- Det må tilstrebes at en betydelig høyere andel av både mistenkt- og fornærmedeavhørene tas opp på video. Der dette ikke er mulig, må det være notoritet om årsaken.
- Tross klare direktiver om kronologisk rapport, var tematisk rapport valgt i en stor andel fornærmede- og mistenktavhørene. Sammenholdt med at det i svært mange saker manglet tidshenvisninger i rapporten – noe som har vært fremhevet i begge foregående kvalitetsundersøkelser – er det klart at det her må iverksettes tiltak for å sikre at avhørsrapportene utformes på en hensiktsmessig måte.
- Fornærmede bør i større grad konfronteres med andre bevis eller opplysninger i saken, og bør i større grad spørres om etterfølgende reaksjoner eller skader.
- Politiet må bli bedre på å spørre mistenkte om der er andre etterforskingsskritt som bør gjennomføres for å opplyse saken.
- For mistenkte over 18 år, må det rettes oppmerksomhet mot retten til å la seg bistå av forsvarer i avhør, herunder mer fyllestgjørende informasjon om at han/hun vil ha krav på forsvarer betalt av det offentlige. Politiet må i større grad forsikre seg om hvorvidt den mistenkte uttrykkelig gir avkall på slik bistand, og det må være notoritet om dette.
- For mindreårige mistenkte er det fortsatt behov for å øke kompetansen om prosessuelle rettigheter knyttet til verge og forsvarer, og iverksette tiltak for at mistenktes rettigheter ivaretas på en tilstrekkelig god måte. Det er påtalefaglig etterforskningsleders særlige ansvar å sikre prosessuelle rettigheter, og ved alle avhør av mindreårige mistenkte i voldtektssaker – hva enten det er spørsmål om avhør på stedet eller senere – bør denne (påtaleansvarlig eller eventuelt jourhavende jurist) alltid konsulteres før avhør gjennomføres.

5.5. Etterforskningsledelse, påtalearbeid og fremdrift m.v.

- Det er behov for tiltak for å sikre at etterforskningsplaner utformes og benyttes i tråd med gjeldende direktiver, se over i pkt. 5.1. Resultatene her er ikke tilfredsstillende.
- Det bør tilstrebes større grad av notoritet om etterforskningsledelsen, særlig den påtalefaglige.

- En stor andel av sakene har lang saksbehandlingstid, og dels perioder med total inaktivitet som ikke lar seg forklare. I dette perspektiv bør det undersøkes om det er grunn til å se nærmere på eventuelle mangler ved både den påtalefaglige og politifaglige styringen av etterforskningen. Herunder kan det være grunn til å se nærmere på om der reelt sett er en politifaglig etterforskningsleder som har en totaloversikt over saken til enhver tid, og om påtalemyndigheten er tilstrekkelig involvert i å styre og vurdere videre etterforskning, særlig etter de første, innledende avhør.
- Det bør alltid ligge dokumentasjon i saken på hvorfor det eventuelt er perioder med inaktivitet i etterforskningen.
- Fornærmedes eventuelle skader, og vedkommendes tilstand for øvrig, må i flere saker kartlegges før påtalevedtaket treffes.
- Det må være notoritet om det er vurdert etterforskning opp mot omvendt voldsalarm, og om vurderingene knyttet til besøksforbud.

6. Oppfølging av resultatene

Erfaringsseminaret ble gjennomført etter avsluttet undersøkelse, men før statsadvokatene hadde analysert resultatene i sine regioner. Hvert embete hadde et innlegg hvor de delte egne erfaringer fra forberedelsen, gjennomføringen og hvilke planer de hadde for å bruke resultatene fra undersøkelsen i den fremtidige fagledelsen. De kvalitetsindikatorer en har benyttet i årets undersøkelse har dekket de samme fasene i etterforskningen som tidligere undersøkelser, og er videreføret, men like fullt så kan metoden og kvalitetsindikatorene bedres. Det kom forslag til alternative fremgangsmåter og andre deler av etterforskningsfasene en kunne avgrense en fremtidig undersøkelse til.

Statsadvokatembetene har blant annet i sine årsplaner for fagledelse, og i det nevnte møtet, angitt alternative strategier for hvordan læringspunktene fra årets kvalitetsundersøkelse best mulig kan og skal følges opp i politidistriktene. Samtlige embeter hadde planer om å gjennomgå funnene fra den nasjonale rapporten og de regionale rapportene med aktuelt personell, herunder på påtalemøter, fagledelsesdager, inspeksjoner og i møter med ledelse og operativt mannskap. Planene må nødvendigvis justeres nå når Norge er i en pandemi, og oppfølgingen må tilpasses situasjonen ved embetene og i politidistriktene gitt den fremtidige utviklingen. De relevante læringspunktene som er beskrevet i de regionale rapportene, og aktuelle funn i den nasjonale rapporten, bør på en hensiktsmessig måte implementeres i det enkelte politidistrikt eventuelt ved bruk av digitale verktøy. Det avholdes et fagseminar i regi av Riksadvokatembetet 27. mai 2020 for å drøfte hvorledes den regionale oppfølgingen best kan innrettes.

7. Statsadvokatembetenes regionale rapporter

[Agder statsadvokatembeter](#)

[Hedmark og Oppland statsadvokatembeter](#)

[Hordaland, Sogn og Fjordane statsadvokatembeter](#)

[Nordland statsadvokatembeter](#)

[Oslo statsadvokatembeter: Oslo politidistrikt](#)

[Oslo statsadvokatembeter: Øst politidistrikt](#)

[Møre og Romsdal statsadvokatembeter](#)

[Rogaland statsadvokatembeter](#)

[Troms og Finnmark statsadvokatembeter: Finnmark politidistrikt](#)

[Troms og Finnmark statsadvokatembeter: Troms politidistrikt](#)

[Trøndelag statsadvokatembeter](#)

[Vestfold, Telemark og Buskerud statsadvokatembeter](#)

STATSADVOKATENES KVALITETSUNDERSØKELSE 2020

Rapport av 14.4.20

fra Agder statsadvokatembeter – Agder politidistrikt

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	3
2	Forberedelse og gjennomføring av undersøkelsen	4
3	Hovedfunn – gjennomgang av resultatene i regionen	5
	3.1. Overordnede resultater	5
	3.2. Initialfasen	7
	3.3. Sporsikring	8
	3.4. Tilrettelagt avhør.....	9
	3.5. Politiavhør og avhørsrapporter	9
	a) Avhør av fornærmede.....	9
	b) Avhør av mistenkte.....	11
	c) Avhør av vitner	11
	3.6. Etterforsningsledelse	12
	3.7. Fremdrift	13
	3.8. Påtalearbeid.....	14
4	Analyse og vurdering av resultatene i regionen	15
5	Forslag til tiltak og bruk av funnene i statsadvokatens fagledelse i politidistriktet.....	18

1 Innledning

Statsadvokatene i Agder gjennomførte i tiden 20.1.20 - 11.2.20 en kvalitetsundersøkelse av etterforskingen og påtalearbeidet i voldtektssaker som en del av riksadvokatens koordinerte landsomfattende kvalitetsundersøkelse ved de ti regionale statsadvokatembetene.

Undersøkelsen har tatt sikte på å klarlegge om det kan identifiseres systematiske feil eller mangler ved etterforskningen og påtalebehandlingen av sakene. Tidsbruk og fremdrift i sakene er også et viktig tema.

Fagledelse av politiet er en primær oppgave for statsadvokatene. Riksadvokaten har bestemt at kvalitetsundersøkelsen av voldtektssaker skal utgjøre en vesentlig del av statsadvokatenes fagledelse i 2020.

Statsadvokatene er bedt om å analysere funnene i kvalitetsundersøkelsen innenfor deres region.

2 Forberedelse og gjennomføring av undersøkelsen

Ved bestillingsbrev til Agder politidistrikt datert 19.12.20, har vi innhentet de 40 siste påtaleavgjorte voldtektssakene regnet tilbake i tid fra 31.12.19. Bestillingsbrevet følger vedlagt. Politidistriktet oversendte sakene i henhold til bestillingen.

Statsadvokat Dennis Danielsen og undertegnede gjennomførte undersøkelsen, og vi estimerer at det er medgått 28 dagsverk til forberedelse, gjennomføring og analyse av resultatene fra undersøkelsen. Undersøkelsen ble utført ved at vi hver for oss elektronisk gjennomgikk 20 saker. Underveis i undersøkelsen hadde vi flere møter der vi diskuterte saker og gjennomgikk aktuelle problemstillinger. Det har medgått 3 dagsverk til skriving av rapporten.

Statistikk med resultater fra undersøkelsen i regionen ble mottatt fra SurveyXact den 24.2.20.

Alle de regionale statsadvokatembetene i landet deltok på undersøkelsen, som ble grundig planlagt og koordinert av riksadvokaten. Alle deltakerne fikk anledning til aktiv deltakelse i planleggingen, herunder også å påvirke utforming av spørsmål, vurderinger av temaer som burde undersøkes etc. Alle deltakerne gjennomgikk også samme "pilotsak" for å høste erfaringer.

Undersøkelsen av de 40 voldtektssakene fra Agder innebar at vi leste gjennom dem på skjerm. Lydfiler ble avspilt for å kontrollere at det var samsvar mellom formalia i lydavhøret og formalia i avhørsrapporten. Deretter klikket vi oss inn i det elektroniske spørreskjemaet for hver sak. For hver sak måtte vi gjennomgå, ta stilling til og besvare en lang rekke forhåndsbestemte spørsmål knyttet til sakene.

Etter fullført undersøkelse arrangerte riksadvokaten den 9.3.20 erfaringsseminar der alle deltakerne evaluerte undersøkelsesmetoden, spørsmålene, veilederen til spørsmålene, tidsbruken og antatt nytteverdi for statsadvokatenes fagledelse videre fremover.

3 Hovedfunn – gjennomgang av resultatene i regionen

3.1. Overordnede resultater

De 40 sakene som ble undersøkt er kategorisert på følgende måte:

Koding i Strasad:

Straffeloven 1902:

- 1401 (voldtekt (§ 192,1. og 2.ledd)) 9 saker
- 1420 (voldtekt (§ 192,3. ledd)) 2 saker
- 1423 (grovt uaktsom voldtekt (§ 192,4. ledd)) 0 saker

Straffeloven 2005:

- 1451 (Voldtekt uten samleie) 0 saker
- 1452 (Voldtekt til samleie) 29 saker
- 1453 (Grov voldtekt) 0 saker
- 1454 (Grov uaktsom voldtekt) 0 saker

Type voldtekt:

- Festrelatert 9 saker
- Overfall 6 saker
- Relasjon 7 saker
- Sårbarhet 0 saker
- Bekjentskap 16 saker
- Voldtekt i familien 2 saker
- Internettrelatert voldtekt 0 saker
- Annet 2 saker

Rettslig klassifisering:

- Vold/trusler 27 saker
- Bevisstløs/ute av stand 14 saker
- Bokstav c 0 saker

At saken kodes riktig ved anmeldelsen har betydning for om saken gis den prioritet saken skal gis etter riksadvokatens retningslinjer. I noen tilfeller, der det innledningsvis er mangelfulle opplysninger om saksforholdet, er det vanskelig å sette riktig kode. I de 40 sakene vi undersøkte var 31 av sakene kodet riktig ved sakens start ut fra opplysningene som da forelå. Dette er et akseptabelt resultat. At koden i noen tilfeller må endres før påtaleavgjørelse skyldes at etterforskningen har frembrakt flere opplysninger om saksforholdet. Vi legger til grunn at 36 av sakene var kodet riktig ved politiets påtaleavgjørelse, hvilket også er et akseptabelt resultat.

Tid fra gjerning til anmeldelse varierer mye i sakene. Dette er også forståelig ut fra sakenes natur. Mange fornærmede trenger "tenkepause" før de går til det skritt å anmelde til politiet et alvorlig forhold, der gjerne en bekjent er påstått gjerningsmann. 15 av sakene ble anmeldt innen 3 døgn etter gjerningen, 9 saker mellom 3-90 dager etter gjerningen og hele 16 saker mer enn 90 dager etter gjerningen. I enkelte saker fikk politiet tilgang til en helt fersk sak, med de fordeler dette gir for sporsikring og oppklaring av saken. I andre saker ble voldtekten anmeldt svært lang tid etter gjerningen, typisk at en voksen fornærmet anmeldte gjerning vedkommende opplevde som barn.

Politiet plikter å prioritere etterforskning av voldtektssaker. Dette betyr at etterforskning av voldtektssaker, som enkelte andre alvorlige straffbare forhold, skal gå foran i køen i politidistriktets samlede etterforskningsressurs. Voldtektssakenes prioritet fremgår av de årlige mål og prioriteringsrundskriv fra riksadvokaten, der det også understrekes at det er et krav om at gjennomsnittlig saksbehandlingsfrist til og med påtaleavgjørelse i politiet ikke skal overstige 130 dager.

Det er dessverre ikke samsvar mellom disse krav og funnene i de 40 sakene fra Agder. Bare 13 av sakene er påtaleavgjort innen 130 dager. 27 av sakene har lengre, til dels meget lengre saksbehandlingstid. 11 av disse sakene har saksbehandlingstid på mer enn 1 år.

I 20 av sakene ble de fornærmede avhørt av politiet innen et døgn etter at saken ble kjent for politiet. 8 av de fornærmede ble avhørt innen en uke, mens de resterende 12 fornærmede ble avhørt mer enn en uke etter at saken ble kjent for politiet. I enkelte saker tok det flere måneder før fornærmede ble avhørt. At avhør av fornærmede først gjennomføres lengre tid etter at politiet ble kjent med saken er kritikkverdig.

Av de 40 sakene vi undersøkte var 25 saker etterforsket av GDEene, de resterende av FEFE. Flere av sakene i undersøkelsen inngikk i et 6 måneders restanseprosjekt, jfr. nedenfor.

Det er alminnelig kjent at flertallet av anmeldte voldtektssaker blir henlagt. Noen av disse er voldtektsanmeldelser som ikke beskriver en voldtekt etter loven. En rekke andre saker må henlegges fordi det etter gjennomført etterforskning ikke er hevet over enhver rimelig tvil at mistenkte er skyldig. Beviskravene for å utferdige tiltalebeslutning er de samme som for å avsi en fellende dom i retten.

Etterforskning er en innsatsforpliktelse, ikke en resultatforpliktelse. Mange saker må henlegges selv om sakene er forbilledlig etterforsket. Det er derfor forfeilet å ta utgangspunkt i at mange henleggelser av voldtektssaker skyldes svikt i politiets etterforskning.

For å unngå risiko for at undersøkelsen bare ville omfatte henlagte saker måtte vi i bestillingen sikre oss at minst 30 % sakene skulle ha en oppklart kode i Strasad. I henhold til dette undersøkte vi 27 henlagte saker og 13 saker med tiltalebeslutning.

Kompetansen til å henlegge voldtektssaker er fordelt mellom de ulike trinn i påtalemyndigheten. I voldtektssaker med 21 års strafferamme er det kun riksadvokaten som har kompetanse til å henlegge sak mot siktet person. I andre voldtektssaker, der det er statsadvokatene som kan utferdige tiltalen, beror henleggelseskompetansen i stor grad på hva det regionale statsadvokatembete har bestemt. Statsadvokatene i Agder har bestemt at slike voldtektssaker kan henlegges av politijuristene, også mot mistenkte som er siktet i saken, for eksempel pågrepet. Unntaket er hvis mistenkte er siktet ved "rettslige skritt", typisk varetektsfengslet. Da er det statsadvokaten som skal henlegge saken. Saker der ingen er siktet kan henlegges av politijuristene. I tråd med kompetansereglene i Agder var det følgelig politijuristene i Agder som hadde henlagt de fleste sakene vi undersøkte.

Statsadvokatene i Agder har gitt direktiv til politiet om "Forhåndsvarsling" ved anmeldelse/opprettelse av enkelte alvorlige straffbare forhold, bla voldtekter, hvis noen er siktet. I mange av de henlagte sakene vi undersøkte var ingen siktet, så statsadvokatene hadde ikke noe forhåndskunnskap om verken anmeldelsen, etterforskningen eller politiets påtaleavgjørelse.

Undersøkelsen avslørte ingen kompetanseoverskridelser fra politijuristenes side. Dette er som forventet med den erfaring vi har med politijuristenes arbeid i andre voldtektssaker. Noen få av de henlagte sakene i undersøkelsen var påklaget innen fristen, men kun en sak var ferdig klagebehandlet av statsadvokatene.

Vi har merket oss at politijuristene i en rekke saker har lagt arbeid i underretningsbrevene til fornærmede og mistenkte. Brevene, som i mange tilfeller er tilpasset den enkelte sak, gir ofte en objektiv og forståelig forklaring for hvorfor saken måtte henlegges. Uskyldspresumsjonen tilsier at en underretning ikke skal utpeke, eller antyde, at mistenkte, som har fått saken henlagt, i realiteten er skyldig. Uttalelser i slik retning forekom ikke i underretningsbrevene.

3.2. Initialfasen

Med initialfasen mener vi vanligvis en fase på inntil 2-3 døgn etter at en "fersk" sak er anmeldt. At de nødvendige etterforskingsskritt prioriteres og iverksettes i denne fasen er ofte helt avgjørende for etterforskningens resultat.

Initialfasen kan håndteres av operasjonssentralen ved patruljene, FSI og etterforskere ved FEFE og GDEene.

Operasjonssentralen var involvert i initialfasen i 8 av sakene, typisk ved meldingsmottak og iverksettelse av straksetterforskning ved patruljer. I disse sakene må det legges til grunn at

operasjonssentralen og patruljen har gitt meldingen om voldtekt den pålagte høye prioritet. I 12 av sakene håndterte patruljen deler av initialfasen, i 7 saker ble det foretatt avhør på stedet, og i til sammen 11 saker foretok patruljen andre typer etterforskning/sporsikring. I 5 av sakene tok patruljen bilde/film fra det ferske åstedet/spor. Patruljene har i det vesentlige foretatt tilstrekkelige sikring av åstedet, tilstrekkelig sikring av relevante bevis, samt i tilstrekkelig grad tatt foto/film av åstedet.

Totalinntrykket av innsatsen i initialfasen er god, uavhengig av hvilken organisasjon/enhet som etterforsket. Det var tilstrekkelig foto/film av fornærmedes klesdrakt/skader, og også tilstrekkelige opplysninger om fornærmedes tilstand som rus/opptreden/sinnstilstand/skader. I de fleste saker ble det innhentet informert samtykke fra fornærmede til opphevelse av taushetsplikt for helsepersonell mm. I de forholdsvis få sakene fornærmede ble avhørt i initialfasen var det tilstrekkelig ivaretagelse av formalia. Ikke minst ble fornærmede spurt om hvor bevis kan finnes og om aktuelle etterforskningsskritt.

I de få sakene det var aktuelt har politiet i tilstrekkelig grad sikret blodprøve og eventuelle spor på mistenkte.

Politiet har også i tilstrekkelig grad foretatt en kartlegging av mulige vitner i initialfasen.

3.3. Sporsikring

Mye av sporsikringen i "ferske saker" tas i initialfasen. I andre saker vil sporsikringen, om de i det hele tatt kan tas, utføres lenge etter gjerningen. Totalinntrykket fra etterforskningen i både "ferske saker" og andre saker, er at det i *aktuelle* saker er foretatt tilstrekkelig kriminalteknisk undersøkelse, utarbeidet tilstrekkelig åstedsrapport og utarbeidet tilstrekkelig fotomappe. I en rekke saker har ikke slike gjøremål vært aktuelt/nødvendig, og da er de heller ikke utført.

I enkelte saker savnet vi plantegning over leilighet/hus og kart over åstedet. At det manglet kart over åsted var også et funn etter kvalitetsundersøkelsen voldtektssaker med frist som vi gjennomførte i 2018. Etterforskningen må i aktuelle saker forberede en presentasjon av bevisene i domstolen. Kart over åsted og plantegninger over hus vil i slike saker være viktig.

Sporsikringen opp mot fornærmede var tilstrekkelig. Sakene bærer bud om at politidistriktet har gode rutiner for dette, og samarbeider godt med helsepersonell som utfører rettsmedisinske undersøkelser. I aktuelle saker foretas det rettsmedisinske undersøkelser av fornærmede på overgrepsmottak og det er tilstrekkelig kvalitet over utfyllingen av sporsikringsjournalen. Mandatene for de helsefaglige undersøkelsene er tilstrekkelige og rapportene blir forelagt Den rettsmedisinske kommisjon. Politiet innhentet også i tilstrekkelig grad andre relevante legejournaler for fornærmede.

I en rekke av sakene vi undersøkte var fornærmedes ruspåvirkning et tema. Det er alminnelig kjent at alkohol og andre typer rusmidler påvirker vurderingsevne, iakttagelsesevne og hukommelse. Graden av rus hos fornærmede kan derfor få stor betydning for bevisvekten av fornærmedes forklaring. Vi har merket seg at de fornærmede i forbindelse med undersøkelse på overgrepsmottak blir anmodet om samtykke til prøvetakning for rusmiddelundersøkelse. I de 13 sakene slik prøve var tatt var resultatet innhentet og lagt inn i saken.

I de få saker som var aktuelle ble det fra mistenkte sikret biologiske spor som avstryk til DNA og prøver til rusmiddelundersøkelse. Som for fornærmede vil graden av rus hos mistenkte kunne få stor betydning for bevisvekten av forklaringen. I de saker slik rusprøve var tatt, ble resultatene innhentet og lagt inn i saken.

Aktuelle saker gir inntrykk av at politiet er bevisst på sikring av elektroniske spor fra mobiltelefoner, sosiale medier etc. Rapporter om slike spor anses dekkende og hensiktsmessig utformet for påtalemyndighetens og rettens bruk.

3.4. Tilrettelagt avhør

I 3 av sakene var det foretatt tilrettelagte avhør. I disse sakene forelå tilrettelagte avhør av både mistenkt, fornærmede og vitner. Regler om formalia, oppnevning av forsvarer, oppnevning av bistandsadvokat og at utskrift av avhøret vedlegges saken var fulgt.

3.5. Politiavhør og avhørsrapporter

a) Avhør av fornærmede

Som jeg allerede har nevnt ovenfor tok det i enkelte saker kritikkverdig lang tid før fornærmede ble avhørt. Dette var typisk i saker der fornærmede hadde brukt lang tid på å bestemme seg for å anmelde voldtekt, gjerne via brev som oppnevnt bistandsadvokat hadde sendt politiet.

Det er en kjensgjerning at det kan være en stor belastning å anmelde en voldtekt. Det må innebære en tilleggsbelastning for fornærmede å måtte vente lenge før politiet kan gjennomføre avhøret.

I de aller fleste aktuelle sakene er formalia gjennomgått i samsvar med lov og instruks. Lydopptak er tatt av de fleste avhørene. Det var oppnevnt bistandsadvokat for fornærmede i 20 av 37 aktuelle saker. I 14 av disse 20 sakene var bistandsadvokat til stede under avhøret av fornærmede.

I flere av sakene ble ikke fornærmede gjort kjent med sin rett til å få oppnevnt bistandsadvokat. Dette er i strid med påtaleinstruksen § 8-7. I noen saker var ikke spørsmålet om bistandsadvokat tema i formalia i avhørsrapporten, mens avspilling av lyd viste at bistandsadvokat faktisk deltok under avhøret.

I en rekke avhørsrapporter av fornærmede fremgår at avhøret er "opplest/gjennomlest og vedtatt". Opplesing betyr at avhører har lest opp innholdet for fornærmede, mens gjennomlest betyr at fornærmede selv har lest gjennom avhøret før vedtakelse. Hvilken fremgangsmåte som konkret ble valgt fremgår derfor ikke, og det vil kreve tid å "lete" i lydavhør for å finne det ut om dette blir et tema i retten. Tilsvarende mangel ved avhør ble påpekt i statsadvokatenes rapport etter gjennomført kvalitetsundersøkelse voldssaker med frist i 2018.

I avhørene var det ikke henvisninger i avhørsrapporten til tidspunkter i lydavhøret der sentrale punkter i fornærmedes forklaring fremgår. At det ikke fremgår tidshenvisninger i rapportene til helt avgjørende deler av fornærmedes forklaring om det straffbare medfører betydelig merarbeid for påtalemyndigheten og forsvareren med å lytte gjennom langvarige lydopptak.

Av de aller fleste avhørsrapportene fremgår at det protokollerte ikke er protokollert kronologisk, men tematisk. Dette er ikke i tråd med riksadvokatens rundskriv 2/2016 (avhørsrundskrivet) side 7 og 8, pkt. 5.3. Som det fremgår på side 8, 3. avsnitt skal *"Som hovedregel sammendrag skrives i den rekkefølge informasjonen fremkom. Det er særlig viktig i de tilfeller hvor det må antas at sammenhengen opplysningene ble gitt i, kan ha bevismessig betydning"*.

I voldtektssaker kan det være hårfine grenser mellom straffbart/ikke straffbart. Om for eksempel lovens krav til "vold eller truende adferd" er oppfylt, vil ofte bero på hva fornærmede detaljert forklarer. Det kan i en bevisvurdering være viktig å vite *når* og *under hvilke omstendigheter* under avhøret fornærmede forklarte seg om disse sentrale elementer. Om det protokollerte fremkom ved fri forklaring innledningsvis, eller etter grundig utspørring av fornærmede kan ha bevismessig betydning. Som det fremgår av tidligere nevnte rundskriv side 8, 4 avsnitt kan det i mange avhør være hensiktsmessig å kombinere en kronologisk og tematisk skrivemåte. Men det fremgår også at *"Informasjon som kan ha bevismessig betydning, skal uansett nedtegnes i den rekkefølgen den fremkom. I tvilstilfeller bør slike beslutninger treffes i samråd med påtaleansvarlig"*.

Vårt hovedinntrykk er at avhørene innholdsmessig er tilfredsstillende. Dette er et viktig og positivt funn etter gjennomført kvalitetsundersøkelse. Sakene bærer bud om at avhørerne samvittighetsfullt har forsøkt å klarlegge sakens foranledning, tvangshandlingen/bevisstløsheten, den seksuelle aktivitet og fornærmedes egen opptreden. Avhørene avklarer om det er personer/omstendigheter som er egnet til å belyse saken, og i aktuelle saker blir fornærmede konfrontert med opplysninger fra andre avhør/bevis i saken. I de fleste aktuelle saker er fornærmede også avhørt om eventuelle etterfølgende reaksjoner/skader/sykdom, og det er også innhentet informert samtykke til opphevelse av taushetsplikt.

b) Avhør av mistenkte.

I nær alle mistenkteavhør er formalia gjennomgått i samsvar med lov og instruks. I flere av avhørene savnet vi at avhører gav mer informasjon til mistenkte om forsvarer. I nær alle saker fikk mistenkte summarisk informasjon om retten til å la seg bistå av forsvarer, men i flere av sakene gav ikke mistenkte uttrykkelig avkall på denne retten. Det er også grunn til å minne om at mistenkte i enkelte saker, selv om de ikke er siktet, vil ha krav på oppnevning av forsvarer betalt av det offentlige, jfr. strpl. § 100.2. ledd. Dette vil bla avhenge av hvor alvorlig saken er, hvor kompleks den er og hvorvidt mistenkte selv har økonomi til å betale for forsvarerbistand. I voldtektssaker bør derfor påtalejuristen, før avhøret gjennomføres, vurdere om slike vilkår foreligger.

Vårt hovedinntrykk er at også mistenkteavhørene innholdsmessig er tilfredsstillende. Avhørene belyser mistenktes relasjon til fornærmede, foranledningen til gjerningen og de subjektive og objektive vilkår for straff. Dette er et positivt funn ved kvalitetsundersøkelsen. I de aller fleste aktuelle avhør konfronteres mistenkte med fornærmedes/vitners forklaringer og/eller andre foreliggende bevis. Det er også innhentet kontrollerbare opplysninger som kan være egnet til å styrke/svekke mistanken. I vår kvalitetsundersøkelse voldssaker med frist 2018 var et negativt funn at det i et stort flertall av mistenkteavhørene ikke fremgikk at avhørte var spurt om avhørte har etterforskingsskritt avhørte ønsker utført. Det er derfor gledelig å konstatere at det i voldtektssakene er motsatt funn, i 25 av 32 aktuelle saker var det i avhøret protokollert at mistenkte var spurt om nettopp dette.

I 4 av sakene var mistenkte under 18 år. I 2 av dem var det ikke noen nedtegning om hvorvidt vergen var varslet. I de 2 sakene vergen deltok under avhøret er det ikke protokollert at politiet meddelte vergen vergens partsrettigheter. Dette er en mangel. En partsrettighet er at det er vergen som velger forsvarer, jfr. strpl. § 94,2. ledd. I 1 av 3 aktuelle saker var det ikke oppnevnt forsvarer for mistenkte. I voldtektssaker, der også en mindreårige risikerer svært streng straff, skal påtalejuristen før avhøret tilkalle en forsvarer, og således forskuttere at tingretten i ettertid vil oppnevne vedkommende, jfr. strpl. § 100,2. ledd. I de 4 ungdomssakene burde de mistenkte ha blitt spurt om samtykke til alternative straffereaksjoner som ungdomsstraff/samfunnsstraff.

Som i avhørsrapportene fornærmede var det heller ikke i avhørsrapportene mistenkte tidshenvisninger til hvor i lydfilene sentrale opplysninger/tema er omhandlet. Ei heller avhørsrapportene mistenkte er skrevet slik at det fremgår i hvilken rekkefølge opplysningene fremkom. Dette er ikke i tråd med riksadvokatens rundskriv 2/2016, (avhørsrundskrivet) jfr. ovenfor om avhør av fornærmede. I flere av avhørsrapportene var det ikke notoritet i avhørsrapporten om hvorvidt avhørsrapporten ble opplest eller gjennomlest.

c) Avhør av vitner

I det store flertallet av vitneavhørene i sakene var formalia gjennomgått i samsvar med lov og instruks, og avhørene er innholdsmessig tilfredsstillende. Relasjonene til mistenkte og

fornærmede og de temaer vitnene skulle forklare seg om var tilstrekkelig belyst. Ut fra sakenes opplysninger må vi konkludere at det heller ikke var ytterligere vitner som burde ha vært avhørt. Dette er i sum meget positive funn.

3.6. Etterforskningsledelse

I voldtektssaker skal det som hovedregel opprettes etterforskningsplan, jfr. direktiver fra riksadvokaten i skriv 2012/00575-030 IFO/ggr 441.1 av 8.11.13. I 22 av sakene forelå det etterforskningsplan. I enkelte andre saker burde det ut fra sakens alvor/kompleksitet vært opprettet etterforskningsplan.

Noe helt annet enn opprettelse av etterforskningsplan er krav til innhold og vedlikehold av planen. Vi måtte konkludere at 19 av 22 etterforskningsplaner ikke oppfylte de (minste)krav som følger av riksadvokatens direktiver. Utenom angivelse av "hypoteser" var en rekke av planene så "tynne" at de i seg selv ikke kan ha hatt noen særlig verdi i arbeidet med sakene etter at sak var opprettet. Typiske mangler var at det ikke var angitt når etterforskningen forventes ferdig etterforsket og at det ikke var angitt frister/prioritet for gjennomføring av etterforskningsskritt. I de fleste sakene har verken etterforskningsleder eller påtalefaglig etterforskningsleder vedlikeholdt planen.

Det må likevel raskt tilføyes at det i de fleste sakene vi gjennomgikk var opprettet prosjekt i Indicia. Riksadvokaten har i sine direktiver sluttet seg til at prosjektmodulen i Indicia bør benyttes som "det sentrale verktøyet" ved bruk av etterforskningsplaner. Indiciaprojektene i sakene vi undersøkte, der det i enkelte tilfeller også var opprettet beslutningslogger, fylte i større og mindre grad ut bildet av planstyrt etterforskning. I enkelte saker gav prosjektet i Indicia inntrykk av en nesten fullgod "etterforskningsplan", i mange andre saker ikke.

Statsadvokatene i Agder gjennomførte i 2016 en kvalitetsundersøkelse av voldtektssaker og saker med mishandling i nære relasjoner. I mishandlingssakene var det politiets etterforskningsplaner et område som særlig pekte seg ut negativt. Her fikk 65 % av sakene karakteren 1, altså dårligste karakter – fordi det ikke forelå etterforskningsplan.

Konklusjonen etter gjennomført kvalitetsundersøkelse av voldtektssaker er at politidistriktet har et forbedringspotensial når det gjelder opprettelse av etterforskningsplan, at planen gis tilstrekkelig innhold og at planen vedlikeholdes.

I 16 av sakene var FSI involvert i initialfasen, men etterforskningsplanene var ikke opprettet av FSI. I bare 6 av disse sakene fremgikk at det hadde vært reell politifaglig etterforskningsledelse fra FSI, mens det ikke fremgikk av noen av sakene at det hadde vært integrert påtalemessig etterforskningsledelse fra FSI. En forklaring er nok at disse sakene svært raskt ble overført til FEFE/GDE for oppfølging/etterforskning.

Av de sakene vi totalt undersøkte fant vi kun 4 der det var notoritet om den påtalemessige styringen av etterforskningen i initialfasen.

Positive funn i undersøkelsen vår er at fornærmedes skade/tilstand ble fulgt opp forut for påtalevedtak i aktuelle saker. Det er også positivt at de aller fleste aktuelle saker var tilstrekkelig etterforsket opp mot straffutmåling, skadeserstatning og oppreisningserstatning.

Vi undersøkte om det var ilagt besøksforbud i sakene, om sakene var etterforsket med tanke på omvendt voldsalarm (OVA) og kontaktforbud, og hvorvidt eventuelle brudd på besøksforbud ble fulgt opp tilstrekkelig. Det var ilagt besøksforbud i 6 av sakene, men ikke rapportert brudd. Vi må konstatere at vi ikke kunne lese ut av sakene hvorvidt omvendt voldsalarm (OVA) og kontaktforbud var tema i saken.

Nær alle saker var redigert på en tilstrekkelig god måte. Når BL sakene leses på skjerm er det vesentlig at overskriften på enkeltdokumentene skrives slik at det er lett å finne frem til det riktige dokument. Det er et positivt funn at dette kravet i det alt vesentlige var fulgt i sakene.

3.7. Fremdrift

Som nevnt tidligere er det for lang tidsbruk i mange av sakene. I enkelte saker tok det også lang tid før fornærmede ble avhørt. Flere av punktene i undersøkelsen rettet seg mot sakenes fremdrift, nærmere bestemt punkter som skulle bidra til å avklare konkret tidsbruk i sakene.

I 22 av 30 aktuelle ble anmodninger om ekstern og intern bistand sendt innen rimelig tid. Eksempler på slik bistand er anmodninger om undersøkelse av blodprøver, innhenting av legejournaler, bistand til analyse av mobiltelefoner/data ol. I de aller sakene ble anmodningene besvart innen rimelig tid, så lang tidsbruk kan ikke forklares med at slik bistand tar lang tid.

I aktuelle saker var det tilstrekkelig fremdrift på analyse og gjennomgang av beslag av sikrede spor, og tidsbruken skyldtes ikke ventetid på analyser.

Likevel var det som tidligere mer enn 130 dagers saksbehandlingstid i 27 av 40 saker. I 7 av disse sakene skyldtes lang saksbehandlingstid hensynet til etterforskningen, hvilket er fullt forsvarlig. Like fullt stod vi igjen med 20 saker med lang tidsbruk som ikke hadde sin forklaring i hensynet til etterforskningen. I disse sakene lå sakene ubehandlet i perioder. I noen av sakene fremgikk det hvorfor sakene ble liggende, for eksempel ved brev til bistandsadvokat om at andre akutte saker måtte prioriteres først. I andre saker fremgikk ikke hvorfor sakene ble liggende.

3.8. Påtalearbeid

Sakene vitnet om godt påtalearbeid. Det var i aktuelle saker tilstrekkelig notoritet om beslutningsgrunnlaget ved bruk av tvangsmidler, siktelser ble subsumert under riktig bestemmelse og alternativ og grunnlaget i siktelsene var tilstrekkelig utformet. I de aller fleste sakene der statsadvokaten fattet endelig påtalevedtak var påtalevedtaket i samsvar med politijuristens innstilling.

4 Analyse og vurdering av resultatene i regionen

Statsadvokatene i Agder har i flere år vært svært bekymret for restansene i politidistriktets restanseportefølje i voldtektssaker, SO saker der barn er fornærmet og saker med mishandling i nære relasjoner. Vi har derfor i flere år hatt disse sakene som hovedprioritet i vår fagledelse.

Et negativt hovedfunn etter kvalitetsundersøkelsen er at mange av de undersøkte sakene har hatt liggetid, og at saksbehandlingstiden har vært kritikkverdig lang. Ut fra vår generelle kunnskap til saksbehandlingstiden i slike saker i politidistriktet var funnet dessverre som forventet. Lang saksbehandlingstid i voldtektssaker er svært uheldig for både fornærmede og mistenkte, som må vente svært lenge på en avklaring av saken. I enkelte av sakene vi undersøkte tok det alt for lang tid før fornærmede i det hele tatt ble innkalt til avhør. Dette er kritikkverdig.

Vi må legge til grunn at lang saksbehandlingstid skyldes at politidistriktet ikke har tilført sakene nok personell til å behandle dem. I saker som er prioriterte av riksadvokaten, herunder voldtektssaker, skal sakene ressurssettes tilstrekkelig for å sikre tilstrekkelig fremdrift. Dette er ikke gjort i en rekke av sakene i undersøkelsen.

Vi har også grunn til å tro at mangelfullt arbeid med /oppfølging av etterforskningsplaner kan skyldes ressursmangel. Det tar tid å planlegge en etterforskning, og det tar tid å vedlikeholde en etterforskningsplan/prosjekt i Indicia. Det er vanskelig å sette realistiske tidsfrister for etterforskningskritt og slutført etterforskning, hvis det er mer enn tvilsomt at frister vil holdes fordi nye akutte saker stadig fortrenger prioriteten.

Det må likevel understrekes at politidistriktet har tatt flere gode organisatoriske grep for å sikre bedre fremdrift i voldtektssakene. Fra og med høsten 2018 er mange voldtektssaker løftet ut av SO avsnittet ved FEFE og inn i de geografiske driftsenhetene, til behandling hos dedikerte etterforskere og påtalejurister som tjenestegjør der.

Sommeren 2019 ressursatte politidistriktet et restanseteam, der utpekte etterforskere og politijurister sluttførte voldtektssaker som var blitt restanse. Følgelig var flere av voldtektssakene vi undersøkte sluttført av restanseteamet.

Endelig har politidistriktet nå opprettet en egen SO seksjon med tre avsnitt. Økte personellressurser har blitt tilført denne seksjonen, slik at politidistriktet nå står bedre rustet til å håndtere voldtektssaker med tilstrekkelig fremdrift.

Et positivt hovedfunn er at kvaliteten på etterforskningen, herunder avhørene, er god. Sakene bærer derfor ikke bud om kompetansemangel verken hos etterforskere eller politijurister. I enkelte av saken ble avhørene av fornærmede vel lange. Det er grunn til å minne om viktigheten av at slike avhør i voldtektssaker må ha hovedfokus på subjektive og objektive vilkår for straff for den påståtte handling.

Et gledelig funn er at avhører i 25 av 32 aktuelle saker har spurt mistenkte om mistenkte har etterforskingsskritt som ønskes utført. Dette er en klar forbedring i forhold til våre funn i kvalitetsundersøkelsen voldssaker med frist i 2018. Etterforskerne er også i mange saker flinke til å konfrontere avhørte med opplysninger i andre avhør/andre bevis i saken.

Det er likevel forhold ved planleggingen og gjennomføringen av etterforskningen som kan bli bedre:

–Som nevnt under pkt. 3.6. *Etterforskningsledelse* har politiet et forbedringspotensial når det gjelder opprettelse av etterforskningsplan med tilstrekkelig innhold, og vedlikehold av denne..

–Som beskrevet under pkt. 3.5. *a)avhør av fornærmede* gjennomgikk vi flere saker der fornærmede ikke var gjort kjent med sin rett til å få oppnevnt bistandsadvokat, i strid med påtaleinstruksen § 8-7.

– Som nevnt under pkt 3.5 ble en rekke avhørsrapporter avsluttet med "Opplest/gjennomlest og vedtatt". Som det fremgår av påtaleinstruksen § 8-14, 4. ledd skal forklaringen leses opp til vedtakelse. Dersom avhørte ønsker det, kan gjennomlesing tre i stedet for opplesing. Det bør fremgå hvilket alternativ som ble valgt.

–I de fleste avhørsrapportene etter lydavhør av de fornærmede og de mistenkte er det ikke tidshenvisninger til hvor i lydfilen sentrale opplysninger/tema er omhandlet, se punkt 3.5 *a)Avhør av fornærmede* og *b) Avhør av mistenkte* ovenfor. Det fremgår av riksadvokatens rundskriv 2/16 (Avhørsrundskrivet) side 6, nest siste ledd at "*Tidshenvisninger til lydopptaket er ønskelig*".

–Som også beskrevet under pkt 3.5 fremgår det av avhørsrapportene at innholdet ikke er protokollert kronologisk, men tematisk. Dette gjelder også informasjon som kan ha bevismessig betydning. Slike rapporter tilfredsstiller ikke kravene i riksadvokatens rundskriv (avhørsrundskrivet) 2/2016 side 7 og 8. Den systematiske tematiseringen og de i avhørsrapportenes manglende henvisninger til tidspunkter i lydfilen vil medføre betydelig merarbeid for påtalemyndigheten og forsvareren med å lytte gjennom langvarige lydopptak. Samme forhold ble påpekt av statsadvokatene etter kvalitetsundersøkelsen voldssaker med frist i 2018.

–Det bør legges inn kart over åsted i sakene, samt plantegning av hus/leilighet i aktuelle saker. Dette letter gjennomføringen av hovedforhandlingen, og også bevisvurderingen før påtaleavgjørelsen.

–I flere av mistenkteavhørene savnet vi at avhører gav mer informasjon til mistenkte om forsvarer. Som utdypet under pkt. 3.5. *b) Avhør av mistenkte* er det forskjell på å alltid ha rett til – på egen kostnad - å la seg bistå av advokat og i enkelte tilfeller ha krav på oppnevning av forsvarer etter strpl. § 100, 2. ledd – på statens bekostning.

Det kan være en saksbehandlingsfeil at avhør av mistenkte gjennomføres uten at advokat er oppnevnt. Saksbehandlingsfeilen kan føre til at aktor under en hovedforhandling ikke kan

dokumentere avhøret. I alle voldtektssaker bør derfor påtalejuristen før avhør av mistenkte gjennomføres vurdere om forsvarer skal oppnevnes.

I voldtektssaker som er "U-18" sak skal alltid forsvarer oppnevnes.

Et hovedfunn er at etterforskningsinnsatsen i sakene er tilpasset mulighetene for oppklaring. I enkelte saker, gjerne saker som er anmeldt flere år etter hendelsen, med vage opplysninger om ukjent gjerningsmann, har etterforskningen vært sparsom men tilstrekkelig. I saker med oppklaringspotensiale har politiet gjennomført en grundig og tilstrekkelig etterforskning. Etterforskning er en innsatsforpliktelse, ikke en resultatforpliktelse. Det ligger i sakenes natur at mange saker må bli henlagt, også mange av dem som er svært godt etterforsket. Ved å avgrense etterforskningen i "de riktige sakene" frigjøres ressurser til andre prioriterte saker, jfr. riksadvokatens rundskriv 1/2020 (mål og pri) side 10 pkt. 4.

5 Forslag til tiltak og bruk av funnene i statsadvokatens fagledelse i politidistriktet.

Politidistriktet har som nevnt et forbedringspotensial når det gjelder opprettelse, innhold og vedlikehold av etterforskningsplan. Det foreslås at politidistriktet påminner etterforskere og politijurister riksadvokatens direktiver.

Etterforskere som avhører fornærmede i voldtektssaker må påminnes at fornærmede i voldtektssakene skal gjøres kjent med sin rett til å få oppnevnt bistandsadvokat, jfr. påtaleinstruksen § 8-7.

Avslutning av avhørsrapporten med "Opplest/gjennomlest og vedtatt" forteller ikke leseren hvilket alternativ som er valgt. Etterforskerne må derfor påminnes at det er alternativet som ble valgt som skal fremgå av rapporten.

For sentrale opplysninger er det ønskelig at det i avhørsrapporten er tidshenvisninger til lydfilen, jfr. riksadvokatens rundskriv 2/2016 side 8, nest siste avsnitt. Etterforskere må påminnes dette.

Avhørsrapporter som i sin helhet er nedtegnet "tematisk" er ikke i tråd med riksadvokatens rundskriv 2/2016 side 7 og 8. Informasjon som kan ha bevismessig betydning skal uansett nedtegnes i den rekkefølgen den fremkom. Uavhengig av valgt rapportform bør sammendraget på en lettfattelig måte vise når og hvordan informasjonen fremkom. Jeg forutsetter at disse krav påminnes og etterleves, ikke minst i alvorlige saker som voldtekt.

Etterforskerne må påminnes at det bør legges inn kart over åsted i voldtektssakene, samt plantegning av hus/leilighet i aktuelle saker.

Påtalejurister med påtaleansvar i voldtektssaker bør før mistenkte avhøres vurdere om forsvarer skal oppnevnes (på statens kostnad), jfr. strpl. § 100, 2 ledd. Etterforskerne må påminnes viktigheten av at mistenkte alltid får tilstrekkelig informasjon til sin rett til (på egen kostnad) å la seg bistå av forsvarer. Det må fremgå av avhørsrapporten om mistenkte ønsket slik bistand under avhøret, eller om mistenkte gav avkall på slik bistand.

Statsadvokatene vil bruke funnene i sin fagledelse utover i 2020. Som nevnt innledningsvis i rapporten, har voldtektssakene vært et hovedtema i vår fagledelse av Agder politidistrikt i flere år. Konkret ønsker vi å formidle funnene på fysiske samlinger med både politijurister og tjenestemenn/kvinner som håndterer voldtektssaker. Etter vår kvalitetsundersøkelse av voldssaker med frist i 2018 gjennomførte vi i 2019 en rekke slike samlinger i politidistriktet. Vi fikk gode tilbakemeldinger på disse, og i vår fagledelsesplan for 2020 hadde vi lagt opp til presentasjoner av funnene for personell fra SO seksjonen, FSI, GDE Øst og GDE Vest på tre samlinger våren 2020, samt for påtalejuristene på påtalemøtet i september 2020. Det er i skrivende stund usikkert om "vårsamlingene" vil kunne gjennomføres grunnet den pågående

Coronasituasjonen. Et alternativ vil derfor være, i samråd med straffesaksledelsen i politidistriktet, å utsette samlingene til høsten 2020.

Statsadvokatene har forventning om at tidsbruken i voldtektssakene vil gå ned. I skrivende stund har "restanseteamet" sendt sin siste sak til statsadvokatene til påtaleavgjørelse, og det må legges til grunn at en oppbemannet SO seksjon vil ha større kapasitet til å behandle voldtektssaker med den prioritet som riksadvokaten har bestemt i rundskriv 1/2020 (mål og pri).

Statsadvokatene vil følge opp restanseutviklingen og tidsbruken i voldtektssakene ut over i 2020, og disse forhold vil være hovedtema i de halvårlige møtene mellom straffesaksledelsen i politidistriktet og statsadvokatene i vår og høst.

Når statsadvokatene får voldtektssaker til påtaleavgjørelse skal de kontrollere at kvaliteten på etterforskningen, herunder de punktene som er "negative funn" i kvalitetsundersøkelsen. Ved fortsatt svikt vil vi informere straffesaksledelsen om dette.

**HEDMARK OG OPPLAND
STATSADVOKATEMBETER**

STATSADVOKATENES KVALITETSUNDERSØKELSE 2020

*Undersøkelse av Innlandet politidistrikt
-Rapport fra Hedmark og Oppland
statsadvokatembeter*

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	3
2	Forberedelse og gjennomføringen av undersøkelsen	4
3	Hovedfunn – gjennomgang av resultatene i regionen	5
3.1	Overordnede resultater.....	5
3.2	Initialfasen	7
3.2.1	Har operasjonssentralen (OPS) vært involvert eller bistått i etterforskningen?	8
3.2.2	Har patruljen håndtert initialfasen?	8
3.2.3	Åstedet i initialfasen.....	9
3.2.4	Tele/data/kamera i initialfasen	9
3.2.5	Fornærmede under initialfasen	10
3.2.6	Mistenkte/siktete under initialfasen.....	10
3.2.7	Vitner i initialfasen.....	12
3.3	Sporsikring.....	12
3.3.1	Åstedet	12
3.3.2	Fornærmede	12
3.3.3	Mistenkte/siktete	13
3.3.4	Elektroniske spor.....	13
3.3.5	Biologiske spor	13
3.4	Tilrettelagt avhør	13
3.5	Politiavhør og avhørsrapporter	14
3.5.1	Fornærmede	14
3.5.2	Mistenkte /siktete	15
3.5.3	Vitner	16
3.6	Etterforskningsledelse	17
3.6.1	Etterforskningsplan	17
3.6.2	Etterforskningsledelse	17
4	Analyse og vurdering av resultatene i regionen.....	20
5	Forslag til tiltak og bruk av funnene i statsadvokatens fagledelse i politidistriktet	31

1 Innledning

Hedmark og Oppland statsadvokatembeter gjennomførte i uke 4, 5 og 6 en kvalitetsundersøkelse av etterforskningen og påtalearbeidet i prioriterte voldtektssaker som en del av riksadvokatens koordinerte landsomfattende kvalitetsundersøkelse ved de ti regionale statsadvokatembetene. Undersøkelsen har tatt sikte på å klarlegge om det kan identifiseres systematiske feil eller mangler ved etterforskningen og påtalebehandlingen av sakene.

Statsadvokatene er bedt om å analysere funnene i kvalitetsundersøkelsen innenfor deres region. Rapporten omhandler undersøkelse av Innlandet politidistrikt.

2 Forberedelse og gjennomføringen av undersøkelsen

Ved bestillingsbrev til Innlandet politidistrikt datert 18. desember 2019, har vi innhentet de 40 siste påtaleavgjorte voldtektssakene regnet tilbake i tid fra 31. desember 2019.

Bestillingsbrevet følger vedlagt. Politidistriktet oversendte 40 saker som ble påtaleavgjort mellom 2. februar 2017 og 30. desember 2019. Av disse sakene var 10 avgjort med tiltalebeslutning, mens 30 saker var henlagt.

To statsadvokater ved embetet deltok i arbeidet, og vi estimerer at det er medgått 38 dagsverk til forberedelse, gjennomføring og analyse av resultatene fra undersøkelsen.

Hedmark og Oppland statsadvokatembeter har innført heldigital samhandling med Innlandet politidistrikt. Gjennomgangen av sakene har skjedd med utgangspunkt i BL og i Indicia. Videre har man hørt/sett på avhør i de formatene som de har fulgt sakene. Ved noen tilfeller var mediafilene lagret på DVD-plater som vi har fått ettersendt.

Selv om ukene 4, 5 og 6 var holdt av til undersøkelsen, har det ikke vært mulig å skjerme statsadvokatene helt og fullt. Løpende oppgaver knyttet til saksbehandling og nødvendige

Statistikk med resultater fra undersøkelsen i regionen ble mottatt fra SurveyXact den 26. februar 2020. Brukervennligheten på den web-baserte løsningen oppleves som god. Derimot er det ikke tilfredsstillende at søylene som brukes i rapporten har blåtoner med så vidt vage kontraster at det til tider kan være vanskelig å lese resultatene ut fra diagrammene.

3 Hovedfunn – gjennomgang av resultatene i regionen

Denne delen av rapporten beskriver våre funn. Enkelte funn beskrives mer detaljert enn andre da vi antar at deler av dette materialet vil kunne ha interesse for politidistriktet i dets arbeid med oppfølging av undersøkelsen. Hovedfunnene og våre vurderinger av disse er oppsummert i kap. 4.

3.1 Overordnede resultater

Sakene som ble undersøkt er kategorisert på følgende måte:

Koding i Stresak:

Straffeloven 1902:

• 1401 (voldtekt (§ 192,1. og 2.ledd))	5	(13 %)
• 1420 (voldtekt (§ 192,3. ledd))	0	
• 1423 (grovt uaktsom voldtekt (§ 192,4. ledd))	0	

Straffeloven 2005:

• 1451 (Voldtekt uten samleie)	6	(15 %)
• 1452 (Voldtekt til samleie)	25	(63 %)
• 1453 (Grov voldtekt)	4	(10 %)
• 1454 (Grov uaktsom voldtekt)	0	

Type voldtekt:

• Festrelatert	17	(43 %)
• Overfall	2	(5 %)
• Relasjon	13	(33)
• Sårbarhet	2	(5 %)
• Bekjentskap	1	(3 %)
• Voldtekt i familien	8	(20 %)
• Internettrelatert voldtekt	0	
• Annet	0	

Rettslig klassifisering:

• Vold/trusler	23	(58 %)
• Bevisstløs/ute av stand	19	(48 %)
• Bokstav c	0	

Riktig koding av sakene ved oppstart og ved sakens påtaleavgjørelse

Av 40 saker var 35 (88 %) kodet riktig ved sakens oppstart. 39 saker (98 %) var kodet riktig ved sakens påtaleavgjørelse.

Tid fra gjerning til anmeldelse og tid fra politiet ble kjent med saken til fornærmede ble avhørt av politiet

Saker kan være opprettet ved anmeldelse fra politiet (avgitt anmeldelse) eller anmeldelse fra fornærmede eller andre (mottatt anmeldelse). Det er i det følgende ikke skilt mellom saker anmeldt av politiet eller saker anmeldt av andre.

For 19 av sakene (48 %) var forholdet begått tre dager eller mindre før sak ble opprettet. I 7 av sakene (18 %) var det gått mellom 3 og 90 døgn mellom gjerning og anmeldelse, mens det i 14 saker ((35 %) var gått mer enn 90 dager.

Selv om det ikke har vært en del av undersøkelsen er det vårt inntrykk at politiet i all hovedsak har anmeldt forholdene som er i førstnevnte gruppe, typisk fordi politiet har blitt kontaktet og at initialfasen håndteres av patruljene. For de to øvrige gruppene er det fornærmede selv eller andre som har tatt kontakt med politiet for å inngi anmeldelse.

I 24 (60 %) av sakene gikk det under ett døgn fra politiet fikk kjennskap til saken før fornærmede ble avhørt. I 8 (20 %) av sakene gikk det mellom ett døgn og en uke før avhør, mens det i ytterligere 8 (20 %) av sakene gikk mer enn en uke før fornærmede ble avhørt. Dette betyr at i 80 % av sakene er fornærmede avhørt innen en uke fra politiet fikk kjennskap til saken.

Tid fra anmeldelse til påtaleavgjørelse (040 eller henleggelse)

Tiden fra anmeldelse til påtaleavgjørelse i sakene fordeler seg slik:

1-30 dager:	4 saker (10 %)
31-130 dager:	12 saker (30 %)
131-180 dager:	10 saker (25 %)
181-365 dager:	9 saker (23 %)
Over 365 dager:	5 saker (13 %)

Saksavgjørelse. Er saken klagebehandlet. Nivå for påtaleavgjørelsen.

Av 40 saker var 30 saker henlagt, hvilket utgjør 75 % av sakene. Det var tatt ut tiltale i 10 (25 %) av sakene. Av de undersøkte sakene var 11 saker (28 %) klagebehandlet, mens 29 saker (73 %) var ikke klagebehandlet.

Påtaleavgjørelse ble truffet av riksadvokaten i 4 (10 %) saker. Statsadvokaten traff påtaleavgjørelse i 10 (25 %) av sakene, mens det var politiet som traff påtaleavgjørelse i de resterende 26 (65 %) av sakene.

Opplysninger om gjerningspersoner, fornærmede og vitner

I 29 (73 %) av sakene var det opplyst hvem som var gjerningsperson ved sakens oppstart, mens det i 11 (28 %) av sakene ikke var oppgitt gjerningsperson. Det var 1 mistenkt/siktet i 35 (88 %) av sakene. I 2 (5 %) av sakene var det 2 mistenkte/siktede i 1 (3 %) sak var det 3 mistenkte/siktede. I 2 (5 %) saker var det ikke opplyst antall mistenkte/siktede. 5 av de mistenkte var under 18 år på gjerningstidspunktet, mens 33 var over 18 år i de undersøkte sakene. Det er angitt ikke aktuelt i 4 saker noe som kan skyldes at det ikke var kjent gjerningsperson i enkelte av sakene.

I 39 (98 %) av sakene var det 1 fornærmet mens det i 1 (3 %) sak var 2 fornærmede. 12 av de fornærmede var under 18 år, mens 29 av de fornærmede var over 18 år i de undersøkte sakene.

I 11 (28 %) av sakene var det flere enn 4 vitner. Det var 4 vitner i 7 (18 %) av sakene og 3 vitner i 3 (8 %) av sakene. I 9 (23 %) av sakene var det 2 vitner. I ytterligere 3 (8 %) av sakene var det 1 vitne, mens det i 7 (18 %) av sakene ikke var vitner.

Opplysninger om hvor sakene er etterforsket:

Samtlige saker er etterforsket ved de geografiske driftsenhetene (GDE) med unntak av en sak som er avgjort ved Felles straffesaksinntak (FSI).

3.2 Initialfasen

Vi velger å beskrive initialfasen detaljert idet dette ofte er en kritisk fase, særlig i de sakene hvor politipatruljen rykker ut på bakgrunn av en melding til politiet.

Det fleste spørsmål er besvart med "Ja", "Nei" eller "Ikke aktuelt". I de fleste tilfellene vil et ja-svar kunne gjenspeile et funn som gir uttrykk for god kvalitet. Et nei-svar vil kunne gjenspeile at det er dårlig kvalitet. Kategorien "Ikke aktuelt" er ofte benyttet hvor det ikke har vært nødvendig å utføre etterforskningsskrittet. I noen tilfeller – slik som for eksempel punkt 3.2.1

nedenfor – gjenspeiler antallet nei-svar neppe det at operasjonssentralen burde ha vært involvert. Dette kommenteres nedenfor.

En svakhet ved våre tall er at de tallene man sitter igjen med etter at kategorien "ikke aktuelt" er trukket fra, i mange tilfelle er så små, at funnene blir statistisk lite valide. Enkelte svar har imidlertid så vidt store tall som underlagsmateriale, at de gir en pekepinn.

3.2.1 Har operasjonssentralen (OPS) vært involvert eller bistått i etterforskningen?

OPS har vært involvert eller bistått i etterforskningen i 14 saker (35 %). I 12 av disse sakene (86 %) har etterforskningsledelsen blitt ivaretatt på tilstrekkelig måte.

I 15 saker (38 %) er det svart nei på at OPS har vært involvert, mens det er svart ikke aktuelt i 11 saker (28 %). Som påpekt ovenfor representerer tallene neppe at OPS burde ha vært involvert i sakene uten å ha vært det. Snarere representerer tallet en ren konstatering av at OPS enten ikke har vært involvert, eller at det ikke lar seg lese ut av saken om OPS har vært involvert.

3.2.2 Har patruljen håndtert initialfasen?

Patruljene har håndtert 14 av sakene (35 %) i initialfasen. Det er besvart ned "Nei" i 16 (40 %) av sakene, mens det er svart ikke aktuelt i 10 saker (25 %). Også her er det grunn til å tro at andelen Nei-svar er et en ren faktisk beskrivelse. 14 saker er håndtert av patruljene i oppstartfasen, mens de resterende sakene er håndtert av etterforskningsseksjonene. Dette stemmer nokså godt med at 19 av 40 saker er anmeldt mellom 1-3 dager etter gjerningstidspunkt slik som påpekt ovenfor.

I 14 av 14 saker som er håndtert av patruljene initialt, er det tatt avhør på stedet.

Det er gjennomført tilstrekkelig kriminaltekniske undersøkelser i 11 saker (79 %). I ett tilfelle er det ikke gjort kriminalteknisk undersøkelse hvor dette er vurdert som nødvendig.

I 6 saker (43 %) er det utført etterforskning ut over avhør og kriminaltekniske undersøkelser. Det er ikke gjort det i 4 saker (29 %) hvor dette er vurdert som nødvendig.

I 9 av 14 saker (64 %) er det lyd/bilde/film av relevante opplysninger knyttet til sakene ut over avhør. Dette manglet i én sak hvor det var vurdert som nødvendig. Dette utgjør 7 %.

I 9 av 40 saker (23 %) var det tilstrekkelig notoritet om meldingsmottaket til politiet, herunder melding til OPS/andre nødetater. I ett tilfelle (3 %) manglet slik notoritet der dette ble vurdert som nødvendig. I 30 av 40 saker (75 %) ble dette vurdert som ikke aktuelt.

3.2.3 Åstedet i initialfasen

Det er foretatt tilstrekkelig sikring av åstedet i 12 av sakene (30 %). I 4 saker (10 %) er det ikke foretatt tilstrekkelig sikring av åstedet der dette er vurdert som nødvendig. Sikring av åstedet er vurdert som ikke aktuelt i 24 saker, hvilket utgjør 60 %.

Det er foretatt tilstrekkelig sikring av bevis i 13 av sakene (33 %). I 5 saker (13 %) er det ikke foretatt tilstrekkelig sikring av bevis. Sikring av bevis er vurdert som ikke aktuelt i 22 saker, hvilket utgjør 55 %.

Det er tilstrekkelige foto og/eller film fra åstedet i 15 av sakene (38 %). I 4 saker er det ikke foretatt tilstrekkelig foto og/eller film. Foto og/eller film er vurdert som "Ikke aktuelt i 21 saker, hvilket utgjør 53 %.

Årsakene til andelen ikke aktuelt er sammensatt, men har særlig sammenheng med at det i nær halvparten av sakene har gått mer enn 130 fra gjerning til anmeldelse. Det er i slike tilfeller lite forventbart å kunne finne kriminaltekniske spor i innledningen av etterforskningen.

3.2.4 Tele/data/kamera i initialfasen

Telefoner som antas å kunne ha betydning som bevis er sikret for undersøke i 16 saker (40 %). I 9 saker (23 %) er telefoner som antas å kunne ha betydning som bevis ikke sikret. Sikring av telefoner er vurdert som ikke aktuelt i 15 saker, hvilket utgjør 38 %.

Det er foretatt undersøkelser opp mot opptak av lyd/bilde/film/sosiale medier og andre elektroniske spor fra involverte og/eller vitner i 16 saker (40 %). I 6 saker (15 %) er det ikke foretatt slike undersøkelser. Slike undersøkelser er vurdert som ikke aktuelt i 18 saker, hvilket utgjør 45 %.

Det er foretatt tilstrekkelig undersøkelse og evt. sikring av overvåkningsvideo eller andre lignende bevismidler som bompasseringer, åpne WIFI-nettverk mv. i 6 saker (15 %). Det er ikke registrert saker hvor dette ikke er gjort hvor det er vurdert som nødvendig. Slike undersøkelser er vurdert som "Ikke aktuelt i 34 saker, hvilket utgjør 85 % av sakene.

Årsakene til andelen ikke aktuelt er de samme som ble påpekt under punkt 3.2.4 ovenfor.

3.2.5 Fornærmede under initialfasen

Det er ikke foretatt beregning av den prosentuelle andelen av sakene for denne undersøkelseskategorien. Enkelte tall vil i sum overstige 40, noe som skyldes at det er flere fornærmede i en sak.

Det er foretatt tilstrekkelig foto/film av fornærmedes eventuelle skader, klesdrakt, sko o.l. i 14 saker. I 6 saker er dette ikke gjort hvor det har vært vurdert som nødvendig. I 21 saker er slike undersøkelser vurdert som ikke aktuelt.

Det er foretatt tilstrekkelig beskrivelse av fornærmedes tilstand (rus, opptreden/sinnstilstand, fysisk/psykisk sårbarhet mv.) i 22 saker. I 2 saker er dette ikke gjort hvor det har vært vurdert som nødvendig. I 17 saker er slike beskrivelser vurdert som ikke aktuelt.

Det er innhentet informert samtykke til opphevelse av taushetsplikt for helsepersonell (herunder lege, sykepleier, psykolog evt. nødsamtale til AMK) i 28 saker. I 5 saker er dette ikke gjort hvor det er vurdert som nødvendig. I 8 saker er innhenting av slikt samtykke vurdert som ikke aktuelt.

Det er innhentet informert samtykke til opphevelse av taushetsplikt for utvidet rusprøve og elektroniske spor i 15 saker. I 13 saker er dette ikke gjort hvor det har vært vurdert som nødvendig. I 13 saker er innhenting av slike samtykker vurdert som ikke aktuelt.

Det er mottatt forklaring av fornærmede på stedet i 14 saker. I 6 saker er dette ikke gjort hvor det er vurdert som nødvendig. I 21 saker er avhør på stedet av fornærmede vurdert som ikke aktuelt.

Årsaken til andelen ikke aktuelt er i hovedsak de samme som påpekt under punkt 3.2.4 ovenfor.

Av de 14 sakene hvor det er mottatt forklaring på stedet er det opptak av forklaringen i 11 saker. I 11 av sakene er formalia før avhør tilstrekkelig ivare tatt. Under avhør er fornærmede i 7 av sakene spurt om hvor bevis kan finnes, om det er bevis som ønskes innhentet og/eller om det er etterforskningsskritt som ønskes utført. I 6 av sakene er dette ikke gjort.

3.2.6 Mistenkte/siktede under initialfasen

Det er ikke foretatt beregning av den prosentuelle andelen av sakene for denne undersøkelseskategorien. Enkelte tall vil i sum overstige 40, noe som skyldes at det er flere mistenkte/siktede i en sak.

Det er foretatt tilstrekkelig sikring av spor, herunder biologiske spor som fingeravtrykk, avstryk til DNA, signalering og DNA-referanseprøve i 14 saker. I 6 saker er dette ikke gjort hvor det har vært vurdert som nødvendig. I 22 saker er slik sikring vurdert som ikke aktuelt.

Det er sikret blod- og/eller urinprøve av mistenkte med tanke på rus og eventuelle seksuelt overførbare sykdommer i 9 saker. I 5 saker er dette ikke gjort hvor det har vært vurdert som nødvendig. I 28 saker er slik sikring vurdert som ikke aktuelt.

Det er tilstrekkelig foto/film av mistenkte eventuelle skader, klesdrakt, sko mv. i 9 saker. I 3 saker er dette ikke gjort hvor det er vurdert som nødvendig. I 30 saker er slik sikring vurdert som ikke aktuelt.

Det er tilstrekkelig beskrivelse av mistenktes tilstand (rus, opptreden/sinnstilstand, fysiske/psykiske tilstand, herunder behov for sakkyndige) i 16 saker. I 5 saker er dette ikke gjort hvor det er vurdert som nødvendig. I 21 saker er slike beskrivelser vurdert som ikke aktuelt.

Det er tilstrekkelig notoritet om det er foretatt vurdering av mistenktes psykiske tilstand og eventuelt behov for sakkyndige i 14 saker. I 7 saker mangler slik notoritet hvor dette er vurdert som nødvendig. I 21 saker er slik notoritet vurdert som ikke aktuelt.

Det er tatt avhør av mistenkte i 2 av 13 saker hvor dette er vurdert som aktuelt. I 29 saker var dette vurdert som ikke aktuelt.

Det er gjort opptak i 1 av avhørene som er tatt av mistenkte i initialfasen. I 1 avhør var det tilstrekkelig ivaretagelse av formalia. Mistenkte var spurt om hvor bevis kan finnes, innhentes, eller om etterforskningskritt i 1 avhør.

Det var innhentet informert samtykke til opphevelse av taushetsplikt for helsepersonell i 2 saker og opphevelse av taushetsplikt for utvidet rusprøve eller elektroniske spor i 2 saker.

Særlig om mistenkt/siktet under 18 år

I de fire sakene hvor mistenkte var under 18 år er det foretatt en vurdering av om avhør var forsvarlig i 2 saker. I 2 saker er dette vurdert som ikke aktuelt. I 2 saker var verge varslet om avhør, mens i 2 saker var verge ikke varslet om avhør. Det var tilstrekkelig notoritet om at verge er varslet/forsøkt varslet i 3 saker. I 1 sak manglet slik notoritet. Verge var til stede i 2 avhør og ikke til stede i 2 avhør. Der hvor verge ikke var til stede i avhør, var barnevernsvakt/setteverge til stede i 1 avhør. I 1 avhør var ikke barnevernsvakt/setteverge til stede hvor dette er vurdert som nødvendig.

Det er ikke tilstrekkelig notoritet om at verge er gitt partsrettigheter før, under og etter avhøret i 4 saker.

Det er gitt tilstrekkelig informasjon om retten til forsvarer i avhør i 4 saker. Forsvarer var til stede i 3 av 4 avhør.

3.2.7 Vitner i initialfasen

Enkelte tall vil i sum overstige 40 da det er avhørt mer enn 103 vitner i sakene samlet sett.

Det er foretatt tilstrekkelig kartlegging av mulige vitner i 34 saker (85 %). I 3 saker (8 %) var det ikke foretatt tilstrekkelig kartlegging av vitner og det var ikke aktuelt i 3 saker (8 %).

I undersøkelsen er det stilt spørsmål om relevante vitner er avhørt ved PPS. Det er registrert "Ja" i 5 saker, "Nei" i 5 saker (som hver utgjør 8 %) og "Ikke aktuelt" i 30 saker (75 %). Hva gjelder opptak av forklaringene fremgår det av undersøkelsen at det er gjort opptak av 81 forklaringer. Dette er en feilregistrering og man kan se bort fra dette funnet.

3.3 Sporsikring

3.3.1 Åstedet

I noe over halvparten av sakene har det ikke vært aktuelt å foreta åstedsundersøkelser. Dette har sammenheng med at rundt halvparten av sakene er anmeldt mer enn 130 dager etter gjerningen skal ha skjedd. Andelen ikke aktuelt-svar er derfor høy.

Av de 19 sakene hvor åstedsundersøkelser har vært gjort og/eller har vært aktuelt, er det gjort tilstrekkelig åstedsundersøkelse i 13 saker. Vi har vurdert at det ikke er foretatt tilstrekkelig åstedsundersøkelse i 6 saker.

Tilsvarende tendens finner man når det gjelder fotomapper og kart. I hhv 16 og 14 saker, var tilstrekkelige fotomapper og kart i hhv. 13 og 8 saker.

Derimot er det bare utarbeidet plantegning av hus/leilighet i 2 av 13 saker hvor dette er vurdert som aktuelt.

3.3.2 Fornærmede

Det er foretatt rettsmedisinsk undersøkelse ved overgrepsmottak/legevakt/sykehus av 20 fornærmede. Dette er ikke gjort av 8 fornærmede hvor dette er vurdert som aktuelt. Utfyllingen av sporsikringsjournalen er av tilstrekkelig kvalitet i 19 av 20 undersøkelser. I 18 saker besvarer undersøkelsene mandatet.

Av 20 undersøkelser ble 15 av rapportene forelagt Den rettsmedisinske kommisjon. Det vil si at 5 rapporter ikke ble forelagt Kommisjonen.

3.3.3 Mistenkte/siktede

Det er foretatt tilstrekkelig sikring av spor, herunder biologiske spor (fingeravtrykk, avstryk til DNA, DNA referanseprøve, rusmiddelundersøkelse mv.) i 17 av 23 saker hvor dette var aktuelt.

3.3.4 Elektroniske spor

Sikring av relevante bevis fra involverte og vitners telefoner, data, sosiale medier mv. er gjort i 18 av 30 saker hvor dette har blitt vurdert som aktuelt. I 10 saker er dette vurdert som ikke aktuelt.

Rapporter om elektroniske spor var dekkende og hensiktsmessig utformet for påtalemyndighetens og rettens bruk i 17 av 26 saker hvor dette var aktuelt. I 9 saker var rapportene ikke hensiktsmessig utformet, mens i 14 av 40 saker var dette ikke aktuelt.

Når det gjelder rapporter om andre elektroniske spor (overvåkningsvideo, bilder, bruk av bankkort mv.) var dette ikke aktuelt i 34 av sakene (85 %). I samtlige 6 saker hvor dette var aktuelt, var rapportene hensiktsmessig utformet for påtalemyndighetens og rettens bruk.

3.3.5 Biologiske spor

I 17 av 22 saker er det utarbeidet tilstrekkelige rapporter om behandling og undersøkelse av DNA, fingeravtrykk og andre biologiske spor der dette var vurdert som aktuelt. I 18 av sakene var dette vurdert som ikke aktuelt.

Det forelå resultat av rusmiddelundersøkelse av fornærmede i 9 saker (23 %). Det forelå ikke i 6 saker (15 %). I 25 saker var dette ikke aktuelt. Dette utgjør 63 % av sakene.

Når det gjaldt tilsvarende vedrørende siktede, forelå det resultat av rusmiddelundersøkelse i 4 saker (10 %). Dette manglet i 7 saker (18 %) og var ikke aktuelt i 29 saker (73 %).

Andelen ikke aktuelt-svar har sammenheng med at forhold har blitt anmeldt i ettertid og er som forventet.

3.4 Tilrettelagt avhør

Det er foretatt 8 tilrettelagte avhør i de 40 undersøkte sakene. Av disse var 5 avhør av vitner. I to av avhørene var det oppnevnt forsvarer, mens det ikke var oppnevnt forsvarer i 6 saker. Dette utgjør hhv. 25 % og 75 % av avhørene. Forsvarer har fått anledning til å stille spørsmål til

fornærmede i 2 avhør (25 %). I 1 sak var dette ikke blitt gjort. I 5 av sakene var dette ikke aktuelt. Dette utgjør 63 % av de 8 avhørene.

3.5 Politiavhør og avhørsrapporter

3.5.1 Fornærmede

I samtlige avhør av fornærmede (41) var formalia gjennomgått i samsvar med lov og instruks.

Det var oppnevnt bistandsadvokat for 21 fornærmede mens det ikke var oppnevnt bistandsadvokat for 20. Der hvor det var oppnevnt bistandsadvokat, var denne til stede ved 16 avhør.

Det var opptak av 39 forklaringer. Av disse var 21 på video.

I 40 av 41 avhør var tid og sted for gjerningen tilstrekkelig belyst. Tvangshandlingen og/eller tilstanden var tilstrekkelig belyst i 40 av 41 avhør. Det samme gjaldt fornærmedes opptreden under overgrepet. Foranledningen til gjerningen var tilstrekkelig belyst i alle 41 avhør.

Opplysninger om skader på fornærmede (fysisk og psykisk) samt klær, mv. var tilstrekkelig belyst i 36 avhør. I de resterende 5 avhørene er dette vurdert som ikke aktuelt.

Omstendigheter rundt muligheten for sikring av biologiske spor var tilstrekkelig belyst i 25 avhør. I 2 avhør var dette ikke tilstrekkelig belyst mens det er vurdert som ikke aktuelt i 14 avhør.

Omstendigheter rundt muligheten for sikring av tekniske spor var tilstrekkelig belyst i 29 avhør. I 3 av avhørene var dette ikke tilstrekkelig belyst, mens det er vurdert som ikke aktuelt i 9 av avhørene.

Fornærmede er avhørt om spor/bevis funnet på åstedet i 13 av avhørene, mens det ikke er gjort i 1 avhør. For 27 avhør, er dette vurdert som ikke aktuelt. I avhørene er fornærmede blitt konfrontert med opplysninger fra mistenkte/siktede eller vitner i 16 avhør. I 3 av avhørene er dette ikke gjort. I 22 avhør er dette vurdert som ikke aktuelt.

Fornærmede har blitt avhørt om etterfølgende reaksjoner, skader, sykdom i 30 av avhørene. I 2 avhør er dette ikke gjort. Dette er vurdert som ikke aktuelt i 9 av avhørene. Det er innhentet informert samtykke til opphevelse av taushetsplikt for helsepersonell for 33 av de fornærmede. Dette er ikke gjort for 5 fornærmede, mens det var vurdert som ikke aktuelt for 3 fornærmede.

Når det gjelder avhørsrapportene var samtlige skrevet slik at det fremgikk hvilken rekkefølge opplysningene kom frem (kronologisk rapport). I kun 4 av avhørende var det tidshenvisninger til lydfilen, hvilket innebærer at dette manglet i 37 av avhørene.

Det var tilstrekkelig notoritet om eventuell konfrontasjon med mistenkte og vitners forklaringer i 18 avhør. Dette var ikke tilstrekkelig i 3 avhør. I 20 avhør ble dette vurdert som ikke aktuelt.

Det var tilstrekkelig notoritet om rettelser og tilføyelser i 35 av avhørene. I 2 avhør var dette ikke tilstrekkelig. I 4 av avhørene var dette vurdert som ikke aktuelt.

Når det gjaldt notoritet om opplesning, gjennomlesning og vedtagelse av forklaringen, var dette tilstrekkelig i 36 avhør, ikke tilstrekkelig i 1 avhør og vurdert som ikke aktuelt i 4 avhør.

3.5.2 Mistenkte /siktede

Formalia var gjennomgått i samsvar med lov og instruks i 34 av 42 avhør. I 2 avhør var dette ikke tilstrekkelig. I 6 avhør er dette vurdert som ikke aktuelt, noe som betyr at saken er henlagt før avhør.

Det er oppnevnt forsvarer i 13 avhør. I 19 av avhørene er det ikke oppnevnt forsvarer. Det er vurdert som ikke aktuelt i 10 avhør.

I 8 av avhørene er det uttrykkelig gitt avkall på forsvarer. I 11 avhør er det ikke uttrykkelig avkall på forsvarer fra mistenkte/siktede.

Det var opptak av forklaringer i 35 avhør. Av disse var 15 på video. I ett tilfelle var det ikke opptak av forklaring hvor dette har blitt vurdert som nødvendig/viktig. I samtlige 36 avhør, var mistenkt/siktede villige til å forklare seg.

Relasjonen til fornærmede og foranledning til gjerningen var tilstrekkelig belyst i 35 av 36 avhør. De objektive og subjektive straffbarhetsvilkårene var tilstrekkelig belyst i samtlige avhør.

Nærmere omstendigheter med tanke på spor (tekniske og biologiske) og vitner var tilstrekkelig belyst i 27 avhør. I ett avhør var dette ikke tilstrekkelig. Temaet ble vurdert som ikke aktuelt i 14 avhør.

Mistenkte/siktede er konfrontert med fornærmedes forklaring i 35 av 36 avhør. Det er søkt innhentet kontrollerbare opplysninger som kan være egnet til styrke eller svekke mistanken i 34 avhør. I 31 avhør er mistenkte/siktede spurt om han/hun har vitner som ønskes avhørt eller om det er andre etterforskningskritt som ønskes utført. I 4 avhør er dette ikke gjort. Mistenkte/siktede er stilt tilstrekkelige spørsmål til å avklare mistanken mot eventuelle medvirkere i 11 av sakene. I de øvrige sakene var dette ikke aktuelt.

I 21 saker er det flere avhør av mistenkte/siktede. I 12 av disse har vi vurdert det slik at det er unødige gjentakelser av enten fri forklaring og/eller temaer som er tilstrekkelig belyst i tidligere avhør.

Samtlige avhørsrapporter er kronologisk, slik at det går frem i hvilken rekkefølge opplysningene kom. På samme måte som ved avhør av fornærmede, mangler tidshenvising i flesteparten av avhørene (33).

Det var tilstrekkelig notoritet om eventuell konfrontasjon med forklaringer fra fornærmede eller vitner, eller andre bevis i 35 avhør. Dette manglet i 1 avhør.

Det var tilstrekkelig notoritet om rettelser eller tilføyelser ved gjennomlesning i 33 avhør. Dette manglet i 3 avhør.

Det var tilstrekkelig notoritet om opplesning/gjennomlesning og vedtagelse av avhøret i samtlige avhør.

Særlig om mistenkte under 18 år

I sakene som er undersøkt, var 5 mistenkte/siktete under 18 år på gjerningstiden. Det er ikke tatt avhør på Barnehuset av noen av disse.

I 3 av 5 avhør var vergen varslet om avhør hos politiet. Det vil si at dette ikke var gjort i 2 avhør. Verge var da heller ikke til stede i 2 av 5 avhør av mindreårig siktet. Det er notoritet om at verge er forsøkt varslet i samtlige saker. I ett tilfelle samtykket vergen i avhør uten at vergen var til stede. I det andre tilfellet er bodde mistenkte som var 17 år, på barneverninstitusjon. Det ble uklarerhet omkring hvem som faktisk var verge for mistenkte. Politiet tok da kontakt med leder av institusjonen som samtykket i avhør uten vergen til stede, uten at vedkommende hadde kompetanse til å gi slikt samtykke.

I kun 1 av disse 5 avhørene hvor mistenkt/siktete er under 18 år, går det klart frem av saken at vergen er gitt partsrettigheter før, under eller etter avhøret.

Det var oppnevnt forsvarer som var til stede i avhørene i 4 av 5 saker. Vi har vurdert det slik at det burde vært oppnevnt forsvarer også i den siste saken, jf. ovenfor. Det var notoritet om hvem som hadde valgt forsvarer i 2 av sakene.

I 3 av 5 saker var det innhentet informert samtykke om alternative straffereaksjoner (ungdomsstraff og samfunnsstraff).

3.5.3 Vitner

Det er avhørt vitner i 33 (83 %) 40 saker. Det er avhørt flere enn 102 vitner total. Tallet er ikke mer presist idet registreringen ikke teller med det totale antall vitner i saker hvor det er opplyst å være flere enn 4 vitner. Vi har vurdert at det har vært nødvendig med avhør av ytterligere vitner i 5 saker (13 %). Det vil si at det ikke har vært nødvendig med avhør av ytterligere vitner i 35 saker (88 %).

3.6 Etterforskningsledelse

3.6.1 Etterforskningsplan

Når det gjelder etterforskningsplan har vi lagt til grunn at den er opprettet/foreligger når den enten er opprettet i Indicia, at det er et eget prosjekt i Indicia eller at den er opprettet i et eget dokument som ligger som såkalt 999-dokument i BL.

Det er opprettet etterforskningsplan i 22 av 40 saker. Det er ikke opprettet etterforskningsplan i 18 saker. Dette utgjør hhv. 55 og 45 %.

Av 22 etterforskningsplaner er 1 opprettet ved FSI, 19 er opprettet ved etterforskningsseksjonene. For 2 av planene lar det seg ikke gjøre å slå fast hvor de har blitt opprettet.

Av 22 etterforskningsplaner oppfyller 9 av planene gjeldende retningslinjer for etterforskningsplan. 13 etterforskningsplaner oppfyller ikke disse kravene. Det er utarbeidet adekvate hypoteser i 10 saker. Dette er ikke gjort i 10 saker mens det er vurdert som ikke aktuelt i 2 saker.

Saken er etterforsket i henhold til planen i 10 saker, men ikke i 12 av i alt 22 saker med etterforskningsplan.

Politifaglig etterforskerleder har vedlikeholdt planen i 9 saker. Påtalefaglig etterforskningsleder har vedlikeholdt planen i 4 saker. Dette betyr at planen ikke er vedlikeholdt av etterforskningsleder eller påtaleansvarlig i hhv. 12 og 16 saker.

3.6.2 Etterforskningsledelse

Bistand fra FSI

FSI har bistått i initialfasen i 5 saker. Det er registrert at dette ikke er gjort i 18 saker, mens det er registrert som ikke aktuelt i 17 saker.

Etterforskningsledelse

Det er notoritet rundt den påtalemessige styringen av etterforskning i 11 av 40 saker. I 29 eller 73 % av sakene er det svart "Nei" på dette spørsmålet. Som vi har nevnt ovenfor og som vi vil komme tilbake til nedenfor, har vi god grunn til å anta at det er større kontakt mellom etterforsker og påtaleansvarlig i sakene enn det undersøkelsen kan avdekke.

I 10 av 40 saker hvor det har vært aktuelt med klausulering av dokumenter, er det tilstrekkelig notoritet om klausuleringen i 9 av 10 saker. For de resterende 30 sakene har dette ikke vært aktuelt.

Det har vært bytte av politifaglig etterforskningsleder i 31 av 40 saker. Dette utgjør 81 %.

Når det gjelder etterforskningen har fornærmedes skader blitt fulgt opp forut for påtalevedtak i 16 av 40 saker. Dette utgjør 40 %. Dette er ikke gjort i 6 saker (15 %). Tallene samsvarer med spørsmålene om sakene er etterforsket med tanke på skadeserstatning og oppreisningserstatning.

Av 40 saker er 22 etterforsket med tanke på straffutmålingen, mens 5 saker ikke er tilstrekkelig etterforsket med hensyn til dette. Dette utgjør hhv. 55 og 13 %. Det er vurdert at dette ikke har vært aktuelt i 13 saker (33 %). Av 6 saker hvor særreaksjon har vært aktuelt er 5 saker tilstrekkelig etterforsket med tanke på slik reaksjon.

I de 5 sakene som omhandlet gjerningsperson under 18 år, jf. punkt 3.5.2 ovenfor, er det sendt anmodning til Kriminalomsorgen om innhenting av personundersøkelse for mindreårige (PUM) i 3 saker. I 1 sak er dette ikke gjort, mens det er vurdert som ikke aktuelt i 1 sak.

Redigering/struktur

Av 40 saker var 32 (80 %) redigert på tilstrekkelig god måte, mens 8 saker ble vurdert ikke å være tilstrekkelig redigert. Overskriften på enkeltdokumenter i BL var slik at det var lett å finne frem til riktig dokument i 32 saker og ikke tilstrekkelig godt i 8 saker.

Fremdrift

Anmodning om ekstern og intern bistand var sendt innen rimelig tid i 27 saker. I 5 saker var dette ikke gjort innen rimelig tid, mens det i 8 saker ble vurdert som ikke aktuelt.

Anmodningene var besvart innen rimelig tid i 29 saker. I kun 3 saker var anmodningene ikke besvart innen rimelig tid. Interne rapporter har blitt etterspurt eller purret i 5 saker. Selv om dette utgjør fler enn de sakene hvor anmodningene ikke var besvart innen rimelig tid, er det ikke tilstrekkelig notoritet om purringen i 4 av disse 5 sakene.

Av 21 saker hvor det har vært aktuelt å besvare henvendelser fra bistandsadvokat og/eller forsvarer, er dette gjort på tilstrekkelig god måte i 19 saker, men ikke i 3 saker.

Vi har sett at 22 saker (55 %) har saksbehandlingstid på mer enn 130 dager fra anmeldelse til påtaleavgjørelse. For 14 av disse sakene skyldes saksbehandlingstiden at hensynet til etterforskningen tilsier en lengre saksbehandlingstid.

Det er avdekket 11 saker som har ligget ubehandlet i perioder. 27 saker har ikke hatt slike perioder. I kun 2 saker går det frem hva som er årsaken til perioder med liggetid.

Det er tilstrekkelig fremdrift på analyse og gjennomgang av beslag og sikrede spor i 23 av 25 saker der dett er aktuelt.

Manglende fremdrift i sakene kan ikke relateres til at man venter på resultat av analyse fra Kripos og kun i liten grad (3 %) fordi man venter på analyse av databeslag. I kun 5 % av tilfellene skyldes manglende fremdrift at man venter på erklæring fra voldtektsmottak, legevakt

Påtalefaglig styring av saken

Det har vært bytte av påtaleansvarlig 12 av 40 saker.

Siktede har vært pågrepet grunnet bevisforspillelsesfare i 15 saker. Det er tilstrekkelig notoritet om beslutningsgrunnlaget for bruk av tvangsmidler i 13 av 15 saker.

Siktelser i sakene er subsumert under riktig bestemmelse og alternativ i 14 av 18 saker hvor det har vært brukt tvangsmidler. I 13 av 18 saker er grunnlaget i siktelsen tilstrekkelig utformet.

I 15 av 19 saker som er oversendt til statsadvokaten, inneholder oversendelsespåtegningen og/eller interne notater all nødvendig informasjon til overordnet påtalemyndighet.

Statsadvokatens eller riksadvokatens påtalevedtak er i samsvar med påtaleansvarliges innstilling i 15 av 20 saker.

4 Analyse og vurdering av resultatene i regionen

4.1 Innledende bemerkninger

Nedenfor vil vi oppsummere og gi våre vurderinger knyttet til hovedfunnene i undersøkelsen.

Som nevnt innledningsvis under 3.2 ovenfor, er våre tall forholdsvis små og funnene kan derfor være lite valide rent statistisk. Vi mener likevel at enkelte funn som – sammen med våre erfaringer fra blant annet behandling av enkeltsaker og vår fagledelse for øvrig – gir en pekepinn og tilstrekkelig grunnlag for vurderinger fra vår side.

Voldtekt er et saksområde som er viet stor oppmerksomhet fra flere hold. Det stilles store forventninger til både kvalitet i politiets etterforskning og til fremdrift i sakene. Dette kommer til uttrykk i sentrale styringsdokumenter, handlingsplaner mv. Det er blant annet utarbeidet tiltakskort, retningslinjer for etterforskningsplaner, og det er etablert rutiner for varsling om saker når bestemte statistikkgrupper registreres. Det er en klar forventning til at disse hjelpemidlene som skal sikre fremdrift og kvalitet, rent faktisk blir brukt og at de blir brukt aktivt under hele saken. Målet er å sikre høy kvalitet gjennom aktiv porteføljestyring.

Det er vårt inntrykk at politiet jevnt over er bevisst på hvilken prioritet sakskategorien skal ha i forhold til andre sakstyper. Sakene gis høy prioritet i politiet, særlig i initialfasen. De etterforskes med høy kvalitet og påtaleavgjørelsene er jevnt over korrekte.

Det som påpekes nedenfor er en konstatering av forhold hvor det er et potensial for å bedre kvalitet og/eller fremdrift i sakene. Formålet med etterforskningen er å skaffe til veie de nødvendige opplysningene for å påtaleavgjøre saken og eventuelt tjene som forberedelse for rettens behandling, jf. straffeprosessloven § 226 første ledd bokstav a og b. Kvalitet i de første fasene av saken, vil sikre kvalitet i de etterfølgende fasene. Funnene som beskrives nedenfor må derfor forstås ut fra Den høyere påtalemyndighet sitt ansvar for straffesaksbehandlingen i politiet. Kravet til kvalitet er en innsatsforpliktelse, ikke en resultatforpliktelse, men hvis kvaliteten ikke er god nok, vil det kunne influere på andelen negative påtaleavgjørelser.

4.2 Overordnede resultater

Under punkt 3.1 ovenfor er det særlig tre forhold som vi finner grunn til å knytte merknader til. Dette er:

- ✓ Andelen henleggelse i forhold til positive påtaleavgjørelser
- ✓ Om sakene har vært klagebehandlet
- ✓ Saksbehandlingstiden

Siste punkt vil bli omtalt under kap. 4.6 nedenfor.

Henleggelse

Av 40 saker var 30 saker henlagt, hvilket utgjør 75 % av sakene. Det var tatt ut tiltale i 10 (25 %) av sakene.

Undersøkelsen har ikke tatt for seg hvilken henleggelsesgrunn som er benyttet og heller ikke om overordnet påtalemyndighet har omgjort henleggelsen etter klage. Særlig i sakene som gjelder festrelaterte voldtekter, relasjonsvoldtekter og utnyttelse av sårbarhet, er bevissituasjonen krevende, og henleggelsesprosenten gjenspeiler dette. Ofte er det ikke vitner til det påståtte overgrepet, ord står mot ord. I voldtektssakene – som i alle andre straffesaker – gjelder den alminnelige bevisbyrderregel, slik den for eksempel er omtalt i riksadvokatens rundskriv nr. 3/2018 (Kvalitetsrundskrivet) punkt 4.3.2. Hvis en ikke med tilstrekkelig sikkerhet kan utelukke mistenktes forklaring, er bevisbyrderregelen ikke oppfylt og forholdet skal henlegges, selv om fornærmedes forklaring fremstår som troverdig.

Et annet forhold som preger anmeldelser i voldtektssaker er at selve det forhold som anmeldes, dvs. fornærmedes beskrivelse av handlingen, ikke nødvendigvis rammes av straffebudets objektive gjerningsinnhold i straffeloven § 291. Eksempelvis har den fornærmede ikke ønsket den seksuelle omgangen med anmeldte, men har gått med på det fordi hun eller han ikke har klart eller turt å si fra, uten at det er vold eller truende atferd i lovens forstand. Det er ikke vanskelig å forstå at integritetskrenkelsen oppleves som stor også i disse sakene, men dersom handlingen ikke dekkes av straffebudets objektive gjerningsbeskrivelse, eller det ikke kan føres bevis for at objektive og subjektive krav til straffbarhet er oppfylt, skal disse sakene henlegges, eventuelt henføres under en annen straffebestemmelse.

Klagebehandling

Rett under 1/3 av sakene har vært undergitt klagebehandling. Undersøkelsen sier ikke noe om det er statsadvokat eller riksadvokaten som har behandlet klagen. Imidlertid viser vår undersøkelse at politiet har truffet påtaleavgjørelse i nær 2/3 av sakene uten at disse har blitt påklaget. Hovedregelen er at det skal oppnevnes bistandsadvokat for fornærmede. Det er grunn til å tro at henleggelsen blir påklaget til overordnet påtalemyndighet, dersom en er uenig i påtalevedtaket.

I våre retningslinjer til politidistriktet er det i samsvar med påtaleinstruksen § 17-1 annet ledd besluttet følgende: *"der spørsmålet om tiltale hører under statsadvokatene, skal spørsmålet om å frafalle siktelsen eller om å henføre forholdet under et mildere straffebud kun forelegges statsadvokatene når noen har vært siktet ved at begjæring om tvangsmidler har vært fremsatt for domstolen."* Dette innebærer at politiet påtaleavgjør flertallet av voldtektssakene.

Selv om undersøkelsen ikke forteller hvor mange klager som har ført til omgjøring av det opprinnelige påtalevedtaket, mener vi at politiet treffer ganske så bra i sine påtaleavgjørelser. Dette er også i tråd med det vi har erfart i vår fagledelse av politiets straffesaksbehandling. Eksempelvis benytter vi begrensede saksgjennomganger innenfor sentralt prioriterte sakskategorier, og undersøker ikke påtaleavgjorte saker som er eldre enn 12 måneder. Gjennomgangen har særlig fokus på aktiv bruk av etterforskningsplan, oppfølging og fremdrift i sakene. Funnene nedfelles i rapporter som sendes politidistriktets ledelse, og de benyttes aktivt i vår fagledelse. Etter vår vurdering er det ikke grunnlag for å kalle inn alle voldtektssakene slik at disse blir avgjort av statsadvokaten, med den konsekvens at riksadvokaten blir klageinstans. Funnene i denne kvalitetsundersøkelsen har ikke endret vårt syn på dette.

4.3 Initialfasen

Operasjonssentralen

Det er svært positivt at OPS har ivaretatt etterforskningsledelsen i så godt som alle saker hvor det er notoritet om at OPS har vært involvert. Siden Felles straffesaksinntak (FSI) ikke er døgnbemannet i Innlandet politidistrikt, indikerer funnene at OPS i Innlandet er bevisst på å ivareta etterforskningsledelse utenfor FSI sine åpningstider. Det at nær halvparten av sakene (48 % = 19 saker) er anmeldt til politiet eller at politiet selv har opprettet sak innenfor 1-3 dager, taler for at OPS har vært involvert i større grad enn hva funnene skulle tilsi.

FSI

FSI har bistått i initialfasen i 5 saker. I disse har det vært reell politifaglig etterforskningsledelse og reell påtalefaglig etterforskningsledelse i 2 saker. Som nevnt ovenfor angående operasjonssentralen, vil vi anta at FSI sin involvering er større enn det formatet på undersøkelsen kan avdekke og det finnes heller ikke noe egnet system for registrering av bistand fra FSI i initialfasen. Vi kan imidlertid se av sakene at enkelte avhør har blitt tatt ved FSI.

Åstedet i initialfasen

Det er vårt inntrykk at sakene i initialfasen er håndtert godt. Vi tenker da særlig på sakene hvor politiet rykker ut og hvor de operative mannskapene utfører etterforskningskritt.

Vi er oppmerksom på at både operasjonssentralen og innsatslederne må gjøre prioriteringer mellom viktige oppgaver i etterforskningens tidlige fase, og at dette ikke nødvendigvis lar seg gjenspeile i dokumentene. Vi må likevel bemerke at i de 16 sakene hvor sikring av åsted har

fremstått som aktuelt, var dette ikke tilstrekkelig i 4 saker. I 5 av 13 saker var det ikke foretatt tilstrekkelig sikring av bevis, og det var ikke tilstrekkelig foto/film av åstedet i 4 av 13 saker.

I noen av tilfellene kan nok disse negative funnene skyldes dårlig notoritet, men etter vår vurdering er det et klart potensiale for forbedring her. Dette er bevis som erfaringsmessig tillegges stor vekt i bevisvurderingen. Funnene må videre ses i sammenheng med punktet som omhandler partene nedenfor, og da særlig fornærmede i initialfasen.

Tele/data/kamera i initialfasen

Politiet har jevnt over et godt fokus på telefoner og sosiale medier som viktige kilder til bevis i straffesaker. Likevel mener vi at det også her er et potensial for forbedringer, når telefoner ikke var sikret i 9 av 25 saker, og sosiale medier mv. ikke var undersøkt i 6 av 22 saker hvor slik sikring eller undersøkelse er vurdert som aktuelt. Som tidligere nevnt, er bevisvurderingen i voldtektssaker ofte krevende, en står med ord mot ord. Kommunikasjon på telefon, sosiale medier eller lignende kan erfaringsmessig være av avgjørende betydning, både for og i mot en tiltale. Det er derfor av sentral betydning at disse bevisene sikres, og at dette gjøres så raskt som mulig.

I kvalitetsundersøkelsen 2018 ble det påpekt at notoritet om såkalte "negative funn" kunne forbedres, for eksempel i form av kort egenrapport eller liknende. Dette er fortsatt aktuelt.

Fornærmede under initialfasen

Gjennomgående for voldtektssakene er at fornærmede er den viktigste kilden til informasjon om forholdet som er under etterforskning. Det betyr at etterforskningen må ha et særlig fokus på de opplysninger som kan hentes fra fornærmede enten dette er avhør, undersøkelser ved voldtektsmottak og hva fornærmede forteller om hvor bevis kan finnes. Politiet har tiltakskort for å sikre at viktige etterforskningsskritt ikke glipper i initialfasen.

Også her mener vi politiet har et potensial for forbedring. Av 20 saker er det ikke sikret tilstrekkelig foto/film av fornærmedes eventuelle skader mv. i 6 saker der hvor dette er vurdert som aktuelt. Det samme gjelder avhør på stedet av fornærmede. I 14 av 20 saker var det tatt avhør av fornærmede på stedet, men ikke i 6 saker hvor dette er vurdert som aktuelt. Av de 14 avhørene som var tatt, var det 6 saker hvor fornærmede ikke ble spurt om hvor bevis kan finnes, om bevis ønskes innhentet mv.

Selv om dette var tilstrekkelig ivarettatt i om lag 2/3 av sakene, er det ikke tilfredsstillende det er mangler i rundt 1/3 av så vidt sentrale deler av etterforskningen. Vi vil understreke betydningen av at tidsnære bevis søkes sikret så tidlig som overhodet mulig. Dette gjelder særlig i disse sakene. Avhøret av fornærmede på stedet, videoopptak eller bilder er viktig bevis både under etterforskningen for blant annet å vurdere forklaringen opp mot de andre bevisene i saken, og dersom det tas ut tiltale, bringe virkeligheten inn i rettssalen. Situasjonen er ikke

lett å gjenskape med ord i ettertid. Ofte er det slik at det er der og da at man har muligheten til å sikre beviset. Gjør man det ikke, kan muligheten være tapt.

Det er svært positivt at det er gitt en tilstrekkelig beskrivelse av fornærmedes tilstand i 22 av 24 saker hvor dette er vurdert som aktuelt. Under henvisning til de foregående avsnittene, vil vi anta at beskrivelser og foto gjensidig vil styrke bevisverdien av slike bevis.

Ovenstående bør også ses i sammenheng med at det ikke var hentet inn informert samtykke til opphevelse av taushetsplikt fra andre aktører enn helsepersonell i rundt halvparten av sakene hvor dette var aktuelt (13 av 28 saker). Informert samtykke til fritak fra helsepersonell var derimot innhentet i 28 av 33 saker. Grunnen til å peke på dette er at i en del saker, og da særlig festrelaterte voldtekter, er graden av beruselse ofte svært sentralt bevistema.

Mistenkte/siktede under initialfasen

På samme måte som fornærmede, er den mistenkte en svært viktig kilde til informasjon. Etterforskningen i initialfasen må derfor ha særlig fokus på hvilke opplysninger som kan hentes fra mistenkte enten dette er avhør, rettsmedisinsk undersøkelse, sporsikring eller spørsmål om hvor bevis kan finnes.

Vi mener at det er rom for forbedring også her. Av 20 saker var det ikke foretatt tilstrekkelig sikring av spor som fingeravtrykk, avstryk til DNA mv. i 6 saker hvor dette er vurdert som aktuelt. Derimot er det mer positivt at det i kun 3 av 11 saker ikke var tilstrekkelig foto av mistenktes eventuelle skader mv.

Vår undersøkelse har imidlertid funnet at det er tatt avhør på stedet av kun 2 av 13 mistenkte hvor vi har vurdert at det har vært aktuelt. Vi har vurdert at det ikke har vært aktuelt å ta avhør av 29 mistenkte. Dette innebærer at det ikke er tatt avhør på stedet av 11 mistenkte noe som er svært lite tilfredsstillende, særlig med tanke på den mistenktes betydning som kilde til informasjon og betydningen av tidsnære bevis, som nevnt ovenfor.

Vi ser ikke bort fra at det i noen tilfeller har blitt gjort prioriteringer som for eksempel å sikre avhør av fornærmede og vitner, fremfor å sikre forklaring fra mistenkte, særlig hvis mistenkte pågripes og bringes inn til arresten. Gjennomgående mangler det notoritet for slike prioriteringer i saken eller etterforskningsplanen slik at den som overtar saken i neste omgang, for eksempel en etterforskningsleder eller påtaleansvarlig, kan sette seg inn i bakgrunnen for de valgene som har blitt gjort.

Særlig om mistenkt/siktet under 18 år

Av de 5 sakene hvor mistenkte var under 18 år, ble det tatt avhør i 2 saker uten at vergen var til stede. I 1 av disse var barnevernvakt eller setteverge til stede. Det er således

tilfredsstillende håndtert i 3 av 4 saker. Samtidig er det ikke tilfredsstillende at dette glipper i den siste saken.

Det er heller ikke tilfredsstillende at det ikke er tilstrekkelig notoritet i disse 4 sakene om at vergen er gitt partsrettigheter før, under og etter avhøret. Etterforskning mot mindreårige mistenkte/siktede krever særlig årvåkenhet mot de spesielle prosessuelle reglene som for eksempel varsling av verger, partsrettigheter mv.

Derimot er det bra at det er gitt tilstrekkelig informasjon om retten til å ha forsvarer til stede i alle 4 sakene og at det var forsvarer til stede i 3 av 4 avhør. I det siste avhøret er dette vurdert som ikke aktuelt.

Vi viser for øvrig til merknadene nedenfor under punkt 4.5.

4.4 Sporsikring

Åstedet

Om lag halvparten av sakene er anmeldt mer enn 130 dager etter at handlingen skal ha funnet sted. Det gjøres i liten grad åstedsundersøkelse i disse sakene, da det er lite forventbart å gjøre funn som gir informasjon til det anmeldte forholdet.

De kriminaltekniske undersøkelsene er gjennomgående av god kvalitet. Vi har likevel funnet at det i 6 av 19 saker ikke er gjort tilstrekkelig åstedsundersøkelse, men da først og fremst fordi åstedsundersøkelse ikke er utført. Innlandet politidistrikt har kriminaltekniker i beredskapsvakt utenfor ordinær arbeidstid. Vi er kjent med at de benyttes i voldtektssaker enten ved at kriminaltekniker rykker ut, eller at det gis veiledning om sporsikringen til patruljene ute. Dette er et tiltak som har vært tilgjengelig noen år og som synes å fungere svært godt. Sett hen til sakenes alvorlighet er det imidlertid ikke tilfredsstillende at tilstrekkelig åstedsundersøkelse ikke er gjort i om lag 1/3 av sakene hvor dette er aktuelt.

Det er positivt at åstedsrapporten er tilstrekkelig i 11 av 16 saker. Det samme gjelder fotomappe fra åstedsundersøkelsene, hvor dette er tilstrekkelig i 13 av 18 saker. Derimot er det en del å gå på hva angår kart og plantegninger. I kun 2 av 13 saker var det tilstrekkelig plantegning over hus/leilighet. Det vil si at dette ikke var tilstrekkelig i 11 av sakene, noe som ikke er tilfredsstillende. Dette er noe bedre når det gjelder kart, hvor det i 8 av 14 saker var utarbeidet tilstrekkelig kart over åstedet.

Ovenfor pekte vi på at foto av fornærmede, opptak av avhør mv. "bringer virkeligheten inn i rettssalen". På samme måte vil gode illustrasjonsmapper, plantegninger og kart, for det første bidra til at den som skal treffe påtaleavgjørelsen sikres god informasjon. For det andre vil dette bidra til å bringe åstedet inn i rettssalen.

Fornærmede

I alt 20 av 28 fornærmede er undergitt rettsmedisinsk undersøkelse. Av disse 20, er det tilstrekkelig kvalitet ved utfylling av sporsikringsjournal i 19 av undersøkelsene. Selv om det vil variere hvorvidt fornærmede oppsøker voldtektsmottak på eget initiativ, eller om politiet tar fornærmede med, spiller politiet en viktig rolle her. Når man ser at hele 19 av 20 undersøkelser inneholder tilstrekkelig kvalitet ved utfylling av sporsikringsjournal og at 18 av 20 undersøkelser besvarer mandatet, er det ikke helt tilfredsstillende at det ikke er foretatt rettsmedisinsk undersøkelse i underkant av 1/3 av de fornærmede hvor dette er vurdert som aktuelt.

Mistenkt/siktede

Det er tilfredsstillende at det er foretatt tilstrekkelig sporsikring knyttet til mistenkte i 17 av 23 saker hvor dette har vært aktuelt.

Elektroniske spor

Sikring av bevis fra telefoner, data, sosiale medier mv. fra de involverte eller vitner vil kunne ha stor bevisverdi. Vår erfaring er at slik informasjon utfyller det totale bevisbildet enten dette fører til en positiv eller negativ påtaleavgjørelse. Ikke minst vil slike bevis kunne være svært viktig under behandlingen i retten, forutsatt at bevisene lar seg presentere på en hensiktsmessig måte.

Av 30 saker hvor sikring av bevis fra telefoner, sosiale medier mv. var relevant, er dette gjort i 18 saker. Dette utgjør noe over halvparten av sakene. Ut fra den betydning slike bevis kan ha generelt sett, og vår erfaring med denne type bevis fra flere konkrete saker, kan vi ikke si at dette er tilfredsstillende.

Rapporter om elektroniske spor var dekkende og hensiktsmessig utformet for påtalemyndighetens og rettens bruk i 17 av 26 saker. Selv om rapportene ikke var hensiktsmessig utformet i 9 saker, er dette likevel tilfredsstillende.

Biologiske spor

Temaet omfatter biometriske spor som DNA, fingeravtrykk mv., i tillegg til rusmiddelundersøkelser av fornærmede og mistenkte.

Det er positivt at det var utarbeidet tilstrekkelig rapporter om behandling og undersøkelse av biometriske spor i 17 av 22 saker hvor dette var aktuelt. Når det gjelder resultat av

rusmiddelundersøkelser av fornærmede og siktede kan dette med fordel økes. Dette manglet i 6 av 15 saker for fornærmede og i 7 av 11 saker for siktede.

Tilrettelagte avhør

Det er tatt 8 tilrettelagte avhør som alle synes å være håndtert godt. Vi har ikke funnet saker hvor det er unnlatt å ta tilrettelagt avhør der dette burde ha vært gjort. Vi har heller ikke funnet at det er gjort fei vurderinger mht. oppnevning av forsvarer og det er heller ikke funnet saker hvor mistenkte ikke har vært gitt mulighet til å stille spørsmål til fornærmede eller vitnet.

4.5 Politiavhør og avhørsrapporter

Avhør er kvalitetsmarkøren som utmerker seg mest i positiv retning. Det er et generelt inntrykk at kvaliteten er høy både i selve avhøret og i rapportene fra avhørene.

Statsadvokatene opplever at avhører foreholder rettigheter grundig, og på en måte som virker avpasset til den enkelte fornærmede, siktede eller vitne. Dette er samme inntrykk som festet seg ved Kvalitetsundersøkelsen 2018.

Relasjon mellom partene, herunder vitnene i saken, er tilstrekkelig belyst. Temaene for forklaringene er tilstrekkelig belyst og det er tilstrekkelig notoritet om at hhv. fornærmede, mistenkte eller vitner er foreholdt forklaringer fra andre, samt andre bevis. Det er i de færreste avhør at det glipper med hensyn til å stille relevante spørsmål/følge opp relevante temaer. Det er godt fokus på "kjernetemaene": de objektive og subjektive straffbarhetsvilkår

I vår rapport fra undersøkelsen i 2018 ble det i negativ retning bemerket at fornærmede i for liten grad er foreholdt/konfrontert med opplysninger fra siktede og vitner. Dette er ikke tilfellet ved årets undersøkelse. Ved forrige undersøkelse ble det også bemerket at fornærmede spørres i for liten grad om skader og konsekvenser. Heller ikke dette er tilfellet i sakene som er undersøkt nå, noe som antakeligvis skyldes at det er oppnevnt bistandsadvokat i langt større grad.

I kvalitetsundersøkelsene fra 2016 og fra 2018 ble det bemerket at det var for lite notoritet om rettelser/tilføyelser og gjennomlesning/vedtakelse. Dette inntrykket gjelder ikke ved årets undersøkelse, idet notoritet om slike forhold er jevnt over bra.

I 12 av 21 saker hvor det var flere avhør av mistenkte/siktede, var det unødige gjentakelser av enten fri forklaring eller temaer som var tilstrekkelig belyst i tidligere avhør. Her har politiet et klart forbedringspotensial. Gjentatte forklaringer om samme tema, kan ofte skape mer uklarhet enn klarhet, gi rom og mulighet for tilpasninger, og skaper erfaringsmessig ofte utfordringer knyttet til bruk av politiforklaringene i retten.

Avhørsrapportene er i all hovedsak tidskronologisk bygget opp, selv om de er resymeer av avhørene. Gjennomgående mangler tidshenvisninger til hvor i mediafilen sentral informasjon finnes. Sett i lys av at avhørsrapporten skal bidra til å gi informasjon videre til andre, for eksempel påtalemyndigheten, jf. straffeprosessloven § 226, er potensialet for forbedringer stort.

Det som imidlertid må bemerkes som et negativt funn, er forholdet som er omtalt under punkt 3.5.2 ovenfor om avhør av mindreårig mistenkt. I kvalitetsundersøkelsen fra 2018 ba vi om at det rettes særlig fokus mot de særskilte rettighetene som både mindreårige mistenkte/siktede og deres verger har i straffesaker. Prosessuelle feil her kan få stor betydning for hvorvidt forklaringen kan benyttes som bevis senere, jf. HR-2017-1894-U. Selv om det kun er tale om ett tilfelle, vil vi gjenta oppfordringen om å ha et særskilt fokus mot mindreårige mistenkte/siktede og vergenes rettigheter.

4.6 Etterforskningsledelse

Etterforskningsplan

Ved riksadvokatens brev av 8. november 2013 ble det stilt krav om etterforskningsplan i voldtektssaker. Kravet er gjentatt i en rekke senere direktiv fra riksadvokaten, vært et gjentakende tema for statsadvokatenes fagledelse og POD utarbeidet i 2017 egne retningslinjer for bruk av etterforskningsplan.

Kravet gjelder i alle saker, med mindre den aktuelle saken er så enkel og oversiktlig at en etterforskningsplan fremstår som åpenbart unødvendig. Dersom det er besluttet at det ikke skal utarbeides en slik plan, skal det fremgå hvem som fattet beslutningen og på hvilket tidspunkt.

Etterforskningsplan er et viktig hjelpemiddel for å sikre kvalitet og effektivitet i etterforskning av straffesaker. Den skal være skriftlig og inneholde en redegjørelse som angir hypoteser og aktuelle straffebud i forhold til handlingen som etterforskes, hvilke etterforskningsskritt som skal gjøres, hvorfor, hvordan og av hvem innenfor en bestemt tidsramme.

Av de 40 voldtektssakene som er gjennomgått, er det ikke opprettet etterforskningsplan i 18 saker. Det innebærer at det mangler etterforskningsplan i 45 % av sakene. Dette er langt fra tilfredsstillende.

Vi kan ikke se at sakene er av en slik art at de tilfredsstiller riksadvokatens krav om at det fremstår som "åpenbart unødvendig" å opprette en etterforskningsplan. Det er grunn til å merke seg at ingen av sakene som mangler etterforskningsplan, har notoritet om beslutningen.

Videre viser gjennomgangen at et flertall av de etterforskningsplaner som foreligger er mangelfulle og tilfredsstiller ikke gjeldene retningslinjer. Det er registrert at kun 9 av 22 planer

er i samsvar med de krav som er oppstilt av riksadvokaten, og 12 av 22 saker er heller ikke etterforsket i samsvar med etterforskningsplanen.

Vårt hovedinntrykk er at etterforskningsplanene i liten grad vedlikeholdes av politifaglig eller påtalefaglig etterforskningsleder. Dette er for øvrig i samsvar hva vi tidligere har påpekt overfor politidistriktet ved inspeksjoner. Vårt inntrykk er at politiet i mange saker registrerer etterforskningsplanen i BL, legger inn påtaleansvarlig og hovedetterforsker, og fyller inn den informasjonen som man har tilgjengelig på det tidspunktet. Etter det skjer det lite. Det fremgår ofte av standardteksten at planen er utarbeidet i samarbeid mellom påtaleansvarlig og hovedetterforsker, men inntrykket er at dette i praksis ikke skjer. I svært liten grad er det tatt stilling til aktuelle etterforskningsskritt, sentrale og konkrete bevisstema mangler, det er ikke opplyst hvem som er stedfortreder for påtaleansvarlig og etterforsker, og ansvar og frister er i liten grad angitt. Etterforskningsplanen synes i flertall av sakene ikke å fungere som et levende dokument for kontroll og styring av saken.

Etter vår vurdering mangler det ikke på direktiver og retningslinjer for etterforskningsplaner. Utfordringen er å etterleve dette i praksis.

Politi- og påtalefaglig etterforskningsledelse

Gjennomgangen viser at det kun er notoritet om den påtalemessige styringen av etterforskningen i 11 av 40 saker. Etter vår vurdering vil politiets manglende bruk av etterforskningsplan som styringsverktøy påvirke kravet til notoritet om etterforskningsledelsen, og funnene samsvarer således godt.

Det er grunn til å påpeke at vår erfaring og kunnskap om politidistriktets arbeidsmetoder under etterforskning av straffesakene, tilsier at det skjer betydelig uformell kommunikasjon mellom politifaglig og påtalefaglig etterforskningsledelse underveis i sakene. Kommunikasjonen er til dels muntlig ved personlige møter og pr telefon, til dels pr e-post. I de fleste saker fungerer den uformelle kontakten effektivt og godt. Utfordringen er imidlertid at det ofte mangler notoritet om de beslutninger som tas underveis, herunder hvem, hva og hvorfor. Det er ikke tilfredsstillende. Særlig når en ser hen til at det i svært mange saker skjer bytte av etterforskningsledelsen underveis i etterforskningen. I de undersøkte sakene var det bytte av politifaglig etterforskningsledelse i hele 81 % av sakene, i 12 av 40 saker var det bytte av påtalefaglig etterforskningsleder. Manglende notoritet om tidligere beslutningsprosesser kan gjøre det vanskelig å styre etterforskningen tilstrekkelig effektivt, med den nødvendige fremdrift og kvalitet.

Vi finner for øvrig grunn til å påpeke at det ble gjennomført en omfattende inspeksjon av etterforskningsenhetene i Innlandet politidistrikt i 2019. Et av hovedfunnene var manglende påtalemessig styring av etterforskningen. Etterforskningsenhetene opplevde at påtalefaglig etterforskningsleder var lite tilgjengelig, lite delaktig i utforming av etterforskningsplan og lite synlig i etterforskningen for øvrig. Påtaleledelsen var ikke uenig i den beskrivelsen, som i hovedsak antas å skyldes kapasitetsutfordringer på påtalesiden over lengre tid. Det er påpekt i

vår rapport til politidistriktet at manglende deltakelse i etterforskningsplaner og tilgjengelighet i etterforskningen svekker det integrerte påtalearbeidet, og dermed også kvaliteten i etterforskningen. Det gjelder etterforskning av straffesakene som en helhet, herunder voldtektssakene. Etter vår vurdering bekrefter enkelte av funnene ved kvalitetsundersøkelsen 2020 vårt inntrykk fra inspeksjonen i 2019.

Fremdrift

I voldtektssaker er det ofte behov for anmodning om ekstern og intern bistand. Dersom dette ikke gjøres raskt og følges opp, kan det ha stor betydning for saksbehandlingstiden. Det er derfor positivt å se at slike anmodninger i all hovedsak sendes og besvares innen rimelig tid. I de 40 undersøkte sakene, er det kun registrert 5 saker med avvik.

Det er et sentralt fastsatt mål for saksbehandlingstid i voldtektssaker på 130 dager. I vår region er i alt 16 saker (40 %) avgjort innenfor fristen. 22 saker (55 %) har saksbehandlingstid på mer enn 130 dager. Det er imidlertid viktig å merke seg at i 14 av de 22 sakene skyldes manglende måloppnåelse hensynet til etterforskningen. Dersom fristen hadde vært 180 dager, ville i alt 65 % av sakene vært avgjort innenfor fristen.

Etterforskning av voldtektssaker er ofte krevende, og tidsbruken kan være både forsvarlig og nødvendig. Selv med god oppfølging og fremdrift, vil det i mange tilfeller ta noe tid å gjennomføre og ferdigstille et godt etterforskningsprodukt. Funnene i undersøkelsen tilsier etter vår vurdering at en saksbehandlingsfrist på 180 dager er mer realistisk i forhold til kravet om god kvalitet og nødvendig tidsbruk, og en slik frist må anses tilstrekkelig for å opprettholde kravet om hurtig saksbehandling.

Undersøkelsen viser at i alt 11 saker har ligget ubehandlet i perioder, og årsaken til liggetid fremgår kun unntaksvis av sakene. Voldtektssaker er sentralt prioriterte saker, og skal gis forrang ved knapphet på ressurser. Hva som er grunnen til at en så vidt stor andel av sakene da har perioder med inaktivitet, er vanskelig å forklare. Det fremgår at det er tilstrekkelig fremdrift på analyse og gjennomgang av beslag, slik at det kan ikke være årsaken. Heller ikke manglende svar på analyse fra Kripos, legeerklæringer, rapporter fra voldtektsmottaket eller lignende forklarer liggetiden. Funnene kan tilsi at politidistriktet ikke har tilstrekkelige rutiner for oppfølging og kontroll av voldtektssakene, eventuelt at etablerte rutiner ikke følges i tilstrekkelig grad. Dette er ikke tilfredsstillende.

Etterforskning av voldtektssaker er alvorlig både for den som er mistenkt/siktet og for den fornærmede. Lang saksbehandlingstid oppleves ofte som en betydelig belastning, men uvissheten om hva som skjer kan være like tung. Det er god påtaleskikk å holde partene orientert i etterforskningen, herunder innen rimelig tid besvare de henvendelser som kommer. Det er derfor positivt å registrere at henvendelser fra partene i det alt vesentlige er besvart på en god måte. Av 21 saker hvor dette var aktuelt, er 19 saker håndtert tilfredsstillende.

5 Forslag til tiltak og bruk av funnene i statsadvokatens fagledelse i politidistriktet

Det er ikke gjort negative funn som er så gjennomgående og/eller dramatiske at det foranlediger større og umiddelbare tiltak fra vår side. De funnene som er nevnt ovenfor vil bli fulgt opp overfor politidistriktet i dertil egnede fora som en del av vår løpende fagledelse av politiet.

Dette vil være gjennomgang i et av våre halvårslige møter med politimesteren (nivå 1 møte) og tilsvarende møte med påtaleledelsen i politidistriktet (nivå 2 møte). Vi ser videre for oss å presentere funnene direkte for påtalejurister, etterforskere og ikke minst ordenspersonell som faktisk utøver initialfasen i mange av disse sakene. Dette kan gjøres via våre påtalemøter hvor straffesaksansvarlige deltar, fagsamlinger i politidistriktet og på paroler ved GDE'ene eller tjenesteenhetene.

Hvordan det konkrete opplegget vil bli, vil vi komme tilbake til i dialog med politidistriktet.

Iris Øsp Lydsdottir Storås

Thorbjørn Klundseter

**Statsadvokatenes kvalitetsundersøkelse 2020 –
Rapport fra Hordaland, Sogn og Fjordane statsadvokatembeter –
Vest politidistrikt**

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	3
2	Forberedelse og gjennomføring av undersøkelsen.....	3
3	Hovedfunn og gjennomgang av resultatene i regionen.....	5
	3.1 Overordnede resultater.....	5
	3.2 Initialfasen.....	7
	3.3 Sporsikring.....	8
	3.4 Tilrettelagte avhør.....	9
	3.5 Politiavhør og avhørsrapporter.....	9
	3.6 Etterforsningsledelse.....	11
	3.6.1. Etterforsningsplaner.....	11
	3.6.2. Fremdrift.....	11
	3.6.3. Påtalearbeid.....	11
4	Analyse og vurderinger av resultatene i regionen.....	11
5	Forslag til tiltak og bruk av funnene i statsadvokatens fagledelse i politidistriktet.....	12

1 Innledning

Rapport til riksadvokaten fra Hordaland, Sogn og Fjordane statsadvokatembeter av 31.3.2020

Hordaland, Sogn og Fjordane statsadvokatembeter gjennomførte i ukene 4, 5 og 6, i 2020, en kvalitetsundersøkelse av etterforskningen og påtalearbeidet i voldtektssaker. Arbeidet ble utført som en del av riksadvokatens koordinerte landsomfattende kvalitetsundersøkelse ved de ti regionale statsadvokatembetene. Undersøkelsen har tatt sikte på å klarlegge om det kan identifiseres systematiske feil eller mangler ved etterforskningen og påtalebehandlingen av sakene.

Statsadvokatene er bedt om å analysere funnene i kvalitetsundersøkelsen innenfor deres region.

2. Forberedelse og gjennomføringen av undersøkelsen

Ved bestillingsbrev til Vest politidistrikt av 20. desember 2019 ble det innhentet de 60 siste påtaleavgjorte voldtektssakene regnet tilbake i tid fra 31. desember 2019. Bestillingsbrevet følger vedlagt. Politidistriktet oversendte samme dato som bestillingsbrevet ble sendt, Exel-lister med oversikt over voldtektssaker som var påtaleavgjort mellom 3.1.2019 og 19.12.2019. Statsadvokatembetet foretok deretter en gjennomgang av sakslistene, for å sikre at færrest mulig av sakene som skulle inngå i undersøkelsen var saker der det kun var foretatt helt summarisk etterforskning, f.eks. pga. manglende kunnskap om gjerningsperson e.l. Av de totalt 60 sakene som samlet inngikk i undersøkelsen, var planen at 15 av sakene skulle ha vært etterforsket og påtaleavgjort i Sogn og Fjordane, mens de øvrige 45 av sakene skulle være fra Hordalanddelen av Vest politidistrikt. Gjennomgangen av listene viste imidlertid at det kun var etterforsket og påtaleavgjort 11 saker (med koder som inngikk i undersøkelsen) i Sogn og Fjordane i 2019, hvorav 1 av disse sakene var påtaleavgjort av jurist i Bergen. En besluttet derfor å innhente de resterende sakene som skulle inngå i undersøkelsen fra Hordaland og Bergen, slik at det samlede tallet dermed ble 60 saker (dvs. 10 fra Sogn og Fjordane og 50 fra Hordaland og Bergen).

Undersøkelsen ble utført av to statsadvokater ved embetet, og en estimerer at det medgikk minst 5 uker dvs. (5 dager pr uke x 5 x 2 =) totalt 50 dagsverk til forberedelse, gjennomføring, analyse og rapportskriving etter undersøkelsen. Som en del av forberedelsen ble statsadvokatene som utførte undersøkelsen tilført ekstra PC-skjermer, samt ble skjermet fra hovedforhandlinger i de 3 ukene som var avsatt til selve saksgjennomgangen. Nødvendige gjøremål knyttet til oppfølging av utførte aktorater og/eller forberedelse av kommende aktorater, samt henvendelser på e-post og telefon, ble håndtert fortløpende underveis i undersøkelsen. Samlet sett var de ytre rammene for arbeidet med undersøkelsen gode, og en kunne starte arbeidet med saksgjennomgangen straks tilgangen til SurveyXact var i funksjon. En viktig suksessfaktor i så måte var den raske oppfølging fra politidistriktet med oversendelse av lister over saker som skulle inngå i undersøkelsen.

Som følge av langvarige aktorater i forkant av undersøkelsen var begge statsadvokatene forhindret fra å delta på planleggingsseminar og gjennomgang av pilotsak. Dette var klarert med riksadvokaten på forhånd, og mulige ulemper forbundet med manglende synkronisering med øvrige embeter/deltakere i forkant av undersøkelsen ble kompensert gjennom god informasjonsdeling fra riksadvokaten, samt ved at en av statsadvokatene kunne dra nytte av erfaring fra gjennomføring av den foregående kvalitetsundersøkelsen i voldssaker med frist (KU 2018).

Gjennomgangen av de enkelte saker som inngikk i undersøkelsen var gjennomgående tidkrevende, men med relativt store innbyrdes forskjeller fra sak til sak. Praktisk sett medførte undersøkelsen av

sakene at det ble foretatt en fullstendig gjennomgang av alle sider av saken, som omfattet både BL-tekniske føringer, og selve etterforskingen og påtaleavgjørelsen i saken.

Til grunn for undersøkelsen lå et meget detaljert og faseorientert spørreskjema, der alle stadier og sider av en voldtektssak blir grundig analysert, dvs. alt fra politiets innledende kjennskap til saken og frem til den avsluttende påtalebehandling. Metodikken er i utgangspunktet noe uvant i forhold til den alminnelige arbeidsform/metode ved påtalevurderinger i voldtektssaker, der saksgjennomgang og tiltalespørsmålet i stor grad suppleres og påvirkes av troverdighetsvurderinger av særlig fornærmede og siktede sine forklaringer. Kvalitetsindikatorerne som inngår i spørreskjemaet vurderes imidlertid som godt egnede målstørrelser ved bedømmelsen av kvaliteten på de etterforskingsskritt som utføres, f.eks. avhør og tekniske beviser, som hver for seg og samlet utgjør premisser for den påtalemessige avgjørelse i saken.

For å sikre en ensartet praksis ved anvendelsen av spørreskjemaet var det på forhånd utarbeidet en veileder til de enkelte spørsmål. Veilederen var grundig og god, men kunne naturlig nok ikke besvare alle tenkelige tolkings- og vurderingss spørsmål som dukket opp under saksgjennomgangen. For denne delen ble felles forståelse og praksis lokalt sikret gjennom fortløpende samtaler og møter mellom statsadvokatene, og på tvers av embetsgrensene gjennom fortløpende e-post korrespondanse med nasjonale kontaktpunkt og tilbakemeldinger derfra.

Statistikk med resultater fra undersøkelsen i regionen ble mottatt den 24. februar 2020, og det ble den 9. mars 2020 gjennomført erfaringsseminar etter undersøkelsen i regi av riksadvokaten. Seminaret ble en viktig arena for deling av erfaringer med og inntrykk fra saksgjennomgangen, både hva gjelder selve spørreskjemaet, men også tilknyttede forhold som f.eks. arbeidsbetingelser, tidsbruk og synspunkter på mengde og type spørsmål som inngikk i undersøkelsen. Svært positivt var det at det ble lagt til rette for deltakelse på seminaret via VTC.

Et metodisk spørsmål er om det ved fremtidige kvalitetsundersøkelser bør etableres en ordning der de regionale statsadvokatembetene får ansvar for saksgjennomgang av saker som er etterforsket og påtaleavgjort i andre politidistrikt enn det som hører til ens egen embetskrets, f.eks. at Hordaland, Sogn og Fjordane statsadvokatembeter får ansvaret for saker som hører under Rogaland statsadvokatembeter. Selv om dette på kort sikt kan føre til en noe redusert oversikt og kontroll med kvaliteten på saker i eget distrikt, vil dette på lengre sikt kunne kompenseres ved å stille krav til innholdet i rapporter fra undersøkelsen, samt krav til gjennomgang av rapporten og oppfølgingen av distriktet i etterkant av undersøkelsen.

Et annet metodisk spørsmål som bør vurderes er om antall tema og spørsmål som skal inngå i undersøkelser bør reduseres, og om senere kvalitetsundersøkelser bør rettes inn mot utvalgte saksområder eller tema, gjerne basert på embetenes erfaringer fra den fagledelse som finner sted i enkeltsaksbehandling og iretteføring av saker.

3. Hovedfunn – gjennomgang av resultatene i regionen

3.1. Overordnede resultater

Sakene som ble undersøkt er kategorisert på følgende måte:

Koding i Strasak:

Straffeloven 1902:

• 1401 (voldtekt (§ 192,1. og 2.ledd))	5%	(3 saker)
• 1420 (voldtekt (§ 192,3. ledd))	2%	(1 sak)
• 1423 (grovt uaktsom voldtekt (§ 192,4. ledd))	0%	

Straffeloven 2005:

• 1451 (Voldtekt uten samleie)	15%	(9 saker)
• 1452 (Voldtekt til samleie)	70%	(42 saker)
• 1453 (Grov voldtekt)	5%	(3 saker)
• 1454 (Grov uaktsom voldtekt)	0%	
• 1455 (voldtekt forsøk)	3%	(2 saker)

Type voldtekt:

• Festrelatert	42 %	(25 saker)
• Overfall	17%	(10 saker)
• Relasjon	28%	(17 saker)
• Sårbarhet	0 %	
• Bekjentskap	13%	(8 saker)
• Voldtekt i familien	5%	(3 saker)
• Internettrelatert voldtekt	0%	
• Annet	2%	(1 sak)

Rettslig klassifisering:

• Vold/trusler	57%	(34 saker)
• Bevisstløs/ute av stand	47%	(28 saker)
• Bokstav c	0%	

Sakene synes gjennomgående å bli kodet korrekt ved sakens oppstart og når sakene ble påtaleavgjort. Det ble ikke avdekket noen vesentlige feil eller mangler knyttet til sakskodingen.

I ca ½ parten av sakene i undersøkelsen ble anmeldelsen inngitt under 3 dager etter det straffbare forholdet skal ha skjedd, mens i ca ¼ del av sakene ble anmeldelse inngitt mer enn 90 døgn etter at det straffbare forholdet skal ha skjedd. I noen tilfeller, også flere år senere. Mulighet for å sikre bevis som kan danne grunnlag for tiltale svekkes jo lenger tid som går mellom hendelsen og til politiet mottar anmeldelsen og starter etterforskning. I mange av sakene var det åpenbart allerede

ved mottak av anmeldelsen at det hadde gått så lang tid at det ikke ville være mulig å sikre et tilstrekkelig bevismessig grunnlag for tiltale.

Av de 60 sakene som ble gjennomgått i undersøkelsen ble 80 % henlagt. Flertallet av disse sakene ble henlagt grunnet mangel på bevis (kode 058), men noen ble også henlagt fordi det fremkom bevis under etterforskningen som klart underbygget at det ikke hadde skjedd en handling som rammes av voldtektsbestemmelsen (kode 103) og/eller at det i anmeldelsen ikke ble beskrevet en handling som rammes av voldtektsbestemmelsen. Av sakene som ble henlagt ble 20 % klagebehandlet.

Tid fra anmeldelse til påtaleavgjørelse var i flertallet av sakene gjennomgående vesentlig lengre enn målsettingen om maks 130 dager. I de saker som ble gjennomgått i undersøkelsen var fordelingen slik:

1 til 30 dager	0 %	Ingen saker
31 til 130 dager	28 %	17 saker
131 til 180 dager	8 %	5 saker
181 – 365 dager	38%	23 saker
Over 365 dager	25%	15 saker

Nivå for påtaleavgjørelsen fordelte seg slik i de undersøkte sakene:

Riksadvokat	7 %	4 saker
Statsadvokat	52 %	31 saker
Politi	42 %	25 saker

I mange av sakene i undersøkelsen er det vanskelig å se noen god grunn til at det tok så lang tid fra anmeldelse til påtaleavgjørelse. Særlig gjelder dette de saker hvor det enten i anmeldelsen ikke ble beskrevet et forhold som rammes av voldtektsbestemmelsen og/eller hvor det tidlig ble avdekket bevis som underbygget at det ikke hadde skjedd en handling som rammes av voldtektsbestemmelsen. I noen tilfeller ble det også tidlig klart (*blant annet på grunn av det påståtte straffbare forhold lå langt tilbake i tid*) at det ikke ville være mulig å sikre tilstrekkelig bevis for å ta ut tiltale. Til tross for dette så var saksbehandlingstiden i flere av disse sakene også unødvendig lang. Flere saker hadde lang "liggetid" med fullstendig inaktivitet i etterforskningen og/eller den påtalemessige saksbehandlingen.

Spørsmålene i undersøkelsen knyttet til fremdrift avdekket følgende:

	Ja	Nei	Ikke aktuelt	Antall saker
Har saken ligget ubehandlet i perioder?	26	34		60
Fremgår det i saken årsak til at saken blir liggende ubehandlet i en periode?	8	20	32	60
Skyldes lang saksbehandlingstid at hensynet til etterforskningen eller andre særlige grunner tilsier en lengre saksbehandlingstid?	5	33		38

3.2. Initialfasen

Et generelt inntrykk fra undersøkelsen er at fornærmede i et flertall av saker selv møter frem hos politiet i etterkant av hendelsen og inngir anmeldelse, gjerne ledsaget av en bistandsadvokat. På dette punktet skiller et flertall av voldtektssakene seg fra f.eks. voldssakene (med og uten frist), som ofte finner sted i utelivssammenheng og regelmessig fører til at politiets patruljer tilkalles og rykker ut til åstedet. I forlengelse av dette utføres de innledende avhør og åstedsundersøkelser av politiets patrulje som kom til stedet (PPS).

(Operasjonssentralen)

Vi antar at dette kan være en forklaring på at operasjonssentralen kun var involvert i 9 av 60 saker, og at det for ytterligere 10 saker er besvart "ikke aktuelt" på spørsmålet om operasjonssentralen var involvert i eller bistod etterforskningen. Det må tilføyes at i de 9 sakene der operasjonssentralen var involvert, viser undersøkelsen at etterforskningsledelsen ble ivaretatt på en tilstrekkelig måte i 5 av sakene, jf. pkt. 1.1.

(Patruljen)

Undersøkelsen viser at politipatruljen håndterte initialfasen i 22 av 60 voldtektssaker, og at det i 20 av disse sakene ble gjennomført avhør på stedet, pkt. 1.2. I litt under halvparten av sakene (9) der patruljen håndterte initialfasen ble det også utført kriminaltekniske undersøkelser.

(Åstedet)

Undersøkelsen viser at det på spørsmålet om åstedet (i initialfasen) var tilstrekkelig sikret, er det i 39 av 60 saker krysset av for ikke aktuelt. Tilsvarende er det for spørsmålene om relevante bevis er tilstrekkelig sikret, og om det er tilstrekkelig foto/film av åstedet, krysset av for ikke aktuelt i hhv 37 og 38 saker. Vi ser dette i sammenheng med hva som ofte er innledningen til en voldtektssak, og ser det som positivt at i de sakene der det ble utført åsteds- og bevissikring, var det i det store flertallet saker tilstrekkelig sikring av åstedet, relevante bevis og foto/film (pkt. 1.3).

(Tele/data/kamera)

Vi ser det som positivt at telefoner som antas å ha betydning som bevis ble sikret i 26 av 27 saker der dette var aktuelt. Tilsvarende at lyd og/eller bildeopptak ble sikret i 17 av 19 saker der dette var aktuelt, pkt. 1.4.

(Fornærmede)

Undersøkelsen viser at det gjennomgående er godt fokus mot å sikre spor fra fornærmede i initialfasen. I 23 av 27 saker der det var aktuelt forelå det tilstrekkelig foto/film av fornærmedes eventuelle skader, klesdrakt, sko el., pkt. 1.5. Tilsvarende ble det i 31 av 32 saker der det var aktuelt gitt en tilstrekkelig beskrivelse av fornærmedes tilstand (rus, opptreden mv). Informert samtykke til fritak fra taushetsplikt ble innhentet i 36 av 38 saker der dette var aktuelt, pkt. 1.5.

Det ble mottatt forklaring på stedet fra fornærmede i 20 av 60 saker, og av sakene der fornærmede ble avhørt ble dette sikret ved lydopptak i 19 saker. I 14 av de 19 saker med lydopptak ble formalia i tilstrekkelig grad ivaretatt (dvs. 73 %). Vi anser dette som et bra resultat, men mener at ambisjonsnivået må være at det bør foreligge lydopptak i alle tilfeller der fornærmede avhøres, pkt. 1.5.

(Mistenkte)

Vårt inntrykk er at det i initialfasen er godt fokus mot sporsikring fra den mistenkte. I samtlige av de 21 saker der det var aktuelt, ble det foretatt tilstrekkelig sikring av spor, herunder biologisk spor som fingeravtrykk og avstryk til DNA, fra mistenkte. Når det gjelder blod og urinprøver, ble dette sikret i 14 saker, mens det ikke ble gjort i 6 saker, hvilket kan indikere et forbedringspotensiale. Det forelå notoritet for at det var foretatt tilstrekkelig vurdering av mistenktes psykiske tilstand i 41 av 44 saker der det var aktuelt.

Det ble mottatt forklaring på stedet fra mistenkte i 5 saker. I 3 av sakene ble avhøret sikret med lydopptak, mens det i 2 saker ikke ble gjort lydopptak. I de 3 sakene der lydopptak ble sikret, ble formalia tilstrekkelig ivaretatt. Vi er noe usikre på hva det beskjedne tallmaterialet indikerer, men ambisjonsnivået må være at lydopptak sikres i alle saker, pkt. 1.6. Det ble innhentet informert samtykke til fritak fra taushetsplikt for helsepersonell i 1 sak, mens dette ikke ble gjort i 3 saker. Vi ser dette som et forbedringspunkt, fordi det tidlig i etterforskningen kan avklare om det er nødvendig å forta nærmere undersøkelser av siktedes helsetilstand.

(Vitner)

Av 40 saker der det i initialfasen var aktuelt å kartlegge mulige vitner til en hendelse, ble dette gjort i 39 av sakene. Dette er meget bra, samtidig som vi mener at det ikke er noen grunn til at ikke slik kartlegging skal skje i alle saker, pkt. 1.7

3.3. Sporsikring

(Åstedet)

Undersøkelsen viser at det ble utført tilstrekkelig kriminalteknisk undersøkelse i 15 av 17 tilfeller der dette var aktuelt (dvs. 88,2 %). Det ble foretatt tilstrekkelig undersøkelse av nødvendige og relevante spor i 27 av 28 saker der dette var aktuelt (dvs. 96%), pkt. 2.1. Det ble utarbeidet tilstrekkelig fotomappe i 29 saker der det var aktuelt, mens det i 5 saker ikke ble utarbeidet tilstrekkelig fotomappe. Vi mener at selv om antallet (5) kun utgjør 14,7 prosent, må ambisjonsnivået være at det i alle saker utarbeides tilstrekkelig fotomappe. Det gjelder et bevismiddel som er viktig for å få inntrykk av hvordan fornærmede fremstod på handlingstidspunktet.

Undersøkelsen viser at det er et klart forbedringspotensiale hva gjelder innhenting av plantegninger over leilighet/hus. Dette ble kun gjort i 6 saker der det var aktuelt, mens det ikke ble gjort i 9 saker der det var aktuelt. Tilsvarende gir det grunn til forbedring at det i under halvparten av sakene der det var aktuelt (10 av 21) var innarbeidet kart over åstedet, pkt. 2.1.

(fornærmede)

Det ble gjennomført rettsmedisinsk undersøkelse av fornærmede ved voldtektsmottak i 37 saker der det var aktuelt, mens det ikke ble gjort i 10 saker der det var aktuelt (dvs. 78,7 %). På bakgrunn av den viktige bevismessige betydning en slik undersøkelse har, må ambisjonsnivået være at fornærmede undergis rettsmedisinsk undersøkelse i alle saker der det er aktuelt. Undersøkelsen viser at det i samtlige saker benyttes et standardmandat ved den rettsmedisinske undersøkelsen, og at den med ett unntak ble forelagt den Rettsmedisinske kommisjon for vurdering, pkt. 2.2.

Hva gjelder innhenting av DNA-referanseprøve, viser undersøkelsen at dette ble gjort i 24 saker der det var aktuelt, mens det ikke ble gjort i 11 saker der det var aktuelt (dvs. 68,6 %). Vi mener at dette tallet bør være høyere, og at det rutinemessig bør innhentes DNA-referanseprøve fra fornærmede. Dette har både en bevismessig betydning og kan bidra til å redusere tidsbruk ved DNA-analyser.

(Mistenkte)

Undersøkelsen viser at i alle saker der sikring av biologiske spor (fingeravtrykk, avstryk til DNA, rus mv) var aktuelt (dvs. 25 saker), ble dette gjort. Dette er meget bra.

Hva gjelder sikring av DNA-prøve til etterforskningsregisteret (personprøve/munnnavstryk), viser undersøkelsen at dette ble gjort i 24 saker der det var aktuelt, mens det ikke ble gjort i 7 saker. Måltallet må også her være at DNA-prøve sikres i alle saker der det er aktuelt.

(Elektroniske spor)

Undersøkelsen viser at det i 42 saker der det var aktuelt ble sikret relevante bevis fra de involvertes telefoner, data, sosiale medier mv., og at det kun i 2 saker ikke ble gjort. De rapporter som ble utarbeidet var i samtlige tilfeller dekkende og hensiktsmessig utformet for påtalemyndighetens og rettens bruk, pkt. 2.4.

(Biologiske spor)

Undersøkelsen viser at i samtlige saker der det var aktuelt (dvs. 28), forelå det tilstrekkelige rapporter om behandling/analyse av DNA, fingeravtrykk og evt. andre biologiske spor, pkt. 2.5. Det forelå resultat fra rusmiddelundersøkelse av fornærmede i 23 der det var aktuelt, mens det kun i 4 saker ikke forelå slikt resultat. De tilsvarende tall for siktede var at det forelå resultat fra rusmiddelundersøkelse i 9 saker, mens det i 5 saker ikke forelå resultat.

3.4. Tilrettelagt avhør

Undersøkelsen viser at det i 5 av 60 saker var gjennomført tilrettelagt avhør, og i 4 av 5 avhør ble det foretatt dialogutskrift fra avhøret. I samtlige tilfeller var det sakens fornærmede som ble avhørt, og 1 tilfelle ble det foretatt supplerende avhør.

I 2 av de 5 saker ble det oppnevnt forsvarer for siktede til det tilrettelagte avhøret. I samtlige saker (5) fremstod vurderingen om at en skulle oppnevne eller unnlate å oppnevne forsvarer som korrekt.

3.5. Politiavhør og avhørsrapporter

(Fornærmede)

Undersøkelsen viser at politiet i det store flertall av saker ivaretar fornærmedes prosessuelle rettigheter og plikter i avhørssituasjonen. I 50 saker var politiets gjennomgang av formalia i samsvar med lov og instruks, mens den kun i 3 saker ikke var i samsvar med lov og instruks. Fornærmede fikk oppnevnt bistandsadvokat i 53 saker, og bistandsadvokaten var til stede under avhøret i 31 saker. Det ble gjennomført lydopptak i 55 (av 60) saker, og i 30 saker var det videoopptak i tilknytning til lydavhøret, pkt. 4.1.

Undersøkelsen gir grunn til å slå fast at avhørene av fornærmede innholdsmessig holder gjennomgående høy kvalitet. Tid og sted for gjerningen var i 55 saker tilstrekkelig belyst, foranledningen til hendelsen var i 54 saker tilstrekkelig belyst, og tvangshandlingen var i 54 tilfeller tilstrekkelig belyst. Både den seksuelle aktivitet og fornærmedes egen opptreden var i 53 tilfeller tilstrekkelig belyst. Opplysninger om skader på fornærmedes klær eller kropp var tilstrekkelig belyst i 34 tilfeller der det var aktuelt. Kun i 1 tilfelle var det ikke tilstrekkelig belyst.

Hva gjelder innhenting av samtykke fra fornærmede til opphevelse av taushetsplikt for helsepersonell mv, ble dette gjort i 47 saker der det var aktuelt, mens det ikke ble gjort i 7 saker. Hensett til den sentrale bevismessige betydning helseopplysninger for fornærmede har, bør målet være at det innhentes fritak fra taushetsplikt i alle saker der dette er aktuelt.

(Avhørsrapporten)

Undersøkelsen gir grunnlag for å fremheve enkelte forbedringspunkter knyttet til selve avhørsavhørsrapporten (protokollatet) fra avhøret. I ca halvparten av sakene (31 av 60) fremgikk det av rapporten i hvilken rekkefølge opplysningene fremkom under avhøret (kronologisk, tematisk eller en kombinasjon av dette). I kun 10 av 53 saker var det nedtegnet tidshenvisninger til lydopptaket. Dette er etter vårt syn et viktig forbedringspunkt, fordi tidshenvisninger gjør det lettere og raskere å finne frem til viktige deler av lydopptaket, og dermed bidrar til effektivitet under påtalebehandlingen og iretteføring av saken.

Vi vil fremheve det som positivt at undersøkelsen viser at det gjennomgående er god notoritet over rettelser eller tilføyelser som gjøres ved gjennomlesning, og at det i nær samtlige saker var god notoritet over hvilken form for gjennomgang som ble benyttet, f.eks. om dette skjedde ved opplesning eller gjennomlesning.

(Mistenkte)

Undersøkelsen viste at den mistenkte i all hovedsak var villig til å avgi forklaring i saken (51 saker). Det er derfor meget positivt at hovedinntrykket fra undersøkelsen er at avhørene av mistenkte holder høy kvalitet. Som eksempel vises det til at politiets redegjørelse for mistenktes rettigheter og plikter i avhør var i samsvar med lov og instruks i alle saker der det var aktuelt (47 saker). Det skåres videre høyt på viktige parametere som å sikre at den mistenktes relasjon til fornærmede er tilstrekkelig belyst (51 saker), og at forklaringen i tilstrekkelig grad dekker de objektive og subjektive straffbarhetsvilkårene (50 saker i begge henseender).

Undersøkelsen viser at mistenkte gjennomgående blir konfrontert med de beviser som foreligger, f.eks. fornærmede eller vitner sine forklaringer (38 saker), men at dette ikke ble gjort i 8 saker. Undersøkelsen gir grunnlag for å slå fast at avhørene gjennomgående ivaretar krav til objektivitet i etterforskningen. Det ble innhentet kontrollerbare opplysninger som kan være egnet til å styrke eller svekke mistanken i alle saker det var aktuelt. Mistenkte ble i 37 saker spurt om det var etterforskingsskritt som ønskes utført, mens dette ikke ble gjort i 11 saker.

Avhørene av mistenkte ble sikret med lydopptak i tilnærmet samtlige saker der dette var aktuelt (50 saker), pkt. 4.2. I underkant av halvparten av sakene (25 av 60) ble avhøret i tillegg sikret med videoopptak. Vi ser det som positivt at mistenktavhør sikres med lyd- og bildeopptak, og vil anbefale en økning i antall saker der dette gjøres, fordi dette gir bedre grunnlag for å foreta troverdighetsvurderinger av mistenktes person og forklaring.

Hva gjelder avhørsrapporten (protokollatet), gir undersøkelsen etter vårt syn grunnlag for å peke på enkelte forbedringspunkter. Vi nevner at i underkant av halvparten av sakene (21 av 60) var rapporten skrevet slik at det fremgikk hvilken rekkefølge opplysningene fremkom (kronologisk, tematisk eller en kombinasjon av dette). Tilsvarende som for avhørsrapporten etter avhør av fornærmede, vil vi fremheve som forbedringspunkt at det kun i 10 av 60 saker var skrevet inn tidshenvisninger til lydopptaket.

Vi ser det som positivt at det var tilstrekkelig notoritet for rettelser eller tilføyelser ved gjennomlesning i 40 av 51 saker der det var aktuelt, men tilføyer at det bør være et mål at dette fremgår tydelig i samtlige avhør. Tilsvarende som for avhørsrapporter fra avhør av fornærmede, er det positivt at undersøkelsen viser at det med kun ett unntak var notoritet over hvilken form for gjennomgang som ble benyttet.

3.6. Etterforsningsledelse

3.6.1 Etterforsningsplaner

Etterforsningsplaner i voldtektssaker er et viktig virkemiddel for å sikre en formålsstyrt og effektiv etterforskning av saken. Undersøkelsen viser at i 44 av 60 saker (dvs. 73%) forelå etterforsningsplan. Hensett til at adgangen til å fravike riksadvokatens pålegg om bruk av etterforsningsplaner i voldtektssaker kun gjelder der "saken er så oversiktlig at det fremstår som åpenbart unødvendig" (RA-2012-575), finner vi grunn til å stille spørsmål ved at det i 15 av 60 saker ikke forelå etterforsningsplaner.

Undersøkelsen viser at etterforsningsplanen innholdsmessig fylte de krav som følger av retningslinjer i 28 saker, men at den i 14 saker ikke ble funnet i samsvar med gjeldende retningslinjer. Med forbehold om at innholdet i etterforsningsplanen må tilpasses den enkelte sak, mener vi at ambisjonsnivået må være at alle planer skal være i samsvar med retningslinjene.

Undersøkelsen viser at det var utarbeidet adekvate hypoteser i 21 saker, og at det i 20 saker ikke var utarbeidet adekvate hypoteser. Vi ser dette som et klart forbedringspunkt, og vil fremheve at formulering av adekvate hypoteser er et viktig virkemiddel for å sikre en formålsstyrt etterforskning.

Riksadvokaten har i rundskriv RA-2012-575 forutsatt at "planen skal være et dynamisk og aktivt dokument i den forstand at den skal være gjenstand for oppdateringer, utvidelser og endringer, tilpasset utviklingen i den enkelte sak". Undersøkelsen viser at politifaglig etterforsningsleder stod for vedlikehold av planen i 34 saker. Den påtalefaglige etterforsningsleder stod for vedlikehold av etterforsningsplanen i kun 1 av sakene som ble gjennomgått. Selv om det tas høyde for at politijuristen kan ha påvirket prosessen uten at dette fremgår av planen, mener vi at det på dette punktet er et forbedringspotensiale når det gjelder den påtalemessige styringen av saken.

3.6.2. Fremdrift

Som påpekt under punkt 3.1 avdekket undersøkelsen at det er rom for forbedring når det gjelder saksbehandlingstiden. Saksbehandlingstiden er i mange saker vesentlig for lang. Dette gjelder særlig i saker hvor bevisene er svake og/eller den anmeldte handling ikke rammes av voldtektsbestemmelsen.

3.6.3. Påtalearbeid

Undersøkelsen viser at politijuristens påtalemessige beslutninger i saken gjennomgående holder høy kvalitet. I samtlige saker der det var truffet beslutning om bruk av tvangsmidler var det tilstrekkelig notoritet over beslutningsgrunnlaget. Siktelsene var i 25 saker utformet etter riktig straffebestemmelse og straffalternativ, og kun i 2 saker var det ikke tilfellet. Beskrivelsen av det faktiske grunnlaget i siktelsen var i 24 saker tilstrekkelig utformet, og kun i 4 saker var det ikke tilstrekkelig utformet.

Hva gjelder oversendelse av saken med innstilling til statsadvokaten, inneholdt denne i samtlige saker de opplysninger som var nødvendig for statsadvokatens avgjørelse av saken. I 33 saker var politijuristens påtaleforslag i samsvar med statsadvokatens endelige påtaleavgjørelse, mens kun i 2 saker var statsadvokatens endelige påtalevedtak ikke i samsvar med politijuristens innstilling.

4. Analyse og vurdering av resultatene i regionen

Vårt generelle inntrykk er at etterforskningen av voldtektssaker i hele Vest PD gjennomgående utføres med høy kvalitet i alle faser av etterforskningen. Det synes også som at de to foregående kvalitetsundersøkelsene og andre fagledelsesstiltak fra statsadvokatene har hatt virkning på

kvaliteten på etterforskingen og påtalearbeidet av sakstypen, eks ved bedre notoritet over at avhørene er opplest/gjennomlest og vedtatt.

Det er likevel noen områder hvor det i undersøkelsen er avdekket forhold hvor det er rom for forbedring. Av hovedfunn i undersøkelsen vil vi særlig trekke frem følgende:

Anmeldelsen (fornærmedes forklaring) gir i enkelte saker grunnlag for å slå fast at det anmeldte forhold ikke fyller vilkårene for å være voldtekt i lovens forstand. Til tross for dette bruker politiet uforholdsmessig mye tid og etterforskningsressurser på saken. Det iverksettes etterforskning som neppe kan føre til annet enn at saken henlegges på et senere tidspunkt enn det var grunnlag for (og uten at ressursbruken i saken kan forsvares). Dersom anmeldelsen ikke beskriver et straffbart forhold kan det også være grunn til å stille spørsmål ved om det er nødvendig å gjennomføre avhør av den anmeldte.

Enkelte avhør bærer noe preg av manglende fokus mot hva som er lovens vilkår, hvilket kan føre til at straffbarhetsvilkårene ikke blir tilstrekkelig belyst. Det medfører behov for nye avhør, og forlenger saksbehandlingstiden, og er belastende for de som må i gjentatte avhør. Begrepsbruk om hva seksuelle handlinger som f.eks. "fingring" innebærer for den som forklarer seg, står noen ganger uforklart, og kan etterlate tvil om hva fornærmede/vitner/mistenkte egentlig mener har skjedd.

Fokus i avhøret må være rettet mot spørsmål som er relevant for det bevistema som søkes avklart. F.eks. er det ikke nødvendig "å grave" i spørsmål om tidligere utroskap i parforhold dersom dette ikke er egnet til å kaste lyse over den foreliggende sak. Det er også sjelden nødvendig å belyse i detalj frivillige seksuelle handlinger mellom partene som i tid ligger langt forut for den påståtte straffbare handling.

Basert på funnene i de undersøkte sakene synes terskelen for bruk av tvangsmidler noen ganger å være lav.

Det opprettes gjennomgående etterforskningsplan i voldtektssaker (i 73 % av de undersøkte sakene). I de tilfeller hvor det ikke er opprettet etterforskningsplan, så er det i hovedsak i de sakene hvor det gjøres lite etterforskning fordi forholdet ligger langt tilbake i tid og/eller at anmeldelsen ikke beskriver et straffbart forhold. I de saker hvor det lages etterforskningsplaner savnes imidlertid et noe større fokus på adekvate hypoteser, samt klarere tidsfrister for den etterforskning som skal gjennomføres. I tillegg ser vi at det i et flertall av de undersøkte sakene ikke er notoritet rundt den påtalemessige styringen av etterforskningen i initialfasen. Etterforskningsplanene synes i all hovedsak å være opprettet av politifaglig etterforsker og vedlikeholdt av ham/henne.

5. Forslag til tiltak og bruk av funnene i statsadvokatens fagledelse i politidistriktet

Gjennomgangen vi har foretatt av de 60 voldtektssakene har gitt oss et breddegrunnlag for å mene noe om kvaliteten i voldtektssaker i "hele" vårt nye distrikt. Den gir mulighet for å rette fokus mot enkelte stadier eller tema for etterforskingen, og dermed grunnlag for "å være relevant" i fagledelsen. Noen av funnene er av en slik karakter at de vil bli viet særskilt oppmerksomhet i statsadvokatens løpende fagledelse, evaluering av etterforskningen i enkeltsaker og i fremtidige inspeksjoner.

For statsadvokatembete er det viktig å være tydelig på hvilken kvalitet som forventes i etterforskningen av voldtektssaker, og sammen med politidistriktet legge til rette for kompetanseheving på alle nivåer i etterforskningen og den påtalemessige behandlingen av sakene. Hvilke konkrete tiltak som eventuelt bør iverksettes, hvem som bør ha ansvaret for gjennomføringen av tiltakene og hvordan tiltakene bør organiseres er først og fremst en oppgave for politidistriktets ledelse.

For statsadvokatembete vil det i fremtidige inspeksjoner særlig være naturlig å se nærmere på innhold og kvalitet i anmeldelse/første avhør av fornærmede. Det er et generelt inntrykk at det i et flertall av avhørene brukes tematisk form, selv om det er ønskelig at det i større grad benyttes kronologisk protokollat. Dette vil det også være naturlig å følge opp i fremtidige inspeksjoner. I tillegg vil det bli satt økt fokus på evne til å spisse avhørene opp mot både de objektive og de subjektive straffbarhetsvilkårene, samt unngå "graving" i forhold av personlig karakter som ikke har relevans for det påståtte straffbare forholdet.

Økt bruk av lydavhør i retten medfører at det i de skriftlige protokollatene av avhørene er helt nødvendig at det angis tidspunkt for hvor i lydfilen man er. I flertallet av sakene omhandlet i undersøkelsen manglet slik tidsangivelse. Dette må innskjerpes og vil naturlig bli fulgt opp i fremtidige inspeksjoner.

Et annet sentralt område er bruken av etterforskningsplaner, og særlig påtaleansvarlig sin rolle i utarbeidelse og vedlikehold av etterforskningsplaner. Et klart funn i undersøkelsen er fravær av spor etter påtalemessig styring av etterforskningen i etterforskningsplanene. Påtalemyndigheten har et særlig ansvar for å sikre et tydelig fokus på straffbarhetsvilkårene i alle faser av etterforskningen. Det kan med fordel komme tydeligere frem i etterforskningsplanene. I forbindelse med Statsadvokatens tilsyn med Vest politidistrikts innsats mot vold og sedelighet/voldtekt i 2019 ble det opplyst at det forelå en handlingsplan for seksjon for vold og seksuelle overgrep med et klart ambisjonsnivå om å øke påtalejuristenes deltakelse inn mot etterforskningsplanlegning og gjennomføring. Det er positivt. Vi legger til grunn at denne planen vil bli fulgt opp.

Vi ser det videre som en fordel at det oftere tas bilde av mistenkte slik han/hun fremstod ved pågripelsen.

Et område hvor det er et klart forbedringspotensiale er saksbehandlingstiden. Over 70 % av sakene i undersøkelsen har saksbehandlingstid på over 130 dager, og 25 % av sakene har saksbehandlingstid på over 1 år. Forbedringspotensialet er særlig stort i de sakene hvor det tidlig i etterforskningen blir klart at det ikke vil la seg gjøre å sikre tilstrekkelig bevis for tiltale. Det er vår oppfatning at påtaleansvarlig i disse sakene har et særlig ansvar for å stanse videre etterforskning og fatte påtaleavgjørelse i saken. Det bidrar ikke bare til å frigjøre politiressurser, men kortere saksbehandlingstid bidrar også til å redusere den psykiske belastningen for fornærmede og mistenkte.

Bergen 31. mars 2020

Magne Kvamme Sylta

Rudolf Christoffersen

Statsadvokatenes kvalitetsundersøkelse 2020

Rapport fra Møre og Romsdal statsadvokatembeter

Innholdsfortegnelse

1. Innledning.....	3
2. Forberedelse og gjennomføringen av undersøkelsen	3
3. Hovedfunn – gjennomgang av resultatene i regionen.....	4
3.1. Overordnede resultater	4
3.2. Initialfasen	6
3.3. Sporsikring	7
3.4. Tilrettelagt avhør	7
3.5. Politiavhør og avhørsrapporter	7
3.6. Etterforsningsledelse	8
3.7. Fremdrift.....	8
3.8. Påtalearbeid	9
4. Analyse og vurdering av resultatene i regionen	9
5. Forslag til tiltak og bruk av funnene i statsadvokatens fagledelse i politidistriktet	10

1. Innledning

Møre og Romsdal statsadvokatembeter gjennomførte i uke 4, 5 og 6 i 2020 en kvalitetsundersøkelse av etterforskingen og påtalearbeidet i prioriterte voldtektssaker som en del av riksadvokatens koordinerte landsomfattende kvalitetsundersøkelse ved de ti regionale statsadvokatembetene. Undersøkelsen har tatt sikte på å klarlegge om det kan identifiseres systematiske feil eller mangler ved etterforskning og påtalebehandling av sakene.

Statsadvokatene har analysert funnene i kvalitetsundersøkelsen.

2. Forberedelse og gjennomføringen av undersøkelsen

Ved bestillingsbrev til Møre og Romsdal politidistrikt datert 18.12.2019, har vi bedt om å få innsendt de 40 siste påtaleavgjorte voldtektssakene regnet tilbake i tid fra 31. desember 2019. Både "positive" og "negative" påtaleavgjørelser ble sendt inn, likevel med en fordeling slik at ca. 30 % av sakene har en oppklart kode i Strasak. Bestillingsbrevet følger vedlagt.

Som en del av forberedelsen hadde vi en dags kurs på kontoret i bruken av Indicia prosjekt, om opprettelse og vedlikehold av etterforskningsplaner. Kurset ble avholdt av fag- og opplæringsansvarlig i politiet, som også sørget for tilgang for oss i prosjektsakene.

Det ble nødvendig å bytte ut noen av de innhentede sakene, blant annet fordi forholdet hadde skjedd i utlandet, var etterforsket i et annet politidistrikt eller at statsadvokatene hadde alt vært tungt involvert i saken med tilbakesendelser til politiet til ytterligere etterforskning. Ved innhenting av nye saker tok en også høyde for at ytterligere utskiftning kunne bli aktuelt, og for å få en buffer tok en inn et par ekstra saker. Det ble i alt innhentet 46 registrerte saker, hvorav 41 ble med i undersøkelsen. Dette er påtaleavgjorte saker i politiet, i tiden fra 19.02.2017 til 13.11.2019.

Fire statsadvokater deltok i arbeidet, og en estimerer at det er medgått 37 dagsverk til forberedelser, gjennomføring og analyse av resultatene. Embetet innrettet seg ved å reservere tid uten aktorater og fagdager. Noe omfordeling av saker ble likevel nødvendig, men dette forløp uproblematisk. Under gjennomgangen hadde vi også et eget skjema til å notere kommentarer og fagledelsesmerknader til hver enkel sak. Disse fagledelsesmerknadene ble til slutt samlet i ett dokument, til supplerende bruk for den interne gjennomgang av embetets funn.

Resultatene med statistikk for vår region ble mottatt fra SurveyXact den 26.02.2020. Dette ble fulgt opp i et møte der alle deltok i gjennomgangen, og resultatene ble sammenholdt og supplert med fagledelseskommentarene og for øvrig holdt opp mot funn fra en egen initiert undersøkelse av alle henlagte voldtektssaker i 2018, totalt 65 saker. Til den forestående rapporten ble noen temaer fordelt, mens en i gruppen fikk i oppdrag å samle innspill og lage utkast til embetets rapport, til videre gjennomlesing, kommentarer og innspill fra alle. Samlet ressursbruk til utarbeidelse av rapporten antas å være 4 dager.

Gjennomføringen av undersøkelsen anses tilfredsstillende, særlig kan det påpekes at svaralternativene "ikke aktuelt" og kriteriet "tilstrekkelig" er en klar forbedring sammenlignet med undersøkelsen foretatt i 2016. Under oppstarten var det en tendens til å blande sammen spørsmål knyttet til initialfasen og parallelle spørsmål knyttet til den videre etterforskning, men

dette bedret seg underveis. Vi mener saksutvalget, med type og omfang, var adekvat. Når det gjelder spørsmålene kunne vi gjerne ha sett at det var noe mer av kvalitetsvurderinger i forhold til statistikk, samt at en del tema kunne vært utelatt da det ikke var oppfølgende spørsmål egnet til å belyse temaet ytterligere. Et viktig tema som ikke er tatt med er oppnevnelser og bruk av tolker, herunder kompetansesikring mv, særlig i lys av uheldige erfaringer ved vårt embete. En felles tanke i gruppen er at dersom noen tema hadde vært utelatt, kunne det gi rom for å ta opp noen tema med oppfølgende spørsmål om kvaliteten, uten at samlet mengde spørsmål hadde øket. Man så også for seg at et samlet kvalitetsspørsmål til slutt, som hever seg utover alle detaljene, f.eks. om en det er grunn til å anta at en bedre innrettet etterforskning hadde hatt potensial for en annen avgjørelse. En ser likevel utfordringen med å balansere både tema og antall spørsmål. Veilederen oppfattes som god. Til den tekniske gjennomføringen skal det opplyses at dette fungerte godt, men det hadde vært ønskelig å kunne hoppe direkte mellom spørsmålene i stedet for å måtte klikke seg trinnvis tilbake og frem gjennom hele besvarelsen for en korleksjon.

3. Hovedfunn – gjennomgang av resultatene i regionen

3.1. Overordnede resultater

Som en sammenfatning er vår oppfatning at det utføres mye godt etterforskningsarbeid i voldtektssakene og at utført arbeid står seg godt opp mot både de generelle kvalitetsmarkørene (jf. Kvalitetsrundskrivet) og de spesielle markørene for denne sakstypen. Spesielt er det grunn til å uttrykke tilfredshet med kvaliteten i avhørene, både av mistenkte, fornærmede og øvrige vitner. Flere tiltak, som forbedret evalueringspraksis, herunder øket systematisk gjennomgang av saker med tilbakemeldinger fra statsadvokatene, og kursing og obligatoriske opplæringen på politihøyskolen, er alle tiltak som utvilsomt har gitt resultater. Etterforskningsplikten oppfylles og arbeidet som nedlegges skjer innenfor et hensiktsmessig omfang og ressursbruk. Påtaleavgjørelser påklages i mindre grad enn forventet, noe som indikerer at fornærmede-perspektivet er bedre ivarettatt enn tidligere.

Det er likevel grunn til å peke på enkelte områder med forbedringspotensial. Det finnes fortsatt enkelte kritiske element knyttet til sakens oppstart, initialfase, retten til å la seg bistå av forsvarer under avhør, og oppfølgende fase med det videre tidsforløp, etterforskningsledelse med samhandlingen mellom etterforsker og påtale, og ikke minst bruken av etterforskningsplaner som styringsverktøy for etterforskningsledelsen. Dette blir utdypet nedenfor, under 3.2 flg og 4, før forslag om tiltak for å omsette funnene til en kvalitetsforbedring følger i pkt. 5.

Sakene som ble undersøkt er kategorisert på følgende måte:

Koding i Strasak:

Straffeloven 1902:

• 1401 (voldtekt (§ 192,1. og 2.ledd))	7 saker	17%
• 1420 (voldtekt (§ 192,3. ledd))	0	
• 1423 (grovt uaktsom voldtekt (§ 192,4. ledd))	0	

Straffeloven 2005:

• 1451 (Voldtekt uten samleie)	4 saker	10%
• 1452 (Voldtekt til samleie)	30 saker	73%
• 1453 (Grov voldtekt)	0	
• 1454 (Grov uaktsom voldtekt)	0	

Type voldtekt:

• Festrelatert	18 saker	44%
• Overfall	1 sak	2%
• Relasjon	27 saker	11%
• Sårbarhet	5 saker	12%
• Bekjentskap	17 saker	17%
• Voldtekt i familien	3 saker	7%
• Internettrelatert voldtekt	0	
• Annet	0	

(noen saker avkrysset for mer enn en kategori)

Rettslig klassifisering:

• Vold/trusler	31 saker	76%
• Bevisstløs/ute av stand	14 saker	34
• Bokstav c	0	

(noen saker avkrysset for mer enn en kategori)

Her følger noen statistiske funn som kan utledes av undersøkelsen:

Koding av saker:

Saker blir i stor grad kodet riktig ved sakens oppstart. I alt 36 saker (88%) er kodet riktig, mens 5 saker (12%) er ikke riktig. Dette er forståelig i lys av at en anmeldelse kan fremstå på en annen måte straks videre undersøkelser og etterforskning er utført. En må si seg tilfreds med at på tidspunktet for politiets påtaleavgjørelse treffer koding med 98 % av saken, kun 1 sak noteres uriktig.

Tid fra gjerning til anmeldelse:

En ikke ubetydelig del av sakene anmeldes lang tid etter oppgitt gjerningstidspunkt. Av de 41 undersøkte sakene viser 9 anmeldelser (22%) at det er mer enn 90 dager fra opplyst gjerningstidspunkt til anmeldelse, noe som følgelig reduserer mulighetene for sakens opplysning gjennom sporsikring og kriminalteknisk arbeid. Av sakene for øvrig fordeler 7 seg på tidsintervallet 3-90 døgn (17%) og 25 saker under 3 døgn (61%).

Tid fra anmeldelse til påtaleavgjørelse:

56% av sakene avgjøres innen 130 dager (040 eller henleggelse). Dette er en markant forbedring i forhold til saksbehandlingstiden som ble avdekket ved den undersøkelsen embetet foretok av henlagte saker i 2018 (av 65 saker var fristen overholdt i 14). For de saker som overskrider 130 dager skyldes dette dels forståelige utfordringer opp mot f.eks. involverte med utenlandsk tilknytning. Imidlertid avdekkes en del unødig tidsforløp slik at det det fremdeles er et potensiale til forbedring

Saksavgjørelsen og klagebehandlingen:

Av sakene som har inngått i undersøkelsen er 73% henlagt og 27% avgjort med tiltale/innstilling om tiltale. Det skal påpekes at dette beror på utvalget av innkalte saker og reflekter ikke fordelingen mellom saker med henleggelse og tiltaler i det undersøkte tidsintervallet.

Det var overraskende for oss at kun 2 av de 41 undersøkte sakene har blitt påklaget. Det er grunn til å tro at dette henger sammen med bedre tilbakemeldinger til fornærmede (ikke standardbrev), bedre kommunikasjon med bistandsadvokater, større oppmerksomhet på voldtektsbegrepet (f.eks. at samleie uten samtykke i selv ikke er voldtekt) og at det har dannet seg en kjernegruppe av dyktige etterforskere med høy kompetanse på området.

Endelig påtaleavgjørelse:

Av de undersøkte sakene ble endelig påtaleavgjørelse besluttet av riksadvokaten i 1 sak, av statsadvokatene i 23 og av politiet i 17. Det skal bemerkes at vårt embete har holdt fast ved ordningen om at alle saker med en anmeldt med siktet-status skal til statsadvokatene for avgjørelse, ikke bare saker der siktelsen skriver seg fra rettens behandling, slik praksisen er ved enkelte embeter.

Framdrift:

Gjennomgående er det vårt inntrykk at eksterne aktører nå ikke er årsak til svikt i framdriften. Erklæringer fra sykehus, legevakt, voldtektsmottak inngis raskt. Det samme gjelder analyseresultat fra Kripos, og resultater av dataanalyser går raskere. Manglende framdrift skyldes likevel en del på intern gjennomgang av beslag og sikrede spor (13 saker). Det er også et forbedringspotensial for ca. halvparten av sakene, selv om det har gått rette veien siden en intern undersøkelse av henlagte voldtektssaker i 2018. Samhandlingen mellom hovedetterforsker i saken og påtalansvarlig kan bli bedre for å unngå unødig tidstap.

3.2. Initialfasen

Etterforskingen i initialfasen er jevnt over god. Erfaringen er at dette er saker som ressursmessig skal prioriteres. Politiarbeid på stedet blir godt utført, men undersøkelsen antyder at det er et potensiale til å gjøre mer etterforskning i forbindelse med første politipatrulje på stedet. Den gode kvaliteten antas å henge sammen med aktiv bruk av tiltakskortene for voldtektssaker, og god styring fra FSI. Vi har heller ikke funnet svakheter i forbindelse med operasjonssentralens styring av den initiale etterforskning utenfor tidene for FSI. En bedømmelse av operasjonssentralen er dog utfordrende idet den etterforskningsstyring som utøves på dette stadium av saken ikke direkte fremgår av sakens dokumenter, men reflekteres eventuelt kun gjennom egenrapporter fra første patrulje på stedet. Det kan ligge opplysninger i operasjonsloggen som ingen har kjent til, fordi dette ikke er et arbeidsverktøy etterforsker benytter, og slik sett "glipper" viktig informasjon som kan ligge der. En reiser derfor spørsmål om ikke loggen fra angjeldende tidspunkt fra meldingen kom inn og de videre gjøremål rutinemessig bør legges inn som et 999-dokument i saken. En rutine som sikrer at loggen ligger lett tilgjengelig som 999, vil også medføre at vi statsadvokater kan danne oss et bedre og mer fullstendig inntrykk av styringen av saken innledningsvis.

En annen betydelig forbedring er rutinemessig også å få dokumentført lydloggen av meldinger fra vitner som ringer inn til operasjonssentralen/FSI om en voldtekt, særlig fra fornærmede som melder en voldtekt i umiddelbar sammenheng med det angivelige overgrepet. Dette er bevis som vil kunne være et vesentlig bidrag for å belyse fornærmedes umiddelbare oppfatning av hendelsen. I de gjennomgåtte sakene er det vurdert slik at lydloggen kunne hatt viktig informasjonsverdi. Her kan det ligge informasjon med stor betydning for hvordan den videre etterforskning skal innrettes, og det kan være viktig for å avdekke de tilfeller der det som anmeldes kun er et samleie uten samtykke; I så fall kan etterforskingen begrenses vesentlig, oftest til ett avhør av fornærmede. I lys av objektivitetskravet i etterforskingen er det også viktig å kunne vurdere konsistensen mellom første melding fra fornærmede og fornærmedes senere forklaring med mer distanse til den aktuelle hendelse. Slike meldinger har hatt en klar bevisverdi i enkeltsaker.

For voldtekter som ikke anmeldes i umiddelbar sammenheng med et angivelig overgrep savnes i mange saker notoritet om når fornærmedes første gang var i kontakt med politiet, og hva som da ble gitt av informasjon. Det fremgår gjerne ikke mer enn at fornærmede møter etter en avtale, som ble gjort mellom politiet og fornærmede/bistandsadvokat en eller annen gang tidligere. Dette mener vi må forbedres slik at første kontakt tydelig fremgår av sakens dokumenter.

3.3. Sporsikring

Biologisk sporsikringen blir profesjonelt utført og DNA funn har ledet til at siktedes forklaring endres fra at samleie ikke har funnet sted, til at samleie har funnet sted - men frivillig. Dette er en omstendighet som inngår i den samlede troverdighetsvurderingen, både på påtalestadiet og eventuelt i retten.

Sikring av elektroniske spor antas å kunne gjøres i et større omfang gjennom beslag av mobiltelefoner. Det er også betenkelig at fornærmede i mange saker kommer med *sitt* utvalg av chatter fra sin mobil. Mobilen må antas å ha betydning som bevis og objektivitetskravet påkaller en kvalitetssikring mot en selektert fremlegges av et utvalg av meldinger e.a.

I 4 av 18 av de gjennomgåtte sakene er utforming av rapportene om elektroniske spor ikke hensiktsmessige for påtalemyndighetens eller rettens bruk. Dette innebærer at vi på dette punkt har et forbedringspotensial, og resultatet gjenspeiler også statsadvokatens generelle erfaring fra straffesaksbehandlingen om at dette er en utfordring i noen saker, se nedfor under pkt. 5.

3.4. Tilrettelagt avhør

I vår undersøkelse finnes for få tilfelle av tilrettelagte avhør til at en kan trekke slutninger av generell karakter. Det kan nevnes at det som foreligger er tilfredsstillende utført.

3.5. Politiavhør og avhørsrapporter

Det stilles store krav til innholdet i politiavhør i voldtektssaker. Det er krav om at hendelsen plasseres i en kontekst som dekker både sted- og miljøbeskrivelse, tidsforløp, ruspåvirkning og persongalleri. Ikke minst skal avhøret gjennom spørsmålsstillingen grundig belyse både den objektive og subjektive side av det angivelige overgrepet med henblikk på påtalemyndighetens etterfølgende bevisvurdering og etterprøving av forklaringen opp mot straffebudets alternativer. Videre skal konfrontasjoner mot divergerende opplysninger fra annet hold tas med og spørsmål må stilles om det finnes mulige bevis/vitner egnet til å belyse saken ytterligere. Undersøkelsen viser at sakene utmerker seg med meget gode avhør, både for fornærmede, mistenkte og vitner. Avhørene er utført med høy kompetanse.

De innledende krav til formalia påaktes i den forstand at alle tema tas opp av avhører. Blant annet opplyses straffetrusselen for bevisst å forklare seg usant i samtlige saker, noe som er en klar forbedring i forhold til Kvalitetsundersøkelsen 2018 (undersøkelse av prioriterte voldssaker).

Under formalia er det likevel grunn til å påpeke at det *blir* opplyst om retten til å la seg bistå av forsvarer, men i flere saker er det *ikke* gitt eksplisitt samtykke til at avhør kan gjennomføres uten forsvarer til stede. Ved gjennomlyttingen av avhørene avdekkes også noen eksempler på at mistenkte uttrykker usikkerhet om retten til å la seg bistå av en forsvarer, men at avhøret likevel skjer uten at temaet forfølges videre. Dette skjer antakelig ut fra en betraktning fra mistenkte/siktede side at man er i en aktuell avhørssituasjon der det kreves en viss anstrengelse for å problematisere med en utsettelse. I noen saker er det således ikke gitt et

betryggende og eksplisitt avkall på retten til forsvarer. Her er et viktig forbedringspotensial, særlig i lys av EMK og Høyesteretts skjerpelse av kravene i den senere tid. Konsekvensen av en svikt her kan bli at avhøret ikke kan nyttes i retten.

3.6. Etterforsningsledelse

Etterforsningsledelsen, bestående av hovedetterforsker og politiadvokat, bør utøves på en mer tydelig måte ved økt bruk av etterforsningsplaner og med større notoritet omkring involveringen til påtale. Veivalg på forskjellige tidspunkt i saken bør ha notoritet. Generelt fremstår sakene likevel adekvat etterforsket og som skjønnsmessig godt avgrenset.

Det følger av Riksadvokatens skriv av 8. november 2013, med senere tilføyelser, at det som hovedregel skal utarbeides etterforsningsplaner i voldtektssaker og at unntak skal være begrunnet. Bruken av etterforsningsplaner er et viktig verktøy for etterforsningsledelsens målstyring, for å sikre både kvalitet og framdrift.

Undersøkelsen viser at det er opprettet etterforsningsplaner kun i halvparten av sakene (21 saker), og da har vi lagt terskelen lavt for hva som kan karakteriseres som etterforsningsplan.

En sammenligning med funnene fra Kvalitetsundersøkelsen i 2016 viser at utviklingen ikke har gått fremover når det gjelder bruken av etterforsningsplaner. Denne beskrivelse fra 2016 er fortsatt treffende i dag:

Resultatet når det gjelder **etterforsningsplaner** må betegnes som svakt. Over halvparten av sakene får karakter 1, etterforsningsplan mangler helt. Under gjennomgangen ble straffesakskontorene kontaktet for avklaring om etterforsningsplaner forelå, men ikke ble innsendt. Dette var ikke tilfelle. Kun en enkelt sak fikk skår 6 [på en skala på 1 til 6]. De øvrige planene fulgte ikke kravene fullt ut.

[...] Etterforskingen kommer godt i gang, for så å stoppe helt opp selv om det bare gjenstår få etterforskingsskritt. Saker som er ferdig etterforsket blir også i noen tilfeller liggende ubehandlet hos påtaleansvarlig. I nær halvparten av de undersøkte sakene (47 %) har fremdriften ikke vært til-fredsstillende.

I Indicia-prosjekt ligger nå alt til rette for bruk av etterforsningsplaner, med angivelse av hovedetterforsker, påtaleansvarlig, hypoteser, aktivitetslogg og gjøremål med prioriteringer for den enkelte etterforsker med frist, og vedlikehold av planen frem til den avsluttes. Dette er en felles plattform for alle som arbeider med saken. Det er opprettet sak i Indicia-prosjekt kun i halvparten av sakene og med ett unntak fungerer ikke disse som etterforsningsplaner, men mer som en aktivitetslogg. Selv om Indicia-prosjekt blir opprettet innledningsvis i saken, mangler i mange tilfeller hypoteser, og planen holdes i beste fall aktiv i etterforskingens første fase før det skir ut, og den står igjen uavsluttet.

Undersøkelsen viser med all tydelighet at bruken av etterforsningsplaner ikke har funnet sin plass på saksfeltet, og bruken av Indicia-prosjekt modulen må være et tema som forfølges videre for å oppnå den beste etterforsningsledelse av sakene.

3.7. Fremdrift

Fremdriften avhenger i dag i langt større grad av politiets egen innsats i saken idet eksterne aktører nå ikke i nevneverdig grad lar vente på seg før anmodninger besvares. Heller ikke analyseresultat fra Kripos sinker saken, og resultater av dataanalyser går raskere. Saker henger en del på intern gjennomgang av beslag og sikrede spor (13 saker). Vedrørende de

eksterne samarbeidspartnere skal nevnes at for ett av overgrepsmottakene har tid medgått til å innhente ytterligere opplysninger idet rapportene ikke har vært dekkende nok, men tiltak er alt iverksatt for å forbedre rutinene på dette området, se pkt. 5.

Det er et forbedringspotensial for ca. halvparten av sakene, selv om det har gått rette veien siden 2018-undersøkelsen, som nevnt ovenfor. Det er grunn til å berømme innsatsen og framdriften initialt i saken, og det er forståelig at oppfølgende aktiviteter deretter i noen grad må vike i strømmen av nye saker der det haster med bevissikring i en innledende fase. Allikevel synes dette å skje i større grad enn nødvendig. En ser også at saker ført i Indicia prosjekt ikke vedlikeholdes og ferdigstilles med frister. Et svakt punkt er også at det tar tid å få utført ytterligere etterforskning beordret av påtaleansvarlig. Etter at dette er utført kan saken også bli liggende hos påtale en tid. En reiser spørsmål om ikke samhandlingen mellom hovedetterforsker på saken og påtalansvarlig kan forbedres, f.eks. korte saksmøter disse i mellom etter forhåndsavtale og ikke bare BL-oppfølgninger og e-post.

3.8. Påtalearbeid

Beslutninger fattet av politijuristene på bakgrunn av etterforskningen preges av godt skjønn. I den innledende fase kan vi se spor etter den påtaleansvarliges involvering, men vi savner en måte der dette kan knyttes til saken idet mange etterforskningspålegg formodentlig kun fremgår i e-post korrespondanse mellom påtale og etterforsker. Selv om vi har forståelse for arbeidsbyrden til politiadvokatene, skulle det være rom for å forbedre saksbehandlingstiden dersom en bedre løpende kontinuitet i saken påaktes etter den innledende fase.

4. Analyse og vurdering av resultatene i regionen

Undersøkelsen har avdekket at etterforsknings- og prioriteringsplikten for voldtektssaker oppfylles og at etterforskningen gis et hensiktsmessig omfang og ressursbruk. Arbeidet utføres med stor grad av profesjonalitet, herunder kan særlig fremheves innholdet i avhørene, politiarbeid på stedet, kriminaltekniske undersøkelser og godt skjønn i påtalevurderingen utøvd av erfarne politijurister. Dette er et fundament en må ha med seg videre når det i fortsettelsen skal påpekes omstendigheter med forbedringspotensial. Det er grunn til å understreke at enhver mulighet til forbedring av etterforskningen blir viktig for voldtektssakene, i kraft av sitt alvor, prioritering, og ofte marginale karakter.

Etterforskningen vil kunne opplyse saken bedre og gi et bedre fundament for vurderingen av tiltalespørsmålet med følgende tiltak:

- For de tilfeller saken begynner med en innringning av fornærmede eller vitner i umiddelbar sammenheng med et angivelig overgrep må samtalen legges inn i saken (mediebanken) som en lydfil.
- For de tilfeller der saken anmeldes i ettertid bør en ha notoritet om fornærmedes første kontakt med politiet og hva som fremkom da, i en egenrapport eller oppstarts-rapport. Utrykningsrapporter med beskrivelse av et første møte på åstedet er viktig, politiets oppfatning av beruselse og tilstand mv.
- Under innledende formalia, å forsikre seg om at mistenkte/siktede har forstått sin rett til å ha forsvarer til stedet, og ikke fortsette avhøret uten et betryggende og eksplisitt samtykke til ikke å benytte retten sin til forsvarer.
- Etterforskningsledelsen må bli mer tydelige, herunder må bruken av etterforskningsplaner i Indicia-prosjekt modulen vesentlig forbedres.
- Instrukser gitt av påtaleansvarlig på saken må komme tydelig fram og utkvitteres når utført (ikke på e-post), formodentlig finne sin plass i Indicia-prosjektet.

- Samhandlingen mellom hovedetterforsker og påtaleansvarlig må påaktes, både for å sikre god kvalitet i den løpende etterforskning og for å unngå unødige liggetid i et gap mellom etterforskning og endelig påtalebedømmelse av en antatt ferdig etterforsket sak.

5. Forslag til tiltak og bruk av funnene i statsadvokatens fagledelse i politidistriktet

Det må utvilsomt konkluderes med at kvaliteten på etterforskningen har økt i forhold til tidligere undersøkelser, noe som også samsvarer med vårt generelle inntrykk i vår regulære saksbehandling. Vi antar at dette i stor grad kan forklares med at det har utviklet seg god kompetanse gjennom dyktige og interesserte etterforskere ved opprettelsen av SO-team, forsterket av kursingen av etterforskerne på Politihøgskolen. Et sterkere fokus på god rolleforståelse og samhandling mellom etterforskning og påtale har også bidratt til en bedring av kvaliteten på etterforskningen. Kompetansen må ikke gå tapt, men sikres ved at saksfeltet gjøres attraktivt og etterforskningsarbeidet anerkjennes som et av politiets viktigste samfunnsoppdrag.

Undersøkelsen vil bli fulgt opp med fagdager, gjerne en felles for hele politidistriktet, videre med tverrfaglige fagdager i Kristiansund, Molde og Ålesund, hvor en kan gå mer i detalj og benytte enkeltsaker til eksemplifisering og diskusjon.

Videre er det et behov for kursing i bruken av etterforskningsplaner i Indicia-prosjekt, et kurs som bør innrettes nettopp for dette saksfeltet. Et videre samarbeid med fag- og opplæringsansvarlig for politiet er ønskelig og et initiativ fra statsadvokatene for et felles opplegg om dette står for døren.

Som påpekt under pkt.3.3 er ikke rapportene om elektroniske spor alltid hensiktsmessig utformet for påtalemyndighetens eller rettens bruk. Dette øker muligheten for feiltolkninger av elektroniske spor. Likeledes må rapporter og presentasjoner i retten være objektivt innrettet, med mulighet for forsvarer til å sette seg inn i presentasjonen i forkant. Forsvarer må få tilgang til hele råmaterialet og få mulighet til å anvende samme presentasjonsform for sitt utvalg som aktoratet. Statsadvokaten ønsker å bidra til øket oppmerksomhet og kvalitetsforbedring på dette område. Dette er bakgrunnen for at en i samhandling med fagpersoner planla til sammen 4 fagdager i politidistriktet våren 2020, som nå må utsettes til senere.

Undersøkelsen har også betydning for eksterne samarbeidspartnere ved vurderingen av beste praksis. Det har alt vært et møte mellom overgrepsmottaket ved sykehuset i Molde og politiet vedrørende rutiner og bruk av rapporter fra overgrepsmottaket. Statsadvokaten har her kommet med innspill og det arbeides nå med en ny mal for undersøkelser ved overgrepsmottaket. Denne er tenkt benyttet for alle overgrepsmottak i politidistriktet.

Vi vurderer det også slik at funn fra gjennomgangen av henlagte voldtektssaker i 2018 også må formidles eksternt. Det har blant annet vært gjennomført et møte med Senter mot incest og seksuelle overgrep (SMISO) om hva som ligger i begrepet voldtekt. Voldtekt er noe mer enn samleie uten samtykke. Dette har blitt formidlet på statsadvokatenes fagdager for politiet der også forebyggende enhet vil informere om dette videre til helsestasjoner mv.

Forbedringspunkter vil bli satt på agendaen for den årlige inspeksjonen, med fokus på hvilke rutiner som er innført/styrket for å utbedre de påpekte svakheter i etterforskningen.

Undersøkelsen vil også ha stor verdi videre både opp mot statsadvokatenes løpende saksbehandling og opp mot den evaluering av enkeltsaker som ble innført av riksadvokaten sist år, Undersøkelsen gir et systematisert sammenligningsgrunnlag som gjør utviklingen enklere å følge og nødvendige korrigeringer mot beste praksis et langt bedre fundament.

Møre og Romsdal statsadvokatembeter 31. mars 2020

Jogeir Nogva

Vedlegg: Bestillingsbrev til politiet

**STATSADVOKATENES
KVALITETSUNDERSØKELSE 2020**
*Rapport fra Nordland statsadvokatembeter –
Nordland politidistrikt*

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	3
2	Forberedelse og gjennomføringen av undersøkelsen	4
3	Hovedfunn – gjennomgang av resultatene i regionen	5
3.1	Overordnede resultater	5
3.2	Initialfasen	7
3.3	Sporsikring	7
3.4	Tilrettelagt avhør	8
3.5	Politiavhør og avhørsrapporter.....	9
3.6	Etterforsningsledelse	11
3.7	Fremdrift.....	13
3.8	Påtalearbeid	13
4	Analyse og vurdering av resultatene i regionen	14
5	Forslag til tiltak og bruk av funnene i statsadvokatens fagledelse i politidistriktet.....	16

1 Innledning

Nordland statsadvokatembeter gjennomførte i perioden 20. januar 2020 til 9. februar 2020 en kvalitetsundersøkelse av etterforskningen og påtalearbeidet i prioriterte voldtektssaker som en del av riksadvokatens koordinerte landsomfattende kvalitetsundersøkelse ved de ti regionale statsadvokatembetene i uke 4, 5 og 6 i 2020. Undersøkelsen har tatt sikte på å klarlegge om det kan identifiseres systematiske feil eller mangler ved etterforskningen og påtalebehandlingen av sakene.

Statsadvokatene er bedt om å analysere funnene i kvalitetsundersøkelsen innenfor deres region.

2 Forberedelse og gjennomføringen av undersøkelsen

Ved bestillingsbrev til Nordland politidistrikt datert 19. desember 2019, har en innhentet de 40 siste påtaleavgjorte voldtektssakene regnet tilbake i tid fra 31. desember 2019.

Bestillingsbrevet følger vedlagt. Politidistriktet oversendte 40 saker som ble påtaleavgjort i perioden fom september 2019 tom desember 2019.

Tre statsadvokater ved embetet deltok i arbeidet, og en estimerer at det er medgått ca 27-28 dagsverk til forberedelse, gjennomføring og analyse av resultatene fra undersøkelsen. Alle de fire statsadvokatene ved embetet hadde i god tid skjermet de aktuelle ukene. Det ble imidlertid besluttet at en statsadvokat, grunnet rettsoppmøter, ikke skulle delta på undersøkelsen. For de resterende var det ikke mulig å skjerme ukene helt, men man fikk frigjort mer tid enn vanlig. Sakene ble fordelt omtrent likt mellom de tre statsadvokatene som deltok, og man sørget for at det var geografisk spredning på sakene hos hver statsadvokat. Alle hadde i perioden egen portefølje som man også jobbet med. I perioden for undersøkelsen hadde man også to konstituerte statsadvokater ved embetet. Alle de tre statsadvokatene som deltok startet ganske umiddelbart med undersøkelsen når dette var gjort mulig. Dette gjorde at man i startfasen kunne diskutere problemstillinger som oppsto. Ideelt sett skulle man i større grad ha sittet sammen når man gjennomgikk sakene også i fortsettelsen. På grunn av andre oppgaver var dette vanskelig. Statsadvokatene har estimert at man i gjennomsnitt har brukt ca en halv arbeidsdag på hver sak man gjennomgikk. Dette tilsvarer ca 20 dager. I tillegg har en statsadvokat vært i Oslo to ganger i tilknytning til undersøkelsen, både i oppstartsseminar hos riksadvokaten før selve undersøkelsen og erfaringsseminar etter undersøkelsen. Man har også gjennomgått en testsak, og hatt forberedende kontakt med politiet. Selve skrivingen av rapporten, inkludert møter mellom de statsadvokatene som deltok, antas å ha tatt 2-3 dager.

Den tekniske gjennomgangen av undersøkelsen gikk i all hovedsak bra. Man skulle imidlertid ønsket at det kunne vært mulig å gå tilbake til spørsmål tidlig i gjennomgangen av en sak uten å måtte taste seg tilbake gjennom alle spørsmålene man hadde svart på i mellomtiden. Man kunne dessuten ønske at undersøkelsen i større grad var slik at man ikke behøvde å svare på spørsmål som ikke var aktuelle i den enkelte sak. Dette gjelder særlig i tilknytning til initialfasen.

Statistikk med resultater fra undersøkelsen i regionen ble mottatt fra SurveyXact den 26. februar 2020.

3 Hovedfunn – gjennomgang av resultatene i regionen

3.1 Overordnede resultater

Nordland statsadvokatembeter undersøkte som nevnt 40 saker. Det var syv statistikkgrupper i politiets saksbehandlingssystem som var aktuelle for undersøkelsen, og sakene fordelte seg mellom disse på følgende måte:

Koding i Strasak:

Straffeloven 1902:

- 1401 (voldtekt (§ 192,1. og 2.ledd) 5 (13%)
- 1420 (voldtekt (§ 192,3. ledd) 0
- 1423 (grovt uaktsom voldtekt (§ 192,4. ledd) 0

Straffeloven 2005:

- 1451 (Voldtekt uten samleie) 3 (8%)
- 1452 (Voldtekt til samleie) 32 (80%)
- 1453 (Grov voldtekt) 0
- 1454 (Grov uaktsom voldtekt) 0

Sakene ble også kategorisert etter type voldtekt som følger:

- Festrelatert 15 (38%)
- Overfall 4 (10%)
- Relasjon 15 (38%)
- Sårbarhet 2 (5%)
- Bekjentskap 5 (13%)
- Voldtekt i familien 0
- Internettrelatert voldtekt 0
- Annet 1 (3%)

Når det gjaldt rettslig klassifisering fordelte sakene seg slik:

- Vold/trusler 22 (55%)
- Bevisstløs/ute av stand 18 (45%)
- Bokstav c 0

27 av sakene, 68%, hadde riktig kode ved sakens oppstart, mens 38 av sakene (95%) var riktig kodet ved sakens påtaleavgjørelse.

I ca en tredjedel av sakene var det mindre enn tre døgn fra gjerning til anmeldelse.

Tid fra gjerning til anmeldelse:

- o < 3 døgn 13 (33%)
- o 3-90 døgn 15 (38%)
- o > 90 døgn 12 (30%)

Tid fra anmeldelse til påtaleavgjørelse (040 eller henleggelse):

- o En sak (3%) var avgjort innen 30 dager
- o 15 saker (38%) var avgjort etter mellom 31 til 130 dager
- o 7 saker (18%) var avgjort etter 131 til 180 dager
- o 12 saker (30%) var avgjort etter mellom 181 til 365 dager
- o 5 saker (13%) var først avgjort etter mer enn 365 dager

Når det gjaldt saksavgjørelse fordelte sakene seg slik:

- o 32 (80%) av sakene som var med i undersøkelsen var henlagt
- o 17 (18%) av sakene var det tatt ut tiltale
- o For en (3%) av sakene er det registrert "Annet". Dette kan innebære at saken har blitt sendt tilbake til ytterligere etterforsking.

5 av sakene (13%) var klagebehandlet.

Nivå for påtaleavgjørelsen var som følger:

- o Riksadvokaten 4 saker (10%)
- o Statsadvokaten 21 saker (53%)
- o Politiet 15 saker (38%)

I det følgende ser en på resultatene for de enkelte kvalitetsmarkørene. Statsadvokaten kommenterer ikke alle resultatene i undersøkelsen, men har forsøkt å ha fokus på de resultatene som gir entydige svar, eller som ellers vil kunne ha betydning i det videre arbeidet med sakene i politidistriktet og hos statsadvokatene. Funnene i undersøkelsen må ses i lys av at man har gjennomgått et begrenset antall saker, og at ikke alle spørsmål er aktuelle for

samtligte saker. Grunnlagsmaterialet for funn vil derfor for en del målepunkter være enda færre enn 40 saker.

3.2 Initialfasen

Det vises til at bare 13 av sakene (33%) ble anmeldt innen 3 dager etter gjerningstidspunktet. Det er derfor et begrenset antall saker i undersøkelsen som har hatt en klassisk initialfase. Dette innebærer at man har et noe svakt grunnlag for å kunne vurdere politiets arbeid i initialfasen. Funnene i undersøkelsen må ses i lys av dette, og statsadvokatene synes det er vanskelig å lese noen entydige tendenser ut av svarene rundt initialfasen. Man har derfor valgt å ha fokus på de øvrige resultatene i undersøkelsen.

3.3 Sporsikring

Gjelder sporsikring ut over den sikring som ble gjort i initialfasen.

3.3.1 Åstedet

På spørsmål om det var utført tilstrekkelig kriminalteknisk undersøkelse av åstedet var undersøkelsen besvart med at dette ikke var aktuelt i 22 (55%) av sakene. Dette kan delvis være fordi det i mange av sakene var gått lang tid siden gjerningstidspunktet, og delvis at det var gjort tilstrekkelig undersøkelse i initialfasen. Av de 18 sakene (45%) der det ble vurdert som aktuelt med kriminalteknisk undersøkelse, var 12 av dem vurdert som tilstrekkelige. Det var også tilstrekkelig notoritet over sikring og behandling av spor i 12 saker (30%), i de øvrige sakene var dette ikke aktuelt.

Av de sakene der det ble vurdert som aktuelt med åstedsrapport og fotomappe, henholdsvis 23 (58%) og 30 (75%), ble ca halvparten av disse vurdert som tilstrekkelige. På konkret spørsmål om det var plantegning over leilighet/hus ble dette besvart bekreftende i 3 saker (8%) og at dette ikke var aktuelt i 15 saker (38%). I 22 saker manglet det altså plantegning selv om dette var vurdert som aktuelt. Dette var 55% av alle sakene og 88% av de sakene der det var aktuelt med plantegning. Den samme tendensen kan man se ved spørsmål om kart over åstedet. Her ble det også svart bekreftende i 3 saker (8%), at det ikke var aktuelt i 14 saker (35%), og at det ikke var gjort i 23 saker (58%). Dette innebærer at dette heller ikke var gjort i 88% av de aktuelle sakene.

3.3.2 Fornærmede

Rettsmedisinsk undersøkelse av fornærmede ble funnet å være aktuelt i 25 av sakene (63%), og av disse sakene var dette gjort i 21 saker. Det vil si at det ikke var gjort i 16 % av de aktuelle sakene. Med tanke på hvor viktig biologiske spor kan være i voldtektssaker, synes 16% å være litt mye.

Hva gjelder spørsmål om kvaliteten på sporsikringsjournal, mandat og rettsmedisinsk erklæring, så har dette blitt vurdert som aktuelt i ca halvparten av sakene, og i 80-90% av disse aktuelle sakene er kvaliteten vurdert som tilfredsstillende. Med unntak av en sak, er også rapporten forelagt Den rettsmedisinske kommisjon (DRK).

På spørsmål om det er innhentet andre relevante journaler svares dette benektende for 17 av 31 aktuelle saker. Dette er altså ikke gjort i over 50% av de sakene der det var aktuelt.

DNA referanseprøve er innhentet i 13 av 21 aktuelle saker.

3.3.3 Mistenkte/siktede

Sporsikring av mistenkte/siktede er funnet aktuelt i 17 av 39 saker, og det er gjort i 13 av disse, altså i 76% av disse. DNA til etterforskningsregisteret er sikret i 11 av 26 aktuelle saker, altså i 42% av de aktuelle sakene.

3.3.4 Elektroniske spor

Sikring av bevis fra involvertes telefoner ble funnet å være aktuelt i 33 av de 40 sakene. Av de aktuelle sakene var dette gjort i 26 saker, altså i 79% av sakene.

Der det var laget rapporter om elektroniske spor var disse, foruten en sak, vurdert som dekkende og hensiktsmessig utformet for påtalemyndighetens og rettens bruk.

Rapporter om overvåkingsvideo/bilder/bruk av bankkort etc ble vurdert som ikke aktuelt i 36 av sakene (90%). Dette kan skyldes at majoriteten av sakene som ble undersøkt var saker hvor det var en form for kjennskap eller relasjon mellom mistenkte/siktede og fornærmede. Som det fremkommer under pkt. 3.1 var bare 10 % av sakene overfallsvoldtekter.

3.3.5 Biologiske spor

Hvor det var funnet aktuelt var det, med unntak av en sak, tilstrekkelige rapporter om biologiske spor.

Det var resultater av rusmiddelundersøkelse av fornærmede i 12 av 16 aktuelle saker, og av siktede i 10 av 14 aktuelle saker.

3.4 Tilrettelagt avhør

I 23 (58%) av sakene var det ikke aktuelt med tilrettelagt avhør. Av de 17 sakene der det var aktuelt ble det tatt avhør i 6 saker. Dette er et lite antall saker, og det er vanskelig å trekke klare tendenser fra et så lite materiale.

Det kan likevel være verdt å nevne at det var dialogutskrift i alle de 6 sakene der tilrettelagt avhør var tatt. Supplerende avhør var ikke tatt i noen av sakene. Ifølge undersøkelsen var det imidlertid bare behov for supplerende avhør i en av sakene.

3.5 Politiavhør og avhørsrapporter

3.5.1 Avhør av fornærmede

I 34 av sakene var formalia gjennomgått i samsvar med lov og instruks. I 4 av sakene var dette ikke gjort, mens det i 2 saker ikke var aktuelt.

Bistandsadvokat var også oppnevnt for fornærmede i 34 saker, men bistandsadvokaten var bare til stede under avhøret i 11 av sakene.

Det var lydopptak av avhørene av fornærmede i 36 av de 40 sakene, mens det bare var videoopptak i 19 av sakene. Førstestatsadvokat Geir Fornebo har i den senere tid tatt opp med politidistriktet at man forventer at riksadvokatens avhørsrundskriv (Rundskriv nr. 2/2016) følges med hensyn til når det skal tas lyd- og bildeavhør av politiforklaringer, og det er grunn til å tro at man vil se en positiv endring på dette området fremover, uavhengig av kvalitetsundersøkelsen.

Når det gjelder innholdet av avhørene av fornærmede så tyder undersøkelsen på at dette i all hovedsak er tilfredsstillende, bla hva gjelder tid og sted for gjerningen, foranledningen, tvangshandlingen, den seksuelle aktiviteten og fornærmedes egen opptreden mm. Det var også i det store flertallet av saker innhentet informert samtykke til opphevelse av taushetsplikt for helsepersonell.

Det kan imidlertid virke som at det er rom for forbedring med hensyn til følgende punkter:

- Om det er avhørt/konfrontert med opplysninger fra avhør av mistenkte/siktede og/eller vitner. Dette ble vurdert som aktuelt i 24 saker, og i 15 av disse sakene var det ikke gjort, altså i 63% av de aktuelle sakene.
- I 37 av sakene ble det vurdert som aktuelt å avhøre fornærmede om etterfølgende reaksjoner/skader/sykdom, men dette var ikke gjort i 17 av disse sakene. Det var altså ikke gjort i 46% av de aktuelle sakene.

3.5.1.1 Avhørsrapporten – fornærmede

I 23 saker, av 35 aktuelle, var det ikke skrevet kronologisk rapport. Dette til tross for at kronologisk rapport er utgangspunktet i riksadvokatens rundskriv for politiavhør.

I 38 av sakene ble det vurdert som aktuelt med tidshenvisninger til hvor i lydfilen sentrale opplysninger/tema var omhandlet, men dette var ikke gjort i noen av de aktuelle sakene.

Når det gjelder notoritet rundt rettelser eller tilføyelser ved gjennomlesning og notoritet om opplesning/gjennomlesning og vedtakelse av forklaring, så var dette tilfredstillende i det alt vesentlige av de aktuelle forklaringene.

3.5.2 Avhør av mistenkte/siktede

Ved avhør av mistenkte/siktede var formalia gjennomgått i henhold til lov og instruks i 37 av 39 saker som lå til grunn for vurderingen. Det var ikke tilfredstillende i en sak, og ikke aktuelt i en sak.

Det var oppnevnt forsvarer i tilknytning til avhør av mistenkte/siktede i 22 av sakene. Det fremkommer videre at det var uttrykkelig gitt avkall på forsvarer i 8 saker, mens dette ikke var gjort i 10 saker. Antallet saker der mistenkte/siktede er avhørt uten at det uttrykkelig er gitt avkall på forsvarer synes å være for høyt.

Det var lydopptak av forklaringen i 37 saker, mens det bare var video i 20 saker. Det vises til merknadene under pkt 3.5.1 om fornærmedes forklaring, hvor det fremgår at det er grunn til å tro at det vil bli økt bruk av videoavhør fremover.

Som for fornærmede ser innholdet i forklaringene i det alt vesentlige ut til å være tilfredsstillende. Det ser særlig ut til å være rom for forbedringer på følgende punkter:

- Om det er søkt innhentet kontrollerbare opplysninger som kan være egnet til å styrke/svekke mistanken. Dette var ikke gjort i 10 av 30 aktuelle saker.
- Om mistenkte/siktede var spurt om han/hun hadde vitner som man ønsket avhørt eller om det var andre etterforskingsskritt som ønskes gjort. Dette var ikke gjort i 16 av 38 aktuelle saker.

3.5.2.1 Særlig om mistenkte under 18 år

Det var bare i 8 av sakene at mistenkte/siktede var under 18 år på gjerningstidspunktet. Det lave antallet gjør at det kan være vanskelig å trekke noen bestemte konklusjoner fra tallene.

I tre av de 8 sakene var mistenkte avhørt på barnehuset eller med annen tilrettelegging.

Vergen var varslet om avhøret i 6 av sakene, men det var bare notoritet om at vergen var varslet i 3 av sakene. Vergen var bare til stede under avhøret i 2 saker.

Ikke i noen av sakene var det tydelig at politiet gav vergen partsrettigheter før, under og/eller etter avhøret.

Det var oppnevnt forsvarer som var til stede i avhør i 6 av sakene.

I 5 av sakene var det ikke innhentet informert samtykke om ungdomsstraff/samfunnsstraff selv om dette var aktuelt.

I 4 av sakene var det ikke notoritet om hvem som hadde valgt forsvarer.

Selv om det bare var 8 saker i undersøkelsen hvor mistenkte/siktede var under 18 år tyder funnene på at rettighetene til mistenkte/siktede under 18 år er noe man må jobbe videre med i etterkant av undersøkelsen.

3.5.3 Avhørsrapporten – siktede/mistenkte

I 24 av 37 aktuelle saker var avhørsrapporten ikke kronologisk.

Når det gjelder tidshenvisninger til hvor i lydfilen sentrale opplysninger/tema var omhandlet, så var dette bare gjort i 3 av 36 aktuelle saker.

Avhørene var i all hovedsak tilfredsstillende mht notoritet om konfrontasjon med andre forklaringer og bevis og rettelser eller tilføyelser ved gjennomlesing av avhøret. I 8 av 38 aktuelle saker var det imidlertid ikke notoritet om opplesning/gjennomlesning og vedtakelse av siktedes forklaring.

3.5.4 Vitner

Avhør av vitner ble i all hovedsak vurdert som tilfredsstillende, og en har ikke funnet grunn til å gi en nærmere redegjørelse for resultatene av undersøkelsen på dette området.

3.6 Etterforsningsledelse

3.6.1 Etterforsningsplan

Det var laget en etterforsningsplan i 25 (63%) av sakene. Dette tallet er for lavt all den tid riksadvokaten har sagt at etterforsningsplan skal utarbeides i voldtektssaker med mindre saken er så oversiktlig at det fremstår som "åpenbart unødvendig", se riksadvokatens direktiv av 8. november 2013.

3.6.1.1 Utarbeidelse og innhold

På spørsmål om FSI hadde opprettet etterforsningsplanen ble dette besvart bekreftende for 1 sak og avkreftende for 18 saker, mens 6 saker ble besvart med "vet ikke". Dette kan tyde på at det ikke er tilstrekkelig notoritet mht hvem som arbeider med, eller har ansvar for sakene.

I 14 av de 25 sakene hvor det var en etterforsningsplan ble det svart "nei" på spørsmål om planen oppfylte de krav som følger av retningslinjer. I samme antall saker ble det svart "nei" på spørsmål om det var utarbeidet adekvate hypoteser. Dette innebærer at i 29 (73%) av de 40 undersøkte sakene så var det enten ingen etterforsningsplan, eller så var ikke etterforsningsplanen tilfredsstillende.

3.6.1.2 Oppfølging av planen

I 17 av de 25 sakene hvor det var etterforsningsplan er det registrert at saken var etterforsket i henhold til planen. I 5 saker var dette ikke tilfelle, mens det i 3 saker ikke var aktuelt. At dette ikke var aktuelt kan for eksempel forklares med at saken ble henlagt på et tidlig tidspunkt.

På spørsmål om politifaglig etterforsningsleder hadde vedlikeholdt planen, så var det i 13 av sakene svart "vet ikke", mens det var svart bekreftende i 8 saker og benektende i 4 saker. På spørsmål om påtalefaglig etterforsningsleder hadde vedlikeholdt planen, så var det for 5 av de 25 sakene svart "nei", mens det var svart "vet ikke" på resten. Dette gir et klart signal om at påtalefaglig etterforsningsleder enten må involveres mer i etterforsningsplanene og/eller at det må være bedre notoritet over deres involvering.

Etterforsningsplanen utarbeides i stor grad i prosjektmodulen i Indicia, men slik statsadvokaten vurderer det er dette ikke til hinder for at man skriver inn hvem som tar beslutninger, og hvem som er delaktig i å endre og oppdatere planen.

3.6.2 Etterforsningsledelse

FSI hadde bistått i initialfasen i en tredjedel av sakene (13 saker). Av disse sakene var det få saker det var svar bekreftende at det hadde vært reell politifaglig eller integrert påtalefaglig etterforsningsledelse fra FSI. For rundt halvparten av sakene var det svart "vet ikke" på disse spørsmålene.

I 31 av sakene (78%) var det opplyst at det ikke var notoritet rundt den påtalemessige styringen av etterforskingen i initialfasen. Dette gjør at det er vanskelig å bedømme i hvilken grad påtale har vært involvert i de viktige beslutningene som ofte gjøres tidlig i etterforskingen.

I flesteparten av de sakene der det var aktuelt var saken etterforsket med tanke på straffeutmåling, skadeerstatning og oppreisningserstatning. I 18 av 30 aktuelle saker var imidlertid ikke fornærmedes skade/tilstand fulgt opp forut for påtalevedtak.

Besøksforbud ble vurdert som aktuelt i 23 av sakene, men var bare ilagt i 11 av disse. På spørsmål om saken var etterforsket med tanke på omvendt voldsalarm og kontaktforbud var det svart "vet ikke" i 35 av sakene. Det ble bare svart bekreftende i en sak.

Anmodning til kriminalomsorgen om innhenting av personundersøkelse for mindreårige mistenkte/siktede (PUM) var ikke gjort i 6 av 8 aktuelle saker. I de to øvrige sakene var det ikke aktuelt.

3.6.3 Redigering/struktur

I 37 av sakene var statsadvokatene av den oppfatning at sakene var redigert på en tilstrekkelig god måte, og i 38 av sakene ble overskriftene på enkeltdokumenter bedømt å være slik at det var lett å finne frem til det riktige dokumentet.

3.7 Fremdrift

Når det gjelder fremdrift var det i all hovedsak gode resultater på målepunktene. Det fremgikk imidlertid at 22 saker hadde ligget ubehandlet i en eller flere perioder, og for 19 av sakene fremgikk det at det ikke var opplyst hvorfor saken hadde ligget ubehandlet.

I 26 av sakene var det lang saksbehandlingstid (mer enn 130 dager) fra anmeldelse til påtaleavgjørelse. Av disse ble det vurdert som at det bare i 2 av sakene var hensynet til etterforskingen eller andre særlige grunner som tilsa en lengre saksbehandlingstid enn kravet på 130 dager.

3.8 Påtalearbeid

Påtalearbeidet ble i all hovedsak funnet tilfredsstillende på de aktuelle målepunktene. Mange av sakene var imidlertid henleggelsessaker, noe som innebærer at man hadde svakt grunnlag for noen av punktene som skulle vurderes. Endelig påtalevedtak var i all hovedsak i samsvar med innstillingen til påtaleansvarlig der dette var aktuelt. Når det gjaldt grunnlaget for siktelsen så var det forbedringspotensiale i 1/3 av de aktuelle sakene, mens innstillingen kunne vært bedre i 1/4 av de aktuelle sakene.

4 Analyse og vurdering av resultatene i regionen

Det gjøres mye godt arbeid i voldtektssaker i politidistriktet. Områder der funnene i undersøkelsen gir gjennomgående gode resultater er for eksempel det materielle innholdet i avhør, formalia knyttet til avhør (med forbehold om siktede under 18 år), sikring av elektroniske bevis, orden i sakene og innholdet i rapporter.

Funnene i undersøkelsen taler for at man i den videre oppfølgingen av undersøkelsen jobber særlig med følgende områder/læringspunkter:

Sporsikring:

- Kvaliteten på åstedsrapporter og fotomapper
 - o Man må ha særlig fokus på nytten av plantegninger og kart
- Når det gjelder fornærmede må det i flere saker innhentes journaler og/eller legeerklæringer ut over de som innhentes i forbindelse med undersøkelse på overgrepsmottak
- Det må videre i større grad innhentes DNA-referanseprøve av fornærmede
- For siktede må man ha større fokus på DNA til etterforskningsregisteret

Politiavhør og avhørsrapporter:

- Ved avhør av både fornærmede og mistenkte/siktede var det i få saker skrevet kronologisk rapport
- Det var videre i svært få saker gitt tidsanvisninger til hvor i lydfilen sentrale opplysninger/tema var omhandlet
- Både når det gjelder avhør av fornærmede og mistenkte/siktede må man ha fokus på at avhørene tas på video
- Ved avhør av fornærmede kan det være grunn til å ha fokus på konfrontasjoner med andres forklaringer og andre bevis, og etterfølgende reaksjoner. En mulig forklaring på at disse tingene ikke er gjort i tilstrekkelig grad kan være at man ikke har gjort oppfølgingsavhør av fornærmede.
- Ved avhør av mistenkte/siktede må man ha fokus på følgende læringspunkter:
 - o Viktigheten av at mistenkte/siktede gir uttrykkelig avkall på forsvarer dersom forsvarer ikke oppnevnes
 - o Om det er søkt innhentet kontrollerbare opplysninger som kan være egnet til å styrke/svekke mistanken
 - o Om mistenkte/siktede er spurt om han/hun hadde vitner man ønsket avhørt eller andre etterforskingsskritt man ønsket gjort
 - o Viktigheten av at avhør er gjennomlest/vedtatt
 - o Rettighetene til mistenkte/siktede under 18 år og dennes verge(r)

Etterforskningsledelse:

- Etterforskningsplaner generelt

- o Særlig fokus på oppfølging av planene og påtalefaglig etterforskningsleders involvering
- Etterforskning knyttet til besøksforbud, og særlig notoritet mht om OVA/kontaktforbud er vurdert
- Innhenting av personundersøkelser for mindreårige (PUM)
- Notoritet rundt liggetid, og mulige årsaker til denne.
 - o Når politiets kapasitet skal vurderes må man hensynta kapasiteten i hele distriktet, ikke bare de enkelte GDEene

Det som er verdt å merke seg er at flere av de områdene der det ser ut til å være rom for forbedring, også er områder som ble påpekt, både regionalt og nasjonalt ved statsadvokatenes kvalitetsundersøkelse for 2018. Eksempler på dette er tidshenvisninger til opptak for sentrale utsagn/tema i avhør, etterforskning knyttet til etterfølgende reaksjoner hos fornærmede, rettighetene til mistenkt/siktet under 18, spørsmål til mistenkte/siktede om etterforskingsskritt ønskes gjort, etterforskningsplaner og opplysninger om sakens fremdrift. Dette gir en særlig oppfordring til statsadvokatene om å jobbe aktivt opp mot disse læringspunktene.

5 Forslag til tiltak og bruk av funnene i statsadvokatens fagledelse i politidistriktet

Nordland politidistrikt har 5 geografiske driftsenheter med til sammen 11 politi/lensmannsdistrikter og 24 tjenestesteder. FSI skal i utgangspunktet være involvert i initialfasen i voldtektssaker, men sakene blir i all hovedsak etterforsket på de enkelte geografiske driftsenhetene. Felles enhet for etterforsking, forebygging og etterretning (FEFE) har ikke egne etterforskningsledere eller etterforskere på dette området, men bistår de geografiske driftsenhetene på områder hvor det er behov for særlig kompetanse som ved tilrettelagte avhør og med digitalt politiarbeid. Med enkelte unntak trekker alle politijuristene i politidistriktet voldtektssaker. Dette gjelder også relativt uerfarne jurister. Statsadvokatene er av den oppfatning at det i større grad skulle vært spesialisering knyttet til hvem som etterforsker voldtektssaker, dette gjelder særlig påtalejurister, etterforskningsledere og de som skal ta sentrale avhør. Ved oppfølgingen av kvalitetsundersøkelsen må man imidlertid ta hensyn til hvordan sakene faktisk etterforskes.

Organiseringen av etterforskningen av voldtektssaker i politidistriktet innebærer videre at det kan være geografiske forskjeller mht behov for forbedring av etterforskningen. Undersøkelsen fanger ikke opp slike eventuelle forskjeller. Organiseringen innebærer videre at det er mange ansatte som samlet sett har stor betydning ved etterforsking av voldtektssaker, og som vil ha behov for informasjon om undersøkelsen og de læringspunktene den gir. Statsadvokaten bør etter dette tilstrebe at man når direkte ut til så mange som mulig.

Foruten å gjennomgå resultatene av undersøkelsen på påtalemøtet planlegger statsadvokaten å dra ut på de enkelte GDEene for å gjennomgå resultatene av undersøkelsene der. Man vil da få mulighet til å nå ut til langt flere enn dersom man bare har en sentral gjennomgang med påtalejurister og ledere. Avhengig av fremtidige begrensninger på reising, må man vurdere om resultatene av undersøkelsen og aktuelle læringspunkter kan formidles via videokonferanse.

I samarbeid med distriktet kan det også vurderes om resultatene av undersøkelsen og aktuelle forbedringsområder kan inntas i distriktets OÅO. Undersøkelsen kan også følges opp ved målrettede inspeksjoner og brukes ved evalueringer av saker.

Statsadvokatene må videre i stor grad være oppmerksom på læringspunktene når man arbeider med konkrete saker, og gi tilbakemeldinger i disse. Man vil da også kunne kartlegge eventuelle geografiske forskjeller.

Statsadvokatenes kvalitetsundersøkelse 2020 – Rapport fra Oslo statsadvokatembeter – Oslo politidistrikt

Rapport til riksadvokaten fra førstestatsadvokat Olav Helge Thue av 7. april 2020.

1. Innledning

Oslo statsadvokatembeter gjennomførte 20. januar til 7. februar 2020 en kvalitetsundersøkelse av etterforskningen og påtalearbeidet i prioriterte voldtektssaker som en del av riksadvokatens koordinerte landsomfattende kvalitetsundersøkelse ved de ti regionale statsadvokatembetene i uke 4, 5 og 6 i 2020. Undersøkelsen har tatt sikte på å klarlegge om det kan identifiseres systematiske feil eller mangler ved etterforskningen og påtalebehandlingen av sakene.

Statsadvokatene er bedt om å analysere funnene i kvalitetsundersøkelsen innenfor deres region.

2. Forberedelse og gjennomføringen av undersøkelsen

Ved bestillingsbrev til Oslo politidistrikt datert 19. desember 2019, har en innhentet de 90 siste påtaleavgjorte voldtektssakene regnet tilbake i tid fra 31. desember 2019. Bestillingsbrevet følger vedlagt.

Seks statsadvokater ved embetet deltok i arbeidet, og det har medgått ca. 95 dagsverk til forberedelse, gjennomføring og analyse av resultatene fra undersøkelsen. I tillegg kommer arbeidet som er medgått til utarbeidelse av spørreskjemaet, veilederen og øvrig planlegging fra to av våre statsadvokater som var medlemmer av arbeidsgruppen. Tidsbruken her er beregnet til rundt 20 dagsverk. For ordens skyld nevner en at Oslo statsadvokatembeter håndterer to politidistrikter (Oslo pd og Øst pd) Beregningen av ressursbruken gjelder gjennomgang av begge politidistrikter – totalt ca. 180 saker.

De seks statsadvokatene i Oslo som gjennomførte undersøkelsen satt sammen på et datarom der det var to pc-skjermer oppkoblet til hver statsadvokat. Gjennom de tre ukene som undersøkelsen varte oppfattet vi det som en fordel å sitte sammen særlig fordi men da ved behov fikk diskutert spørsmål knyttet til jus, de forskjellige svaralternativer og fikk delt gode og mindre gode eksempler på avhør, egenrapporter fra politiet mv.

Det ble beregnet at hver statsadvokat gjennomsnittlig skulle rekke å gå igjennom to saker pr dag. Dette viste seg å være et bra anslag. Noen ubehandlede saker ble behandlet mandag og tirsdag i påfølgende uke.

Statistikk med resultater fra undersøkelsen i regionen ble mottatt fra SurveyXact den 26. februar 2020.

Ved gjennomgangen av resultatene fra Oslo politidistrikt og Øst politidistrikt viser det seg at hovedfunnene er omtrent de samme. De to rapportene er derfor ganske like både i oppbygging og innhold. De forskjeller som vi allikevel har funnet er naturligvis tatt inn i hver av rapportene.

3. Hovedfunn – gjennomgang av resultatene i regionen

3.1. Overordnede resultater

Politi, påtalemyndighet og domstoler blir med ujevne mellomrom kritisert i offentligheten for at for få voldtektsanmeldelser fører til domfellelse. Dette er en av grunnene til at riksadvokaten valgte å gjennomføre en ny kvalitetsundersøkelse av nettopp voldtektssaker, til tross for at det er mange andre kriminalitetskategorier som kunne være aktuelle for en slik undersøkelse. I denne sammenheng kan man si at et av de overordnende spørsmålene kan sies å være å forsøke å kartlegge om den lave domfellellesprosenten skyldes svak etterforskningsinnsats og kvalitet hos politiet eller om forklaringen er å finne andre steder, for eksempel i sakens og bevisenes karakter.

Oslo statsadvokatembeter ønsker å innlede med å si at generelle og overordnede inntrykker av etterforskningen i voldtektssaker i Oslo politidistrikt er at kvaliteten er god, til dels meget god. Alle statsadvokatene som deltok i undersøkelsen diskuterte inntrykket av kvaliteten både under og etter undersøkelsen, men før resultatene fra Survey Exact forelå. Det var enighet om at det var god struktur i etterforskningen og at de rette valgene ble foretatt i de fleste sakene vi gjennomgikk fra Oslo pd.

Også innholdet og den praktiske gjennomføringen av etterforskningen, herunder avhørene, var i det alt vesentlige godt. Vi vil særlig peke på at i de sakene man hadde en initialfase så ble denne svært godt håndtert av Kriminalvakta og patruljene. Vi mener også at kvaliteten på fornærmedeavhørene har vært klart stigende siden undersøkelsen i 2016. Forbedringen går særlig på at avhørene synes mer strukturerte og oversiktlige og at de relevante spørsmålene i stor utstrekning stilles i første avhør. I tillegg sitter vi med et inntrykk av at avhørene er blitt kortere, mer målrettet og at det er færre gjentakelser.

Tre av statsadvokatene som deltok under undersøkelsen deltok også under kvalitetsundersøkelsen i 2016 der voldtektssaker også ble undersøkt.

Sakene som ble undersøkt er kategorisert på følgende måte (Tallene i parentes viser antall saker):

Koding i Strasad:

Straffeloven 1902:

- 1401 (voldtekt (§ 192,1. og 2.ledd) [12]
- 1420 (voldtekt (§ 192,3. ledd) [0]
- 1423 (grovt uaktsom voldtekt (§ 192,4. ledd) [0]

Straffeloven 2005:

- 1451 (Voldtekt uten samleie) [15]
- 1452 (Voldtekt til samleie) [58]
- 1453 (Grov voldtekt) [2]
- 1454 (Grov uaktsom voldtekt) [0]

Type voldtekt:

- Festrelatert [30]
- Overfall [11]

- Relasjon [18]
- Sårbarhet [4]
- Bekjentskap [21]
- Voldtekt i familien [4]
- Internettrelatert voldtekt [0]
- Annet [2]

Rettslig klassifisering:

- Vold/trusler [44]
- Bevisstløs/ute av stand [44]
- Bokstav c [1]

De innledende spørsmålene i undersøkelsen har vi kalt for registeropplysninger. Formålet med disse spørsmålene er dels å gi et datagrunnlag for å kunne undersøke om kvaliteten av etterforskningen og påtalearbeidet er forskjellig hvis grunnleggende forhold endrer seg. Man kan f. eks. undersøke om kvaliteten på etterforskningen er forskjellig om sakene er anmeldt kort eller lang tid etter det anmeldte forhold eller undersøke kvaliteten på de forskjellige hovedkategoriene voldtekter. Dels er disse registeropplysningene tatt inn for å lette den tekniske gjennomføringen av undersøkelsen.

Innledningsvis har vi stilt spørsmål om saken er riktig "kodet" i saksbehandlingssystemet. Bakgrunnen for spørsmålet er at kodingen vil kunne få betydning for hvilken prioritet saken gis.

Av de sakene som vi gikk igjennom fra Oslo pd var 85 % (71 saker) av sakene vurdert som riktig kodet ved sakens oppstart, mens 95 % (80 saker) var riktig kodet ved påtaleavgjørelse.

Etter vår vurdering er dette alt i alt adekvate resultater. Det ligger i sakens natur at treffsikkerheten er noe lavere i innledningsfasen av etterforskningen. Dette skyldes at man på det tidspunktet ikke har full oversikt over hva som har skjedd.

Tid fra gjerning til anmeldelse er en viktig indikator for hvor gode sjanser det er for å finne frem til de objektive forhold i saken. Generelt kan man si at jo kortere tid det går fra gjerning til anmeldelse jo større er sjansen for å finne ut hva som har skjedd. Dette knytter seg særlig til mulighetene til å finne fysiske spor, men har også betydning for partenes og vitnenes evne til å huske.

Av de sakene som ble undersøkt fra Oslo pd ble 46 % (39 saker) av sakene anmeldt mindre enn 3 døgn etter det oppgitte gjerningstidspunktet, 27 % av sakene ble anmeldt mellom 3 døgn og 90 døgn etter gjerningen og 26 % - altså over en fjerdedel - av sakene ble anmeldt mer enn 90 dager etter den oppgitte gjerningsdato. Vi finner grunn til å nevne at av også blant de 39 sakene som ble anmeldt under 3 døgn etter gjerningen, var det mange saker som ikke ble anmeldt umiddelbart etter at det anmeldte forholdet fant sted. (f. eks. 2 dager etterpå)

Av de sakene vi undersøkte fra Oslo pd var 60 saker henlagt med forskjellige henlegelsesgrunnlag, men det var innstilling på tiltale i 22 saker. I utvalget var påtaleavgjørelsen tatt av statsadvokaten i 30 % av sakene, mens 70 % av sakene var avgjort av politiet. I kun 10 % av sakene var sakene klagebehandlet.

3.2. Initialfasen

Undersøkelsen stiller 38 spørsmål (og noen underspørsmål hvis partene er under 18 år) knyttet til initialfasen av etterforskningen. Med initialfasen menes saker som har en akutfase. Ofte vil det være slik at den innledende etterforskningen håndteres av patruljene under ledelse av kriminalvakten og/eller operasjonssentralen. I voldtektssaker vil ledelsen stort sett bli håndtert av kriminalvakta og kriminaladjutanten (juristen).

Av det utvalget saker som statsadvokatene gikk igjennom var det en akutfase i et fåtall av sakene. På bakgrunn av svarene i undersøkelsen kan vi anslå at i overkant av 20 % av sakene hadde en initialfase, slik den er tenkt i denne undersøkelsen. Dette betyr at undersøkelsen inneholder et stort antall "ikke aktuelt" svar. Dette innebærer også at antallet saker som var aktuelle gjør at den statistiske gyldigheten er noe lavere enn for det meste av resten av undersøkelsen.

Av de sakene der etterforskningsskritt var aktuelle i initialfasen vurderer vi resultatene som svært gode. Dette korresponderer også med det inntrykket statsadvokatene som gjennomgikk sakene i undersøkelsen sitter med. Resultatene er gode både når det gjelder sporsikring og åstedsarbeid. Vi finner særlig grunn til å fremheve kvaliteten på de innledende rapportene fra kriminalvakta. Disse rapportene inneholdt gjennomgående de aller fleste relevante opplysninger. Vi kan f. eks. nevne at det av mange av rapportene fremgikk hvilke vurderinger som var gjort med tanke på å beslutte om det arbeidet som patruljene gjorde på stedet var godt nok eller om det var behov for å sende ut teknikere.

Det er gode resultater når det gjelder avhør av fornærmede og mistenkte og kartlegging av og avhør av vitner også. I de sakene avhør ble tatt var innholdet i avhørene relevant. Det synes å være et forbedringspotensiale på å spørre både fornærmede og mistenkte om hvor bevis er å finne og det er også enkelte mangler ved foreholdelse av de prosessuelle rettighetene både til fornærmede og mistenkte. (For mistenkte var det kun 5 saker som var aktuelle. Av disse ble en sak vurdert som for dårlig for så vidt gjaldt rettigheter.)

3.3. Sporsikring

Også når det gjelder kapitelet sporsikring er mange av spørsmålene besvart med "ikke aktuelt" (over 50 % på de fleste spørsmålene i kategorien). Bakgrunnen for dette antas å være at mange av anmeldelsene kommer så sent at politiet, med rette, vurderer mulighetene for å finne spor som borte. I denne vurderingen ligger det ikke bare at sakene er anmeldt for lang tid etter det oppgitte overgrepet, men også at et stort antall saker ikke er av en slik karakter at fysisk sporsikring vil bidra til oppklaring. (Saker uten bruk av fysisk vold, der det ikke er bestridt at samleie eller annen seksuell omgang har funnet sted) Vi vil understreke at det ikke ligger noe negativt i at mange spørsmål må besvares som "ikke aktuelt". Politiet skal ikke gjøre alt i alle saker. Dette ville sprengt politiets kapasitet samtidig som det ikke ville bragt saken nærmere en løsning. Det eneste man ville oppnådd var å ta etterforskningsskapasitet bort fra andre saker. Hva som skal gjøres må vurderes i hver enkelt sak. "Ikke aktuelt" betyr derfor at statsadvokatene er enige med politiet at det etterspurte etterforskningsskrittet ikke er nødvendig å gjøre i den konkrete saken.

Spørsmålene i pkt. 2.1 er spørsmål som knytter seg til "åstedet". For denne kategorien har statsadvokatene besvart spørsmålene med "ikke aktuelt" i området 60 til 70 % av de sakene som ble gjennomgått. Svarene på spørsmålene er i det alt vesentlige gode. Til illustrasjon kan nevnes at av de 26 sakene som det ble vurdert å gjennomføre en undersøkelse av, ble 23 av sakene vurdert slik at åstedsundersøkelsen var tilstrekkelig. I bare 3 av sakene ble spørsmålet besvart med nei. Etter statsadvokatenes vurdering har politiet et forbedringspotensiale på å

lage gode nok fotomapper (negativt svar i 8 av 22 saker). I fotomappene er det ønskelig at det inntas både et kart over stedet og en plantegning over hus/leilighet. Her er det etter vår oppfatning også et forbedringspotensiale.

Kapitel 2.2. gjelder spørsmål om sporsikring på fornærmede. Det ble stilt syv spørsmål innenfor denne kategorien. Også her var de et stort antall saker der svaret fra statsadvokatene var "ikke aktuelt" (I ca. 50 % av sakene)

Også her vurderes resultatene som gode. Av 50 saker som var aktuelle var det gjennomført medisinsk sporsikring av fornærmede i 47 saker. Ingen av de øvrige 3 sakene pekte seg ut som saker der det absolutt burde vært foretatt medisinsk sporsikring. I disse 3 sakene var det enten slik at fornærmede ikke ønsket å gå til medisinsk undersøkelse eller at statsadvokatenes vurdering var annerledes enn politiets vurdering. Det var gjennomgående tilstrekkelig god kvalitet på utfylling av sporsikringsjournalen, på utarbeidelse av mandatet fra politiet og på spørsmålet om sporsikringsundersøkelsen besvarer mandatet fra politiet. Ett av spørsmålene peker seg ut med flere negative svar enn de andre i denne kategorien; nemlig spørsmålene om det er innhentet andre relevante medisinske journaler (i tillegg til sporsikringsjournaler fra legevakten) På dette spørsmålet ble 8 av 32 aktuelle saker besvart med nei.

Kapitel 2.3 gjelder sporsikring fra mistenkte. Også her er den +/- 50 % saker som vurderes som "ikke aktuelt". Det er noe svakere resultater enn for sporsikring for fornærmede. Av 32 aktuelle saker har statsadvokatene vurdert at det er mangler ved sporsikringen i 8 saker. Også for sikring av DNA fra mistenkte til etterforskningsregisteret er det et forbedringspotensiale. Av 38 aktuelle saker er det vurdert som mangler ti av sakene.

Kapitel 2.4 og kapitel 2.5 omhandler spørsmål som er knyttet til hhv. elektroniske spor og biologiske spor. Her er resultatene for Oslo politidistrikt svært gode.

Generelt er det gode resultater for de spørsmålene som dreier seg om sporsikring. De områdene der det er forbedringspotensiale er påpekt under hvert kapitel.

3.4. Tilrettelagt avhør

Undersøkelsen omfattet ikke voldtekt av barn under 14 år. Antallet saker med tilrettelagte avhør var derfor forventet å være lite. De sakene der det er aktuelt med tilrettelagte avhør var dermed saker der fornærmede var mellom 14 og 16 år eller ved avhør av vitne under 16 år. I vår undersøkelse var det kun 7 saker der det var gjennomført tilrettelagte avhør. Dette vil gi resultatene begrenset statistisk gyldighet.

3.5. Politiavhør og avhørsrapporter

Innledende bemerkninger

Spørsmålene om politiavhør er den spørsmålskategorien som det er stilt flest spørsmål om. Kategorien er igjen inndelt i følgende kategorier:

- Avhør av fornærmede
- Avhør av mistenkte
- Vitneavhør

Spørsmålene retter seg både om formaliteter (som f. eks. foreholdelse av rettigheter), om det materielle innholdet i avhørene (f. eks. om avhørene behandler de relevante opplysningene som er aktuelle i den konkrete saken) og om utarbeidelsen av avhørsrapportene.

Resultatene i denne spørsmålskategorien er gjennomgående gode. Flere av spørsmålene er de samme spørsmålene som ble stilt i undersøkelsen i 2016. Også den gangen var resultatene gode, men kvaliteten er vurdert enda bedre nå.

Særlig om fornærmedeavhør

De fem første spørsmålene i kategorien knytter seg til formaliteter rundt avhørene av fornærmede.

Av 76 aktuelle saker var det oppnevnt bistandsadvokat i 62 saker. Undersøkelsen sier ikke noe om hvorfor det ikke var oppnevnt bistandsadvokat i alle, men ved gjennomgangen merket vi oss at det var noen av de fornærmede som eksplisitt ga uttrykk for at de ikke ønsket bistandsadvokat. Ved gjennomgangen noterte vi oss ikke noen saker der det burde vært oppnevnt bistandsadvokat, selv om det ikke var oppnevnt. Vi har derfor grunn til å tro at samtlige av de sakene der det ikke var oppnevnt bistandsadvokat var adekvate årsaker til dette (f. eks. at fornærmede ikke ønsket det). Av de 62 sakene der det var oppnevnt bistandsadvokat var bistandsadvokaten ikke til stede under politiavhøret i 23 av dem. Heller ikke dette trenger å være noe kritikkverdig. Bistandsadvokatrollen omfatter mer enn det å sitte sammen med fornærmede under politiavhør. Det viktigste er at fornærmedes rettigheter blir ivaretatt under etterforskningen og under en eventuell rettslig behandling av saken. Under undersøkelsen fanget vi opp enkelte saker der det ikke fremgikk klart hvorfor bistandsadvokaten ikke var til stede. Selv om begrunnelsen for at bistandsadvokaten ikke er til stede under avhøret er helt legitim, vil vi oppfordre politiet til å ta med i rapporten hva som er årsaken til dette.

Når det gjelder redegjørelse om fornærmedes rettigheter er det i 60 av 64 aktuelle saker vurdert som at rettighetene er gjennomgått i samsvar med lov og instruks. (Her ble lydopptaket gjennomgått) Dette er i utgangspunktet gode resultater, men manglende opplysning om rettigheter kan få store konsekvenser for en etterfølgende bruk (f. eks. konfrontasjon i retten). Politiet bør derfor ha som målsetning at man på dette området har 100 % måloppnåelse. Dette er nok enda viktigere for mistenkte og sentrale vitner (se nedenfor), men hvis det bommes f. eks. på opplysninger om straffeprosessloven §§ 122 og 123 der det er aktuelt, vil resultatet som oftest være at påtalemyndigheten ikke kan bruke avhøret i konfrontasjonsøyemed i retten.

De neste tretten spørsmålene knytter seg til selve det anmeldte forhold og bevissikring i forhold til dette. På de fleste av de spørsmålene som ble stilt om gjerningen er det 100 % måloppnåelse (eller nesten det). Dette er meget bra resultater. Resultatene er marginalt svakere på de spørsmålene som knytter seg til bevissikring, men også her er resultatene vurdert som bedre enn ved forrige undersøkelse. De to tidligere kvalitetsundersøkelsene har viet oppmerksomhet til spørsmål til fornærmede knyttet til mulig sikring av tekniske spor. Oslo statsadvokatembeter har også viet dette temaet oppmerksomhet i forbindelse med sin øvrige fagledelse. Bakgrunnen for oppmerksomheten på dette er at det er fornærmede som er nærmest til å peke ut gjenstander eller andre bevismidler som er brukt eller andre spor som kan klarlegge faktum. De er imidlertid ikke skolert i bevisinnhenting og bevisvurdering på samme måte som politiet. Hvis man ikke aktivt stiller spørsmål om muligheten for sporsikring risikerer man at man går glipp av viktig bevismateriale.

Undersøkelsen viser at dette spørsmålet stilles i 39 av 46 aktuelle saker. Dette er en klar forbedring i forhold til forrige undersøkelse av voldtektssaker. Det finner vi gledelig, men resultatene tilsier at det fremdeles er et forbedringspotensiale på nettopp dette.

De fem siste spørsmålene knyttet til fornærmedeavhør er knyttet til selve avhørsrapporten og utformingen av denne.

For disse spørsmålene viser undersøkelsen at det er et større forbedringspotensiale enn for spørsmålene om formalia og de materielle spørsmålene knyttet til gjerningen og bevissikring om dette. Spørsmål rundt utformingen av avhørsrapporten vil sjelden ha rettslige konsekvenser, slik som spørsmål om foreholdelse av rettigheter vil kunne ha. Utformingen av avhørsrapporten er imidlertid viktig for tilgjengeligheten av opplysningene i saksdokumentene og ikke sjelden vil dette kunne ha betydning for vurderingen av de bevisene som nedfelles i rapporten.

Riksadvokaten har i sitt rundskriv om politiavhør (Rundskriv nr. 2/2016) vært tydelig på at hovedregelen er at rapporten skal nedtegnes i den rekkefølge som opplysningene fremkom i avhøret. Rapporten vil da kunne gi et representativt bilde av hva som har foregått under politiavhøret.

Av 80 aktuelle saker er det 24 saker som er vurdert slik at rapporten ikke er skrevet i kronologisk rekkefølge. Det skal nevnes at riksadvokaten åpner for andre måter å nedtegne rapportene på (f. eks. tematisk nedtegnede avhør). Når det gjelder fornærmede i voldtektssaker bør rapporten alltid ha som utgangspunkt at rapporten skal nedtegnes kronologisk. Dette gjelder i særlig grad den frie forklaringen om selve det anmeldte forhold. Personlige opplysninger (ut over de standardiserte spørsmålene om formalia), relasjon til den oppgitte gjerningsperson og andre forhold som ikke knytter seg til de faktiske forhold i voldtektssaken kan som hovedregel nedtegnes tematisk. At nesten 30 % av de undersøkte sakene ikke følger riksadvokatens hovedregel om kronologisk rapport bør etter vår oppfatning følges opp av politiets fagforvaltning.

Vi finner også grunn til å nevne at innledningen (der man forklarer hvilken systematikk som er valgt) til mange av avhørene fremstår som noe standardiserte. I enkelte saker oppdaget vi ved gjennomlytting av deler av avhøret at den frie forklaringen var kronologisk nedtegnet, mens innledningen på rapporten tilkjennegav at den ikke var kronologisk nedtegnet. Rammene for undersøkelsen har ikke gitt anledning til å lytte igjennom alle avhørene (med unntak av formalia og foreholdelse av rettigheter). Hvis det ikke er overensstemmelse mellom det som står i rapporten om rapportens oppbygning og det som er på lydfilen, vil resultatene på nettopp dette spørsmålet være noe usikre.

Særlig om mistenktavhør

Som nevnt innledningsvis under pkt. 3.5 var resultatene som gjaldt spørsmål om politiavhør og avhørsrapporter gjennomgående gode. Dette gjelder også for kategorien mistenktavhør. Det ble stilt 21 spørsmål i kategorien. Kategorien kan deles inn underkategoriene formalia, spørsmål om faktum og avhørsrapporten. I tillegg ble det stilt 9 spørsmål i de sakene der mistenkte var under 18 år. Dette gjaldt kun 9 av sakene.

Når det gjelder spørsmålene om foreholdelse av rettigheter er svarene ikke så gode som forventet. Det er særlig spørsmål knyttet til oppnevning av forsvarer hvor det er et forbedringspotensiale. Det fremgår ikke direkte av undersøkelsen, men vår konklusjon er at reglene om oppnevning av forsvarer følges der oppnevning følger direkte av loven (straffeprosessloven § 98), men at det svikter enkelte ganger der loven åpner for et skjønn om det skal oppnevnes forsvarer, jf. straffeprosessloven § 100 annet ledd.

Det har vært en utvikling i hvilke regler som gjelder for oppnevning av forsvarer etter straffeprosessloven § 100 annet ledd. Utviklingen har skjedd gjennom rettspraksis og ikke

gjennom lovgiving. Det vises her til bl. a. HR-2016-379-A og HR-2017-1894-U. Kort sagt innebærer rettspraksis nå at hvis det er realistisk mulighet for ubetinget fengsel av en viss varighet (mer enn noen måneder) skal det oppnevnes forsvarer etter straffeprosessloven § 100 annet ledd. Straffenivået i voldtektssaker tilsier at det skal oppnevnes forsvarer i alle saker. (Vi tar et lite forbehold når det gjelder politiarbeid på stedet. Her trengs det avklaringer.) Vi understreker at siktede fremdeles kan frasi seg retten til forsvarer, men det må da gjøres slik som foreskrevet i HR-2016-00379-A: 1) Det må ha vært gitt tilstrekkelig informasjon om retten til forsvarer, 2) Det må vurderes om avkallet var tilstrekkelig (tydelig) og 3) At avkallet var betryggende. At avkallet var betryggende tilsier at politiet må gjøre en selvstendig vurdering uavhengig av om mistenkte/siktede allikevel bør ha forsvarer, selv om han ikke selv ønsker det.

Av 62 aktuelle saker var det ikke oppnevnt forsvarer i 18 av sakene. I 11 av sakene ble det vurdert at det var gitt tilstrekkelig avkall på forsvarer. Dette betyr at det, etter statsadvokatenes mening burde vært oppnevnt forsvarer i 7 av sakene der det ikke ble oppnevnt forsvarer. Man kan kanskje si at en bom på i overkant av 10 % av sakene ikke er mye. Etter vår oppfatning bør måloppnåelsen på dette området være på 100 %. At det bommes med rettigheter for en siktet kan ha som konsekvens at avhøret ikke kan brukes under en senere rettslig behandling av saken. Dette må unngås. Både politiet og statsadvokatene bør, gjennom hhv. sitt opplæringsansvar og sin fagledelse, bidra til at kunnskapen om hvilke rettigheter en mistenkt/siktet har i forskjellige faser av etterforskningen øker.

Når det gjelder det øvrige innholdet av mistenktavhørene er disse jevnt over meget gode. Foranledningen til handlingen, de objektive og subjektive straffbarhetsvilkår mv er jevnt over godt belyst i avhørene. Vi kan også nevne at avhørene ikke bærer preg av unødige gjentakelser eller er unødvendig lange. Av undersøkelsen fremgår det at det er tatt mer enn ett avhør av mistenkte i 25 saker. I kun en av disse sakene har statsadvokaten vurdert at det er unødige gjentakelser.

Vi har denne gangen stilt spørsmål om mistenkte/siktede er spurt om det er vitner han ønsker avhørt eller om det er andre etterforskningsskritt han ønsker gjort. Bakgrunnen for at spørsmålet ble stilt er at det vil kunne bidra til å hente informasjon også i forhold til mistenkte/siktedes uskyld, noe som er ønskelig med tanke på objektivitetsprinsippet i straffesaker. Av 55 aktuelle saker var dette (eller likeartede spørsmål) spørsmålet ikke stilt i 14 av sakene. Vi anser ikke dette som et spesielt dårlig resultat fordi avhørene forøvrig er gode. Vi vil imidlertid oppfordre politiet til å stille dette spørsmålet rutinemessig, med mindre det er åpenbart at spørsmålet er unødvendig ut fra sakens øvrige omstendigheter.

Særlig om mistenktavhør av personer under 18 år

Som nevnt ovenfor var det 9 saker der mistenkte var under 18 år i utvalget. Spørsmålene om de faktiske forhold i saken var likelydende med de spørsmålene som ble stilt til de øvrige mistenkte. Det er imidlertid særregler når det gjelder formalia (særlig forsvarer og verge) og reaksjonsvalg, som det var grunn til å stille spørsmål om. I og med at dette kun gjaldt 9 saker vil den statistiske gyldigheten for ett enkelt politidistrikt være begrenset (denne vil være noe større i den nasjonale undersøkelsen).

I 5 av 9 saker var mistenkte avhørt på barnehuset eller med annen tilrettelegging for å tilpasse avhørssituasjonen at mistenkte var mindreårig. Bakgrunnen for spørsmålet var å få en oversikt over i hvor stor grad slike tilretteleggingstiltak ble gjort. At 4 mistenkte under 18 år ikke fikk særskilt tilrettelegging betyr ikke nødvendigvis at dette er kritikkverdig. Hvorvidt behovet for særskilt tilrettelegging er til stede må bero på en konkret vurdering der mistenktes alder, modenhet, sosialt nettverk mv. må tillegges vekt.

Undersøkelsen hadde fire spørsmål over temaet verge. Oslo statsadvokatembeters inspeksjoner og enkeltsaksbehandling har vist at det er en del usikkerhet rundt regelverket og hvordan reglene skal håndteres i praksis. Resultatene av undersøkelsen tyder på det samme. Etter vår oppfatning bør statsadvokatenes fagledelse intensiveres på dette området. Det samme bør politiets egen opplæring.

I 5 av 6 aktuelle saker er mistenktes verge ikke varslet om avhøret. (Saker som ikke er aktuelle kan f. eks. være saker der mistenkte var under 18 på gjerningstidspunktet, men over 18 år på avhørstidspunktet.) I slike saker vil det fra tid til annen være slik at det ikke er mulig å varsle en verge. I 5 saker var det notoritet over at vergen var forsøkt varslet.

Etter straffeprosessloven § 232 tredje ledd skal vergen som regel varsles om et avhør. I begrepet "som regel" ligger det at jo alvorligere en sak er, jo viktigere er det at verge rent faktisk er varslet. I voldtektssaker vil det ikke være aktuelt ikke å forsøke å varsle vergen til et planlagt avhør. At vergen er varslet til et avhør og får muligheten til å delta er en sentral rettighet både for den mistenkte, som har rett til kontakt og bistand fra sine foresatte, og for vergen. Disse rettighetene er å anse som så sentrale at retten ofte ikke vil tillate et politiavhør brukt hvis ikke vergen er varslet om avhøret. Dette gjelder i alle fall i så alvorlige saker som voldtektssaker. Måloppnåelsen bør derfor være 100 %. Hvis det ikke er mulig å komme i kontakt med verge må politiet vurdere å få oppnevnt en setteverge.

Også på spørsmålet om det var tydelig at vergen ble gitt partsrettigheter før, under og etter avhøret er det et klart forbedringspotensiale. De rettighetene som skisseres er altså en rettighet som vergen har i tillegg til at mistenkte/siktede naturligvis har rettigheter. Under undersøkelsen (og gjennom vår enkeltsaksbehandling) har vi sett at spørsmålet om vergen skal være til stede under avhøret ofte blir avgjort av politiet eller den mindreårige. Dette er ikke en riktig forståelse av reglene. Fra tid til annen kan det være akseptabelt at vergen ikke er tilstede under avhøret (f. eks. etter ønske fra siktede), men det er det vergen som avgjør. Det må derfor fremgå tydelig av både lydfilen og rapporten at vergen besluttet at han/hun ikke var tilstede under avhøret. Hvis det er en konkret begrunnelse for hvorfor vergen ikke er til stede bør man vurdere å ta inn denne begrunnelsen i rapporten også.

Av 6 aktuelle saker fremgikk det ikke av saken at vergen var gitt disse partsrettighetene i 4 av sakene. Resultatene fra undersøkelsen underbygger vårt inntrykk fra inspeksjoner og enkeltsaksbehandling om at det er usikkerhet knyttet til spørsmålet om verge og hvilke rettigheter som vergen har.

Det ble videre stilt spørsmål om det ble oppnevnt forsvarer for mistenkte/siktede under avhør. I voldtektssaker der mistenkte er under 18 forutsettes det at det er oppnevnt forsvarer. Det bør være den klare hovedregel at forsvarer også er tilstede under avhør.

Av de undersøkte sakene var spørsmålet aktuelt i 8 av sakene. Det var oppnevnt forsvarer, som også var til stede under avhøret, i 7 av sakene. I et eget spørsmål om det burde vært oppnevnt forsvarer etter straffeprosessloven § 100 annet ledd, uavhengig av siktede og vergens ønske, ble det vurdert at det burde ha vært oppnevnt forsvarer i den saken som det ikke var oppnevnt forsvarer i.

Særlig om vitneavhør

Undersøkelsen stilte 6 spørsmål som hadde som målsetning å fortelle noe om kvaliteten på vitneavhørene. Materielt sett er det viktigste spørsmålet om det temaet som vitnet skal forklare seg om er tilfredsstillende belyst. Av 148 aktuelle vitneavhør var det kun 5 avhør som ble vurdert som ikke tilfredsstillende. Dette vurderer statsadvokatene som et godt resultat. Også de øvrige resultatene i denne kategorien vurderes som gode.

Et spørsmål som undersøkelsen ikke fanger opp er bruken av telefonavhør. Statsadvokatene i Oslo noterte seg under undersøkelsen at telefonavhør av vitner brukes i ikke ubetydelig utstrekning. I flere av sakene mener vi at det ikke burde vært brukt telefonavhør, eller i det minste burde telefonavhøret vært fulgt opp med et ordinært avhør på et senere tidspunkt. Dette gjelder i særlig grad der saken skulle gå for retten og vedkommende vitne skulle avhøres under hovedforhandling. Vi minner om retningslinjene for bruk av telefonavhør som fremgår av riksadvokatens rundskriv nr.2/2016 om politiavhør, hvor det i pkt. 6.4 blant annet heter at telefonavhør i utgangspunktet ikke bør benyttes hvis det kan forventes at den avhørte vil bli et vitne eller tiltalt ved en eventuell rettsprosess.

3.6. Etterforskningsledelse

Spørsmålene om etterforskningsledelse er særlig relevante i forlengelsen av det arbeidet som er gjort for å forbedre dette i forbindelse med politireformen og da særlig de enkelte tiltakene i etterforskningsløftet. Spørsmålene knytter seg del til bruken av etterforskningsplan, dels til hvilket arbeid som gjøres av FSI/Krimvakta, og dels enkeltspørsmål som etterforskningsledelsen bør ha tanker omkring i enkelte saker der det er aktuelt.

Spørsmålene om Operasjonssentralen/FSI/krimvakta sitt arbeid og enkelte spørsmål om etterforskningsplan kunne være vanskelig å svare på. Dette skyldes at det var lite notoritet om enkelte spørsmål (f. eks. om påtalefaglig etterforskningsleder hadde vedlikeholdt planen, om det var reell politifaglig og påtalefaglig ledelse av etterforskningen i initialfasen m. fl.). Det bør også nevnes at det var relativt få saker der det faktisk var en mer akutt initialfase, slik at antallet saker der FSI/Krimvakta var inne var relativt få. Vi viser til hva som ble sagt innledningsvis om dette.

Om etterforskningsplan:

Følgende spørsmål ble stilt:

- Foreligger det en etterforskningsplan?
- Er etterforskningsplanen opprettet av FSI?
- Oppfyller planen de krav som følger av retningslinjer?
- Er det utarbeidet adekvate hypoteser?
- Er saken etterforsket i henhold til planen?
- Har politifaglig etterforskningsleder vedlikeholdt planen?
- Har påtalefaglig etterforskningsleder vedlikeholdt planen?

Riksadvokaten har gitt pålegg om at det skal utarbeides en etterforskningsplan i alle voldtektssaker (med mulig unntak for saker som er små og oversiktlige, f. eks. saker der anmeldelsen ikke beskriver et straffbart forhold). Riksadvokaten har også gitt retningslinjer for hva en etterforskningsplan skal inneholde. Både kravet om etterforskningsplan og retningslinjer for innholdet fremgår av riksadvokatens retningslinjer i brev av 8. november 2013 med senere tilføyelser og Politidirektoratets retningslinjer fra 2017 som er inntatt på KO:DE.

Av 75 aktuelle saker var det utarbeidet etterforskningsplan i 59 saker. (Vi må her ta forbehold om at det kan foreligge etterforskningsplaner som ikke er registrert i Indicia prosjekt under riktig saksnummer eller i 999 dokument i BL.) Dette synes som et noe lavt tall. Vi vet at Oslo pd. rutinemessig lager etterforskningsplaner i voldtektssaker og at det gjøres i Indicia prosjekt

(i alle fall i saker som ikke er spesielt gamle). Vi fanget under undersøkelsen opp at det var enkelte saker der det ikke var etterforskningsplan (på de to plattformene som er nevnt over). Dette var gjennomgående saker der faktum var lite og oversiktlig og det var få innvendinger fra statsadvokatene der man ikke fant etterforskningsplan i saken. Vi anbefaler allikevel at Oslo pd. ser om det kan være mangler ved utarbeidelsen av etterforskningsplaner og om det f. eks. finnes noen forskjeller opp mot hvor i distriktet sakene er etterforsket.

Av de 59 sakene ble det vurdert at etterforskningsplanen fulgte riksadvokatens retningslinjer i 35 saker. I 24 saker vurderte statsadvokatene at planen ikke fulgte retningslinjene. Noenlunde de samme resultatene finner vi på spørsmålet om det var utarbeidet adekvate hypoteser. Her var svaret ja i 36 saker og nei i 23 av sakene. Vi merket oss blant annet at mange av hypotesene bar preg av å være standardpregede. En viss standardisering må man forvente, og godta, i saker av samme kategori. Faktum i sakene har klare fellestrekk, men det er også slik at mange av sakene hadde sitt individuelle preg.

3.7. Fremdrift

Det har vært økende oppmerksomhet rundt fremdrift i straffesaksbehandling de seneste årene. Hvis en sak har hatt lang saksbehandlingstid og/eller liggetid (perioder med total inaktivitet) vil dette etter en konkret vurdering ha betydning for den straff som utmåles. Særlig liggetid kan gi til dels betydelige fradrag i straffen. For å sikre at fremdriften i voldtektssaker er god har riksadvokaten bestemt at den gjennomsnittlige saksbehandlingstiden for behandlingen av voldtektssaker ikke skal overstige 130 dager. (Regnet fra anmeldelse til påtaleavgjørelse i politiet). Riksadvokaten er imidlertid tydelig på at hvis hensynet til kvaliteten på etterforskningen tilsier at man bruker mer enn 130 dager på en voldtektssak så skal hensynet til saksbehandlingstid vike for hensynet til kvalitet i etterforskningen.

Politidistriktene har, særlig siden mai 2017, bygget seg opp en betydelig restanse på bl. a. voldtektssaker. Dette innebærer at det har ligget saker der det har gått lang tid fra anmeldelse både hos etterforskning og hos påtale før saken er avgjort. Jo flere saker som lider den skjebnen jo lengere vil den gjennomsnittlige saksbehandlingstiden bli. Det skal nevnes at det synes å være en tendens at disse restansene nå er i ferd med å bygges ned. (Dette er noe man kan se av statistikkene. Kvalitetsundersøkelsen er ikke bygget opp for å fange opp dette)

Undersøkelsen stilte to spørsmål for å supplere statistikkene nemlig:

- Er det lang saksbehandlingstid fra anmeldelse til påtaleavgjørelse (mer enn 130 dager)?
- Skyldes dette at hensynet til etterforskningen eller andre særlige grunner tilsier en lengre saksbehandlingstid enn 130 dager? (f.eks. skadens omfang og prognose, utilgjengelige vitner mv.?)

I 59 av 82 aktuelle saker som var påtaleavgjort var saksbehandlingstiden på mer enn 130 dager. Disse 59 sakene ble vurdert for å se om hensynet til kvalitet i etterforskningen tilsa at det var rimelig at saken hadde tatt lenger tid å etterforske enn det som kravet til gjennomsnittlig saksbehandlingstid skulle tilsi. Statsadvokatenes vurdering var her at 18 saker var i denne kategorien. Dette var f. eks. saker som var omfattende ved at det var flere voldtekter i samme sak, at voldtektssaken var kombinert med saker som gjelder mishandling i nære relasjoner (og av den grunn omfattende), at den oppgitte gjerningspersonen ikke var å få tak i (f. eks. at han oppholdt seg utenlands) eller at gjerningspersonen hadde flere andre saker mot seg under etterforskning og at det var ønskelig å se disse sakene i sammenheng. I 39 av sakene ble det imidlertid vurdert at det var andre ting enn hensynet til kvalitet i etterforskningen som var grunnen til at saksbehandlingstiden ble lang.

For å skille mellom saksbehandlingstid og liggetid (jf. ovenfor) ble også stilt et spørsmål om saken hadde ligget ubehandlet i en periode i løpet av etterforskningsfasen eller påtalefasen hos politiet. Vi ønsker å understreke at vi ikke brukte de standardene som har utviklet seg i domstolene med tanke på hva som vurderes som "liggetid". Vårt formål var å finne ut om det var pauser i etterforskningen som ikke hadde sin forklaring i forholdene i den konkrete saken. Vi stilte derfor spørsmålet: *"Har saken ligget ubehandlet i perioder?"* Hva som skulle regnes som å ligge ubehandlet en periode må vil bero på mange vurderinger. Det vil f. eks kunne tillates lengre tid å påtaleavgjøre en komplisert sak enn å vente med enkle etterforskningsskritt. I veilederen ble det sagt at hvis en sak ligger totalt inaktiv i fire uker skulle man ta utgangspunkt i at den lå inaktivt (men altså med rom for individuelle vurderinger).

Av 84 aktuelle saker ble det vurdert at 41 av disse hadde tidsrom hvor saken lå ubehandlet.

I og med at spørsmålet om saksbehandlingstid og liggetid har så store konsenser vil det også regelmessig bli et spørsmål i retten om det har vært liggetid eller ikke. Om det vurderes som liggetid eller ikke vil bero på en konkret vurdering av hva som er årsaken til inaktiviteten. Hvis det skyldes at politiet er opptatt med andre gjøremål og andre saker vil dette gi en straffutmålingsgevinst for tiltalte. Hvis det skyldes at man venter på et nødvendig etterforskningsskritt eller det er forhold som tiltalte selv er skyld i så vil det få ingen eller liten eller ingen konsekvens for straffutmålingen. Hvis tiltalte f. eks. rømmer landet og blir pågrepet først flere år etter vil det f. eks. ikke bli regnet som liggetid.

Når konsekvensene er så store er det viktig at det fremgår av saken hva som er årsaken til at en sak ikke har tilstrekkelig fremdrift og/eller har hatt perioder med total inaktivitet. Vi stilte derfor følgende spørsmål: *"Fremgår det av saken hva som er årsaken til at saken er blitt liggende ubehandlet i en periode?"*

Av 40 aktuelle saker fremgikk det ikke hva som var årsaken til at saken hadde ligget ubehandlet en periode i 27 saker. I flere saker (både under kvalitetsundersøkelsen og under våre inspeksjoner og enkeltsaksbehandling) ser vi at en inaktivitet i saken ikke nødvendigvis rettslig sett er å anse som inaktivitet. For at man skal kunne prosedere på dette i retten forutsetter det at det fremgår av saksdokumentene. Vi vil oppfordre politiet til å redegjøre for dette i saker med liggetid på en måte som er tilgjengelig for partene (herunder bistandsadvokat og forsvarer).

Ingen av våre politidistrikter (altså Øst pd og Oslo pd) har vært i nærheten av måloppnåelse (130 dager) de siste årene. For å forsøke å finne ut av om det er konkrete forhold som gjør at saksbehandlingstiden er lang stilte undersøkelsen en del spørsmål for å se om det var konkrete gjøremål som i særlig grad bidro til forsinkelsene. Dette er spørsmålene som ble stilt:

- *Er anmodninger om ekstern og intern bistand sendt innen rimelig tid?*
- *Er anmodninger besvart innen rimelig tid?*
- *Er eksterne og interne rapporter etterspurt/purret ved lang ventetid/ikke overholdte frister mv.?*
- *Er det notoritet rundt at rapportene som er nevnt i forrige spørsmål er etterspurt?*
- *Er henvendelser fra bistandsadvokat og forsvarer besvart på tilstrekkelig god måte og innen rimelig tid?*
- *Er det tilstrekkelig fremdrift på analyse og gjennomgang av beslag og sikrede spor?*
- *Er det tilstrekkelig fremdrift på analyse og gjennomgang av beslag og sikrede spor?*
- *Skyldes manglende fremdrift at man venter på resultatet av analyse fra Kripos?*
- *Skyldes manglende fremdrift at man venter på resultatet av dataanalyse?*

- *Skyldes manglende fremdrift at man venter på erklæring fra voldtektsmottak/legevakt/sykehus mv.?*
- *Skyldes manglende fremdrift at man venter på resultatet av analyse fra eksterne aktører?*

I det alt vesentlige er resultatene slik at en kan konkludere med at intern og ekstern bistand ikke er hovedårsaken til de forsinkelsene man ser i etterforskningen. Det bør nevnes at statsadvokatene vurderte at ventetiden på legeerklæring (herunder sporsikringsjournaler) bidro til forsinkelser i 18 av 40 saker. Vi er kjent med at det av og til er lang ventetid på disse journalene. Oslo statsadvokatembeter har vært i kontakt med Oslo politidistrikt for om det er mulig å treffe tiltak fra vår side for å redusere saksbehandlingstiden hos legevakten. Vårt hovedinntrykk er allikevel at hovedårsaken til forsinkelsene ligger hos politiet selv.

Etter gjennomgangen av saker er vårt inntrykk at hovedårsakene til forsinkelsene hos politiet er at andre saker med behov for akutte etterforskningsbehov (f. eks. tilrettelagte avhør) fortrenger innsatsen i saker som er påbegynt og at det ofte tar lang tid fra en sak er vurdert som ferdig etterforsket til det blir truffet påtaleavgjørelse. Dette inntrykket stemmer overens med de inntrykkene vi sitter med fra våre inspeksjoner av politidistriktene og fra vår enkeltsaksbehandling. Vi understreker at de forsinkelsene som oppstår, etter vår mening, ikke skyldes dårlig innsats (eller "somling" som det heter i deler av dagspressen) eller kompetanse fra hverken etterforskere eller jurister. Volumet av saker og antallet gjøremål i hver sak, som kapasitetsundersøkelsen peker på, og prioriteringen av saker, gjør at det ofte oppstår et behov for å gå inn i nye saker uten å ha fått ferdigstilt de sakene en holder på med.

Vår oppfordring er at politiet må fortsette å arbeide for å finne best mulig arbeidsmetoder som reduserer behovet for å legge en sak til side for å jobbe med andre saker.

3.8. Påtalearbeid

Det ble stilt syv spørsmål i denne kategorien.

De to første spørsmålene knytter seg ikke direkte til kvaliteten på etterforskningen nemlig:

- *Har saken byttet påtaleansvarlig underveis?*
- *Er mistenkte pågrepet grunnet bevisforspillelsesfare?*

Av 84 aktuelle saker kunne vi konstatere at det ble byttet påtaleansvarlig underveis i 36 av disse sakene. Det er vanskelig å si om dette er et for høyt antall. Jo hyppigere saker bytter påtaleansvarlig, jo flere jurister vil måtte sette seg inn i saken. I noen grad vil det da forekomme dobbeltarbeid. Vi ønsker at politiet skal ha kunnskap om dette. Dette var bakgrunnen for at spørsmålet ble stilt, men det ligger altså ikke nødvendigvis noe kritikkverdig i at påtaleansvarlig byttes underveis i etterforskningen.

I de 84 sakene som var med i utvalget var siktede pågrepet med bakgrunn av bevisforspillelsesfare i 24 av dem. Her det viktig å huske at et stort antall saker anmeldes først en god stund etter at det anmeldte forholdet skal ha skjedd (som er påpekt tidligere i rapporten). Jo lenger tid som går fra et forhold er begått, jo mindre aktuelt er det å pågripe en person på bakgrunn av bevisforspillelsesfare. Ved gjennomgangen av sakene var det ingen saker som pekte seg ut der en mistenkt burde vært pågrepet og han ikke var det.

De fem siste spørsmålene i denne kategorien er ment å undersøke kvaliteten på noen av de arbeidsoppgavene som påtalejuristene utførte i forbindelse med de utvalgte sakene. Spørsmålene som ble stilt var:

- *Er det tilstrekkelig notoritet om beslutningsgrunnlaget ved eventuell bruk av tvangsmidler?*
- *Er evt. siktelse subsumert under riktig bestemmelse og alternativ?*
- *Er grunnlaget i siktelsen tilstrekkelig utformet?*
- *Hvis saken er oversendt til statsadvokaten med innstilling: Inneholder oversendelsespåtegningen alle nødvendige opplysninger? (evt. i kombinasjon med interne notater)*
- *Er endelig påtalevedtak i samsvar med innstillingen til påtaleansvarlig i politiet?*

På disse spørsmålene var det i all hovedsak gode resultater der det alt vesentlige av arbeidsoppgavene ble godt utført.

4. Analyse og vurdering av resultatene i regionen

Som nevnt innledningsvis mener Oslo statsadvokatembeter at det generelle og overordnede inntrykket av etterforskningen i voldtektssaker i Oslo politidistrikt er godt, til dels meget godt (hvis vi ser bort fra fremdriften i en del av sakene). Vi vurderer at det er god struktur i etterforskningen og at de rette valgene blir foretatt i de fleste sakene vi gjennomgikk fra Oslo pd.

Også innholdet og den praktiske gjennomføringen av etterforskningen var i det alt vesentlige godt. Dette gjelder også avhørene. Vi mener også at kvaliteten på fornærmedeavhørene har vært klart stigende siden undersøkelsen i 2016. Forbedringen går særlig på at avhørene synes mer strukturerte og oversiktlige og at de relevante spørsmålene i stor utstrekning stilles i første avhør. I tillegg sitter vi med et inntrykk av at avhørene er blitt kortere, mer målrettet og at det er færre gjentakelser.

Som nevnt innledningsvis vil vi særlig peke hvordan Kriminalvakta og patruljene håndterte initialfasen i de sakene de var involvert i.

Det mest negative i de sakene som er omfattet av undersøkelsen er naturligvis den manglende fremdriften i behandlingen av sakene. Dette er imidlertid ikke en nyhet. Manglende fremdrift kan leses ut av statistikker for saksbehandlingstid og av de sakene som vi har hatt til behandling. Vi har også påpekt dette problemet i flere inspeksjonsrapporter.

I den grad vi kan si at vi gjennom undersøkelsen har funnet noe nytt om dette temaet er det at den manglende fremdriften i det alt vesentlige skyldes forhold hos politiet selv og ikke forsinkende elementer hos eksterne. Vi må her ta et lite forbehold om at det tar lang tid å få legeerklæringer og sporskringsjournaler fra voldtektsmottaket. Dette bidrar i noen grad til forsinkelser, men det vesentlige er interne forhold. Hvis man ønsker en nærmere vurdering av dette – og det bør man ønske – kan man lese det som står i rapportens pkt. 3.4.

Oslo statsadvokatembeter er kjent med at Oslo politidistrikt har jobbet med å finne effektive og fungerende løsninger for å unngå at saker samler seg opp til restanser og å unngå at enkeltsaker blir liggende ubehandlet over tid. Vi har også vært involvert i disse diskusjonene. Etter vår mening er et viktig element i dette arbeidet å redusere antallet saker som det jobbes mye med og som blir liggende selv om det i realiteten ikke er særlig mer å gjøre med sakene. Altså å prioritere blant de prioriterte sakene og frigjøre ressurser til å jobbe med sakene som

har et oppklaringspotensiale. Det vises til det som riksadvokaten skriver om dette i mål- og prioriteringsrundskrivet for 2020.

Kvalitetsundersøkelsen har medført at statsadvokatene (noen av oss) har fått et bedre innblikk i det totale bildet av voldtektsanmeldelser som Oslo politidistrikt jobber med. De sakene som henlegges kommer ikke inn til oss, med mindre henleggelsen blir påklaget. Vårt inntrykk er at de nye signalene fra riksadvokaten gir et godt grunnlag for å foreta vurderinger på et tidlig tidspunkt av etterforskningen om en sak skal etterforskes videre eller ikke. Forutsetningen da er at de riktige tingene gjøres initialt. Vi bidrar gjerne i denne prosessen.

Et annet område som politiet bør bli bedre på er foreholdelse av rettigheter i forbindelse med politiavhør – særlig avhør av mistenkte. Undersøkelsen viser at det foretas en del feil her. Antallet saker med feil er ikke avskrekkende stort, men konsekvensene av feil er såpass store at politiet bør jobbe mot at alle saker løses på riktig måte. Det er særlig reglene om forsvarer og reglene om verge og verges rettigheter som bør løses bedre. De nærmere vurderinger finner man i rapporten på side 7 flg.

Oslo statsadvokatembeter har hatt oppmerksomhet rundt spørsmålet om foreholdelse av rettigheter i forbindelse med sin fagledelse de siste par årene. Vi har hatt flere foredrag om dette både i Oslo pd og i Øst pd. Ut fra resultatene av undersøkelsen er det naturlig at vi fortsetter å ha fagledelsestiltak om dette. Det er mulig at vi på bakgrunn av resultatene bør spisse vår fagledelse mot oppnevning av forsvarer etter 100 annet ledd og verge og vergens rettigheter.

Vi ser også at det er et forbedringspotensiale på en del av etterforskningsplanene. Om dette viser en til pkt. 3.6 (side 10)

Som nevnt innledningsvis var en av grunnene til at riksadvokaten valgte å gjennomføre en ny kvalitetsundersøkelse av nettopp voldtektssaker at det er stor offentlig interesse rundt disse sakene og fordi det fra tid til annen kommer kritikk mot at det er lav domfellellesprosent i disse sakene. En av flere overordnede målsetninger med undersøkelsen kan sies å være å forsøke å kartlegge om den lave domfellellesprosenten skyldes svak etterforskningsinnsats og kvalitet hos politiet eller om forklaringen er å finne andre steder, for eksempel i sakens og bevisenes karakter.

Kvalitet er i følge riksadvokatens kvalitetsrundskriv en innsatsforpliktelse – ikke en resultatforpliktelse, selv om høy oppklaring er en av kvalitetsindikatorene. Undersøkelsen viser etter Oslo statsadvokatembeters mening, at kvaliteten på etterforskningen er god i forhold til de fleste måleparameterne som er undersøkt. De svakheter som er funnet er etter vår oppfatning, ikke av avgjørende betydning for om saken blir oppklart eller ikke. Slik sett er det neppe kvaliteten på etterforskningen som i det store bildet er hovedårsaken til at andelen voldtektsanmeldelser som leder til fellende dom er lav. Årsaken til den lave domfellellesprosenten må søkes andre steder.

Hva som anses som en voldtekt etter straffeloven § 291 har stor spennvidde. De tradisjonelle overfallsvoldtektene utgjør ca. 5 % av det samlede antallet voldtekter anmeldt i 2018. Rundt 84 % av anmeldte voldtekter er betegnet som festrelaterte-, relasjons- eller bekjentskapsvoldtekter. Også i vår undersøkelse er disse sakskategoriene i klart flertall (69 av 93 aktuelle saker)

Om det er forskjell på oppklaringsprosenten for de forskjellige typene voldtekt er vårt materiale for lite til å si noe sikker om. Tallene på landsbasis vil kanskje kunne danne grunnlag for en slik analyse og vi oppfordrer riksadvokaten til å gjøre dette. Vår tese er at

overfallsvoldtekter og voldtekter som er gjennomført med mye voldsbruk har betydelig høyere oppklaring og domfellelsesprosent enn andre typer voldtekt.

På bakgrunn av undersøkelsen vil vi peke på forhold ved voldtektslovbruddet som kan gjøre at henleggelsesandelen er høy og domfellelsesandelen er lav i forhold til andre typer lovbrudd. Det som kjennetegner mange av disse sakene er at de skjer mens fornærmede og mistenkte er alene og at det sjelden vil være fysiske skader og at det fra mistenktes side innrømmes at har vært samleie eller andre former for seksuell omgang. I langt de fleste sakene er det i anmeldelsen ikke anført at det er brukt vold. Ofte vil de to implisertes forklaring være sammenfallende, bortsett fra ett vesentlig punkt. Mistenkte/siktede er av den oppfatning at den seksuelle omgangen var villet fra begges side.

Seksuell omgang mellom voksne er lovlig virksomhet. Det er også en hyppig forekommende virksomhet. Virksomheten forutsetter fysisk kontakt og mindre skader i form av blåmerker og lignende er heller ikke en helt uvanlig konsekvens av virksomheten.

Nettopp dette skiller voldtektssakene, som er beskrevet ovenfor, fra det meste av annen kriminalitet. Det er ulovlig og straffbart å stjele, å drepe, å utøve vold, å true osv.

I slike situasjoner som beskrevet kan problemstillingen som politiet skal etterforske i mange tilfeller spisses til: "Hva slags tanker og forestillinger hadde gjerningsmannen i hodet" da han hadde seksuell omgang med fornærmede, "forsto gjerningsmannen at han oppnådde sex med fornærmede fordi hun sov eller av andre grunner var ute av stand til "å motsette seg handlingen"?

Vårt materiale viser at det i mange tilfeller er stor forskjell i hvordan de to partene opplever situasjonen. Dette fordi de går inn i situasjonen som leder opp til den seksuelle omgangen med veldig forskjellig forventninger og oppfatninger, både i forhold til hvordan den andre oppfører seg og hva som skal skje. Hva slags tanker og forestillinger som de impliserte gjør seg unndrar seg direkte iakttagelse. I forhold til kravet om at forsett hos gjerningsmannen skal bevises ut over enhver rimelig tvil, sier det seg selv at dette kravet i seg selv gjør at mange saker må henlegges. Sakene som er gjennomgått viser også at det er uklare oppfatninger om hva som faktisk rammes av straffeloven § 291. Dette gjelder særlig i forhold til spørsmålet om hva gjerningsmannen burde forstå når det ikke er brukt vold eller truende adferd for å oppnå den seksuelle omgangen.

Disse forhold gjør at mange av de sakene som anmeldes til politiet i realiteten ikke har potensiale for å ende med en tiltale. De skal rett og slett henlegges fordi vilkårene for å ta ut tiltale ikke er til stede. Vi understreker at også disse anmeldelsene skal etterforskes med samme grundighet og kvalitet, selv om det kan være grunn til å tro at saken ikke vil kunne ende med tiltale. Etter vår vurdering tyder undersøkelsen på at Oslo politidistrikt tar kvalitet som innsatsforpliktelse på alvor for alle typer voldtektssaker, og at henleggelsesprosent etter etterforskning som så å si alle saker, har holdt en høy kvalitet.

5. Forslag til tiltak og bruk av funnene i statsadvokatens fagledelse i politidistriktet

Som nevnt ovenfor mener vi at helhetsinntrykket av kvaliteten på etterforskningen av voldtektssaker i Oslo pd er godt. Den åpenbare svakheten er dårlig fremdrift i mange av sakene. Dette jobber politiet kontinuerlig med å forbedre. Oslo statsadvokatembeter mener at det er av avgjørende betydning at Oslo politidistrikt reduserer den antallet uavgjorte saker. Bare på den måten kan man komme på offensiven og bruke ressursene på nyere saker og de riktige sakene. Reduserte restanser vil også formodentlig medføre at det er lettere å disponere

ressursene på en måte som gjør at man er mindre hendelsesstyrt og på en måte som gjør at man unngår å bygge nye restanser.

Å redusere restanser er lettere sagt enn gjort. Vi er kjent med at Oslo pd jobber med flere alternative måter å redusere restansene på voldtektssaker på. Vi vil følge utviklingen gjennom inspeksjonene, våre kvartalsvise møter med politimesteren og i forbindelse med vår tertialkontroll av politidistriktene.

Vi har videre pekt på at det er enkelte mangler for så vidt gjelder foreholdelse av rettigheter i forkant av politiavhørene. I særlig grad gjelder dette ved avhør av mistenkte og spørsmålet om forsvareroppnevning og avhør av mistenkte under 18 år og håndtering av forskjellige spørsmål rundt vergenes rettigheter. I antall er avvikene ikke spesielt store, men vi mener at dette bør følges opp fordi eventuelle feil kan få stor betydning for bruk av politiavhørene i den senere etterforskning og ikke minst bruken i retten.

Oslo statsadvokatembeter har viet spørsmålet om foreholdelse av rettigheter stor oppmerksomhet gjennominspeksjoner, foredrag og annen fagledelse de siste årene. Resultatene i undersøkelsen tilsier at vi må fortsette å rette oppmerksomhet mot dette temaet også i tiden fremover.

Det materielle innholdet av avhørene mener vi er overveiende godt. Dette gjelder også protokollasjonen av avhørene, selv om dette kan hende er noe mer ujevnt. Vi har sett at det i større grad stilles spørsmål til fornærmede om hvor bevis eventuelt kan finnes og at man likeledes i større grad stiller spørsmål til mistenkte/siktede om det er noe han ønsker at skal gjøres av etterforskningsskritt. Dette har vi stilt spørsmål om ved tidligere undersøkelser og det er gledelig å konstatere at det er en bedring her. Det er allikevel mulig og ønskelig å stille disse spørsmålene i flere saker. Vi vil derfor ta opp dette under fagdager og foredrag også i tiden fremover.

Et spørsmål som ikke direkte er stilt i undersøkelsen, men som vi har konstatert at kan stilles i flere saker er hva fornærmede gjorde/foretok seg for at mistenkte/siktede skulle forstå at hun ikke ville ha sex. Dette spørsmålet kan bidra til å avklare gjerningspersonens tanker og forestillinger i forkant av og under den seksuelle omgangen. Også dette mener vi kan følges opp under vår fagledelse av politidistriktene.

Statsadvokatenes kvalitetsundersøkelse 2020 – Rapport fra Øst statsadvokatembeter – Oslo politidistrikt

Rapport til riksadvokaten fra førstestatsadvokat Olav Helge Thue av 7. april 2020.

1. Innledning

Oslo statsadvokatembeter gjennomførte 20. januar til 7. februar 2020 en kvalitetsundersøkelse av etterforskingen og påtalearbeidet i prioriterte voldtektssaker som en del av riksadvokatens koordinerte landsomfattende kvalitetsundersøkelse ved de ti regionale statsadvokatembetene i uke 4, 5 og 6 i 2020. Undersøkelsen har tatt sikte på å klarlegge om det kan identifiseres systematiske feil eller mangler ved etterforskningen og påtalebehandlingen av sakene.

Statsadvokatene er bedt om å analysere funnene i kvalitetsundersøkelsen innenfor deres region.

2. Forberedelse og gjennomføringen av undersøkelsen

Ved bestillingsbrev til Øst politidistrikt datert 19. desember 2019, har en innhentet de 90 siste påtaleavgjorte voldtektssakene regnet tilbake i tid fra 31. desember 2019. Bestillingsbrevet følger vedlagt.

Seks statsadvokater ved embetet deltok i arbeidet, og det har medgått ca. 95 dagsverk til forberedelse, gjennomføring og analyse av resultatene fra undersøkelsen. I tillegg kommer arbeidet som er medgått til utarbeidelse av spørreskjemaet, veilederen og øvrig planlegging fra to av våre statsadvokater som var medlemmer av arbeidsgruppen. Tidsbruken her er beregnet til rundt 20 dagsverk. For ordens skyld nevner en at Oslo statsadvokatembeter håndterer to politidistrikter (Oslo pd og Øst pd) Beregningen av ressursbruken gjelder gjennomgang av begge politidistrikter – totalt ca. 180 saker.

De seks statsadvokatene i Oslo som gjennomførte undersøkelsen satt sammen på et datarom der det var to pc-skjermer oppkoblet til hver statsadvokat. Gjennom de tre ukene som undersøkelsen varte oppfattet vi det som en fordel å sitte sammen særlig fordi men da ved behov fikk diskutert spørsmål knyttet til jus, de forskjellige svaralternativer og fikk delt gode og mindre gode eksempler på avhør, egenrapporter fra politiet mv.

Det ble beregnet at hver statsadvokat gjennomsnittlig skulle rekke å gå igjennom to saker pr dag. Dette viste seg å være et bra anslag. Noen ubehandlede saker ble behandlet mandag og tirsdag i påfølgende uke.

Statistikk med resultater fra undersøkelsen i regionen ble mottatt fra SurveyXact den 26. februar 2020.

Ved gjennomgangen av resultatene fra Oslo politidistrikt og Øst politidistrikt viser det seg at hovedfunnene er omtrent de samme. De to rapportene er derfor ganske like både i oppbygging og innhold. De forskjeller som vi allikevel har funnet er naturligvis tatt inn i hver av rapportene.

3. Hovedfunn – gjennomgang av resultatene i regionen

3.1. Overordnede resultater

Politi, påtalemyndighet og domstoler blir med ujevne mellomrom kritisert i offentligheten for at for få voldtektsanmeldelser fører til domfellelse. Dette er en av grunnene til at riksadvokaten valgte å gjennomføre en ny kvalitetsundersøkelse av nettopp voldtektsaker, til tross for at det er mange andre kriminalitetskategorier som kunne være aktuelle for en slik undersøkelse. I denne sammenheng kan man si at et av de overordnende spørsmålene kan sies å være å forsøke å kartlegge om den lave domfellellesprosenten skyldes svak etterforskningsinnsats og kvalitet hos politiet eller om forklaringen er å finne andre steder, for eksempel i sakens og bevisenes karakter.

Oslo statsadvokatembeter ønsker å innlede med å si at generelle og overordnede inntrykker av etterforskningen i voldtektsaker i Øst politidistrikt er at kvaliteten er god. Alle statsadvokatene som deltok i undersøkelsen diskuterte inntrykket av kvaliteten både under og etter undersøkelsen, men før resultatene fra Survey Exact forelå. Det var enighet om at det var god struktur i etterforskningen og at de rette valgene ble foretatt i de fleste sakene vi gjennomgikk fra Øst pd.

Også innholdet og den praktiske gjennomføringen av etterforskningen, herunder avhørene, var i det alt vesentlige godt. Vi mener også at kvaliteten på fornærmedeavhørene har vært klart stigende siden undersøkelsen i 2016. Forbedringen går særlig på at avhørene synes mer strukturerte og oversiktlige og at de relevante spørsmålene i stor utstrekning stilles i første avhør. I tillegg sitter vi med et inntrykk av at avhørene er blitt kortere, mer målrettet og at det er færre gjentakelser.

Tre av statsadvokatene som deltok under undersøkelsen deltok også under kvalitetsundersøkelsen i 2016 der voldtektsaker også ble undersøkt.

Sakene som ble undersøkt er kategorisert på følgende måte (Tallene i parentes viser antall saker):

Koding i Strasak:

Straffeloven 1902:

- 1401 (voldtekt (§ 192,1. og 2.ledd) [12]
- 1420 (voldtekt (§ 192,3. ledd) [3]
- 1423 (grovt uaktsom voldtekt (§ 192,4. ledd) [0]

Straffeloven 2005:

- 1451 (Voldtekt uten samleie) [16]
- 1452 (Voldtekt til samleie) [57]
- 1453 (Grov voldtekt) [0]
- 1454 (Grov uaktsom voldtekt) [1]

Type voldtekt:

- Festrelatert [31]
- Overfall [4]
- Relasjon [27]

- Sårbarhet [2]
- Bekjentskap [23]
- Voldtekt i familien [8]
- Internettrelatert voldtekt [0]
- Annet [3]

Rettslig klassifisering:

- Vold/trusler [54]
- Bevisstløs/ute av stand [42]
- Bokstav c [0]

De innledende spørsmålene i undersøkelsen har vi kalt for registeropplysninger. Formålet med disse spørsmålene er dels å gi et datagrunnlag for å kunne undersøke om kvaliteten av etterforskningen og påtalearbeidet er forskjellig hvis grunnleggende forhold endrer seg. Man kan f. eks. undersøke om kvaliteten på etterforskningen er forskjellig om sakene er anmeldt kort eller lang tid etter det anmeldte forhold eller undersøke kvaliteten på de forskjellige hovedkategoriene voldtekter. Dels er disse registeropplysningene tatt inn for å lette den tekniske gjennomføringen av undersøkelsen.

Innledningsvis har vi stilt spørsmål om saken er riktig "kodet" i saksbehandlingssystemet. Bakgrunnen for spørsmålet er at kodingen vil kunne få betydning for hvilken prioritet saken gis.

Av de sakene som vi gikk igjennom fra Øst pd var 82 % (71 saker) av sakene vurdert som riktig kodet ved sakens oppstart, mens 92 % (80 saker) var riktig kodet ved påtaleavgjørelse.

Etter vår vurdering er dette alt i alt adekvate resultater. Det ligger i sakens natur at treffsikkerheten er noe lavere i innledningsfasen av etterforskningen. Dette skyldes at man på det tidspunktet ikke har full oversikt over hva som har skjedd.

Tid fra gjerning til anmeldelse er en viktig indikator for hvor gode sjanser det er for å finne frem til de objektive forhold i saken. Generelt kan man si at jo kortere tid det går fra gjerning til anmeldelse jo større er sjansen for å finne ut hva som har skjedd. Dette knytter seg særlig til mulighetene til å finne fysiske spor, men har også betydning for partenes og vitnenes evne til å huske.

Av de sakene som ble undersøkt fra Øst pd ble 29 % (25 saker) av sakene anmeldt mindre enn 3 døgn etter det oppgitte gjerningstidspunktet, 36 % av sakene ble anmeldt mellom 3 døgn og 90 døgn etter gjerningen og 36 % av sakene ble anmeldt mer enn 90 dager etter den oppgitte gjerningsdato. Sammenlignet med resultatene fra Oslo pd er flere saker anmeldt på et senere tidspunkt i forhold til det oppgitte gjerningstidspunktet. En av forklaringene på dette kan være at Oslo pd har registrert flere saker som overfallsvoldtekter enn Øst pd.

Av de sakene vi undersøkte fra Oslo pd var 73 saker henlagt med forskjellige henleggingsgrunnlag, men det var innstilling på tiltale i 11 saker. Også her er det avvik i forhold til Oslo pd som har et høyere antall saker der det er innstilt på tiltale. Også dette kan ha sammenheng med flere overfallsvoldtekter. En annen mulig forklaring er at Øst pd har flere saker som av andre grunner er anmeldt på et senere tidspunkt i forhold til gjerningstidspunktet.

I utvalget var påtaleavgjørelsen tatt av statsadvokaten i 31 % av sakene, mens 69 % av sakene var avgjort av politiet. I 18 % av sakene var sakene klagebehandlet.

3.2. Initialfasen

Undersøkelsen stiller 38 spørsmål (og noen underspørsmål hvis partene er under 18 år) knyttet til initialfasen av etterforskningen. Med initialfasen menes saker som har en akutfase. Ofte vil det være slik at den innledende etterforskningen håndteres av patruljene under ledelse av kriminalvakten/FSI Jour.

Av det utvalget saker som statsadvokatene gikk igjennom var det en akutfase i et fåtall av sakene. På bakgrunn av svarene i undersøkelsen kan vi anslå at i underkant av 20 % av sakene hadde en initialfase, slik den er tenkt i denne undersøkelsen. Dette betyr at undersøkelsen inneholder et stort antall "ikke aktuelt" svar. Dette innebærer også at antallet saker som var aktuelle gjør at den statistiske gyldigheten er noe lavere enn for det meste av resten av undersøkelsen.

Av de sakene der etterforskningsskritt var aktuelle i initialfasen vurderer vi resultatene som ganske gode. Dette korresponderer også med det inntrykket statsadvokatene som gjennomgikk sakene i undersøkelsen sitter med. Resultatene er forholdsvis gode både når det gjelder sporsikring og åstedsarbeid, men i enkelte saker kan det med fordel vurderes grundigere om det er behov for å sende ut egne teknikere som supplement til/eller istedenfor at patruljene håndterer dette alene. Av 12 aktuelle saker fant f. eks. statsadvokatene at sikringen av åstedet kunne forbedres i 3 av sakene og i 2 av 15 aktuelle saker ble det vurdert at det ikke var tilstrekkelig sikring av relevante bevis.

Det er et forbedringspotensiale på enkelte områder når det gjelder avhør og bevissikring av fornærmede i akutfasen. Det var ikke tilstrekkelig foto/film av fornærmedes skader, klesdrakt osv. i 5 av 13 saker, det var ikke tilstrekkelig beskrivelse av fornærmedes tilstand i 3 av 17 aktuelle saker, det var ikke innhentet informert samtykke til opphevelse av taushetsplikt i 5 av 20 aktuelle saker mv. De samme tendensene finner vi i forbindelse med avhør av mistenkte.

I de sakene avhør ble tatt var innholdet i avhørene relevant. Det synes å være et forbedringspotensiale på å spørre både fornærmede og mistenkte om hvor bevis er å finne. Når det gjelder foreholdelse av rettigheter kunne vi kontrollere dette i kun 2 saker. I disse to sakene var dette håndtert på en tilstrekkelig måte, men antallet saker gjør at man ikke kan trekke noen sikre konklusjoner om den generelle kvaliteten på dette området.

Selv om initialfasen var bra håndtert i mange saker var resultatene ujevne. Selv om det er få saker det er snakk om reiser vi spørsmål om dert er behov for å trene patruljene og FSI/Jur og kriminalvaktene, slik at resultatene blir jevnt gode.

3.3. Sporsikring

Også når det gjelder kapitelet sporsikring er mange av spørsmålene besvart med "ikke aktuelt" (over 50 % på de fleste spørsmålene i kategorien). Bakgrunnen for dette antas å være at mange av anmeldelsene kommer så sent at politiet, med rette, vurderer mulighetene for å finne spor som borte. I denne vurderingen ligger det ikke bare at sakene er anmeldt for lang tid etter det oppgitte overgrepet, men også at et stort antall saker ikke er av en slik karakter at fysisk sporsikring vil bidra til oppklaring. (Saker uten bruk av fysisk vold, der det ikke er bestridt at samleie eller annen seksuell omgang har funnet sted) Vi vil understreke at det ikke ligger noe negativt i at mange spørsmål må besvares som "ikke aktuelt". Politiet skal ikke gjøre alt i alle saker. Dette ville sprengt politiets kapasitet samtidig som det ikke ville bragt saken nærmere en løsning. Det eneste man ville oppnådd var å ta etterforskningsskapasitet bort

fra andre saker. Hva som skal gjøres må vurderes i hver enkelt sak. "Ikke aktuelt" betyr derfor at statsadvokatene er enige med politiet at det etterspurte etterforskningskrittet ikke er nødvendig å gjøre i den konkrete saken.

Spørsmålene i pkt. 2.1 er spørsmål som knytter seg til "åstedet". For denne kategorien har statsadvokatene besvart spørsmålene med "ikke aktuelt" i ca. 70 % av de sakene som ble gjennomgått. Resultatene kan beskrives som middels gode.. Til illustrasjon kan nevnes at av de 18 sakene som det ble vurdert å gjennomføre en undersøkelse av, ble kun 8 av sakene vurdert slik at åstedsundersøkelsen var tilstrekkelig. Etter statsadvokatenes vurdering har politiet et forbedringspotensiale på å lage gode nok fotomapper (negativt svar i 9 av 21 saker). I fotomappene er det ønskelig at det inntas både et kart over stedet og en plantegning over hus/leilighet. Her er resultatene svake for Øst pd og det er et klart rom for forbedring.

Kapitel 2.2. gjelder spørsmål om sporsikring på fornærmede. Det ble stilt syv spørsmål innenfor denne kategorien. Også her var de et stort antall saker der svaret fra statsadvokatene var "ikke aktuelt" (I overkant av 60 % av sakene)

På dette området vurderes resultatene som bedre enn hva som er tilfellet under kategorien "åstedet". Av 31 saker som var aktuelle var det gjennomført medisinsk sporsikring av fornærmede i 26 saker. Ingen av sakene pekte seg ut som saker der det absolutt burde vært foretatt medisinsk sporsikring. I fler av sakene ønsket ikke fornærmede å bidra med en medisinsk undersøkelse eller at statsadvokatenes vurdering var annerledes enn politiets vurdering. Det var gjennomgående tilstrekkelig god kvalitet på utfylling av sporsikringsjournalen, på utarbeidelse av mandatet fra politiet og på spørsmålet om sporsikringsundersøkelsen besvarer mandatet fra politiet. Ett av spørsmålene peker seg ut med flere negative svar enn de andre i denne kategorien; nemlig spørsmålene om det er innhentet andre relevante medisinske journaler (i tillegg til sporsikringsjournaler fra legevakten) På dette spørsmålet ble 7 av 29 aktuelle saker besvart med nei.

Kapitel 2.3 gjelder sporsikring fra mistenkte. Også her er den +/- 60 % saker som vurderes som "ikke aktuelt". Det er noe svakere resultater enn for sporsikring for fornærmede. Av 31 aktuelle saker har statsadvokatene vurdert at det er mangler ved sporsikringen i 10 saker. Også for sikring av DNA fra mistenkte til etterforskningsregisteret er det et forbedringspotensiale. Av 45 aktuelle saker er det vurdert som mangler 20 av sakene.

Kapitel 2.4 og kapitel 2.5 omhandler spørsmål som er knyttet til hhv. elektroniske spor og biologiske spor. Her er resultatene for Øst politidistrikt forholdsvis gode.

Generelt er det noe ujevne resultater for de spørsmålene som dreier seg om sporsikring. De områdene der det er forbedringspotensiale er påpekt under hvert kapitel.

3.4. Tilrettelagt avhør

Undersøkelsen omfattet ikke voldtekt av barn under 14 år. Antallet saker med tilrettelagte avhør var derfor forventet å være lite. De sakene der det er aktuelt med tilrettelagte avhør var dermed saker der fornærmede var mellom 14 og 16 år eller ved avhør av vitne under 16 år. I vår undersøkelse var det 11 saker der det var gjennomført tilrettelagte avhør. Dette vil gi resultatene begrenset statistisk gyldighet. I en av sakene burde det, slik vi vurderte det, vært oppnevnt forsvarer for siktede, men ellers var resultatene på spørsmålene om tilrettelagte avhør er gjennomgående gode.

3.5. Politiavhør og avhørsrapporter

Innledende bemerkninger

Spørsmålene om politiavhør er den spørsmålskategorien som det er stilt flest spørsmål om. Kategorien er igjen inndelt i følgende kategorier:

- Avhør av fornærmede
- Avhør av mistenkte
- Vitneavhør

Spørsmålene retter seg både om formaliteter (som f. eks. foreholdelse av rettigheter), om det materielle innholdet i avhørene (f. eks. om avhørene behandler de relevante opplysningene som er aktuelle i den konkrete saken) og om utarbeidelsen av avhørsrapportene.

Resultatene i denne spørsmålskategorien er gjennomgående gode. Flere av spørsmålene er de samme spørsmålene som ble stilt i undersøkelsen i 2016. Også den gangen var resultatene gode, men kvaliteten er vurdert enda bedre nå.

Særlig om fornærmedeavhør

De fem første spørsmålene i kategorien knytter seg til formaliteter rundt avhørene av fornærmede.

Av 83 aktuelle saker var det oppnevnt bistandsadvokat i 70 saker. Undersøkelsen sier ikke noe om hvorfor det ikke var oppnevnt bistandsadvokat i alle, men ved gjennomgangen merket vi oss at det var noen av de fornærmede som eksplisitt ga uttrykk for at de ikke ønsket bistandsadvokat. Ved gjennomgangen noterte vi oss ikke noen saker der det burde vært oppnevnt bistandsadvokat, selv om det ikke var oppnevnt. Vi har derfor grunn til å tro at samtlige av de sakene der det ikke var oppnevnt bistandsadvokat var adekvate årsaker til dette (f. eks. at fornærmede ikke ønsket det). Av de 70 sakene der det var oppnevnt bistandsadvokat var bistandsadvokaten ikke til stede under politiavhøret i 29 av dem. Heller ikke dette trenger å være noe kritikkverdig. Bistandsadvokatrollen omfatter mer enn det å sitte sammen med fornærmede under politiavhør. Det viktigste er at fornærmedes rettigheter blir ivaretatt under etterforskningen og under en eventuell rettslig behandling av saken. Under undersøkelsen fanget vi opp enkelte saker der det ikke fremgikk klart hvorfor bistandsadvokaten ikke var til stede. Selv om begrunnelsen for at bistandsadvokaten ikke er til stede under avhøret er helt legitim, vil vi oppfordre politiet til å ta med i rapporten hva som er årsaken til dette.

Når det gjelder redegjørelse om fornærmedes rettigheter er det i 64 av 70 aktuelle saker vurdert som at rettighetene er gjennomgått i samsvar med lov og instruks. (Her ble lydopptaket gjennomgått) Dette er i utgangspunktet gode resultater, men manglende opplysning om rettigheter kan få store konsekvenser for en etterfølgende bruk (f. eks. konfrontasjon i retten). Politiet bør derfor ha som målsetning at man på dette området har 100 % måloppnåelse. Dette er nok enda viktigere for mistenkte og sentrale vitner (se nedenfor), men hvis det bommes f. eks. på opplysninger om straffeprosessloven §§ 122 og 123 der det er aktuelt, vil resultatet som oftest være at påtalemyndigheten ikke kan bruke avhøret i konfrontasjonsøyemed i retten.

De neste tretten spørsmålene knytter seg til selve det anmeldte forhold og bevissikring i forhold til dette. På de fleste av de spørsmålene som ble stilt om gjerningen er det gode resultater. I kun et fåtall saker var det ikke tilstrekkelige opplysninger om foranledning, tvangshandling, den seksuelle aktiviteten og fornærmedes egen opptreden. Resultatene er noe svakere på de spørsmålene som knytter seg til bevissikring, men også her er resultatene

vurdert som bedre enn ved forrige undersøkelse. De to tidligere kvalitetsundersøkelsene har viet oppmerksomhet til spørsmål til fornærmede knyttet til mulig sikring av tekniske spor. Oslo statsadvokatembeter har også viet dette temaet oppmerksomhet i forbindelse med sin øvrige fagledelse. Bakgrunnen for oppmerksomheten på dette er at det er fornærmede som er nærmest til å peke ut gjenstander eller andre bevismidler som er brukt eller andre spor som kan klarlegge faktum. De er imidlertid ikke skolert i bevisinnhenting og bevisvurdering på samme måte som politiet. Hvis man ikke aktivt stiller spørsmål om muligheten for sporsikring risikerer man at man går glipp av viktig bevismateriale.

Undersøkelsen viser at dette spørsmålet ble stilt i 25 av 38 aktuelle saker. Dette er en forbedring i forhold til forrige undersøkelse av voldtektssaker. Det finner vi gledelig, men resultatene tilsier at det fremdeles er et forbedringspotensiale på nettopp dette.

De fem siste spørsmålene knyttet til fornærmedeavhør er knyttet til selve avhørsrapporten og utformingen av denne.

For disse spørsmålene viser undersøkelsen at det er et større forbedringspotensiale enn for spørsmålene om formalia og de materielle spørsmålene knyttet til gjerningen og bevissikring om dette. Spørsmål rundt utformingen av avhørsrapporten vil sjelden ha rettslige konsekvenser, slik som spørsmål om foreholdelse av rettigheter vil kunne ha. Utformingen av avhørsrapporten er imidlertid viktig for tilgjengeligheten av opplysningene i saksdokumentene og ikke sjelden vil dette kunne ha betydning for vurderingen av de bevisene som nedfelles i rapporten.

Riksadvokaten har i sitt rundskriv om politiavhør (Rundskriv nr. 2/2016) vært tydelig på at hovedregelen er at rapporten skal nedtegnes i den rekkefølge som opplysningene fremkom i avhøret. Rapporten vil da kunne gi et representativt bilde av hva som har foregått under politiavhøret.

Av 82 aktuelle saker er det 39 saker som er vurdert slik at rapporten ikke er skrevet i kronologisk rekkefølge. At nær halvparten av sakene velger en annen fremgangsmåte enn riksadvokatens anvisning er ikke godt nok. Det skal nevnes at riksadvokaten åpner for andre måter å nedtegne rapportene på (f. eks. tematisk nedtegnede avhør). Når det gjelder fornærmede i voldtektssaker bør rapporten alltid ha som utgangspunkt at rapporten skal nedtegnes kronologisk. Dette gjelder i særlig grad den frie forklaringen om selve det anmeldte forhold. Personlige opplysninger (ut over de standardiserte spørsmålene om formalia), relasjon til den oppgitte gjerningsperson og andre forhold som ikke knytter seg til de faktiske forhold i voldtektssaken kan som hovedregel nedtegnes tematisk. At nesten 50 % av de undersøkte sakene ikke følger riksadvokatens hovedregel om kronologisk rapport bør etter vår oppfatning følges opp av politiets fagforvaltning.

Vi finner også grunn til å nevne at innledningen (der man forklarer hvilken systematikk som er valgt) til mange av avhørene fremstår som noe standardiserte. I enkelte saker oppdaget vi ved gjennomlysning av deler av avhøret at den frie forklaringen var kronologisk nedtegnet, mens innledningen på rapporten tilkjennegav at den ikke var kronologisk nedtegnet. Rammene for undersøkelsen har ikke gitt anledning til å lytte igjennom alle avhørene (med unntak av formalia og foreholdelse av rettigheter). Hvis det ikke er overensstemmelse mellom det som står i rapporten om rapportens oppbygning og det som er på lydfilen, vil resultatene på nettopp dette spørsmålet være noe usikre.

Særlig om mistenktavhør

Som nevnt innledningsvis under pkt. 3.5 var resultatene som gjaldt spørsmål om politiavhør og avhørsrapporter gjennomgående gode. Dette gjelder også for kategorien mistenktavhør.

Det ble stilt 21 spørsmål i kategorien. Kategorien kan deles inn underkategoriene formalia, spørsmål om faktum og avhørsrapporten. I tillegg ble det stilt 9 spørsmål i de sakene der mistenkte var under 18 år. Dette gjaldt kun 8 av sakene.

Når det gjelder spørsmålene om foreholdelse av rettigheter er svarene ikke så gode som forventet. Av 72 aktuelle saker er det vurdert at formalia ikke er gjennomgått i samsvar med lov og instruks i 10 av sakene. Det er særlig spørsmål knyttet til oppnevning av forsvarer hvor det er et forbedringspotensiale. Det fremgår ikke direkte av undersøkelsen, men vår konklusjon er at reglene om oppnevning av forsvarer følges der oppnevning følger direkte av loven (straffeprosessloven § 98), men at det svikter enkelte ganger der loven åpner for et skjønn om det skal oppnevnes forsvarer, jf. straffeprosessloven § 100 annet ledd.

Det har vært en utvikling i hvilke regler som gjelder for oppnevning av forsvarer etter straffeprosessloven § 100 annet ledd. Utviklingen har skjedd gjennom rettspraksis og ikke gjennom lovgiving. Det vises her til bl. a. HR-2016-379-A og HR-2017-1894-U. Kort sagt innebærer rettspraksis nå at hvis det er realistisk mulighet for ubetinget fengsel av en viss varighet (mer enn noen måneder) skal det oppnevnes forsvarer etter straffeprosessloven § 100 annet ledd. Straffenivået i voldtektssaker tilsier at det skal oppnevnes forsvarer i alle saker. (Vi tar et lite forbehold når det gjelder politiarbeid på stedet. Her trengs det avklaringer.)

Under vår gjennomgang flere eksempler på at etterforskeren opplyste at mistenkte hadde krav på forsvarer under avhøret, men at han i så fall måtte bekoste dette selv. I voldtektssaker er det ikke riktig at man må betale forsvarer under avhør selv. Dette gjelder uavhengig av om vedkommende er å anse som siktet etter straffeprosessloven § 82 eller kun har status som mistenkt. Dette er en praksis som må opphøre.

Vi understreker at siktede fremdeles kan frasi seg retten til forsvarer, men det må da gjøres slik som foreskrevet i HR-2016-00379-A: 1) Det må ha vært gitt tilstrekkelig informasjon om retten til forsvarer, 2) Det må vurderes om avkallet var tilstrekkelig (tydelig) og 3) At avkallet var betryggende. At avkallet var betryggende tilsier at politiet må gjøre en selvstendig vurdering uavhengig av om mistenkte/siktede allikevel bør ha forsvarer, selv om han ikke selv ønsker det.

Av 86 aktuelle saker var det ikke oppnevnt forsvarer i 47 av sakene. I 26 av sakene ble det vurdert at det var gitt tilstrekkelig avkall på forsvarer. Dette betyr at det, etter statsadvokatenes mening burde vært oppnevnt forsvarer i 23 av sakene der det ikke ble oppnevnt forsvarer. Etter vår oppfatning bør måloppnåelsen på dette området være på 100 %. At det bommes med rettigheter for en siktet kan ha som konsekvens at avhøret ikke kan brukes under en senere rettslig behandling av saken. Dette må unngås. Både politiet og statsadvokatene bør, gjennom hhv. sitt opplæringsansvar og sin fagledelse, bidra til at kunnskapen om hvilke rettigheter en mistenkt/siktet har i forskjellige faser av etterforskningen øker.

Når det gjelder det øvrige innholdet av mistenktavhørene er dette jevnt over meget godt med en måloppnåelse på 100 % på flesteparten av spørsmålene. Foranledningen til handlingen, de objektive og subjektive straffbarhetsvilkår mv er jevnt over godt belyst i avhørene. Vi kan også nevne at avhørene ikke bærer preg av unødige gjentakelser eller er unødvendig lange. Av undersøkelsen fremgår det at det er tatt mer enn ett avhør av mistenkte i 20 saker. I kun 2 av disse sakene har statsadvokaten vurdert at det er unødige gjentakelser.

Vi har denne gangen stilt spørsmål om mistenkte/siktede er spurt om det er vitner han ønsker avhørt eller om det er andre etterforskningsskritt han ønsker gjort. Bakgrunnen for at spørsmålet ble stilt er at det vil kunne bidra til å hente informasjon også i forhold til mistenkte/siktedes uskyld, noe som er ønskelig med tanke på objektivitetsprinsippet i

straffesaker. Av 76 aktuelle saker var dette (eller likeartede spørsmål) spørsmålet ikke stilt i 29 av sakene. Vi anser ikke dette som et spesielt dårlig resultat fordi avhørene forøvrig er gode. Vi vil imidlertid oppfordre politiet til å stille dette spørsmålet rutinemessig, med mindre det er åpenbart at spørsmålet er unødvendig ut fra sakens øvrige omstendigheter.

Særlig om mistenktavhør av personer under 18 år

Som nevnt ovenfor var det 8 saker der mistenkte var under 18 år i utvalget. Spørsmålene om de faktiske forhold i saken var likelydende med de spørsmålene som ble stilt til de øvrige mistenkte. Det er imidlertid særregler når det gjelder formalia (særlig forsvarer og verge) og reaksjonsvalg, som det var grunn til å stille spørsmål om. I og med at dette kun gjaldt 8 saker vil den statistiske gyldigheten for ett enkelt politidistrikt være begrenset (denne vil være noe større i den nasjonale undersøkelsen).

I 4 av 8 saker var mistenkte avhørt på barnehuset eller med annen tilrettelegging for å tilpasse avhørssituasjonen at mistenkte var mindreårig. Bakgrunnen for spørsmålet var å få en oversikt over i hvor stor grad slike tilretteleggingstiltak ble gjort. At 4 mistenkte under 18 år ikke fikk særskilt tilrettelegging betyr ikke nødvendigvis at dette er kritikkverdig. Hvorvidt behovet for særskilt tilrettelegging er til stede må bero på en konkret vurdering der mistenktes alder, modenhet, sosialt nettverk mv. må tillegges vekt.

Undersøkelsen hadde fire spørsmål over temaet verge. Oslo statsadvokatembeters inspeksjoner og enkeltsaksbehandling har vist at det er en del usikkerhet rundt regelverket og hvordan reglene skal håndteres i praksis. Resultatene av undersøkelsen tyder på det samme. Etter vår oppfatning bør statsadvokatenes fagledelse intensiveres på dette området. Det samme bør politiets egen opplæring.

I 4 av 6 aktuelle saker er mistenktes verge varslet om avhøret. (Saker som ikke er aktuelle kan f. eks. være saker der mistenkte var under 18 på gjerningstidspunktet, men over 18 år på avhørstidspunktet.) I slike saker vil det fra tid til annen være slik at det ikke er mulig å varsle en verge. Men i bare 4 av 8 saker var det notoriet over at vergen var forsøkt varslet.

Etter straffeprosessloven § 232 tredje ledd skal vergen som regel varsles om et avhør. I begrepet "som regel" ligger det at jo alvorligere en sak er, jo viktigere er det at verge rent faktisk er varslet. I voldtektssaker vil det ikke være aktuelt ikke å forsøke å varsle vergen til et planlagt avhør. At vergen er varslet til et avhør og får muligheten til å delta er en sentral rettighet både for den mistenkte, som har rett til kontakt og bistand fra sine foresatte, og for vergen. Disse rettighetene er å anse som så sentrale at retten ofte ikke vil tillate et politiavhør brukt hvis ikke vergen er varslet om avhøret. Dette gjelder i alle fall i så alvorlige saker som voldtektssaker. Måloppnåelsen bør derfor være 100 %. Hvis det ikke er mulig å komme i kontakt med verge må politiet vurdere å få oppnevnt en setteverge.

Også på spørsmålet om det var tydelig at vergen ble gitt partsrettigheter før, under og etter avhøret er det et klart forbedringspotensiale. De rettighetene som skisseres er altså en rettighet som vergen har i tillegg til at mistenkte/siktede naturligvis har rettigheter. Under undersøkelsen (og gjennom vår enkeltsaksbehandling) har vi sett at spørsmålet om vergen skal være til stede under avhøret ofte blir avgjort av politiet eller den mindreårige. Dette er ikke en riktig forståelse av reglene. Fra tid til annen kan det være akseptabelt at vergen ikke er tilstede under avhøret (f. eks. etter ønske fra siktede), men det er det vergen som avgjør. Det må derfor fremgå tydelig av både lydfilen og rapporten at vergen besluttet at han/hun ikke var tilstede under avhøret. Hvis det er en konkret begrunnelse for hvorfor vergen ikke er til stede bør man vurdere å ta inn denne begrunnelsen i rapporten også.

Av 6 aktuelle saker fremgikk det ikke av saken at vergen var gitt disse partsrettighetene i 5 av sakene. Resultatene fra undersøkelsen underbygger vårt inntrykk fra inspeksjoner og enkeltsaksbehandling om at det er usikkerhet knyttet til spørsmålet om verge og hvilke rettigheter som vergen har.

Det ble videre stilt spørsmål om det ble oppnevnt forsvarer for mistenkte/siktede under avhør. I voldtektsaker der mistenkte er under 18 forutsettes det at det er oppnevnt forsvarer. Det bør være den klare hovedregel at forsvarer også er tilstede under avhør.

Av de undersøkte sakene var spørsmålet aktuelt i 8 av sakene. Det var oppnevnt forsvarer, som også var til stede under avhøret, i 7 av sakene. Det var imidlertid ikke notoritet om det var mistenkte eller vergen som hadde valgt forsvarer i 5 av 6 aktuelle saker. Etter straffeprosessloven § 94 annet ledd er dette en eksklusiv rettighet som vergen har. Vi understreker at spørsmålet ikke omhandler hvem som rent faktisk har valgt forsvarer, kun om det er notoriet rundt spørsmålet. I og med at straffeprosessloven gir tydelig anvisning på hvem som velger forsvarer bør det også fremgå av saksdokumentene at det er vergen som har tatt beslutningen.

Særlig om vitneavhør

Undersøkelsen stilte 6 spørsmål som hadde som målsetning å fortelle noe om kvaliteten på vitneavhørene. Materielt sett er det viktigste spørsmålet om det temaet som vitnet skal forklare seg om er tilfredsstillende belyst. Av 148 aktuelle vitneavhør var det kun 6 avhør som ble vurdert som ikke tilfredsstillende. Dette vurderer statsadvokatene som et godt resultat. Også de øvrige resultatene i denne kategorien vurderes som gode.

Et spørsmål som undersøkelsen ikke fanger opp er bruken av telefonavhør. Statsadvokatene i Oslo noterte seg under undersøkelsen at telefonavhør av vitner brukes i ikke ubetydelig utstrekning. I flere av sakene mener vi at det ikke burde vært brukt telefonavhør, eller i det minste burde telefonavhøret vært fulgt opp med et ordinært avhør på et senere tidspunkt. Dette gjelder i særlig grad der saken skulle gå for retten og vedkommende vitne skulle avhøres under hovedforhandling. Vi minner om retningslinjene for bruk av telefonavhør som fremgår av riksadvokatens rundskriv nr.2/2016 om politiavhør, hvor det i pkt. 6.4 blant annet heter at telefonavhør i utgangspunktet ikke bør benyttes hvis det kan forventes at den avhørte vil bli et vitne eller tiltalt ved en eventuell rettsprosess.

3.6. Etterforskningsledelse

Spørsmålene om etterforskningsledelse er særlig relevante i forlengelsen av det arbeidet som er gjort for å forbedre dette i forbindelse med politireformen og da særlig de enkelte tiltakene i etterforskningsløftet. Spørsmålene knytter seg del til bruken av etterforskningsplan, dels til hvilket arbeid som gjøres av FSI/Krimvaktene og jourseksjonen, og dels enkeltspørsmål som etterforskningsledelsen bør ha tanker omkring i enkelte saker der det er aktuelt.

Spørsmålene om Operasjonssentralen/FSI/krimvaktene og jourseksjonens arbeid og enkelte spørsmål om etterforskningsplan kunne være vanskelig å svare på. Dette skyldes at det var lite notoritet om enkelte spørsmål (f. eks. om påtalefaglig etterforskningsleder hadde vedlikeholdt planen, om det var reell politifaglig og påtalefaglig ledelse av etterforskningen i initialfasen m. fl.). Det bør også nevnes at det var relativt få saker der det faktisk var en mer akutt initialfase, slik at antallet saker der FSI/Krimvaktene og jourseksjonen var inne var relativt få. Vi viser til hva som ble sagt innledningsvis om dette.

Om etterforskningsplan:

Følgende spørsmål ble stilt:

- Foreligger det en etterforskningsplan?
- Er etterforskningsplanen opprettet av FSI?
- Oppfyller planen de krav som følger av retningslinjer?
- Er det utarbeidet adekvate hypoteser?
- Er saken etterforsket i henhold til planen?
- Har politifaglig etterforskningsleder vedlikeholdt planen?
- Har påtalefaglig etterforskningsleder vedlikeholdt planen?

Riksadvokaten har gitt pålegg om at det skal utarbeides en etterforskningsplan i alle voldtektssaker (med mulig unntak for saker som er små og oversiktlige, f. eks. saker der anmeldelsen ikke beskriver et straffbart forhold). Riksadvokaten har også gitt retningslinjer for hva en etterforskningsplan skal inneholde. Både kravet om etterforskningsplan og retningslinjer for innholdet fremgår av riksadvokatens retningslinjer i brev av 8. november 2013 med senere tilføyelser og Politidirektoratets retningslinjer fra 2017 som er inntatt på KO:DE.

Av 87 aktuelle saker var det utarbeidet etterforskningsplan i 65 saker. (Vi må her ta forbehold om at det kan foreligge etterforskningsplaner som ikke er registrert i Indicia prosjekt under riktig saksnummer eller i 999 dokument i BL) Dette synes som et noe lavt tall. Vi vet at Øst pd. rutinemessig lager etterforskningsplaner i voldtektssaker og at det gjøres i Indicia prosjekt (i alle fall i saker som ikke er spesielt gamle). Vi fanget under undersøkelsen opp at det var enkelte saker der det ikke var etterforskningsplan (på de to plattformene som er nevnt over). Dette var gjennomgående saker der faktum var lite og oversiktlig og det var få innvendinger fra statsadvokatene der man ikke fant etterforskningsplan i saken. Vi anbefaler allikevel at Øst pd. ser om det kan være mangler ved utarbeidelsen av etterforskningsplaner og om det f. eks. finnes noen forskjeller opp mot hvor i distriktet sakene er etterforsket.

Av de 65 sakene ble det vurdert at etterforskningsplanen fulgte riksadvokatens retningslinjer i 35 saker. I 30 saker vurderte statsadvokatene at planen ikke fulgte retningslinjene. Noenlunde de samme resultatene finner vi på spørsmålet om det var utarbeidet adekvate hypoteser. Her var svaret ja i 36 saker og nei i 26 av sakene. Vi merket oss blant annet at mange av hypotesene bar preg av å være standardpregede. En viss standardisering må man forvente, og godta, i saker av samme kategori. Faktum i sakene har klare fellestrekk, men det er også slik at mange av sakene hadde sitt individuelle preg.

3.7. Fremdrift

Det har vært økende oppmerksomhet rundt fremdrift i straffesaksbehandling de seneste årene. Hvis en sak har hatt lang saksbehandlingstid og/eller liggetid (perioder med total inaktivitet) vil dette etter en konkret vurdering ha betydning for den straff som utmåles. Særlig liggetid kan gi til dels betydelige fradrag i straffen. For å sikre at fremdriften i voldtektssaker er god har riksadvokaten bestemt at den gjennomsnittlige saksbehandlingstiden for behandlingen av voldtektssaker ikke skal overstige 130 dager. (Regnet fra anmeldelse til påtaleavgjørelse i politiet). Riksadvokaten er imidlertid tydelig på at hvis hensynet til kvaliteten på etterforskningen tilsier at man bruker mer enn 130 dager på en voldtektssak så skal hensynet til saksbehandlingstid vike for hensynet til kvalitet i etterforskningen.

Politidistriktene har, særlig siden mai 2017, bygget seg opp en betydelig restanse på bl. a. voldtektssaker. Dette innebærer at det har ligget saker der det har gått lang tid fra anmeldelse både hos etterforskning og hos påtale før saken er avgjort. Jo flere saker som lider den skjebnen jo lengre vil den gjennomsnittlige saksbehandlingstiden bli. Det skal nevnes at det synes å være en tendens at disse restansene nå er i ferd med å bygges ned. (Dette er noe man kan se av statistikkene. Kvalitetsundersøkelsen er ikke bygget opp for å fange opp dette)

Undersøkelsen stilte to spørsmål for å supplere statistikkene nemlig:

- Er det lang saksbehandlingstid fra anmeldelse til påtaleavgjørelse (mer enn 130 dager)?
- Skyldes dette at hensynet til etterforskningen eller andre særlige grunner tilsier en lengre saksbehandlingstid enn 130 dager? (f.eks. skadens omfang og prognose, utilgjengelige vitner mv.?)

I 54 av 87 aktuelle saker som var påtaleavgjort var saksbehandlingstiden på mer enn 130 dager. Disse 54 sakene ble vurdert for å se om hensynet til kvalitet i etterforskningen tilsa at det var rimelig at saken hadde tatt lenger tid å etterforske enn det som kravet til gjennomsnittlig saksbehandlingstid skulle tilsi. Statsadvokatenes vurdering var her at 22 saker var i denne kategorien. Dette var f. eks. saker som var omfattende ved at det var flere voldtekter i samme sak, at voldtektssaken var kombinert med saker som gjelder mishandling i nære relasjoner (og av den grunn omfattende), at den oppgitte gjerningspersonen ikke var å få tak i (f. eks. at han oppholdt seg utenlands) eller at gjerningspersonen hadde flere andre saker mot seg under etterforskning og at det var ønskelig å se disse sakene i sammenheng. I 32 av sakene ble det imidlertid vurdert at det var andre ting enn hensynet til kvalitet i etterforskningen som var grunnen til at saksbehandlingstiden ble lang.

For å skille mellom saksbehandlingstid og liggetid (jf. ovenfor) ble også stilt et spørsmål om saken hadde ligget ubehandlet i en periode i løpet av etterforskningsfasen eller påtalesfasen hos politiet. Vi ønsker å understreke at vi ikke brukte de standardene som har utviklet seg i domstolene med tanke på hva som vurderes som "liggetid" Vårt formål var å finne ut om det var pauser i etterforskningen som ikke hadde sin forklaring i forholdene i den konkrete saken. Vi stilte derfor spørsmålet: *"Har saken ligget ubehandlet i perioder?"* Hva som skulle regnes som å ligge ubehandlet en periode må vil bero på mange vurderinger. Det vil f. eks kunne tillates lengre tid å påtaleavgjøre en komplisert sak enn å vente med enkle etterforskningsskritt. I veilederen ble det sagt at hvis en sak ligger totalt inaktiv i fire uker skulle man ta utgangspunkt i at den lå inaktivt (men altså med rom for individuelle vurderinger).

Av 82 aktuelle saker ble det vurdert at 40 av disse hadde tidsrom hvor saken lå ubehandlet.

I og med at spørsmålet om saksbehandlingstid og liggetid har så store konsenser vil det også regelmessig bli et spørsmål i retten om det har vært liggetid eller ikke. Om det vurderes som liggetid eller ikke vil bero på en konkret vurdering av hva som er årsaken til inaktiviteten. Hvis det skyldes at politiet er opptatt med andre gjøremål og andre saker vil dette gi en straffutmålingsgevinst for tiltalte. Hvis det skyldes at man venter på et nødvendig etterforskningsskritt eller det er forhold som tiltalte selv er skyld i så vil det få ingen eller liten eller ingen konsekvens for straffutmålingen. Hvis tiltalte f. eks. rømmer landet og blir pågrepet først flere år etter vil det f. eks. ikke bli regnet som liggetid.

Når konsekvensene er så store er det viktig at det fremgår av saken hva som er årsaken til at en sak ikke har tilstrekkelig fremdrift og/eller har hatt perioder med total inaktivitet. Vi stilte derfor følgende spørsmål: *"Fremgår det av saken hva som er årsaken til at saken er blitt liggende ubehandlet i en periode?"*

Av 36 aktuelle saker fremgikk det ikke hva som var årsaken til at saken hadde ligget ubehandlet en periode i 32 saker. I flere saker (både under kvalitetsundersøkelsen og under våre inspeksjoner og enkeltsaksbehandling) ser vi at en inaktivitet i saken ikke nødvendigvis rettslig sett er å anse som inaktivitet. For at man skal kunne prosedere på dette i retten forutsetter det at det fremgår av saksdokumentene. Vi vil oppfordre politiet til å redegjøre for dette i saker med liggetid på en måte som er tilgjengelig for partene (herunder bistandsadvokat og forsvarer).

Ingen av våre politidistrikter (altså Øst pd og Oslo pd) har vært i nærheten av måloppnåelse (130 dager) de siste årene. For å forsøke å finne ut av om det er konkrete forhold som gjør at saksbehandlingstiden er lang stilte undersøkelsen en del spørsmål for å se om det var konkrete gjøremål som i særlig grad bidro til forsinkelsene. Dette er spørsmålene som ble stilt:

- *Er anmodninger om ekstern og intern bistand sendt innen rimelig tid?*
- *Er anmodninger besvart innen rimelig tid?*
- *Er eksterne og interne rapporter etterspurt/purret ved lang ventetid/ikke overholdte frister mv.?*
- *Er det notoritet rundt at rapportene som er nevnt i forrige spørsmål er etterspurt?*
- *Er henvendelser fra bistandsadvokat og forsvarer besvart på tilstrekkelig god måte og innen rimelig tid?*
- *Er det tilstrekkelig fremdrift på analyse og gjennomgang av beslag og sikrede spor?*
- *Er det tilstrekkelig fremdrift på analyse og gjennomgang av beslag og sikrede spor?*
- *Skyldes manglende fremdrift at man venter på resultatet av analyse fra Kripot?*
- *Skyldes manglende fremdrift at man venter på resultatet av dataanalyse?*
- *Skyldes manglende fremdrift at man venter på erklæring fra voldtektsmottak/legevakt/sykehus mv.?*
- *Skyldes manglende fremdrift at man venter på resultatet av analyse fra eksterne aktører?*

I det alt vesentlige er resultatene slik at en kan konkludere med at intern og ekstern bistand ikke er hovedårsaken til de forsinkelsene man ser i etterforskningen. Det bør nevnes at statsadvokatene vurderte at ventetiden på legeerklæring (herunder sporsikringsjournaler) bidro til forsinkelser i bare 4 av 30 saker. Vi er kjent med at det av og til er lang ventetid på disse journalene. Dette fremstår imidlertid ikke som et omfattende problem i Øst pd . Vårt hovedinntrykk er at hovedårsaken til forsinkelsene ligger hos politiet selv.

Etter gjennomgangen av saker er vårt inntrykk at hovedårsakene til forsinkelsene hos politiet er at andre saker med behov for akutte etterforskningsbehov (f. eks. tilrettelagte avhør) fortrenger innsatsen i saker som er påbegynt og at det ofte tar lang tid fra en sak er vurdert som ferdig etterforsket til det blir truffet påtaleavgjørelse. Dette inntrykket stemmer overens med de inntrykkene vi sitter med fra våre inspeksjoner av politidistriktene og fra vår enkeltsaksbehandling. Vi understreker at de forsinkelsene som oppstår, etter vår mening, ikke skyldes dårlig innsats (eller "somling" som det heter i deler av dagspressen) eller kompetanse fra hverken etterforskere eller jurister. Volumet av saker og antallet gjøremål i hver sak, som kapasitetsundersøkelsen peker på, og prioriteringen av saker, gjør at det ofte oppstår et behov for å gå inn i nye saker uten å ha fått ferdigstilt de sakene en holder på med.

Vår oppfordring er at politiet må fortsette å arbeide for å finne best mulig arbeidsmetoder som reduserer behovet for å legge en sak til side for å jobbe med andre saker. Vi nevner i den

forbindelse at Øst politidistrikt har utarbeidet en plans som strekker seg over tid nettopp for å redusere antallet voldtektssaker som for tiden ligger ubehandlet. De tilbakemeldingene vi har fått fra politidistriktets ledelse er at restansene blir mindre, men at det fremdeles gjenstår mye arbeid før politidistriktet kan si seg fornøyd med restansesituasjonen i voldtektssaker.

3.8. Påtalearbeid

Det ble stilt syv spørsmål i denne kategorien.

De to første spørsmålene knytter seg ikke direkte til kvaliteten på etterforskningen nemlig:

- *Har saken byttet påtaleansvarlig underveis?*
- *Er mistenkte pågrepet grunnet bevisforspillelsesfare?*

Av 84 aktuelle saker kunne vi konstatere at det ble byttet påtaleansvarlig underveis i 38 av disse sakene. Det er vanskelig å si om dette er et for høyt antall. Jo hyppigere saker bytter påtaleansvarlig, jo flere jurister vil måtte sette seg inn i saken. I noen grad vil det da forekomme dobbeltarbeid. Vi ønsker at politiet skal ha oppmerksomhet rundt dette. Dette var bakgrunnen for at spørsmålet ble stilt, men det ligger altså ikke nødvendigvis noe kritikkverdig i at påtaleansvarlig byttes underveis i etterforskningen.

I de 87 sakene som var med i utvalget var siktede pågrepet med bakgrunn av bevisforspillelsesfare i 22 av dem. Her det viktig å huske at et stort antall saker anmeldes først en god stund etter at det anmeldte forholdet skal ha skjedd (som er påpekt tidligere i rapporten). Jo lenger tid som går fra et forhold er begått, jo mindre aktuelt er det å pågripe en person på bakgrunn av bevisforspillelsesfare. Ved gjennomgangen av sakene var det ingen saker som pekte seg ut der en mistenkt burde vært pågrepet og han ikke var det.

De fem siste spørsmålene i denne kategorien er ment å undersøke kvaliteten på noen av de arbeidsoppgavene som påtalejuristene utførte i forbindelse med de utvalgte sakene. Spørsmålene som ble stilt var:

- *Er det tilstrekkelig notoritet om beslutningsgrunnlaget ved eventuell bruk av tvangsmidler?*
- *Er evt. siktelse subsumert under riktig bestemmelse og alternativ?*
- *Er grunnlaget i siktelsen tilstrekkelig utformet?*
- *Hvis saken er oversendt til statsadvokaten med innstilling: Inneholder oversendelsespåtegningen alle nødvendige opplysninger? (evt. i kombinasjon med interne notater)*
- *Er endelig påtalevedtak i samsvar med innstillingen til påtaleansvarlig i politiet?*

På disse spørsmålene var det i all hovedsak gode resultater der det alt vesentlige av arbeidsoppgavene ble godt utført.

4. Analyse og vurdering av resultatene i regionen

Som nevnt innledningsvis mener Oslo statsadvokatembeter at det generelle og overordnede inntrykket av etterforskningen i voldtektssaker i Øst politidistrikt er godt (hvis vi ser bort fra fremdriften i en del av sakene). Vi vurderer at det er god struktur i etterforskningen og at de rette valgene blir foretatt i de fleste sakene vi gjennomgikk fra Øst pd.

Også innholdet og den praktiske gjennomføringen av etterforskningen var i det alt vesentlige godt. Dette gjelder også avhørene. Vi mener også at kvaliteten på fornærmedeavhørene har vært klart stigende siden undersøkelsen i 2016. Forbedringen går særlig på at avhørene synes mer strukturerte og oversiktlige og at de relevante spørsmålene i stor utstrekning stilles i første avhør. I tillegg sitter vi med et inntrykk av at avhørene er blitt kortere, mer målrettet og at det er færre gjentakelser.

Det mest negative i de sakene som er omfattet av undersøkelsen er naturligvis den manglende fremdriften i behandlingen av sakene. Dette er imidlertid ikke en nyhet. Manglende fremdrift kan leses ut av statistikker for saksbehandlingstid og av de sakene som vi har hatt til behandling. Vi har også påpekt dette problemet i flere inspeksjonsrapporter.

I den grad vi kan si at vi gjennom undersøkelsen har funnet noe nytt om dette temaet er det at den manglende fremdriften i det alt vesentlige skyldes forhold hos politiet selv og ikke forsinkende elementer hos eksterne.

Oslo statsadvokatembeter er kjent med at Øst politidistrikt har jobbet med å finne effektive og fungerende løsninger for å unngå at saker samler seg opp til restanser og å unngå at enkeltsaker blir liggende ubehandlet over tid. Vi har også vært involvert i disse diskusjonene. Etter vår mening er et viktig element i dette arbeidet å redusere antallet saker som det jobbes mye med og som blir liggende selv om det i realiteten ikke er særlig mer å gjøre med sakene. Altså å prioritere blant de prioriterte sakene og frigjøre ressurser til å jobbe med sakene som har et oppklaringspotensiale. Det vises til det som riksadvokaten skriver om dette i mål- og prioriteringsrundskrivnet for 2020.

Kvalitetsundersøkelsen har medført at statsadvokatene (noen av oss) har fått et bedre innblikk i det totale bildet av voldtektsanmeldelser som Øst politidistrikt jobber med. De sakene som henlegges kommer ikke inn til oss, med mindre henleggelsen blir påklaget. Vårt inntrykk er at de nye signalene fra riksadvokaten gir et godt grunnlag for å foreta vurderinger på et tidlig tidspunkt av etterforskningen om en sak skal etterforskes videre eller ikke. Forutsetningen da er at de riktige tingene gjøres initialt. Vi bidrar gjerne i denne prosessen.

Et annet område som politiet bør bli bedre på er foreholdelse av rettigheter i forbindelse med politiavhør – særlig avhør av mistenkte. Undersøkelsen viser at det foretas en del feil her. Antallet saker med feil er ikke avskrekkende stort, men konsekvensene av feil er såpass store at politiet bør jobbe mot at alle saker løses på riktig måte. Det er særlig reglene om forsvarer og reglene om verge og verges rettigheter som bør løses bedre. De nærmere vurderinger finner man i rapporten på side 7 flg.

Oslo statsadvokatembeter har hatt oppmerksomhet rundt spørsmålet om foreholdelse av rettigheter i forbindelse med sin fagledelse de siste par årene. Vi har hatt flere foredrag om dette både i Oslo pd og i Øst pd. Ut fra resultatene av undersøkelsen er det naturlig at vi fortsetter å ha fagledelsestiltak om dette. Det er mulig at vi på bakgrunn av resultatene bør spisse vår fagledelse mot oppnevning av forsvarer etter 100 annet ledd og verge og vergens rettigheter.

I Øst politidistrikt gir undersøkelsen indikasjoner på at arbeidet som patruljene utfører når de er involvert gjennomgående er bra, men at det er for ujevnt nivå på patruljenes arbeid. Noe er bra noe er mindre bra. Det samme gjelder det krimtekniske arbeidet. Om dette viser vi til pkt. 3.2. og 3.3.

Vi ser også at det er et forbedringspotensiale på en del av etterforskningsplanene. Om dette viser en til pkt. 3.6.

Som nevnt innledningsvis var en av grunnene til at riksadvokaten valgte å gjennomføre en ny kvalitetsundersøkelse av nettopp voldtektssaker at det er stor offentlig interesse rundt disse sakene og fordi det fra tid til annen kommer kritikk mot at det er lav domfellellesprosent i disse sakene. En av flere overordnede målsetninger med undersøkelsen kan sies å være å forsøke å kartlegge om den lave domfellellesprosenten skyldes svak etterforskningsinnsats og kvalitet hos politiet eller om forklaringen er å finne andre steder, for eksempel i sakens og bevisenes karakter.

Kvalitet er i følge riksadvokatens kvalitetsrundskriv en innsatsforpliktelse – ikke en resultatforpliktelse, selv om høy oppklaring er en av kvalitetsindikatorene. Undersøkelsen viser etter Oslo statsadvokatembeters mening, at kvaliteten på etterforskningen er god i forhold til de fleste måleparameterne som er undersøkt. De svakheter som er funnet er etter vår oppfatning, ikke av avgjørende betydning for om saken blir oppklart etter ikke. Slik sett er det neppe kvaliteten på etterforskningen som i det store bildet er hovedårsaken til at andelen voldtektsanmeldelser som leder til fellende dom er lav. Årsaken til den lave domfellellesprosenten må søkes andre steder.

Hva som anses som en voldtekt etter straffeloven § 291 har stor spennvidde. De tradisjonelle overfallsvoldtektene utgjør ca. 5 % av det samlede antallet voldtekter anmeldt i 2018. Rundt 84 % av anmeldte voldtekter er betegnet som festrelaterte-, relasjons- eller bekjentskapsvoldtekter. Også i vår undersøkelse er disse sakskategoriene i klart flertall (81 av 95 aktuelle saker)

Om det er forskjell på oppklaringsprosenten for de forskjellige typene voldtekt er vårt materiale for lite til å si noe sikker om. Tallene på landsbasis vil kanskje kunne danne grunnlag for en slik analyse og vi oppfordrer riksadvokaten til å gjøre dette. Vår tese er at overfallsvoldtekter og voldtekter som er gjennomført med mye voldsbruk har betydelig høyere oppklaring og domfellellesprosent enn andre typer voldtekt.

På bakgrunn av undersøkelsen vil vi peke på forhold ved voldtektslovbruddet som kan gjøre at henleggelsesandelen er høy og domfellellesandelen er lav i forhold til andre typer lovbrudd. Det som kjennetegner mange av disse sakene er at de skjer mens fornærmede og mistenkte er alene og at det sjelden vil være fysiske skader og at det fra mistenktes side innrømmes at har vært samleie eller andre former for seksuell omgang. I langt de fleste sakene er det i anmeldelsen ikke anført at det er brukt vold. Ofte vil de to implisertes forklaring være sammenfallende, bortsett fra ett vesentlig punkt. Mistenkte/siktede er av den oppfatning at den seksuelle omgangen var villet fra begges side.

Seksuell omgang mellom voksne er lovlig virksomhet. Det er også en hyppig forekommende virksomhet. Virksomheten forutsetter fysisk kontakt og mindre skader i form av blåmerker og lignende er heller ikke en helt uvanlig konsekvens av virksomheten.

Nettopp dette skiller voldtektssakene, som er beskrevet ovenfor, fra det meste av annen kriminalitet. Det er ulovlig og straffbart å stjele, å drepe, å utøve vold, å true osv.

I slike situasjoner som beskrevet kan problemstillingen som politiet skal etterforske i mange tilfeller spisses til: "Hva slags tanker og forestillinger hadde gjerningsmannen i hodet" da han hadde seksuell omgang med fornærmede, "forsto gjerningsmannen at han oppnådde sex med fornærmede fordi hun sov eller av andre grunner var ute av stand til "å motsette seg handlingen"?

Vårt materiale viser at det i mange tilfeller er stor forskjell i hvordan de to partene opplever situasjonen. Dette fordi de går inn i situasjonen som leder opp til den seksuelle omgangen med veldig forskjellig forventninger og oppfatninger, både i forhold til hvordan den andre

oppfører seg og hva som skal skje. Hva slags tanker og forestillinger som de impliserte gjør seg unndrar seg direkte iakttagelse. I forhold til kravet om at forsett hos gjerningsmannen skal bevises ut over enhver rimelig tvil, sier det seg selv at dette kravet i seg selv gjør at mange saker må henlegges. Sakene som er gjennomgått viser også at det er uklare oppfatninger om hva som faktisk rammes av straffeloven § 291. Dette gjelder særlig i forhold til spørsmålet om hva gjerningsmannen burde forstå når det ikke er brukt vold eller truende adferd for å oppnå den seksuelle omgangen.

Disse forhold gjør at mange av de sakene som anmeldes til politiet i realiteten ikke har potensiale for å ende med en tiltale. De skal rett og slett henlegges fordi vilkårene for å ta ut tiltale ikke er til stede. Vi understreker at også disse anmeldelsene skal etterforskes med samme grundighet og kvalitet, selv om det kan være grunn til å tro at saken ikke vil kunne ende med tiltale. Etter vår vurdering tyder undersøkelsen på at Oslo politidistrikt tar kvalitet som innsatsforpliktelse på alvor for alle typer voldtektssaker, og at henleggelser skjer etter etterforskning som så å si alle saker, har holdt en høy kvalitet.

5. Forslag til tiltak og bruk av funnene i statsadvokatens fagledelse i politidistriktet

Som nevnt ovenfor mener vi at helhetsinntrykket av kvaliteten på etterforskningen av voldtektssaker i Øst pd er godt på mange områder. Den åpenbare svakheten er dårlig fremdrift i mange av sakene. Dette jobber politiet kontinuerlig med å forbedre. Oslo statsadvokatembeter mener at det er av avgjørende betydning at Øst politidistrikt reduserer den antallet uavgjorte saker. Bare på den måten kan man komme på offensiven og bruke ressursene på nyere saker og de riktige sakene. Reduserte restanser vil også formodentlig medføre at det er lettere å disponere ressursene på en måte som gjør at man er mindre hendelsesstyrt og på en måte som gjør at man unngår å bygge nye restanser.

Å redusere restanser er lettere sagt enn gjort. Som nevnt ovenfor har Øst pd utarbeidet en plan for å nedarbeide restansene i voldtektssaker i distriktet. Dette arbeidet er godt i gang. Vi vil følge utviklingen gjennom inspeksjonene, våre kvartalsvise møter med politimesteren og i forbindelse med vår tertialkontroll av politidistriktene.

Resultatene fra en del av spørsmålene om politiarbeid på stedet og arbeidet på åstedet tyder på at det er behov for en viss kompetanseoppbygging hos patruljene og dessuten mer styring og veiledning fra FSI/jourseksjonen og kriminalvaktene. Vi vil ta dette opp med ledelsen i politidistriktet, slik at vi kan diskutere i hvilken grad Oslo statsadvokatembeter kan bidra med fagledelsestiltak på dette området.

Vi har videre pekt på at det er enkelte mangler for så vidt gjelder foreholdelse av rettigheter i forkant av politiavhørene. I særlig grad gjelder dette ved avhør av mistenkte og spørsmålet om forsvareroppnevning og avhør av mistenkte under 18 år og håndtering av forskjellige spørsmål rundt vergenes rettigheter. I antall er avvikene ikke spesielt store, men vi mener at dette bør følges opp fordi eventuelle feil kan få stor betydning for bruk av politiavhørene i den senere etterforskning og ikke minst bruken i retten.

Oslo statsadvokatembeter har viet spørsmålet om foreholdelse av rettigheter stor oppmerksomhet gjennominspeksjoner, foredrag og annen fagledelse de siste årene. Resultatene i undersøkelsen tilsier at vi må fortsette å rette oppmerksomhet mot dette temaet også i tiden fremover.

Det materielle innholdet av avhørene mener vi er overveiende godt. Dette gjelder også protokollasjonen av avhørene, selv om dette kan hende er noe mer ujevnt. Vi har sett at det i større grad stilles spørsmål til fornærmede om hvor bevis eventuelt kan finnes og at man

likeledes i større grad stiller spørsmål til mistenkte/siktede om det er noe han ønsker at skal gjøres av etterforskningsskritt. Dette har vi stilt spørsmål om ved tidligere undersøkelser og det er gledelig å konstatere at det er en bedring her. Det er allikevel mulig og ønskelig å stille disse spørsmålene i flere saker. Vi vil derfor ta opp dette under fagdager og foredrag også i tiden fremover.

Et spørsmål som ikke direkte er stilt i undersøkelsen, men som vi har konstatert at kan stilles i flere saker, er hva fornærmede gjorde/foretok seg for at mistenkte/siktede skulle forstå at hun ikke ville ha sex. Dette spørsmålet kan bidra til å avklare gjerningspersonens tanker og forestillinger i forkant av og under den seksuelle omgangen. Også dette mener vi kan følges opp under vår fagledelse av politidistriktene.

STATSADVOKATENES KVALITETSUNDERSØKELSE 2020

SØR-VEST POLITIDISTRIKT

Voldtektssaker

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	4
2	Forberedelse og gjennomføringen av undersøkelsen.....	6
3	Hovedfunn – gjennomgang av resultatene i regionen.....	8
3.1	Overordnede resultater	8
3.1.1	Type voldtekt.....	9
3.1.2	Rettslig klassifisering.....	10
3.1.3	Riktig kode ved sakens oppstart og påtaleavgjørelse.....	10
3.1.4	Tid fra gjerning til anmeldelse.....	11
3.1.5	Antall dager fra anmeldelse til påtaleavgjørelse	11
3.1.6	Sakenes omfang	12
3.1.7	Saksavgjørelse	12
3.1.8	Klagebehandling.....	12
3.1.9	Nivå for påtaleavgjørelsen	12
3.2	Initialfasen.....	12
3.2.1	Tid fra forhold meldes til fornærmede kontaktes.....	13
3.2.2	Operasjonssentralen (OPS)	13
3.2.3	Sporsikring	14
3.2.4	Politiarbeid på stedet (PPS)	14
3.2.5	Åstedet.....	15
3.2.6	Tele/data/kamera	16
3.2.7	Fornærmede i initialfasen	17
3.2.8	Mistenkte.....	18
3.2.9	Straksavhør av mistenkte	18
3.2.10	Etterforskning mistenkte – initialfasen.....	19
3.2.11	Vitner	20
3.2.12	Mistenkte under 18 år.....	20
3.2.13	Fornærmede under 18 år	21
3.3	Sporsikring	22
3.3.1	Sporsikring – åsted.....	22
3.3.2	Sporsikring – fornærmede	22

3.3.3	Sporsikring – mistenkte	23
3.3.4	Elektroniske spor	24
3.4	Tilrettelagt avhør	25
3.5	Politiavhør og avhørsrapporter.....	26
3.5.1	Fornærmede.....	26
3.5.2	Mistenkte/siktede	30
3.5.3	Vitner	32
3.5.4	U-18	33
3.6	Etterforskningsplan.....	33
3.6.1	Foreligger det en etterforskningsplan?	33
3.6.2	Utarbeidelse og innhold av planen	34
3.6.3	Vedlikehold av planen	35
3.7	Etterforskningsledelse	36
3.7.1	Klausulering	37
3.7.2	Besøksforbud	37
3.7.3	Særreaksjoner, omvendt voldsalarm	37
3.7.4	PUM (personundersøkelse for mindreårige).....	37
3.7.5	Redigering mv.	37
3.8	Fremdrift.....	38
3.9	Påtalearbeid	39
4	Analyse og vurdering av resultatene i regionen	42
4.1	Etterforskningsledelse, påtalestyring, fremdrift og saksbehandlingstid – betydningen av kompetanse.....	42
4.2	Initialfasen, PPS og FSI.....	46
4.3	Avhør	48
4.4	Straffeprosessloven § 226 bokstav a og b.....	49
4.5	Barn er involverte parter	49
4.6	Oppsummering.....	49
5	Forslag til tiltak og bruk av funnene i statsadvokatens fagledelse i politidistriktet.....	51

1 Innledning

Rogaland statsadvokatembeter gjennomførte i perioden 20. januar til 7. februar 2020 en kvalitetsundersøkelse av etterforskningen og påtalearbeidet i voldtektssaker som en del av riksadvokatens koordinerte landsomfattende kvalitetsundersøkelse. Riksadvokaten har gitt retningslinjer for grunnlag og gjennomføring av undersøkelsen. Det er for arbeidet henvist til riksadvokatens brev 2. april 2019 om blant annet handlingsplan mot voldtekt 2019-2022, og oppdragsbrev til arbeidsgruppen sendt i kopi til alle embetene 14. juni 2019. Som ved de to foregående nasjonale kvalitetsundersøkelsene i hhv. 2016 og 2018, har statsadvokatembetet foretatt en bearbeidelse og analyse av sin regionale undersøkelse, som gjengis i denne rapporten.

Rogaland statsadvokatembeter har gjennomgått totalt 60 saker; nevnelig de 60 siste avgjorte sakene ved Sør-Vest politidistrikt forut for 31. desember 2019. Riksadvokatens utvelgelseskriterier er søkt fulgt, ved at 25 prosent av sakene har positiv påtaleavgjørelse og således anses oppklart. Dette medførte en endring i det opprinnelige utvalget av saker, idet antall positive påtaleavgjørelser blant de 60 sist påtaleavgjorte sakene forut for skjæringstidspunktet lå under 25%. Dette ble løst ved at de eldste uopplarte sakene ble tatt ut og erstattet med de siste oppklarte saker i tid, slik at utvalget til slutt utgjorde 25 prosent oppklarte saker.

Som ved tidligere undersøkelser må det tas noen forbehold innledningsvis. I statistikkmessig sammenheng er 60 saker forholdsvis lite, og det må derfor tas nødvendige forbehold om hvor representative funnene ved undersøkelsen er. Samtidig utgjør de gjennomgåtte sakene en forholdsvis stor andel av politidistriktets etterforskede voldtektssaker i løpet av et år. I perioden 01.01.19 – 31.12.19 ble det anmeldt totalt 148 saker med sakskoder 1451-1455 i Sør-Vest politidistrikt, hvorav 48 av disse, altså ca 1/3 av totale saker anmeldt i 2019, inngikk i saksutvalget vårt. I tillegg inngikk 12 saker med registreringsdato i 2018 i vårt saksutvalg. Etter statsadvokatenes syn gir saksutvalget således et adekvat bilde av situasjonen i distriktet. Ut fra fordelingen av sakene på driftsenhetene skal en være forsiktig med å konkludere vedrørende de enkelte driftsenheter, men snarere vurdere distriktets innsats under ett.

De foretatte kvalitative vurderinger er basert på statsadvokatenes individuelle skjønn, dog presiseres at riksadvokatens oppnevnte arbeidsgruppe har utarbeidet en veileder for disse vurderingene, og denne er fulgt av embetet ved gjennomføringen.

Statsadvokatene som foretok undersøkelsen har erfaring fra tidligere kvalitetsundersøkelser. De har også god kjennskap til og mangeårig erfaring med politidistriktet. Dette sammen med omfattende saksbehandlingserfaring og erfaring fra domstolsbehandling av sakstypen, gir etter vårt syn et godt grunnlag for å foreta adekvate kvalitative vurderinger av etterforskningen. Det er vår oppfatning at undersøkelsen kan gi et godt grunnlag for fagledelsen fremover.

Statsadvokatembetet gjennomfører våren 2020 inspeksjon av politidistriktet. Inspeksjonen representerer ikke en ny kvalitetsundersøkelse, og favner bredere enn denne undersøkelsen. Med henblikk på den særegne situasjonen knyttet til COVID-19 viruset som gjelder p.t og som

vil ha innvirkning på inspeksjonens gjennomføring, er ikke resultater fra denne tilgjengelig for sammenhold før frist for denne rapportens ferdigstilling.

2 Forberedelse og gjennomføringen av undersøkelsen

Ved bestillingsbrev til Sør-Vest politidistrikt datert 2018, 6.januar 2020 ble det innhentet totalt 60 saker. Bestillingsbrevet følger vedlagt. Politidistriktet oversendte digitalt 60 saker, som beskrevet over innenfor den angitte geografiske fordelingsnøkkelen.

To statsadvokater ved embetet var ansvarlig for gjennomføring av undersøkelsen, og det estimeres at det er medgått ca. 33 dagsverk til forberedelse og gjennomføring av undersøkelsen (vårt bidrag til arbeidsgruppen, hvor en av statsadvokatene deltok, er da ikke medregnet). I tillegg tilkommer 3 dagsverk for møter hos Riksadvokaten. Det er videre ikke medtatt tid som er medgått til skriving av rapporten fra undersøkelsen, og senere oppfølging av resultatene mv.

Det ble ikke opprettet eget prosjekttrom for undersøkelsen. Statsadvokatene satt på egne kontor, men hadde stadig kontakt under gjennomføringen, også via videosamtale.

Undersøkelsen har vært ressurskrevende og de involverte statsadvokatene har måttet håndtere ordinær portefølje og andre presserende arbeidsoppgaver løpende ved siden av gjennomføringen av undersøkelsen. For å klare å utføre undersøkelsen innenfor den angitte tidsfristen har det vært nødvendig å arbeide utover ordinær arbeidstid. Ledelsen har lagt til rette for at statsadvokatene skal kunne utføre undersøkelsen, men å verne begge fullstendig fra andre arbeidsoppgaver har vært umulig.

Statsadvokatene fordelte i utgangspunktet sakene likt mellom seg. Grunnet uforutsett sykdom måtte noen justeringer gjøres, og ytterligere en statsadvokat ble koblet på for å få avviklet innen fristen. De gjennomgåtte sakene varierte mye i omfang og problemstillinger, og gjennomføringstid pr sak var tilsvarende variert. Lydopptak fra avhør manglet i noen saker, til tross for at avhøret utfra rapporten skal være tatt opp på lyd. Hva dette skyldes, vites ikke. Det ble ikke gjort forsøk på å oppspore disse lydfilene. Erfaring fra tidligere undersøkelser har vist at dette er svært ressurskrevende. Dersom lydopptak manglet, ble det avtalt at manglende lydavhør ble merket i notatene, og markert i undersøkelsen som lydavhør ikke foretatt, og at det ikke var nødvendig orden. Også i denne undersøkelsen fant vi ved gjennomgang at det i enkelte tilfeller var satt 040 kode på saken som ikke var reell, da etterforskningen ikke var ferdigstilt og saken ikke reelt påtaleavgjort. Vi valgte likevel å inkludere saken(e) i undersøkelsen, som om den var påtaleavgjort på tidspunktet.

Undersøkelsen ble gjennomført digitalt ved gjennomgang av sakene i BL og prosjekt i Indicia der dette var opprettet. I den grad det var nødvendig ble sakspapirene eksportert og gjennomgått ved bruk av Adobe pro. Lyd- og videofiler ble gjennomgått ved bruk av LDM (Mediebanken). Politidistriktet har vært pilot ifbm innføringen av LDM, slik at alle lyd/video opptak skal være lagret i LDM per nå. Vi oppdaget tross dette at det i flere saker var benyttet "gamle" løsninger på tilgjengeliggjøring av mediefiler, hovedsakelig gjennom filutveksling via

hyperlink, og at mediefiler også manglet i noen av sakene. Det vises til avsnitt 4.4 vedrørende dette.

Registreringen ble gjort ved direkte føring i Survey Xact. Dette fungerte bra og vi synes skjemaet som er benyttet fremstår som gjennomarbeidet. Man kunne tenke seg at gjennomgangen av skjemaet var noe mer brukervennlig idet det fra tid til annen var behov for å gå tilbake til enkelttema og justere vurderingen noe etter hvert som undersøkelsen skred fremover. Det kunne være ønskelig at det var mulig å hoppe direkte til de aktuelle tema fra alle steder i skjemaet og ikke bare klikke seg gjennom skjemaet i kronologisk rekkefølge.

Det kan også være ønskelig at skjemaet i større grad unnlater ytterligere spørsmål knyttet til et tema dersom det er svar "nei" eller "ikke aktuelt" på. F.eks. dersom PPS ikke er utført i saken, burde delen som gjaldt politiarbeid på stedet og avhør på stedet ikke fremgå av den videre gjennomgang av skjemaet. Det bør også foretas en nærmere avklaring av begrepsbruken knyttet til PPS og initialfasen både for å unngå misforståelser i utfyllingen av skjemaet og analysen av resultatene.

I forbindelse med rapportskriving og analyse ble det benyttet rapporten fra Rambøll og den interaktive web tjenesten for å analysere tallene nærmere. I tillegg ble rådata fra undersøkelsen oversendt i Excel-format slik at tallene kunne brytes ytterligere ned for en nærmere analyse. Om nødvendig kunne vi f.eks se på den enkelte driftsenhet og om det var forskjeller mellom dem. I og med at vi hentet ut rådata har vi også kunnet lage grafer og illustrasjoner som har filtrert ut unødvendig informasjon og som gir en bedre tilnærming til de aktuelle problemstillingen. Grafene vil derfor også fravike noe både i innhold og form fra de standardgrafer som fremgår i Rambøll sin rapport.

Etter endt undersøkelse var det lokalt satt av tid til å analysere resultatene og skrive rapport. Da resultatene av undersøkelsen lot vente på seg av årsaker som ikke skyldes lokale forhold medførte det at den tid som var avsatt til dette arbeidet ikke ble benyttet. En måtte derfor rydde plass senere i kalenderen for de to involverte statsadvokatene. Dette medførte ikke ubetydelig ulempe for embetet. Den ekstraordinære situasjonen knyttet til Covid-19 førte til ytterligere utfordringer når resultatene skulle sammenholdes og rapport skrives. Begge ansvarlige statsadvokater er pålagt hjemmekontor, og har således ikke på noe tidspunkt satt fysisk sammen i forbindelse med utarbeidelse av rapporten.

3 Hovedfunn – gjennomgang av resultatene i regionen

3.1 Overordnede resultater

Sakene fordelte seg på følgende statistikkgrupper:

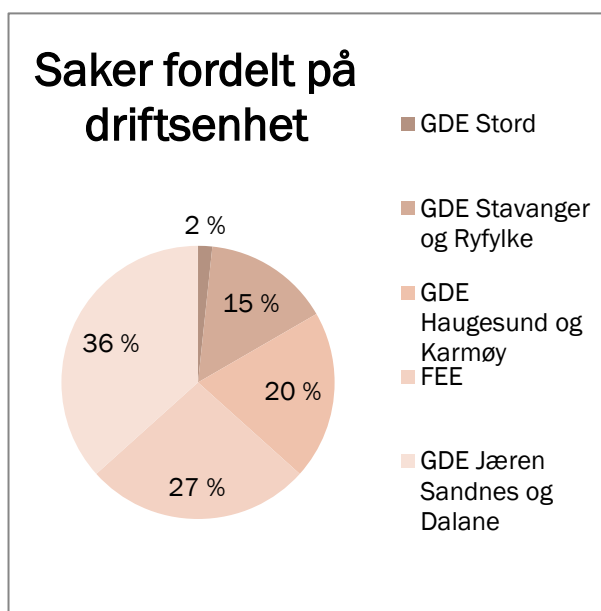
Statistikkgruppe	Antall saker
1401 VOLDTEKT (\$ 192,1.OG 2.LEDD)	1
1420 VOLDTEKT (\$ 192,3.LEDD)	1
1451 Voldtekt u. samleie	5
1452 Voldtekt til samleie	52
1453 Grov voldtekt	1
Totalsum	60

Ikke overraskende var hovedvekten av sakene kodet etter straffeloven av 2005 som trådte i kraft 1. oktober 2015. Ingen saker i utvalget var kodet som uaktsom voldtekt. Majoriteten av saker gjaldt voldtekt til samleie.

Alle driftsenheter har hatt saker som har vært til vurdering. Sakene fordeler seg på de aktuelle driftsenheter som angitt i tabell og graf under. Fordelingen er tilfeldig ut fra de siste avgjørelsene. Av de 60 sakene som ble innhentet fordelte de seg med 16 saker på FEE, 12 saker på GDE Haugesund og Karmøy, 22 saker på GDE Jæren Sandnes og Dalane, 9 saker på GDE Stavanger og Ryfylke og 1 sak på GDE Stord.

Driftsenhet	Antall saker
GDE Stord	1
GDE Stavanger og Ryfylke	9
GDE Haugesund og Karmøy	12
FEE	16
GDE Jæren Sandnes og Dalane	22
Totalsum	60

Hovedvekten av sakene var fordelt på de største driftsenhetene Stavanger, Sandnes, Haugesund og Personavsnittet. Personavsnittet skal primært etterforske overgrep mot barn under 16 år. Likevel lå 27% av sakene i vårt saksutvalg inn under FEEs ansvarsområde, idet disse sakene var kodet som voldtekt av barn mellom 14 og 16 år. Det understrekes at i hvert fall 2 av sakene hadde positiv påtaleavgjørelse med domfellelse (ikke rettskraftige pr.dato) i rettssystemet. Det er uansett bekymringsfullt at en så vidt stor andel av et tilfeldig utvalg voldtektssaker har barn under 16 år som fornærmet part. Det øker alvorsgraden på sakene, og også kravene til etterforskningen.

Sakene var avgjort gjennom hele kalenderåret 2019 hvor hovedvekten av avgjørelser refererte seg til september, oktober og november 2019. Avgjørelsene fordelte seg på følgende koder:

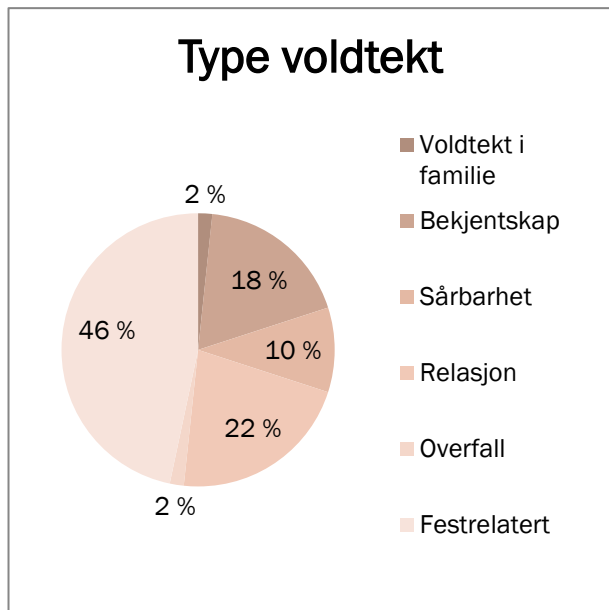
Avgjørelseskode	Antall saker
50 HENLAGT FORDI ANMELDTES FORHOLD IKKE ER STRAFFBART	1
14 HENLAGT GRUNNET MANGEL PÅ OPPLYSNINGER OM GJERNINGSMANNEN	2
51 HENLAGT FORDI MISTENKTE VAR UNDER 15 ÅR	3
103 HENLAGT, INTET STRAFFBART FORHOLD BEVIST	5
42 TILTALEBESLUTNING	15
58 HENLAGT PÅ GRUNN AV BEVISETS STILLING	34
Totalsum	60

Tabellen over viser at det i all hovedsak anmeldes voldtekt hvor gjerningsmannen er kjent eller blir kjent i forbindelse med etterforskningen. Kun to saker er henlagt fordi gjerningsmannen er ukjent. Ikke overraskende var flertallet av saker henlagt på grunn av bevisets stilling (kode 058). Når det gjelder henleggelses som intet straffbart forhold (kode 103) bevist vises det til kapittel 4 hvor dette behandles som eget tema. I bestillingen er det angitt at det er ønskelig at minst 30 prosent av sakene var avgjort med oppklart i STRASAK. Dette ble løst ved at de eldste sakene som ikke var oppklart ble tatt ut av utvalget, slik at utvalget til slutt utgjorde ca 25 prosent oppklarte saker.

3.1.1 Type voldtekt

Sakene ble kategorisert etter ulike typeinndelinger. Tabellen under illustrerer tydeligere at anmeldte voldtekter i de fleste tilfeller har kjent gjerningsmann, enten allerede på anmeldelsestidspunkt eller i løpet av etterforskningen. I vårt utvalg var gjerningsperson oppgitt ved oppstart i 92% av tilfellene. Nær halvparten (47%) av vurderte saker var festrelaterte

voldtekter, mens kun en sak er av typen "overfallsvoldtekt". Relasjons- eller bekjentskapsvoldtekter dominerte utvalget. I 27 % av sakene hadde partene en relasjon til hverandre (nåværende eller tidligere kjærester, samboere, ektefeller), mens i 47% var de bekjente. Dette er relevante funn, da ulike type voldtekter utfordrer etterforskningen på ulikt vis. I denne rubrikken kunne man krysse av for flere alternativer, som eksempelvis både festrelatert voldtekt og sårbarhet. Det er også gjort her. I rapporten har vi imidlertid tilskjært dette, uten at det endrer representativiteten slik vi ser det. Utvalget inneholdt ikke saker med internettrelatert voldtekt.

3.1.2 Rettslig klassifisering

Tabellen under viser rettslig klassifisering av utvalget saker. Ingen saker gjaldt voldtekt etter § 291 bokstav c. 65% av sakene gjaldt voldtekt begått ved vold/trusler, 43% gjaldt voldtekt etter bokstav b. Voldtekt ved vold/trusler dominerte således utvalget. Det er interessant hensett den store andel festrelaterte voldtekter funnet i utvalget.

Rettslig klassifisering	Antall saker
Bevisstløs/ute av stand	21
Vold/trusler	34
Vold/trusler og Bevisstløs/ute av stand	5
Totalsum	60

3.1.3 Riktig kode ved sakens oppstart og påtaleavgjørelse

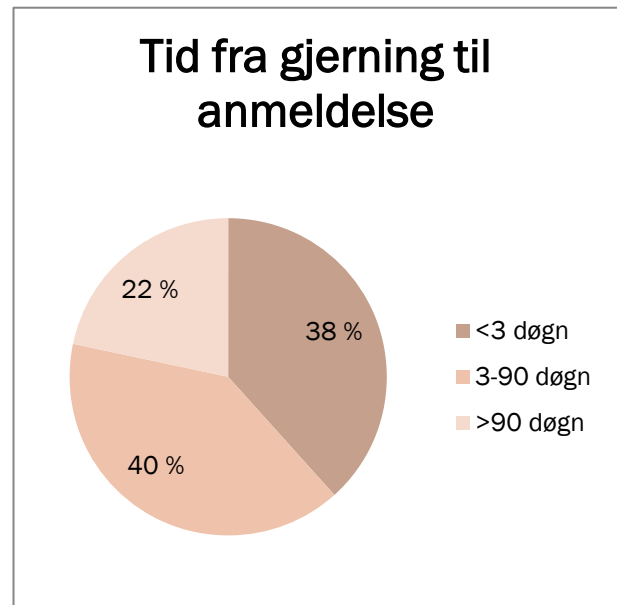
Sakene var stort sett kodet riktig ved sakens oppstart, og ved sakens påtaleavgjørelse. Et fåtall av sakene var feilkodet(hhv ja/nei 56/4 og 57/3). Eksempelvis så vi enkeltsak kodet utelukkende som seksuell omgang med barn under 16 år, og etterforsket utelukkende utfra dette perspektivet, før statsadvokat beordret registrering av voldtektssak og nye etterforskningskritt. Flere av de feilkodede sakene gjaldt saker med fornærmet under 16 år, men dette gjaldt kun et fåtall saker. Viktigheten av at saken kodes riktig fra oppstart, fremkom imidlertid tydelig i de sakene som var feilkodet. Det gjøres også en merknad om at vi også i denne kvalitetsundersøkelsen har sett saker der det er satt 040 kode til tross for at etterforskningen ikke er avsluttet og saken ikke reelt påtaleavgjort. Dette er svært uheldig fordi

saken da forsvinner fra A-listen i PAL med den styrings- og oppfølgingsmulighet dette har for politi og påtaleledelsen, og står som påtaleavgjort når dette ikke stemmer. For undersøkelsen vises til pkt 2.

3.1.4 Tid fra gjerning til anmeldelse

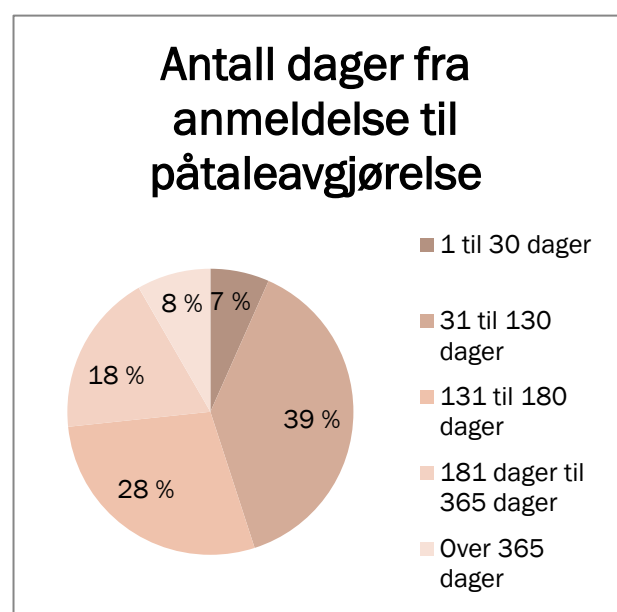
38% av sakene (23 saker) ble anmeldte innen 3 døgn etter hendelsen. Av disse var det kun en begrenset andel som er anmeldt umiddelbart etter hendelsen. Kun et fåtall av sakene involverte tidsnært politiarbeid, parts- og vitneavhør på åsted mv. Statsadvokatembetet har de senere år hatt et fokus i fagledelsen på initialfasen i voldtektssaker. Dette involverer i stor grad politiarbeid og etterforsking opp mot "det umiddelbare åsted", men vi har også søkt å øke bevissthet og kunnskap rundt at enhver sak vil kunne ha en initialfase, uavhengig av hvor lang tid som har gått siden hendelsen. De aktuelle etterforskningskrittene vil imidlertid variere betydelig.

Flest saker ble anmeldt mellom 3 og 90 dager etter hendelsen. Dersom fornærmede ikke har vært på voldtektsmottak forut for dette, er sannsynligheten for å finne eventuelle biologiske spor på/i kroppen liten. Åsted kan være kontaminert. Etterforskningen må konsentreres om andre forhold.

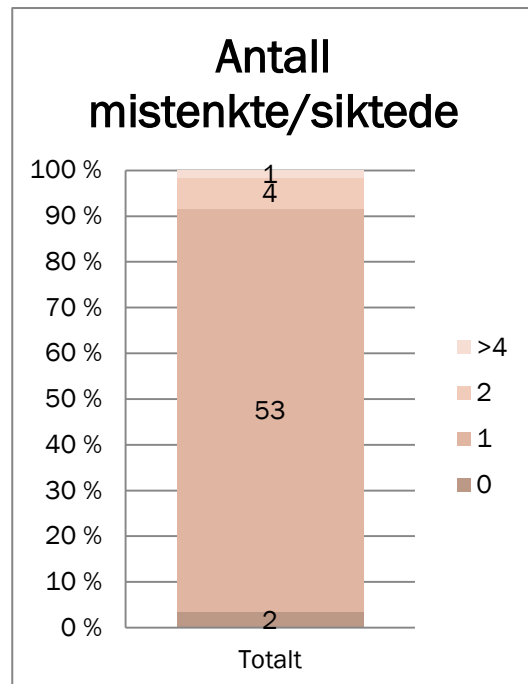
3.1.5 Antall dager fra anmeldelse til påtaleavgjørelse

Tabellen under viser påløpt saksbehandlingstid fra anmeldelse til påtaleavgjørelse på politinivå. Mer enn 50% av sakene (totalt 33 saker) hadde en saksbehandlingstid på mer enn fristen på 130 dager. Det er lite tilfredsstillende tall. Fremdrift behandles nærmere i pkt. 3.8 men innledningsvis bemerkes at det ikke utfra utvalget kunne konstateres spesielle grunner for sendretlig saksbehandling på systemnivå. Det sees heller ingen korrelasjon mellom omfattende og grundig etterforskning og flere dager fra anmeldelse til påtaleavgjørelse.

3.1.6 Sakenes omfang

Sakene varierte mye i omfang. Det understrekes at en saks omfang og kompleksitet ikke nødvendigvis avgjøres av antall mistenkte og/eller avhørte vitner, men dette kan gi en innledende indikasjon. En klar majoritet av sakene (53 saker) hadde utelukkende en oppgitt mistenkt. Kun en sak hadde mer enn 4 mistenkte, mens to saker hadde ingen oppgitte mistenkte. Antall vitner varierte. 14 (23%) av sakene hadde mer enn 4 vitner. I flere av disse sakene var en lang rekke vitner avhørt. Statsadvokatene gjennomgikk sakene i fullstendighet, men undersøkelsen var begrenset til å gi en vurdering av utelukkende 4 vitner.

3.1.7 Saksavgjørelse

Av 60 utvalgte saker var 50 saker (83%) henlagt. 9 saker (15%) var avgjort ved positiv påtaleavgjørelse – tiltale. 1 sak ble registrert som "annet", da den var blitt gitt prematur 042 kode i BL selv om den ikke var reelt påtaleavgjort. Vi valgte som nevnt tidligere å beholde saken i utvalget.

3.1.8 Klagebehandling

Det store flertall av sakene (83% - 50 saker) var ikke undergitt klagebehandling etter saksavgjørelse. Dette var noe overraskende ettersom det har vært vårt inntrykk over det jevne at særlig henleggelser i voldtektssaker påklages av bistandsadvokatene.

3.1.9 Nivå for påtaleavgjørelsen

15% av saksutvalget (9 saker) var saksavgjort av riksadvokaten, 45% (27 saker) av statsadvokatene og 40% (24 saker) var avgjort på politinivå (uten siktelse). Riksadvokaten avgjorde 2 av sakene etter innstilling om tiltale, resterende gjaldt klagebehandling.

3.2 Initialfasen

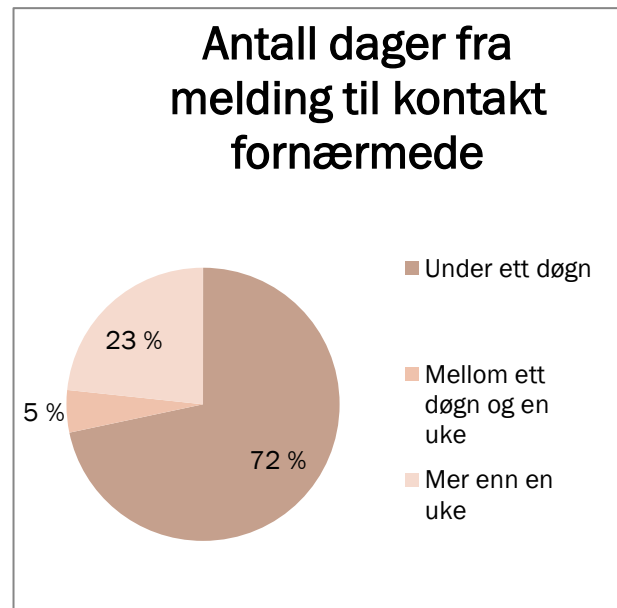
Initialfasen i voldtektssaker er gitt stor oppmerksomhet i statsadvokatembetets fagledelse de siste årene. Som tidligere nevnt, kan også saker anmeldt lenge etter at forholdet fant sted ha

en initialfase som er viktig å forholde seg til etterforskningsmessig. Kun en mindre andel av utvalgte saker var anmeldt umiddelbart etter hendelsen, se pkt. 3.1.

Nytt ved denne kvalitetsundersøkelsen er at de aller fleste saker er anmeldt etter opprettelsen av felles straffesaksinntak (FSI) i mars 2018.

Resultatene fra initialfasen viser et fortsatt forbedringspotensial på områder bemerket i tidligere funn ved kvalitetsundersøkelser og inspeksjoner senere år. Samtidig ser vi også en generell forbedring på områder som kan tyde på fagledelsens fokus har hatt effekt og/eller at FSI-modellen har ført til kvalitetsheving på disse områdene.

Som vi vil komme nærmere tilbake til under pkt 4, spriker imidlertid kvaliteten generelt fra sak til sak, i ikke ubetydelig grad.

3.2.1 Tid fra forhold meldes til fornærmede kontaktes

I en klar majoritet av sakene ble fornærmede kontaktet av politiet under et døgn etter at melding innkom. I 43 av sakene gikk det under ett døgn til kontakt med fornærmede, noe som utgjør over 2/3 av det totale saksantallet. Dette er viktig av etterforskningstaktiske hensyn og for sakens opplysning, men ikke minst for ivaretagelse av den fornærmede. En registrerer allikevel at det i 23 prosent av sakene (14) gikk mer enn en uke fra melding innkom politiet til fornærmede ble kontaktet.

3.2.2 Operasjonssentralen (OPS)

I Sør-Vest politidistrikt er OPS ansvarlig for etterforskningen i voldtektssaker når denne håndteres av PPS og/eller FSI, typisk i initialfasen. Det er OPS som foretar fortløpende prioritering av politipatruljer ute og er således ansvarlig for at prioriteringen av politiressursene til enhver tid er riktig. Tabellen gjelder utelukkende saker der det er svart bekreftende på at OPS har vært involvert i – eller har bistått – i etterforskningen. I vårt utvalg gjaldt dette 28 saker, altså under 50% av sakene. Dette reflekterer at en majoritet av sakene først kom til politiets kunnskap flere dager – eller mer – etter hendelsen. Av utvalget på 28 saker, var det ikke mulig å gjøre en vurdering av om OPS hadde ivare tatt sitt ansvar på en tilstrekkelig måte. Dette skyldes at informasjon om dette ikke var tilgjengelig gjennom de styrings- og saksbehandlingsverktøy som ble benyttet i undersøkelsen. Det understrekes at dette ikke skyldes forhold ved OPS.

Generelt i sakene noterte vi et forbedringspotensial ift å sikre meldingsmottaket til politiet. Dette burde vært gjort i 63% av sakene (38 saker), men var kun sikret i 18% av saken (11 saker). Meldingsmottaket slettes etter 90 dager, og forbedringspotensialet her legger vi til grunn skyldes manglende oppmerksomhet på at slike meldinger har potensiell bevisverdi.

3.2.3 Sporsikring

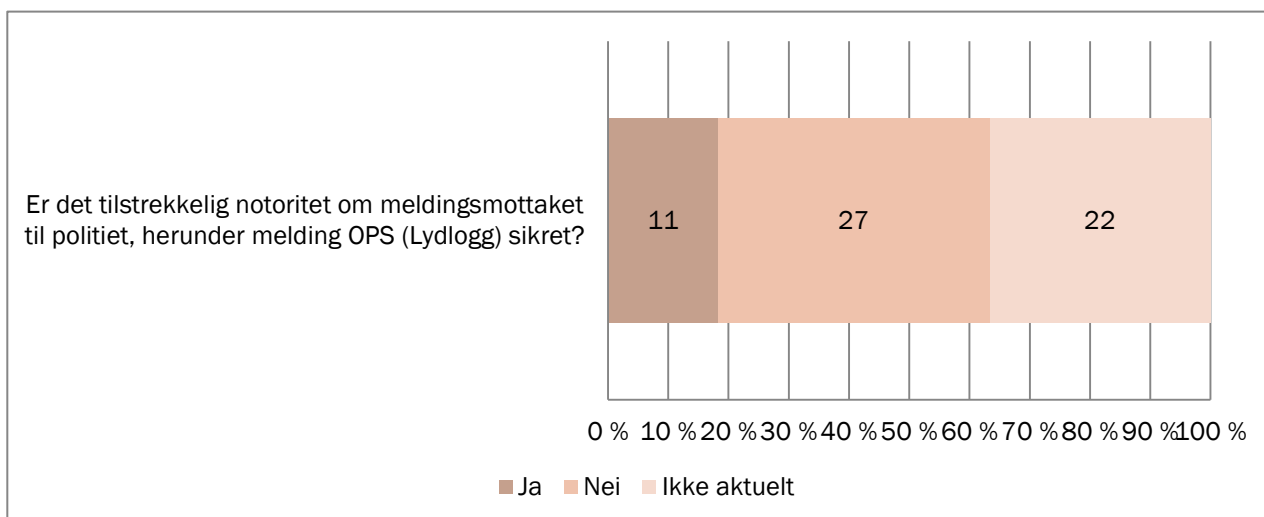
3.2.4 Politiarbeid på stedet (PPS)

Patruljen håndterte initialfasen i 45% av sakene (27 saker). Vi fant at patruljen burde håndtert denne i ytterligere 31% (19 saker), og ser her et forbedringspotensial.

Kvaliteten på PPS er således vurdert utfra et utvalg på 27 saker.

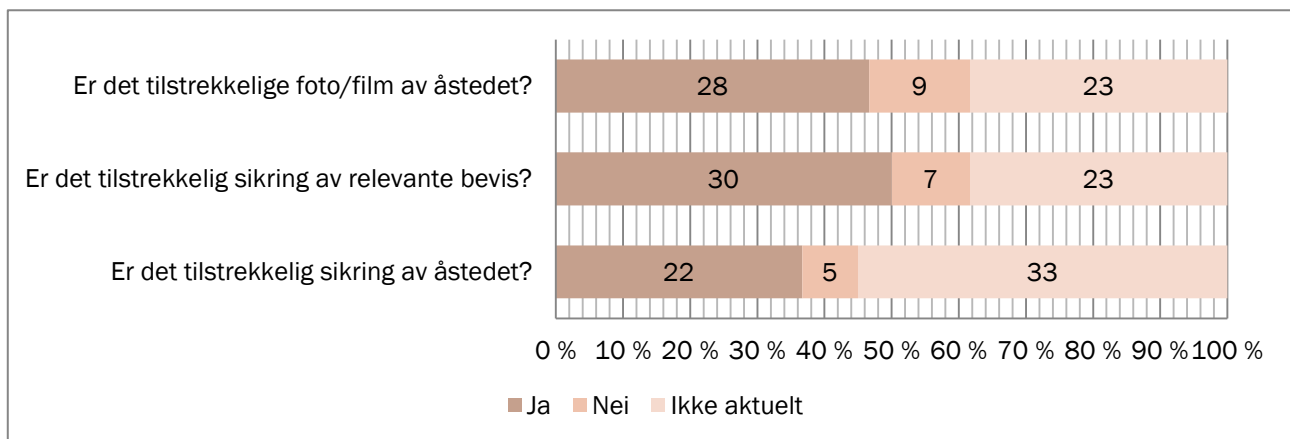
Tabellene under viser at PPS i all hovedsak konsentrerer seg om de åpenbare etterforskningskritt i en initialfase generelt – uavhengig av sakstype. Det ble foretatt avhør på stedet når dette var mulig. Det kunne vært foretatt ytterligere straksavhør i rundt 20% (5) av sakene der avhør var aktuelt. Men det betyr at i 80% av de relevante sakene, så ble det sikret straksavhør, og også mange gode straksavhør. Det ble også gjennomført tilfredsstillende (initiell) kriminalteknisk undersøkelse i 77% av de aktuelle sakene (17 saker). I voldtektssaker vil kriminaltekniker normalt kalles ut tidlig i Sør-Vest politidistrikt.

Imidlertid fant vi, som ved tidligere undersøkelser, at utover avhør og kriminalteknisk undersøkelser, ble det drevet lite annen etterforskning ved PPS – selv der dette burde vært gjort. Av utvalget på 27 saker fant vi at det kun var i 21% av aktuelle saker (5 saker) patruljen hadde drevet etterforskning/sporsikring utover avhør/kriminalteknisk undersøkelse. Vi så også et klart forbedringspotensial hva angikk billedtagning og film utover avhør. Dette manglet i de fleste sakene. Vi så bare 3 saker som inneholdt slik fotomateriale.

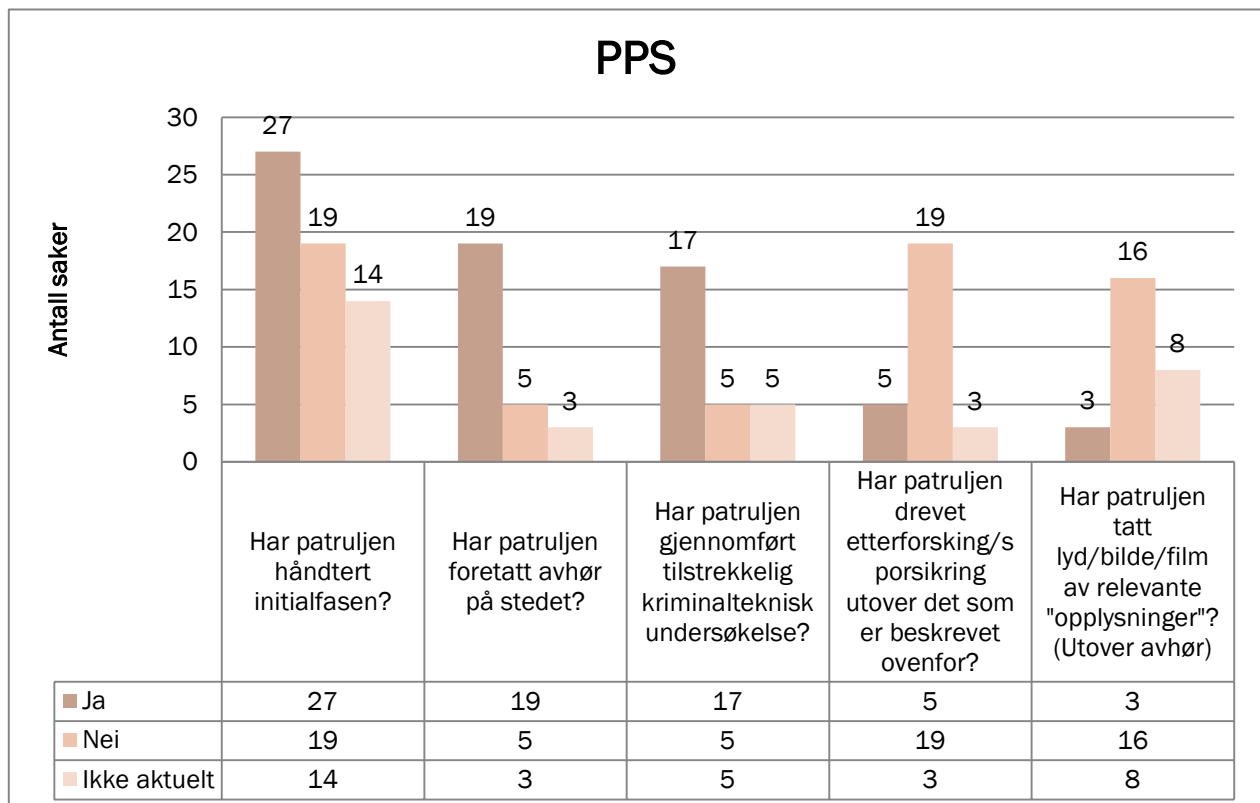

3.2.5 Åstedet

Åstedet var tilstrekkelig dokumentert ved foto/film i 75% av de aktuelle sakene (28 saker). Dette er bra, men i en alvorlig sakstype som er krevende bevismessig, må vi likevel konstatere et forbedringspotensial når 25 % av sakene ikke innehar en tilstrekkelig dokumentasjon av åstedet i initialfasen av saken. Sammenlignet med kvalitetsundersøkelsen for voldtekt i 2016 og for voldssaker med frist 2018 er dette likevel en klar bedring. Da manglet slik dokumentasjon i 71 % av de sakene der dette var aktuelt.

Nær tilsvarende gjelder bevissikring i initialfasen. Dette var aktuelt for 37 av sakene i utvalget,

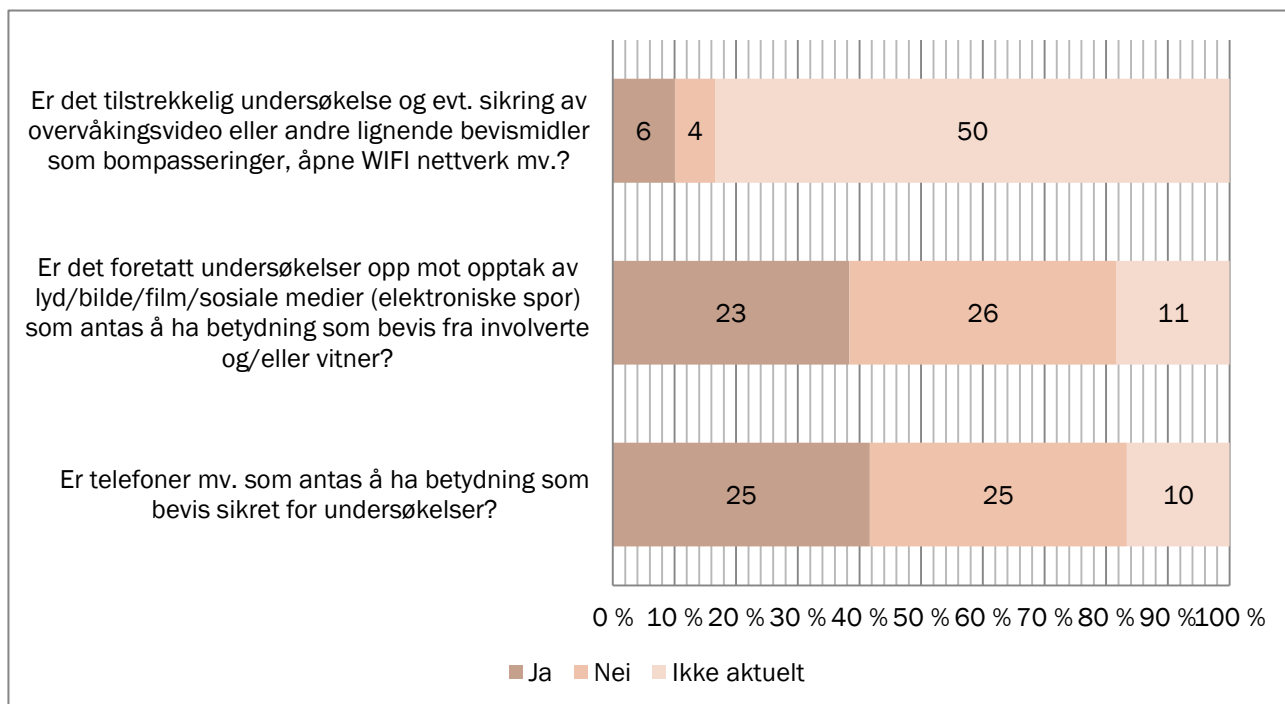

og vi fant bevissikringen tilfredsstillende i 81 % av sakene. Det er bra, men forbedring må likevel tilstrebes hensett sakenes alvorsgrad og spesielle bevissituasjon. Ikke sjelden vil en voldtektssak stå ord mot ord, og hvert bevis av vekt kan ha potensielt avgjørende betydning for bevisbildet og resultatet.

3.2.6 Tele/data/kamera

Ved tidligere kvalitetsundersøkelser har det vært konstatert et betydelig forbedringspotensial knyttet til sikring av tele/data/bilder/sosiale medier mv. Dette har vært et fokusområde i fagledelsen også for voldtekt de siste årene. Vi må fortsatt konstatere et klart forbedringspotensial her. I 50 % av sakene der dette er aktuelt, er det funnet at telefoner som antas å ha betydning som bevis ikke er sikret. I en sakstype som voldtekt, der bevissituasjonen er krevende, er dette ikke tilfredsstillende.

Vi ser en sammenheng opp mot at det også konstateres et forbedringspotensial hva angår undersøkelser opp mot elektroniske spor. Av et utvalg på 49 saker, der det var aktuelt å gjøre slike undersøkelser, var dette ikke gjort i 53 % av sakene (26 saker). Vi uthever dette som en klar mangel, da elektroniske spor i stadig større grad uthever seg som et aktuelt bevismiddel i denne sakstypen. Dette styrkes også av at oppgitt gjerningsmann og fornærmede kjenner hverandre i de fleste av sakene, og ikke sjelden også har en felles omgangskrets. Viktig informasjon går tapt i saken når man ikke har tidlig fokus på dette. Selv der saken anmeldes lenge etter hendelsen, vil det ofte være en initialfase der det å sikre elektroniske spor kan være avgjørende for sakens utfall. Vi noterer likevel en forbedring fra kvalitetsundersøkelsen 2018 (voldssaker), der sikring av telefoner ble vurdert som lite tilfredsstillende i 74 % av sakene.

3.2.7 Fornærmede i initialfasen

Etterforsking og også ivaretagelse av den fornærmede i initialfasen i voldtektssaker er meget viktig. Et tidlig avhør av fornærmede bør prioriteres, men det understrekes at avhøret må være gjennomtenkt og kvalitativt godt, se drøftelse under pkt. 4.

I tabellen under har vi tatt ut kriteriet "ikke aktuelt", slik at vi får et klarere bilde over antall aktuelle saker. Vi fant et potensiale for å gjennomføre flere straksavhør av fornærmede. Av 26 saker, der dette var aktuelt, ble avhør kun gjennomført i 15 saker (58 %). Foretatte avhør hadde tilfredsstillende formalia. Dette er bra. Avhørene ble også tatt opp på lyd. I de 15 aktuelle sakene, manglet lydavhør i 3 saker. Dette er medregnet hvor det av avhørsrapporten fremgår at avhøret er tatt på lyd, men selve lydavhøret ikke lå i saken eller var lastet inn i mediabanken. Vi så et mindre fokus på innhenting av samtykke/oppheving av taushetsplikt. Det vil ikke alltid være hensiktsmessig å søke å innhente slike på stedet, men vi fant at dette kunne vært gjort i større utstrekning.

Hensett voldtektssakers spesielle karakter, er fornærmedes tilstand, rus, opptreden, utseende mv. nær hendelsestidspunktet potensielt av stor betydning å få dokumentert. Vi fant mangler i beskrivelsen av fornærmede i 28 % av sakene (9 av 32 saker). Det er for mye, da dette er noe som skal ha stort fokus i saken. Funnet korrelerer med at vi samtidig finner at foto av fornærmede er utilstrekkelig sikret i 32 % av aktuelle saker (8 av 25 saker). Det understrekes at vi så mye bra arbeid opp mot fornærmede i de sakene der dette ble gjort, men som vi vil komme tilbake til særlig under pkt. 4 – så spriker kvaliteten fra sak til sak.

Vi kommenterer også avslutningsvis på dette punktet at fornærmede kun i 1 av 14 saker er spurt om hvor bevis kan finnes osv. Dette utheves fordi det er fraværende i den store majoriteten av saker, men kan potensielt ha stor betydning. På stedet er politiet avhengig av opplysninger fra involverte for å kunne drive forsvarlig bevissikring. Det kan også være etterforskningskritt av betydning den fornærmede kan be om, som det haster å få gjennomført. En fornærmet vil ikke sjelden være preget i situasjonen, og det kan ikke forventes at opplysninger kommer av seg selv.

3.2.8 Mistenkte

3.2.9 Straksavhør av mistenkte

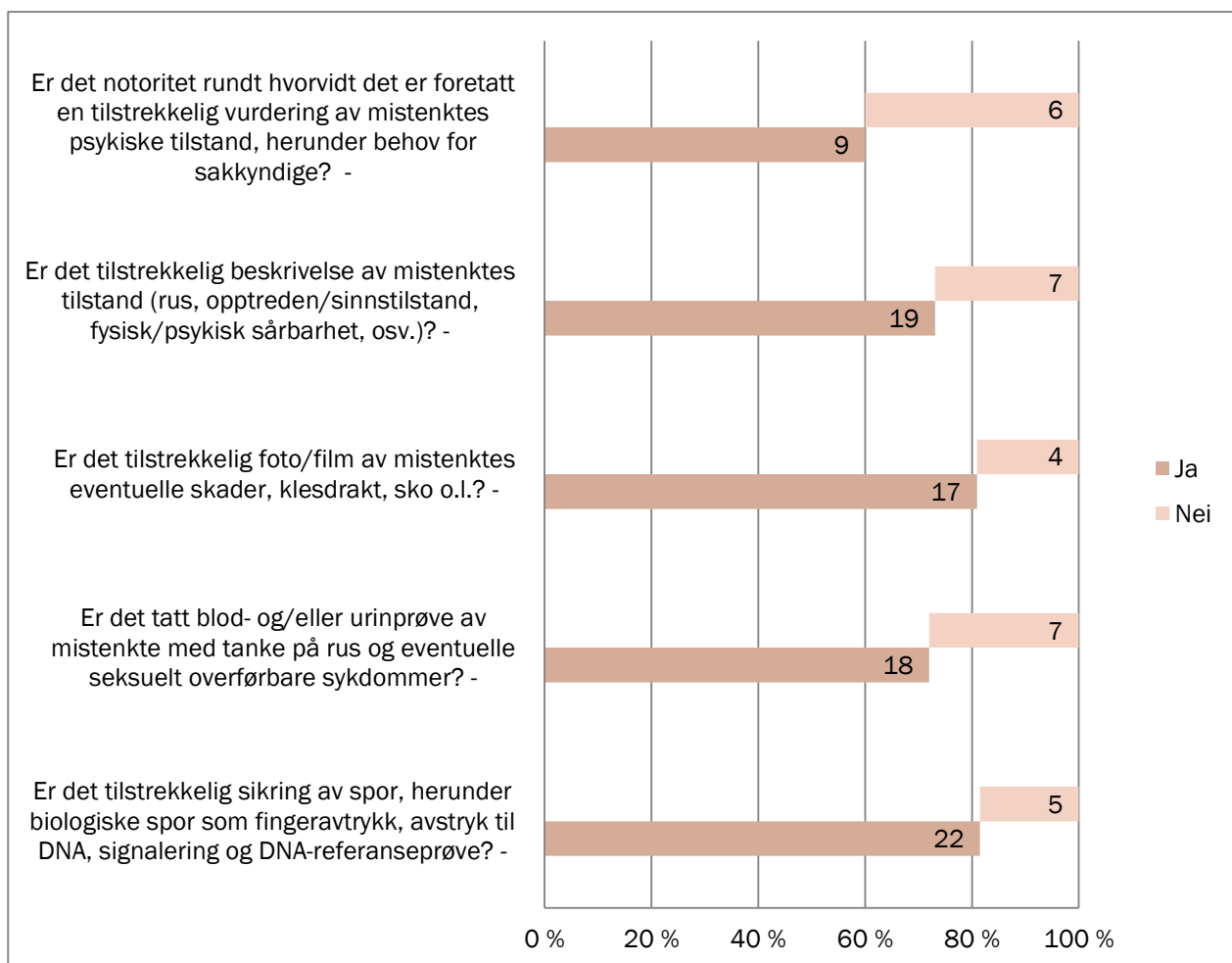
Av saksutvalget på 60 saker fant vi kun 2 saker der mistenkte var avhørt ved straksavhør. Dette skyldes i all hovedsak at de fleste sakene ble anmeldt over et døgn etter hendelsen. I kun 10 av sakene var straksavhør av mistenkte aktuelt, og våre funn tilsier at flere straksavhør kunne og burde vært foretatt. Idet utvalget straksavhør er så lavt, og derved mangler validitet, inntas ikke en innholdsmessig vurdering av disse i rapporten.

3.2.10 Etterforskning mistenkte – initialfasen

Tabellen under gir en oversikt over innledende etterforskning opp mot mistenkte utover avhør i initialfasen. Fra saksutvalget på 60 saker, har vi her filtrert bort de sakene er spørsmålene ikke har vært aktuelle, slik at antall saker pr tema vil variere.

Funnene kan oppsummeres slik at i de fleste sakene er det foretatt tilfredsstillende vurderinger og undersøkelser/sporsikring av mistenkte. Det forelå også de fleste sakene god nok fotodokumentasjon. Samtidig bemerkes at det som har vært gjenstand for undersøkelsen, er ordinære og viktige elementer ved etterforskningen av voldtektssaker, som må forutsettes tilfredsstillende utført hvis aktuelle. Dette særlig med tanke på den bevismessige kompleksitet voldtektssaker ofte har. Når vi i det perspektivet ser at blod- og /eller urinprøve mangler i 28 % av sakene (7 av 25 saker) der dette burde vært foretatt, så er det et forbedringsområde.

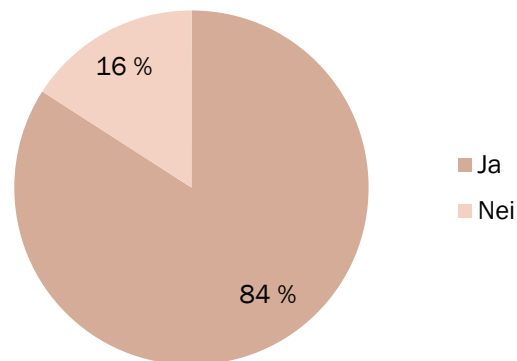
Økt bevissthet rundt vurdering av mistenktes psykiske tilstand og behov for sakkyndige tidlig, bemerkes også. Vi fant dette tilfredsstillende i 9 av 15 saker, men vårt inntrykk er at det skyldes mer tilfældigheter. Tidlig sakkyndighet i saken ved behov, er viktig – både i forhold til den mistenktes rettssikkerhet og den videre etterforskning.

3.2.11 Vitner

Statsadvokatene gjennomgikk samtlige vitneavhør i sakene, men som tidligere nevnt ble kun opptil 4 vitneavhør vurdert pr sak. Til sammen har 107 vitneavhør vært gjenstand for *vurdering*. I kun 9 av sakene var det aktuelt å gjennomføre straksavhør av vitner. Straksavhør var imidlertid bare tilstrekkelig utført i 2 av disse. Saksutvalget er lite, men korrelerer for så vidt med funnene for mistenkte, der vi også så et potensiale for flere straksavhør. Vi velger likevel å fremheve dette, da vi ser hvor viktige gode og tilstrekkelige straksavhør av vitner er i en tidlig fase av etterforskningen. Vi viser her til sakseksempellet referert i pkt. 4.2.

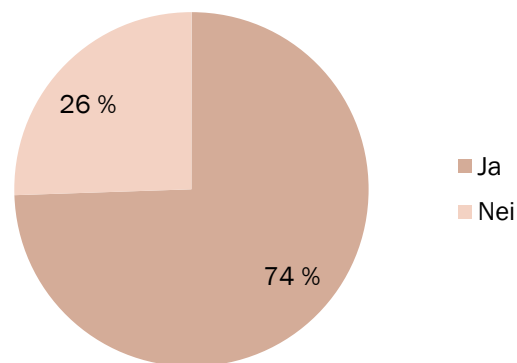
1.7 Vitner - Er det opptak av forklaringer?

Der det var foretatt avhør, var disse i all hovedsak tatt opp på lyd. Vi noterte 17 – av totalt 107 - vitneavhør der lydopptak enten ikke var foretatt, eller manglet i saken.

Vi fant et forbedringspotensial hva angår kartlegging av vitner. I de sakene der dette var aktuelt, 47 av sakene i utvalget, var kartleggingen tilfredsstillende i 74 % av sakene (35 saker). Det er bra, men kravene til etterforskningen i en voldtektssak må være strengere enn dette. Den bevismessige kompleksiteten tilsier at saken må opplyses så godt som mulig, og vitner er et bevismiddel av potensielt stor, ikke sjelden avgjørende, betydning. Økt bevissthet og etterforskningsnysgjerrighet på dette punktet må tilstrebes. Se nærmere pkt. 4.

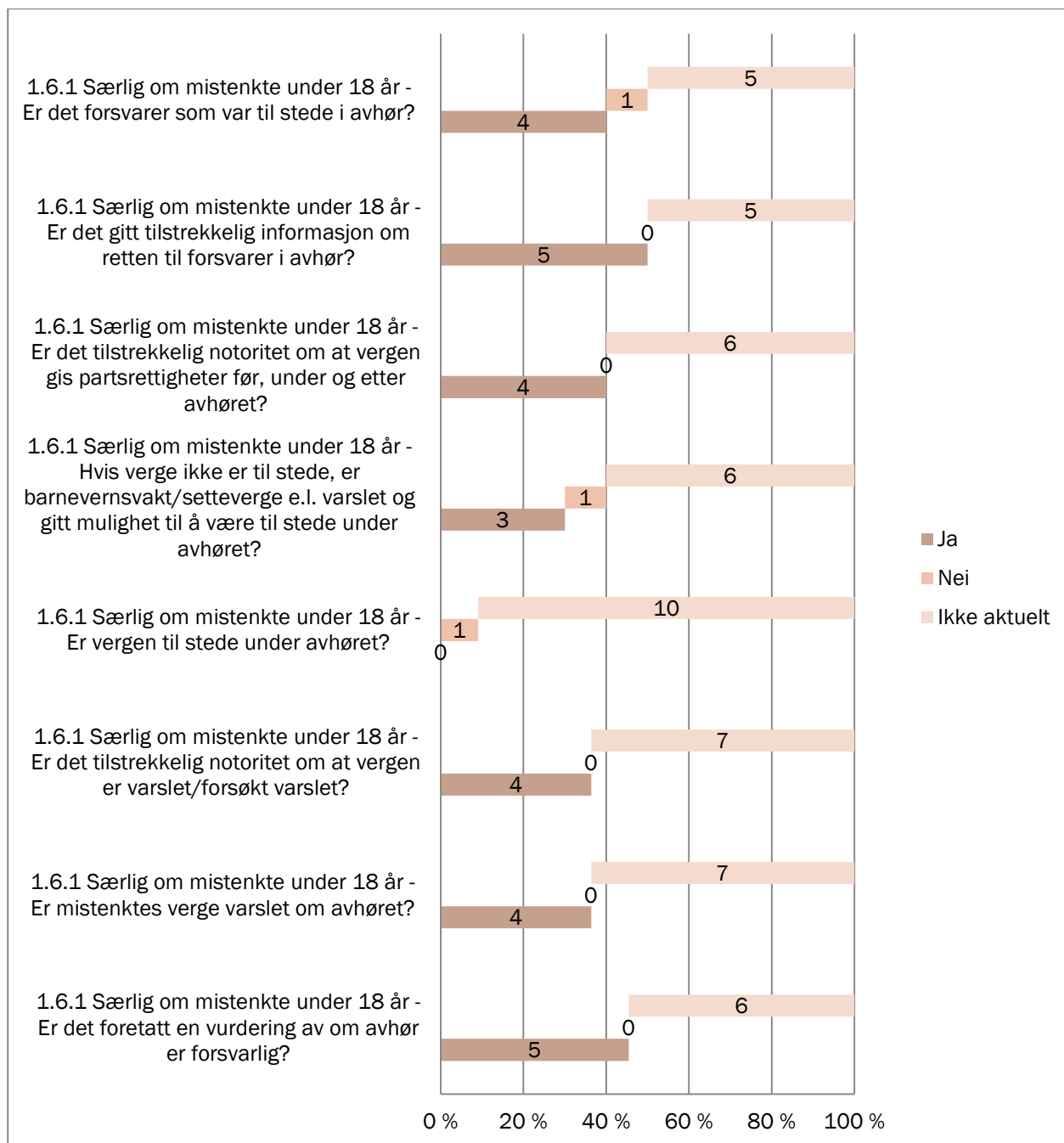
Tilstrekkelig kartlegging av vitner?

3.2.12 Mistenkte under 18 år

I 10 av sakene var mistenkte under 18 år. Yngste oppgitte gjerningsperson var 12 år.

Denne gruppen mistenkte stiller strengere krav til politiets håndtering. Det er derfor gledelig å se at det er få merknader til etterforskningen på dette punkt i initialfasen. Våre funn viser at det er oppmerksomhet rundt de særskilte regler for avhør av og oppfølging av en mistenkt under 18 år, og at disse i all hovedsak følges.

3.2.13 Fornærmede under 18 år

Fornærmede var under 18 år i 16 av sakene i saksutvalget. Som nevnt under pkt 2 var det noe overraskende at en så stor andel som 27 % av sakene ble etterforsket ved felles etterforskningsenhet (FEE) som er ansvarlig for etterforskning av overgrep mot barn under 16 år. Våre funn viser at politiet i all hovedsak ivaretar et fornærmet barns rettigheter på en tilfredsstillende måte. Det er viktig. Det forbedringspotensial vi velger å fremheve her, er at det kreves større grad av kunnskap/bevissthet rundt innhenting av fritak for taushetsplikt og når dette også må innhentes fra verge.

3.3 Sporsikring

Tidspunkt for når forholdet ble anmeldt, reflekteres også det aktuelle sakene under sporsikring. I en stor andel av sakene, var spørsmålene ikke aktuelle da det var gått for lang tid etter hendelsen da forholdet kom til politiets kunnskap.

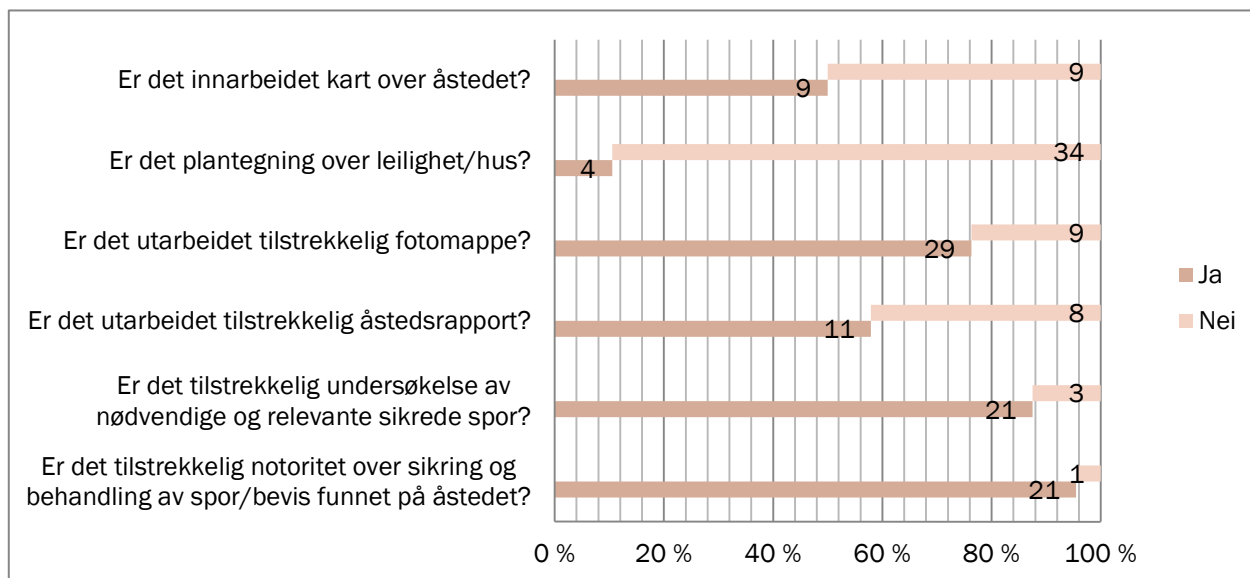
3.3.1 Sporsikring – åsted

Vi noterer med tilfredshet at funnene i det vesentligste konstaterte god notoritet over sikring og behandling av spor på åsted, og også tilfredsstillende undersøkelse av relevante spor.

Åstedsrapport var nødvendig i 19 av sakene. Når denne ikke er tilstrekkelig i 8 saker (42%) så er et forbedringspunkt av betydning som må bemerkes.

Fotomappe av åsted var tilstrekkelig i 29 av 38 saker, men er vurdert som utilstrekkelig i 24% av sakene. Det noteres at dette likevel er en forbedring ift Kvalitetsundersøkelsen 2018 som gjaldt voldssaker med frist, som kan indikere grundigere oppfølging i voldtektssakene.

Manglende foto av åsted ble konstatert som et forbedringspunkt også i Kvalitetsundersøkelsen for voldtektssaker i 2016. Plantegninger over åsted manglet i hoveddelen av sakene. Det er et klart forbedringspunkt sammen med gode kart. Grunnen til at dette fremheves er at kart og foto ofte er sentrale i påtalemyndighetens presentasjon i retten, samt at det også kan være til nytte ved avhør i etterforskningen. I grafen under er det kun saker hvor tema var aktuelt som er tatt med.

3.3.2 Sporsikring – fornærmede

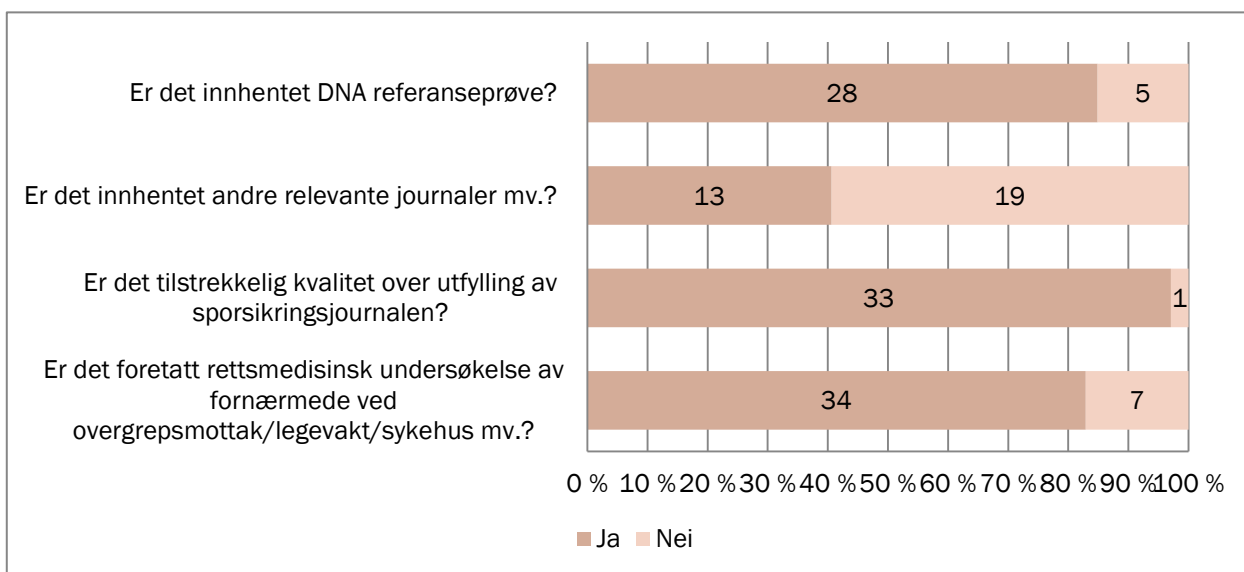
God sporsikring på involverte parter kan være avgjørende for sakens utfall. I Sør-Vest politidistrikt gis ikke særskilt mandat til voldtektsmottaket for utfylling av den rettsmedisinske undersøkelsen. Slikt mandat utferdiges bare ved særskilte behov, så som for skadevurdering

e.l. Den rettsmedisinske undersøkelsen sendes i de fleste tilfeller, først til Den rettsmedisinske kommisjon dersom det tas ut tiltale. Det er derfor svart "ikke aktuelt" for de fleste saker på spørsmålet om den rettsmedisinske undersøkelsen besvarer (standard)mandatet og om det er utarbeidet et treffende mandat.

Vi vurderer i all hovedsak resultatene her som tilfredsstillende, dog med et forbedringspunkt. I de fleste aktuelle saker var det innhentet DNA –referanseprøve, og kvaliteten over den rettsmedisinske sporsikringsjournalen er jevnt over god.

I 34 av samlet 60 saker var fornærmede undersøkt på voldtektsmottaket. I 19 av sakene var saken anmeldt så sent at slik undersøkelse ikke var aktuelt. I 7 av sakene burde slik undersøkelse vært foretatt. Det understrekes at det kan være grunner som ikke fremkommer av saken som gjør at slik undersøkelse likevel ikke ble foretatt, men da burde dette fremkommet av saken.

Vi fant imidlertid et markert forbedringspunkt hva angikk innhenting av andre relevante journaler for fornærmede. Dette var aktuelt i 32 av sakene, men ble bare utført i 13 (40 %).

3.3.3 Sporsikring – mistenkte

Når det gjaldt sporsikring på mistenkte, var dette ikke aktuelt i rundt 50 % av sakene grunnet tidspunkt for anmeldelse. I de sakene der dette var aktuelt, så vi at sporsikringen i all hovedsak var tilstrekkelig i den store majoriteten av sakene (24 av 28 saker). Vi så imidlertid et større negativt avvik når det gjaldt sikring av DNA prøve til etterforskningsregisteret. Dette var kun gjort i 15 av 25 aktuelle saker, og konstateres som et forbedringspunkt.

3.3.4 Elektroniske spor

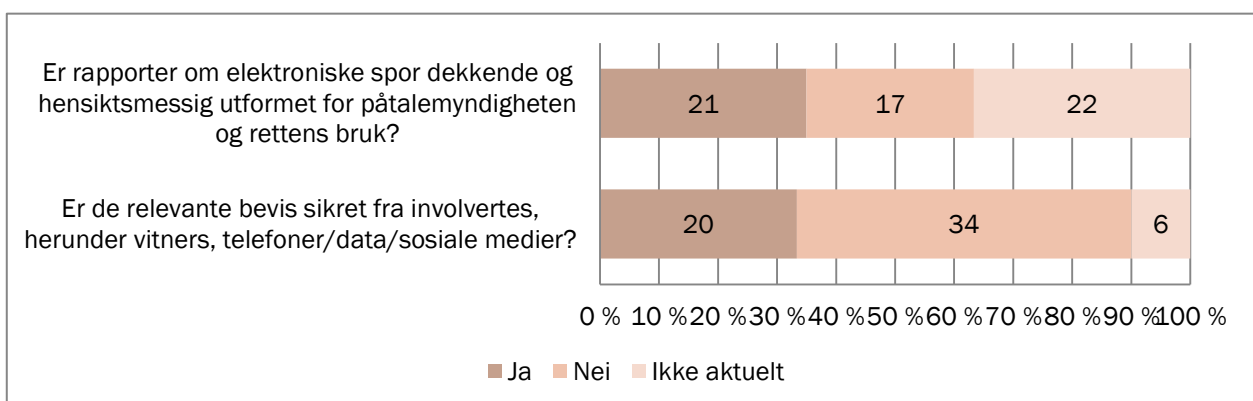
Ved tidligere kvalitetsundersøkelser i 2016 og 2018 ble det funnet markert forbedringspotensial hva angikk innhenting av bevis fra involvertes telefoner/data/sosiale medier. Vi ser fortsatt et klart forbedringspotensial på dette punkt. I over halvparten av det samlede saksutvalget er ikke relevante bevis sikret. Manglende sikring og gjennomgang av fornærmedes mobiltelefon, var en gjentakende mangel i sakene – typisk der fornærmede ikke samtykket til beslaget. Det har vært et økende fokus fra statsadvokatembetet vedrørende dette i fagledelsen.

Etter vår erfaring skyldes mangelfull sikring usikkerhet opp mot hjemler for slik bevissikring, og mangelfull bevissthet rundt den potensielle bevisverdien. Slike bevismidler har potensielt stor betydning i en sak av denne typen, og kan være avgjørende for et riktig saksutfall. Det er derfor beklagelig at dette fortsatt synes å være et klart forbedringspunkt i etterforskningen. Som vi kommenterte i vår rapport for kvalitetsundersøkelsen 2018:

"Hvilken konsekvens de konstaterte mangler har hatt, er vanskelig å trekke klare slutninger rundt, da eventuelle resultater av spor/bevissikring som er utelatt blir rent hypotetisk. Men, at dette medfører en klar risiko for at relevante bevis ikke innhentes/avdekkes og sakens opplysning blir skadelidende må i hvert fall legges til grunn".

Det samme gjelder fortsatt. Funnet korrelerer fortsatt med funn bemerket under pkt. 3.2.1 Tele/data/kamera.

Forbedringspotensialet omfatter også rapporter om elektroniske spor. Disse er for ofte uegnet for påtalemyndigheten og rettens bruk. Rapportformen er i stor grad tilpasset opplysningen av saken på etterforskningsstadiet, men i mindre grad iretteføringen. I undersøkelsen ser vi at rapportene i stor grad inneholder en sammenblanding av faktiske forhold og etterforskerens egne vurderinger, noe som gjør rapporten uegnet for fremleggelse i retten. I den grad det hentes ut opplysninger fra tekniske undersøkelser gjøres dette ved utstrakt bruk av screenshots og ikke rådata slik at metadata også kommer med i rapportene. I mange sammenhenger er det ikke bare opplysningen om at en tekstmelding eller bilde er sendt, men når, hvor og til hvem det er sendt. Slike opplysninger er ofte sentrale for å kunne rekonstruere et tidsforløp.

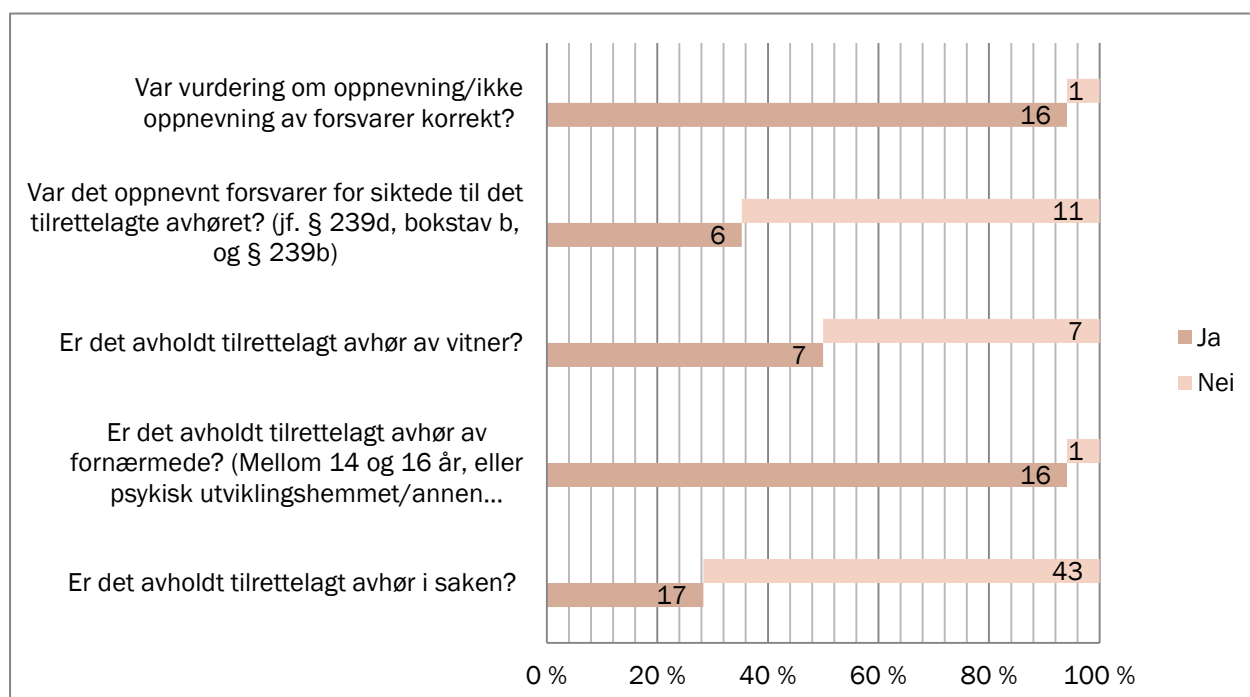
3.4 Tilrettelagt avhør

Det ble gjennomført tilrettelagte avhør i 22 % av sakene, totalt 17 saker. I 16 av disse sakene ble det tatt tilrettelagt avhør av den fornærmede. Med unntak av 1 sak ble tilrettelagt avhør foretatt grunnet fornærmedes unge alder (under 16 år), jfr. strprl. § 239. I 7 saker var det foretatt tilrettelagte avhør av vitner.

Vi fant at det burde vært tatt flere tilrettelagte avhør i noen av sakene. I flere av sakene var både mistenkte og fornærmede svært unge, og aktuelle vitner i samme aldersgruppe. Det kan synes å være en høyere terskel for å igangsette et tilrettelagt avhør av et vitne, og det må tas en prioritering av vitnets potensielle betydning sett i forhold til saken som helhet. I en sak var eneste vitne til hendelsen eksempelvis ikke avhørt, der både fornærmede og mistenkte var svært unge og deres forklaringer stod i markert motstrid til hverandre. En tilbakevendende problemstilling i undersøkelsen knyttet seg til betydningen av riktig henleggelseskode, se pkt.4

Et sentralt spørsmål vil eksempelvis være om det skal foretas et tilrettelagt avhør for å avklare om det er bevis som med tyngde taler mot at det dreier seg om et straffbart forhold, slik at saken henlegges med kode 103 – straffbart forhold anses ikke bevist. Alternativet vil være å henlegge saken på bevisets stilling – kode 058, noe som kan få uheldige konsekvenser for den anmeldte senere.

Der tilrettelagt avhør ble gjennomført så vi i en klar majoritet av sakene at forsvarer for mistenkte ikke var oppnevnt. Dette er det normale, og vår oppfatning var at dette var gjort forsvarlig i det vesentligste. Vi fant også at hensynet til kontradiksjon i jevnt over var godt ivarettatt. I de sakene forsvarer deltok i det tilrettelagte avhøret, fikk denne anledning til å stille

relevante spørsmål.

I 36 % av sakene (6 av 17 saker) forelå ikke utskrift av avhøret i saken der dette hadde vært ønskelig. Det er ikke alle avhør som nødvendiggjør en utskrift. Utskrifter er ressurskrevende, og det må foretas en prioritering.

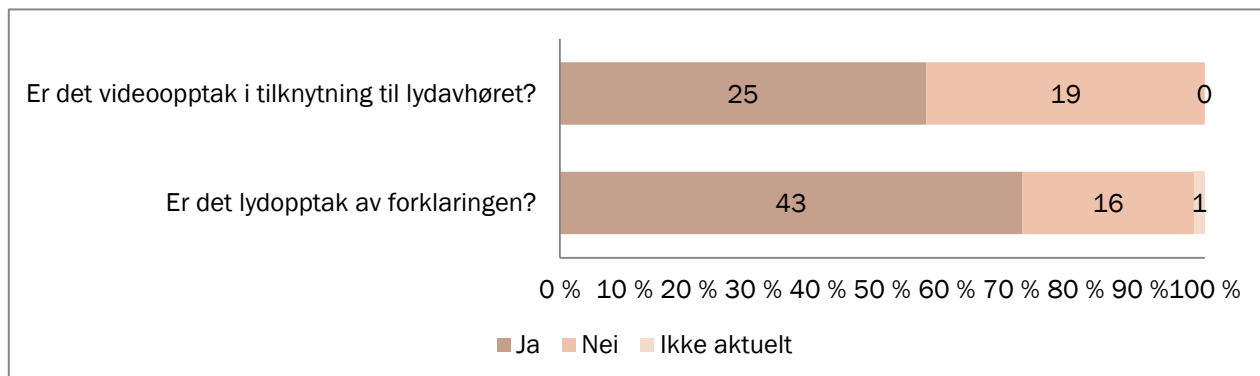
3.5 Politiavhør og avhørsrapporter

Samtlige avhør i saksutvalget ble gjennomgått. Antall avhør varierte fra sak til sak. Ikke alle avhør ble vurdert. Undersøkelsens rammer var begrenset til vurdering av maksimum 4 vitneavhør pr sak. Et relativt stort antall saker hadde flere vitneavhør enn det. Avhørene inkluderer også vurdering av straksavhør.

Også ved denne kvalitetsundersøkelsen er det betryggende å konstatere at formalia i det vesentligste er tilfredsstillende håndtert i avhørssituasjonen, uavhengig av hvem som avhøres eller om avhør skjer som straksavhør, på barnehus, politihus eller over telefon.

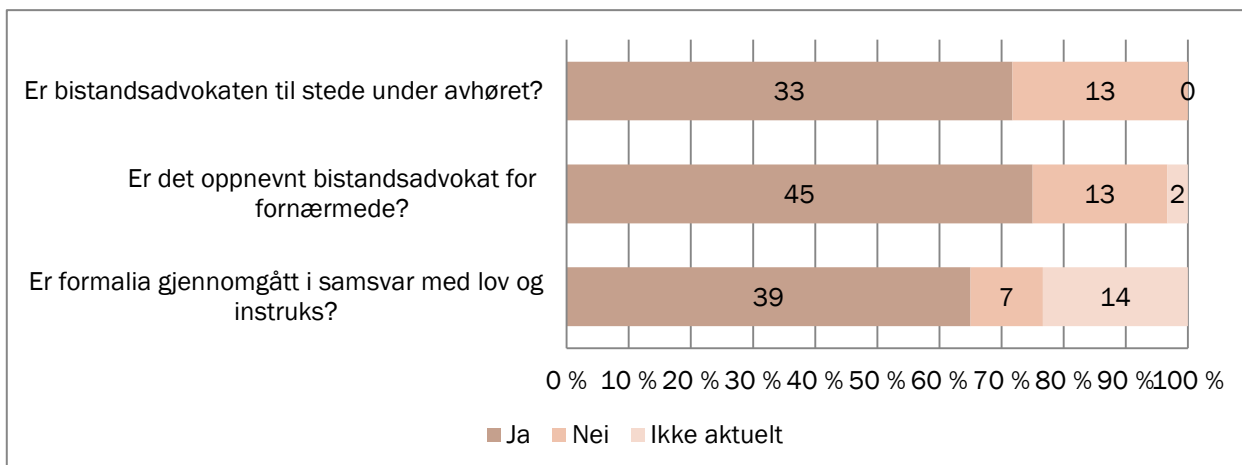
3.5.1 Fornærmede

Avhør av fornærmede var gjort ved lydopptak i 72 % av sakene (43 av totalt 60 saker). Det tas forbehold her om at andelen lydopptak kan være høyere, men statsadvokatene har angitt manglende lydopptak av avhør når lydopptaket ikke er lagt inn i saken (mediebanken).

I kun 42 % av sakene (25 saker) forelå det videoopptak av avhøret. Tallene reflekterer her at det faktisk ikke ble benyttet video i avhøret og kun ble benyttet taleopptak. Dette var overraskende lave tall ref RA-2-2016 pkt.6.6, og er et markert forbedringspunkt. Sakene inneholdt heller ikke forklaringer på hvorfor avhør ikke var foretatt etter retningslinjene.

Formalia var i all hovedsak godt håndtert, dog med noen anmerkninger i enkeltsaker. I de fleste sakene var bistandsadvokat oppnevnt, og fulgte avhøret, men ikke alle. Vi så også uheldige konsekvenser av manglende bistandsadvokat i saken. At politiet bistår med god informasjon om rettighet til bistandsadvokat, og også bistår en fornærmet med etablering av kontakt med en slik er en svært viktig oppgave. Særlig gjelder dette der det er tale om en svakere fornærmet. I en av sakene var fornærmede av utenlandsk opprinnelse. Saken hadde

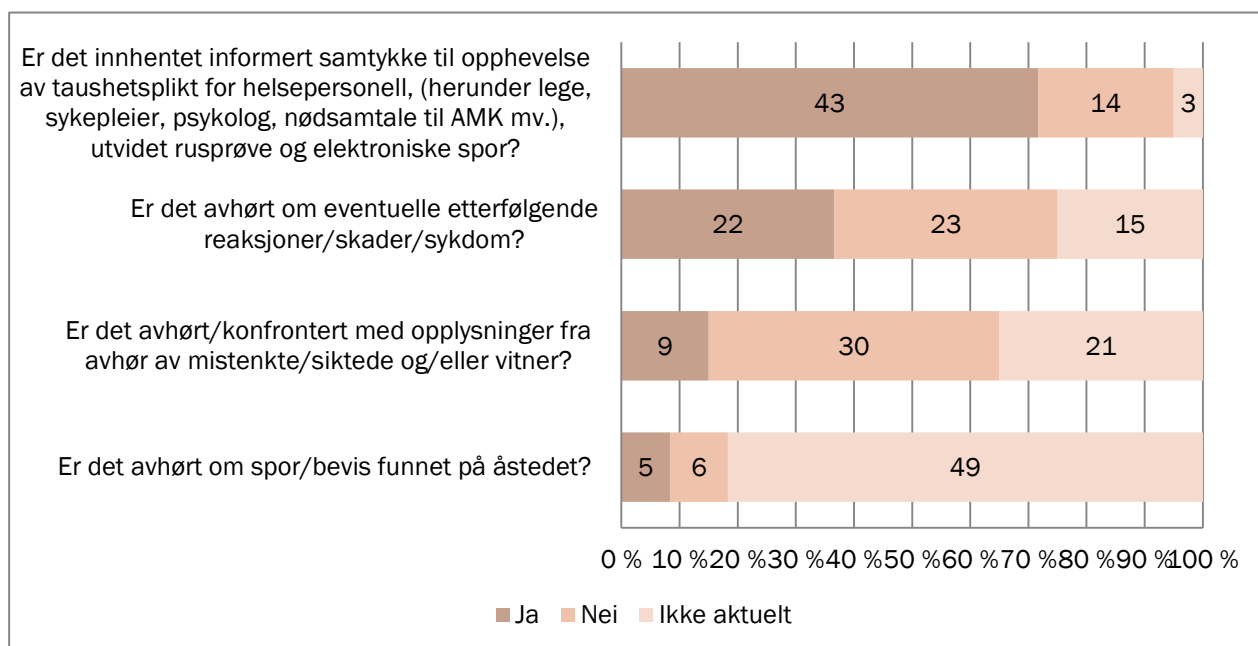
potensielle problemstillinger opp mot æreskultur. Fornærmede ga uttrykk for betydelig redsel for konsekvenser ved å anmelde opp mot egen sikkerhet. Hun oppga at hun ble presset av mistenkte, med risiko for at hun ville bli utsatt for alvorlige represalier fra egen familie i utlandet begrunnet med æreskultur. Hun ble utelukkende og ufullstendig avhørt pr telefon. Ingen informasjon om bistandsadvokat ble gitt, selv om behovet var åpenbart, og ingen advokat ble oppnevnt. Ivaretagelsen av den fornærmedes rettigheter må betegnes som slett, og sakens opplysning svekket i betydelig grad.

3.5.1.1 Fritak for taushetsplikt

Informert samtykke til opphevelse av taushetsplikt for helsepersonell mv, utvidet rusprøve og elektroniske spor var innhentet i 43 av sakene, og burde foreligget i ytterligere 14 saker. Da dette er et standardisert skjema som skal og må vurderes i alle voldtektssaker, er det et forbedringspunkt når det mangler i så mye som 25 % av aktuelle saker. Hvorfor slikt samtykke ikke er innhentet eller søkt innhentet fremgikk heller ikke av sakene.

3.5.1.2 Avhørets innhold

Vi fant flere forbedringspunkter hva angikk avhørets innhold. Forbedringer her mener vi kan ha

potensielt stor betydning for prioritering av knappe etterforskningsressurser i politiet, se pkt.4.

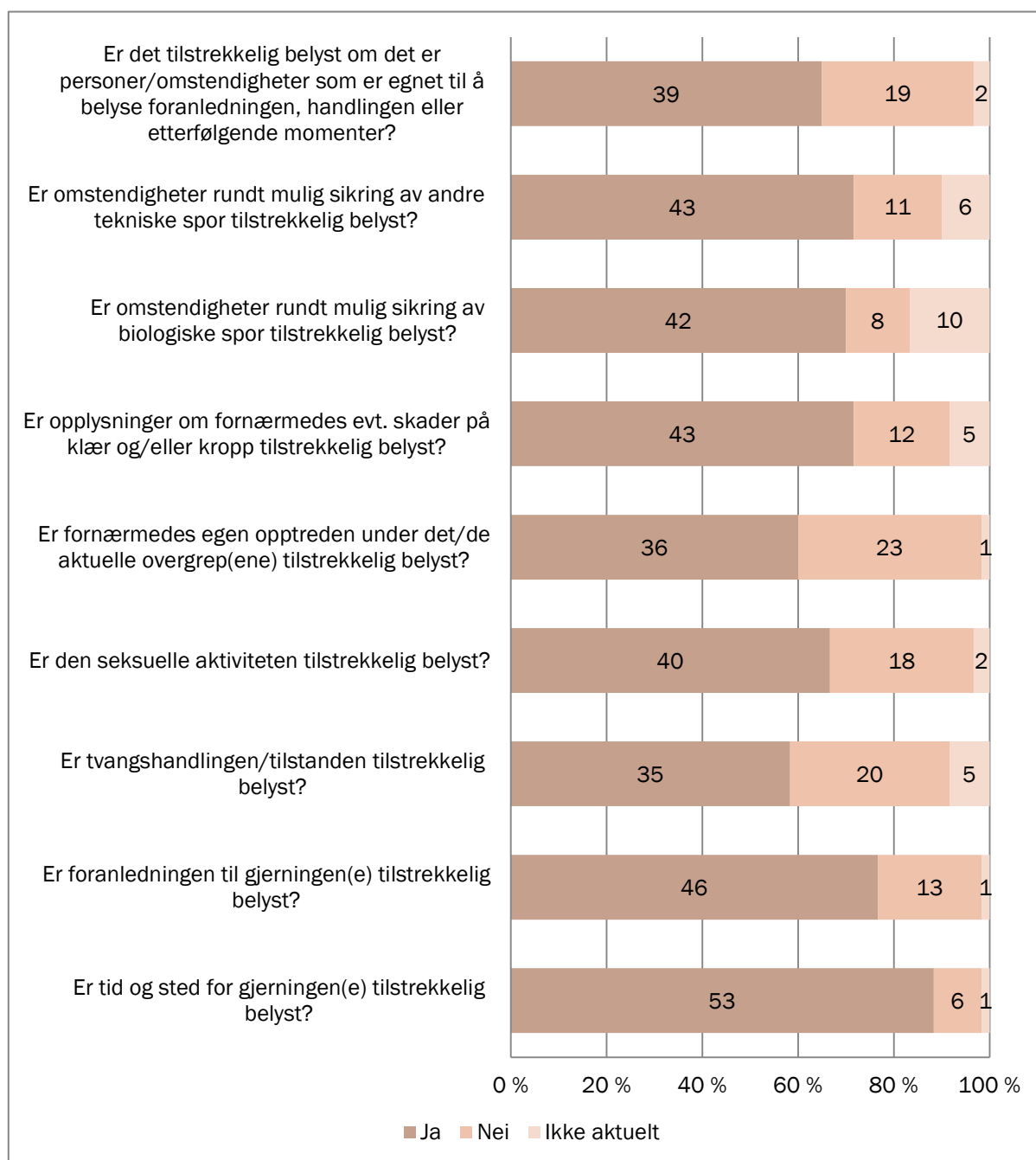
Vi så de beste resultatene i de deler av avhøret som gjaldt de mer objektive faste punkter, så som tid og sted for gjerningen, og omstendigheter for mulig sikring av biologiske spor.

Når det derimot gjaldt de deler av avhøret som går direkte inn på straffbarhetsvilkårene i voldtektsbestemmelsene, var resultatene langt mer sprikende. Som tabellene under viser, var flere sentrale spørsmål ikke tilfredsstillende belyst i en stor andel av sakene.

Tvangshandlingen/tilstanden var eksempelvis ikke tilfredsstillende belyst i 36 % av sakene der dette var aktuelt (20 saker). Ser man det i sammenheng med at verken den seksuelle aktiviteten ikke var tilstrekkelig belyst i 31 % (18 saker) av de aktuelle sakene og fornærmedes egen opptreden i 38% (23 saker) av aktuelle saker, skaper det et inntrykk av ufullstendighet i etterforskningen som var uheldig. Vi så flere innholdsmessige mangler enn dette, som fremkommer i tabellene under. I 32 % (19 saker) av aktuelle saker manglet avhøret tilstrekkelig informasjon om personer eller omstendigheter som kunne opplyst sentrale deler av hendelsesforløpet. Vi ser dette i sammenheng med funn under pkt. 3.2.4 under mangler ved kartlegging av vitner.

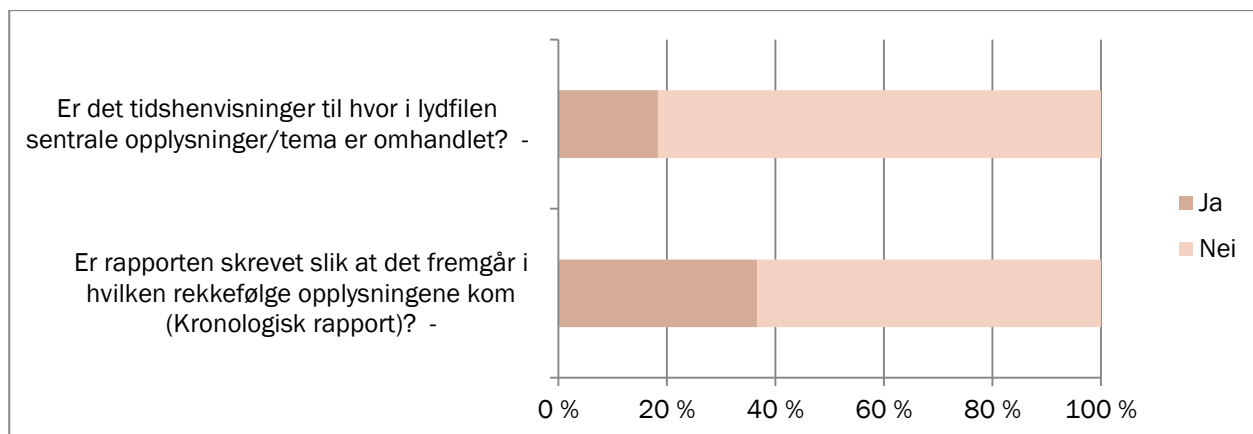
Et generelt funn gjelder konfrontasjon. Vår oppfatning er at fornærmede i for liten grad konfronteres med andre bevis i saken. I over 70 % (30 saker) av sakene dette var aktuelt, ble det ikke foretatt slik konfrontasjon. Det er uheldig etter vårt syn, og vanskeliggjør bevisvurderingen i det videre saksforløpet.

Vi fant også mangler ved oppfølging av den fornærmede, ved at det ikke var avhørt opp mot etterfølgende reaksjoner/skade/sykdom. Dette var ikke gjort i mer enn 50 % av de aktuelle sakene. Det er ikke heldig. Når vi ser hen til at en ikke ubetydelig andel fornærmede er under 16 år, forsterkes det inntrykket. Det synes generelt å være en høyere terskel for å gjennomføre et nytt tilrettelagt avhør. Dette er naturlig hensett ressursene som kreves, men i en voldtektssak der et barn er fornærmet kan ressurs hensyn ikke vektlegges.

3.5.1.3 Avhørsrapporten

I 63 % (38 saker) av det totale saksutvalget var avhørsrapporten ikke skrevet kronologisk. Dette til tross for at man i fagledelsen, også internt i politiet, har hatt fokus på dette i senere tid. I kun 18 % (11 saker) av sakene var det angitt tidshenvisninger hvor i lydfilen sentrale opplysninger var omhandlet. Mangler har vært anmerket også ved tidligere kvalitetsundersøkelser, og resultatet fremstår lite tilfredsstillende. Mediabankens bokmerkingsfunksjoner gjør det også enkelt å lage bokmerker i avhørene, slik at man fort får oversikt og mulighet til å høre de sentrale delene ved behov. Det er forunderlig at dette ikke gjøres i større grad, og endring og forbedring her bør ikke være vanskelig å få til.

I positiv retning så vi økt bruk av "diktat til lydopptak" ved straksavhør, som fungerte tilfredsstillende.

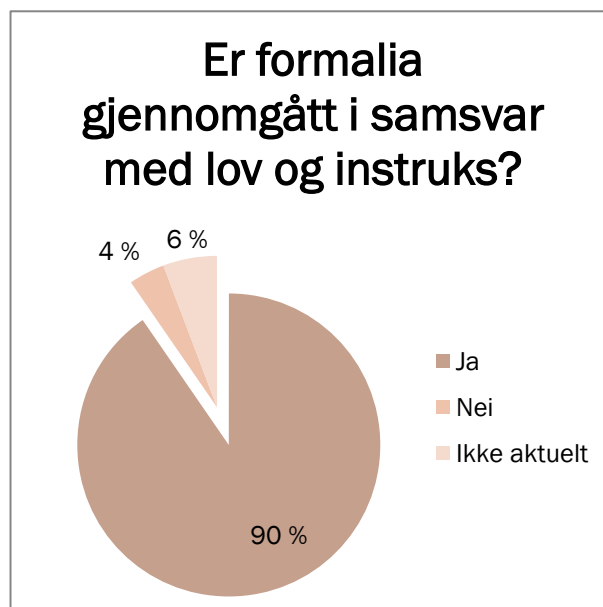
Det var også jevnt over god notoritet hva angikk rettelser og tilføyelser ved gjennomlesning, og opplesning/gjennomlesning og vedtagelse av forklaringen.

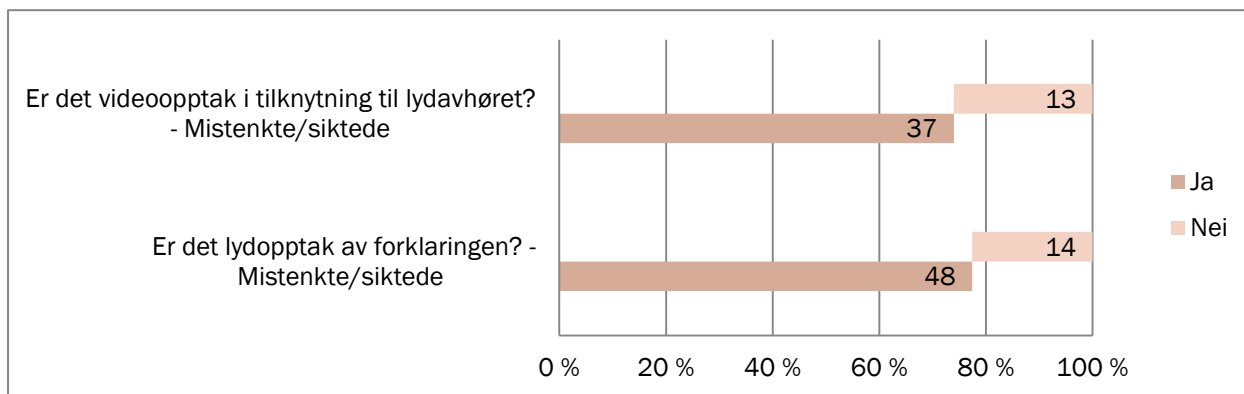
3.5.2 Mistenkte/siktede

Avhør av mistenkte kjennetegnes også av god ivaretagelse av formalia. Dette er betryggende. 52 avhør ble gjennomgått. Av disse hadde 47 saker tilfredsstillende formalia, mens i kun 2 av sakene forelå det formaliafeil. Det var oppnevnt forsvarer i 37 av avhørene, og der det ikke var oppnevnt forsvarer forelå det i hovedsak utrykkelig avkall.

Det var tatt lydopptak av mistenktavhør i 80% (48 saker) av sakene. Det forelå videoopptak av avhør i 62 % (37 saker) av sakene. Vi tar igjen forbehold om at det kan være tatt ytterligere lydopptak, men at disse i så tilfelle ikke er lagt inn i saken, verken i mediabanken eller annet medium.

Hensett riksadvokatens klare retningslinjer på dette punkt, er det overraskende at en såpass stor prosentandel avhør ikke foreligger verken som lyd/bilde avhør eller lydavhør. Dette må utbedres.

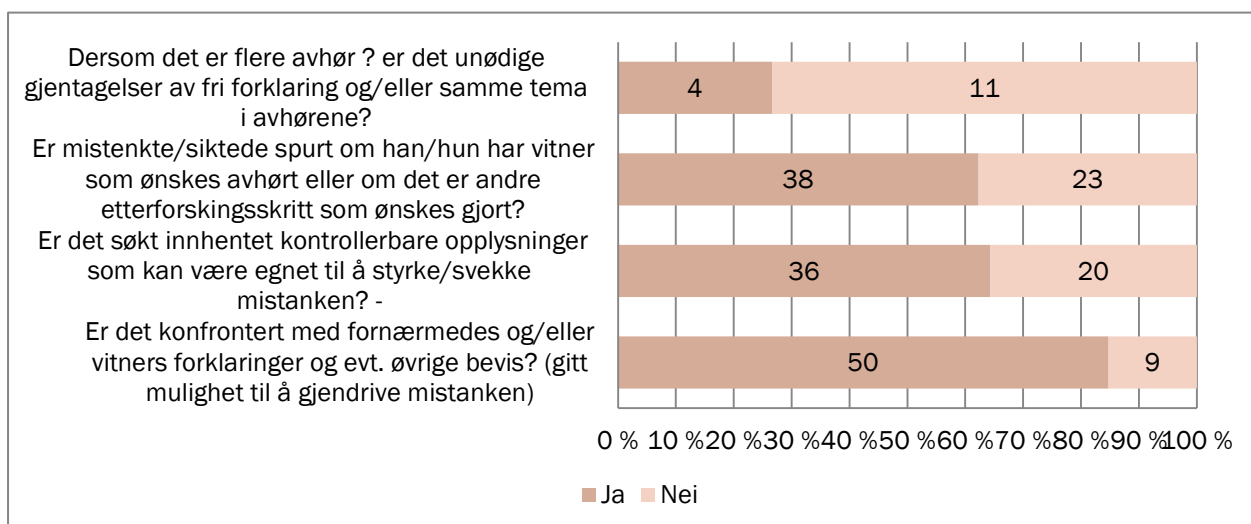
3.5.2.1 Avhørets innhold

I de fleste sakene var så vel subjektive som objektive straffbarhetsvilkår tilstrekkelig belyst. Vi fant dette å være utilfredsstillende i 14,7 % av avhørene (9 og 10 avhør). 14,7 % er en ikke ubetydelig prosentandel, og det bemerkes igjen at i saker av denne alvorsgrad og bevismessige kompleksitet, stiller større krav til etterforskningens enkelte ledd der avhør er en særs viktig del. God kjennskap til straffbarhetsvilkårene i voldtektsbestemmelsene er en forutsetning for gode avhør. Derimot var foranledningen til den påklagede handlingen tilstrekkelig belyst i hele 93 % av avhørene (57 av 61).

Hensynet til kontradiksjon var generelt godt ivaretatt i de gjennomgåtte avhørene. I 15% (9 saker) av sakene var imidlertid ikke mistenkte konfrontert med andre forklaringer og bevis og gitt mulighet for å gjendrive dette. Det er en viktig rettsikkerhetsgaranti, og ikke minst viktig for etterforskningen, og representerer en klar mangel ved disse avhørene.

Vi fant at det i for liten grad ble spurt om hvilke etterforskningskritt den mistenkte ønskes utført. Dette ble ikke gjort i 37 % (23 saker) av aktuelle saker (61 mistenktavhør), og bør være et standard spørsmål i et slikt avhør. Det var heller ikke søkt innhentet kontrollerbar informasjon egnet til å styrke/svekke mistanken i 36% (20 saker) av de aktuelle saken (56 saker).

Positivt noterte vi også at der det var gjennomført flere avhør av mistenkte, bare disse i liten grad preg av unødige gjentakelser.

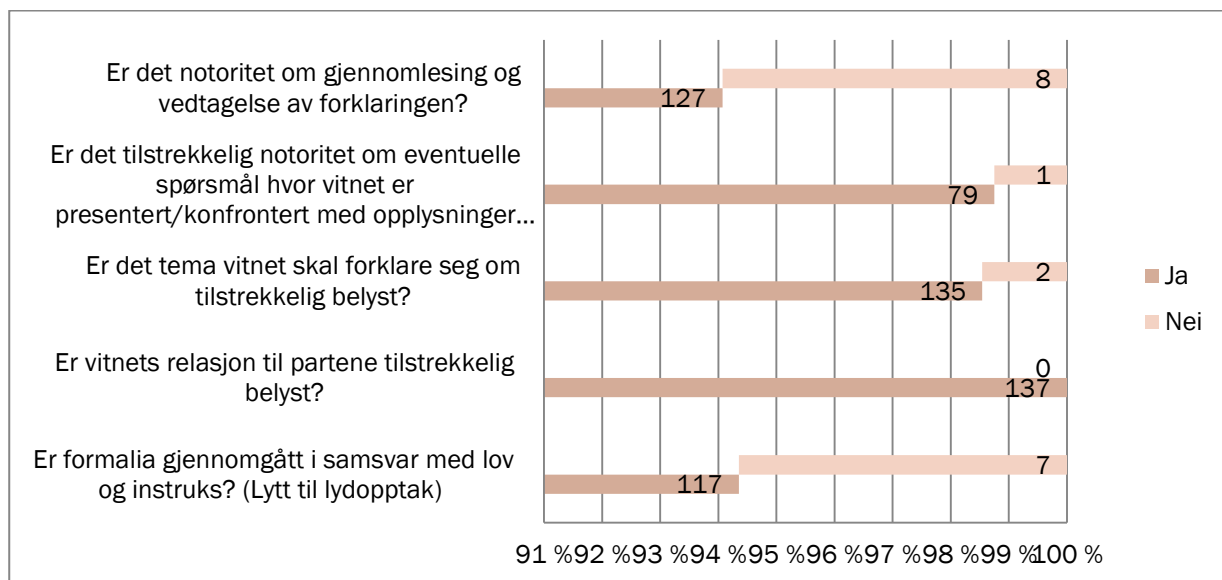
3.5.2.2 Avhørsrapporten

Funn i forhold til avhørsrapportene korrelerer godt med funn knyttet til avhørsrapportene under pkt 3.5.1.1 for fornærmede.

Vi fant at flertallet av avhørsrapportene ikke var kronologiske. Av 61 mistenktavhør, var kun 23 av avhørsrapportene (38%) kronologiske. Kun 14 (23 %) av rapportene hadde tidshenvisninger til hvor i filen sentrale tema var behandlet. De samme merknader gjør seg gjeldende her som i pkt 3.5.1.1.

Vi fant gjennomgående tilfredsstillende notoritet hva angikk rettelser/tilføyelser og gjennomlesning/opplesning og vedtagelse av avhøret.

3.5.3 Vitner

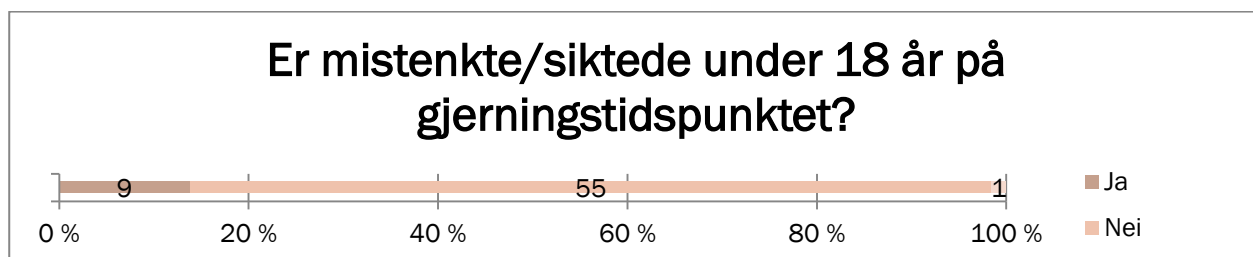
Tabellen under viser våre funn knyttet til vitneavhør. Vi har her igjen filtrert ut saker der vurderingen har vært "ikke aktuelt". Tabellen angir antall avhør der spørsmålet har vært aktuelt for vurderingen.

Resultatene er jevnt over tilfredsstillende her. Formalia er med noen unntak tilfredsstillende håndtert, og tema vitnet skal forklare seg om er tilstrekkelig belyst.

Det sentrale forbedringspunktet her knytter seg igjen til om alle aktuelle vitner i saken er avhørt. I 31 % av sakene fant vi at så ikke var tilfelle. Det burde vært gjennomført flere vitneavhør for å sikre sakens fulle opplysning. I voldtektssaker er dette av særlig stor betydning, når man ser hen til denne sakstypens bevismessige kompleksitet. Dette funnet korrelerer godt med funn i pkt 3.2.4.

3.5.4 U-18

Det var foretatt til sammen 9 mistenktavhør der mistenkte var under 18 år. Som fremgår av pkt.3.2.5 hadde totalt 10 saker mistenkt under 18 år. Den yngste mistenkte som på gjerningstiden var 12 år gammel, var ikke avhørt.

Vi konstaterte jevnt over god ivaretagelse av de særlige plikter som inntreffer når mistenkte er under 18 år. Alle aktuelle avhør var gjennomført på barnehuset. Oppnevnt forsvarer var også til stede i alle aktuelle avhør (8 av 9 avhør). Verge var til stede i de fleste avhør, og det var god notoritet om at verge var forsøkt varslet i de aller fleste sakene.

Et klart forbedringspunkt som ble notert gjaldt oppfølging av straffeprosesslovens § 94 annet ledd, mangelfull notoritet om hvem det er som har valgt forsvarer. Dette synes det å være lite bevissthet rundt. Et annet men viktig forbedringspunkt gjaldt informasjon om alternative straffereaksjoner, og innhentning av informert samtykke om disse. Slikt samtykke var bare innhentet i 3 av 4 saker.

3.6 Etterforskningsplan

Det er plikt til å utforme og anvende etterforskningsplaner i voldtektssaker. Riksadvokaten har gitt klare direktiver om dette, og POD har gitt retningslinjer for oppfølgingen. Mangler ved utforming, anvendelse og oppfølgingen av disse er påpekt i tidligere kvalitetsundersøkelser og inspeksjoner, og har vært et fokus i fagledelsen til statsadvokatembetet. Til tross for dette, er det et gjennomgående funn ved denne kvalitetsundersøkelsen at utforming, anvendelse og oppfølging av etterforskningsplaner ikke er tilfredsstillende. Dette er overraskende funn, hensett det fokus og de klare direktiver og retningslinjer som foreligger.

Statsadvokatene har ved gjennomgangen sett hen til BL og Indicia. Der det var opprettet prosjekt i Indicia er det prosjektet som er vurdert opp mot rådende direktiv og retningslinjer. Vi har ikke lagt avgjørende vekt på hvorvidt mal for oppretting av etterforskningsplan i Indicia har vært benyttet, men har vurdert prosjektet som helhet.

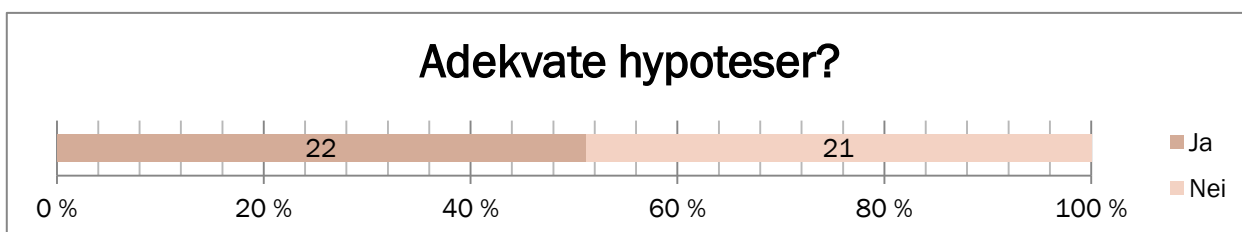
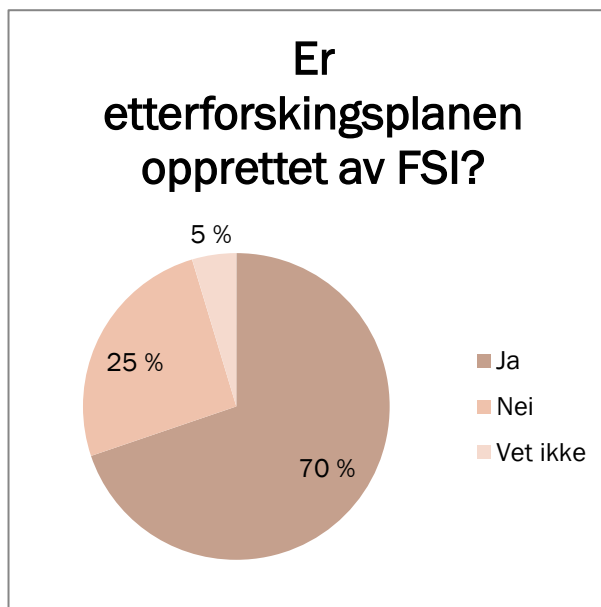
3.6.1 Foreligger det en etterforskningsplan?

Som det følger av tabellen, kunne vi identifisere en etterforskningsplan enten i BL eller i Indicia i 72 % av sakene (43 saker). I 25 % av sakene (15 saker) fant vi ikke noen form for skriftlig styringsverktøy, mens 2 saker definerte vi som ikke aktuelle for etterforskningsplan utfra

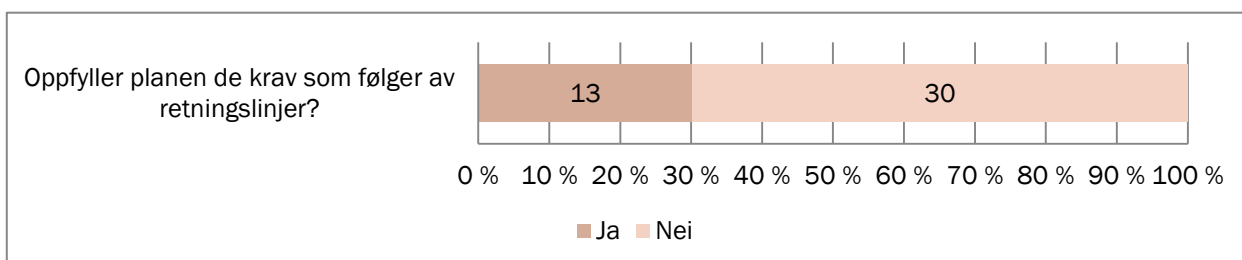
spesielle omstendigheter ved saken(e). Det er et lite tilfredsstillende resultat hensett gjeldende direktiv og retningslinjer.

3.6.2 Utarbeidelse og innhold av planen

30 av de totalt 41 gjennomgåtte etterforskningsplanene var opprettet av FSI, i all hovedsak ved at PEL opprettet prosjekt i Indicia. Vi fremhever dette som en positiv faktor. Tidlig etablering av etterforskningsplan, i initialfasen, er et viktig utgangspunkt for god etterforskningsledelse. Imidlertid fant vi flere svakheter ved de opprettede planene. Som tabellen under viser oppfylte kun 13 av 30 planer de krav som følger av gjeldende retningslinjer, og kun i rundt halvparten av planene var det utarbeidet adekvate hypoteser.

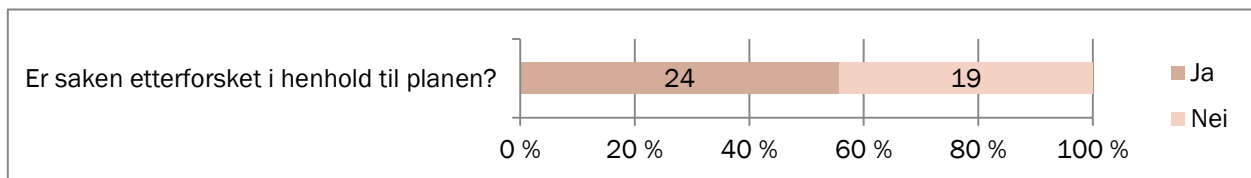

Et typisk eksempel, som vi så gjentatte tilfeller av, var et prosjekt i Indicia som stort sett besto av importerte BL dokumenter og som fremsto statistisk i formen uten oppdateringer, oppgaver, logger eller frister. Når planen verken fremstår eller virker som et reelt styringsverktøy, følger den ikke retningslinjene. Hypotesene fremsto statistiske i formen, ikke individuelt tilpasset og tidvis ikke engang anvendbare på forholdet. Et eksempel på det var at man etter mottak av en svært klar voldtektsanmeldelse, opprettet en hypotese på at det hadde skjedd en kroppskrenkelse. Vi fant sågar hypoteser som åpenbart var klippet inn fra andre saker. Vi fant ikke én sak der det var tydelig notoritet rundt vurdering av hypotesene.

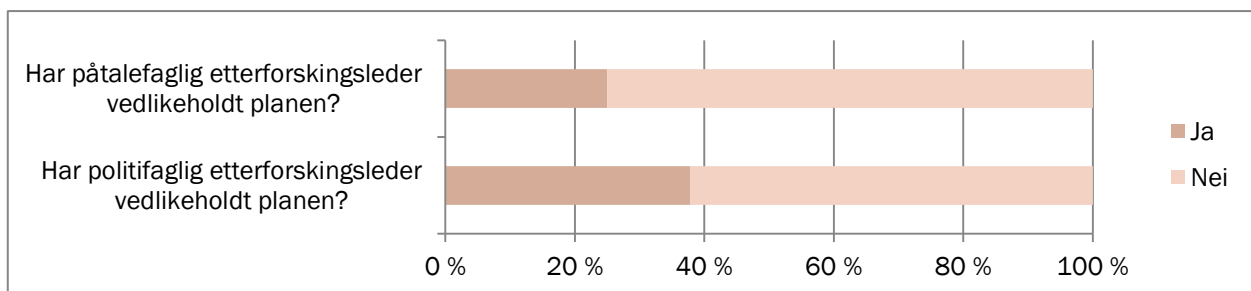

3.6.3 Vedlikehold av planen

Vi fant klare mangler ved vedlikehold av etterforskningsplanene. I 19 av 41 saker var ikke saken etterforsket i henhold til planen. Den har således ikke vært nyttet som et faktisk styringsverktøy. Dette samsvarer med våre funn i avsnittet over.

Det samsvarer også med våre funn knyttet til vedlikehold av planen. Her var resultatene markert dårligere. I kun 9 av 41 saker fant vi at påtalefaglig etterforskningsleder (PÅL) hadde vedlikeholdt planen. I kun 14 av 41 saker hadde politifaglig etterforskningsleder (PEL) vedlikeholdt planen. Dette er viktige funn når vi ser på etterforskningsledelsen konkret, og kvalitet/fremdrift i etterforskningen i sammenheng. Her er det et markert forbedringspotensial. Styringsverktøyet etterforskningsplan brukes ikke etter gjeldende direktiver og retningslinjer.

Vi velger å si noe om saksflyt i den forbindelse. Vi fremhevet som en positiv faktor at en stor andel av etterforskningsplanene/indiciaprojekt var opprettet av FSI. Dette er viktig for å sikre god styring i en tidlig fase av etterforskningen. Et ikke ubetydelig antall planer ble initielt fulgt adekvat opp av PEL på FSI med eksempelvis oversikter over utførte og planlagte etterforskningskritt. Påtale var imidlertid svært lite synlig i dette arbeidet, også fra FSIs side. Vi stiller således spørsmål ved om påtale er tilstrekkelig "på ballen" i initialfasen her. Det understrekes at påtales involvering er helt essensiell i saker av denne typen. Dessverre så vi en god del eksempler på at når saken ble overført fra FSI til GDE, så forsvant de fleste tilløp til å vedlikeholde planen. Det gir en klar indikasjon på dårlig saksflyt, når vi også setter det i sammenheng med den videre (manglende) fremdrift i saken.

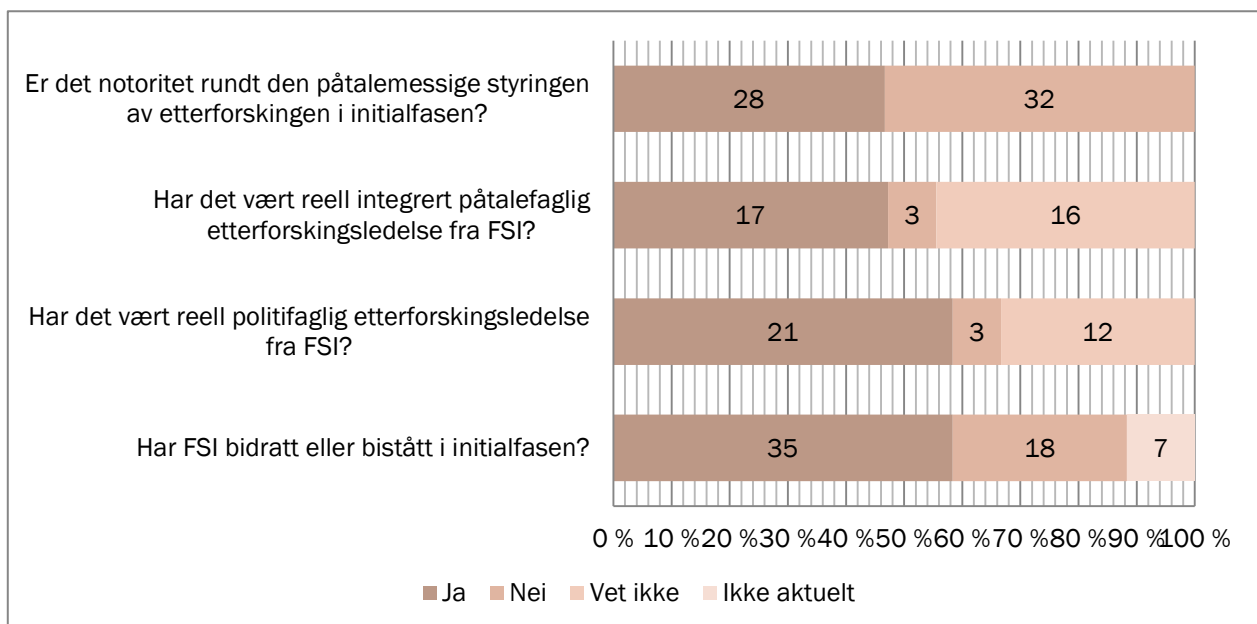
3.7 Etterforskningsledelse

FSI var involvert i initialfasen i 58 % av det totale saksutvalget, samlet 35 saker. Den kvalitative vurderingen av FSIs arbeid er således basert på et saksutvalg på 35. Våre funn indikerer et potensiale for økt bruk av FSI i initialfasen.

Vi har vurdert hvorvidt det har vært reell integrert etterforskningsledelse både politi og påtalefaglig fra FSI. Vurderingen er basert på det vi har kunnet hente fra BL, logger og Indicia. PO har ikke vært benyttet ved undersøkelsen. Vi har sett på hvordan funn her korrelerer med funn i pkt.3.6 og også pkt 3.2, og mener det er samsvar mellom funnene.

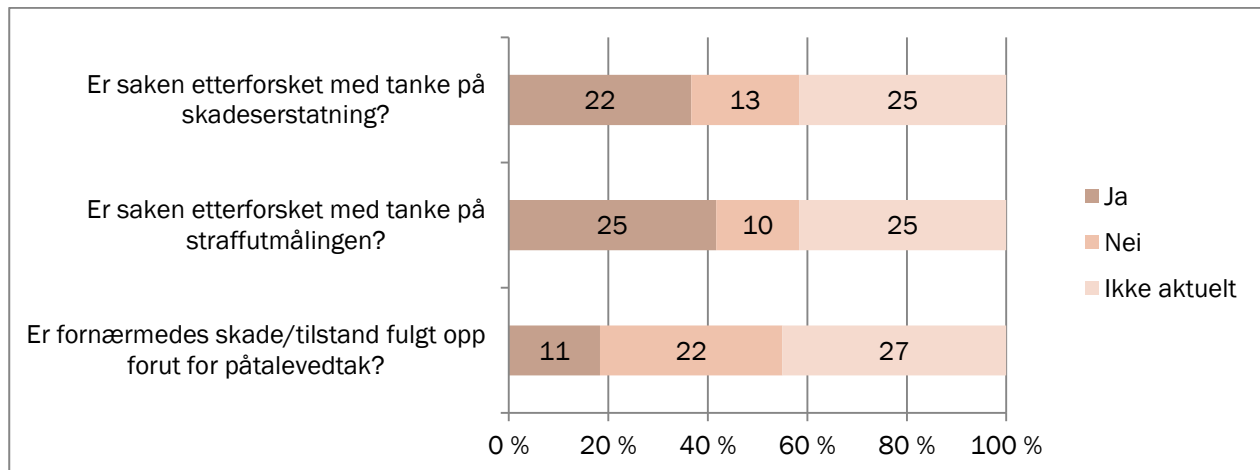
I 21 av 35 saker fant vi at det hadde vært reell og synlig politifaglig etterforskningsledelse. I 3 saker fant vi at det ikke hadde vært slik ledelse, mens i 12 saker var svaret "vet ikke". I kun 17 av 35 saker fant vi slik synlig påtalefaglig etterforskningsledelse. Det understrekes imidlertid at i 16 av sakene var svaret "vet ikke". Ser vi hen til spørsmålet om hvorvidt det var notoritet rundt den påtalemessige styringen av etterforskningen i initialfasen, fant vi for det totale saksutvalget på 60 saker, at det forelå slik notoritet i under halvparten av sakene.

Våre vurderinger rundt dette kommer vi nærmere tilbake til i pkt. 4.

Vi fant forbedringspotensial når etterforskningen ble vurdert kvalitativt i forhold til skadeerstatning, fornærmedes skade og straffeutmålingen. I 13 av 35 aktuelle saker (37 %) var saken ikke etterforsket med tanke på skadeerstatning. Eksempelvis var fornærmedes eventuelle skade/tilstand bare fulgt opp i 11 av 33 aktuelle saker (33 %). Disse spørsmål henger naturlig sammen. Det kan generelt bemerkes at de fleste saker ville vært tjent med et oppfølgingsavhør av fornærmede. Vi viser her eksempelvis til funn ved "Fra ord til ord til handling" fra Sør-Trøndelag politidistrikt.

I 10 av totalt 35 saker var saken ikke etterforsket adekvat opp mot straffeutmålingen. Dette var hovedsakelig knyttet til manglende undersøkelser og dokumentasjon vedrørende personlige forhold hos mistenkte/siktede. Det var også manglende oppfølging av fornærmede og dennes tilstand i ettertid, som resulterer i at saken heller ikke er tilstrekkelig opplyst med tanke på erstatning og straffeutmåling.

3.7.1 Klausulering

Klausulering av dokumenter var aktuelt i 10 av 60 saker. I 8 av 10 saker var det god notoritet rundt dette.

3.7.2 Besøksforbud

Det var ilagt besøksforbud i 14 av totalt 60 saker (23 %). Vi fant at besøksforbud burde vært ilagt i ytterligere 11 saker. Vi fant bare 2 saker som nødvendiggjorde oppfølging ved brudd, og i bare en av de sakene var brudd fulgt opp.

3.7.3 Særreaksjoner, omvendt voldsalarm

Vi fant for få saker som var aktuelle for særreaksjon og omvendt voldsalarm, og velger derfor å ikke kommentere funn knyttet til dette.

3.7.4 PUM (personundersøkelse for mindreårige)

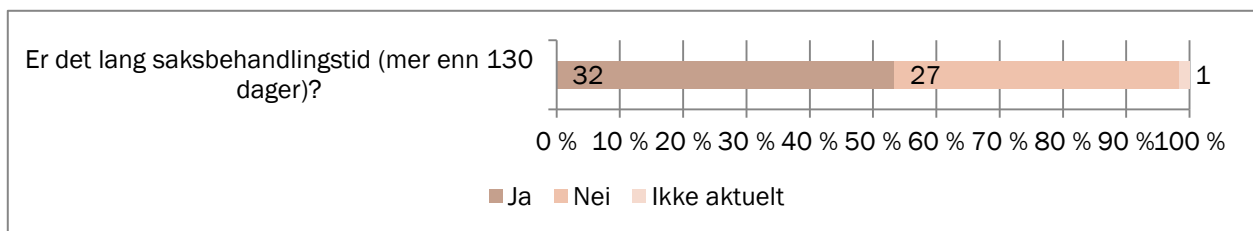
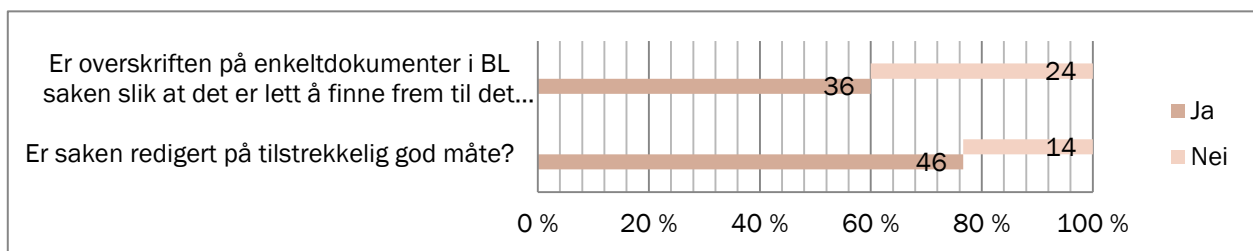
Også her er saksutvalget begrenset. I 6 av sakene der dette var aktuelt, ble anmodning om PUM kun sendt i 3 av sakene.

3.7.5 Redigering mv.

Vi fant at sakene var redigert på en god måte i 77 % av tilfellene (46 av 60 saker). I 40 % av sakene (24 av 60 saker) gjorde imidlertid overskriften på enkeltdokumenter i BL det vanskelig å manøvrere i saken. Der saken er mer omfangsrik, stilles det større krav til gode overskrifter. Dårlig redigering sammen med upresise overskrifter, gjør det markert vanskeligere å holde god oversikt over saken eller sette seg inn i den.

3.8 Fremdrift

Sakens fremdrift avhenger av god etterforskningsledelse og styring. Sør-Vest politidistrikt har generelle restanseutfordringer, og er avhengig av å foreta gode saksprioriteringer. Hensett det sterke fokus som har vært rettet mot etterforskningen i voldtektssaker de senere år, var det likevel overraskende at i hele 54 % av sakene (32 av 59 aktuelle saker) var saksbehandlingsfristen på 130 dager overskredet. I et saksutvalg på 60 saker ble 1 sak tatt

ut, da denne ikke var reelt påtaleavgjort men feilaktig gitt 042 kode før etterforskningen var ferdigstilt. Som fremgår av tabellen under var det kun i et fåtall saker at sakens kompleksitet tilsa at man overskred 130 dagers fristen. Det vises til merknader under pkt. 3.1.

Flere forhold kan forsinke fremdrift i en sak. Hva som har ledet til de dårlige resultatene knyttet til saksbehandlingstid, fremstår for oss som en sammensatt problemstilling.

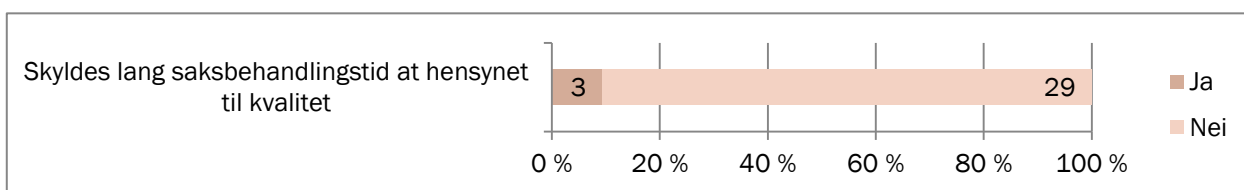
I all hovedsak besvares henvendelser fra bistandsadvokat og forsvarer adekvat og innen rimelig tid. Kun i 6 saker ble henvendelsen ikke besvart innen rimelig tid. Det er bra, og tilkjennegir etter vårt syn at disse viktige rettsikkerhetsaktørene vises respekt og hensyntas i etterforskningen.

Vi fant også at anmodninger i hovedsak var besvart innen rimelig tid. Kun 10 saker ble det ansett at det forelå sendrektig svar på anmodning. Det ble diskutert noe rundt hva "rimelig tid" innebar i konkrete tilfeller, for å få en mest mulig likeartet praksis. Dette avstedkom ingen særlige utfordringer.

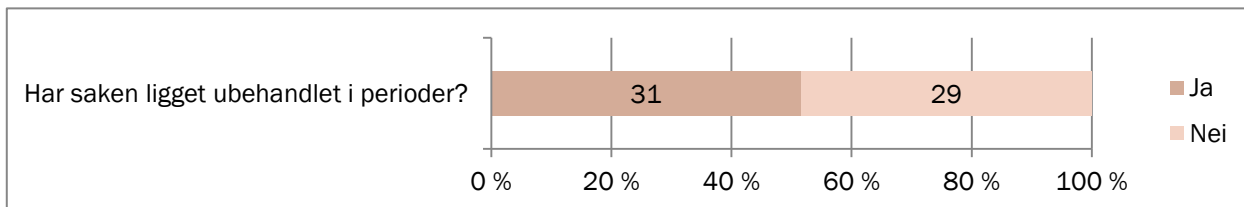
Vi fant at anmodninger om intern eller ekstern bistand kunne vært sendt hurtigere i 10 av 33 saker, men dette kan i seg selv ikke forklare den samlede saksbehandlingstiden.

Vi fant ingen tilfeller der interne eller eksterne rapporter var etterspurt eller purret på. Dette burde vært gjort i 12 saker av 60 saker, men ble ikke gjort i noen av dem. Det var heller ingen notoritet rundt hvorfor dette ikke var gjort. Vi kan imidlertid ikke se at dette har hatt avgjørende betydning for saksbehandlingstiden.

Vi fant heller ikke at manglende fremdrift skyldtes at man ventet på analyser fra eksterne, Kripos, dataanalyse eller tilsvarende utover i enkelte saker. Dette med unntak av at man i 19 av 29 saker der det var aktuelt, ventet på gjennomgang og analyse av beslag og sikrede spor. I det store og hele fant vi ikke at lang saksbehandlingstid skyldes hensynet til kvalitet i etterforskning. Kun 3 saker med lang saksbehandling skyldes hensynet til kvalitet i etterforskningen.

Vi mener imidlertid at den primære årsak til lang saksbehandlingstid er at sakene blir liggende ubehandlet i perioder. I 52 % av sakene (31 av 60 saker) lå sakene ubehandlet i perioder. Det tallet korrelerer med saker som ikke var ferdig etterforsket innen fristen på 130 dager.

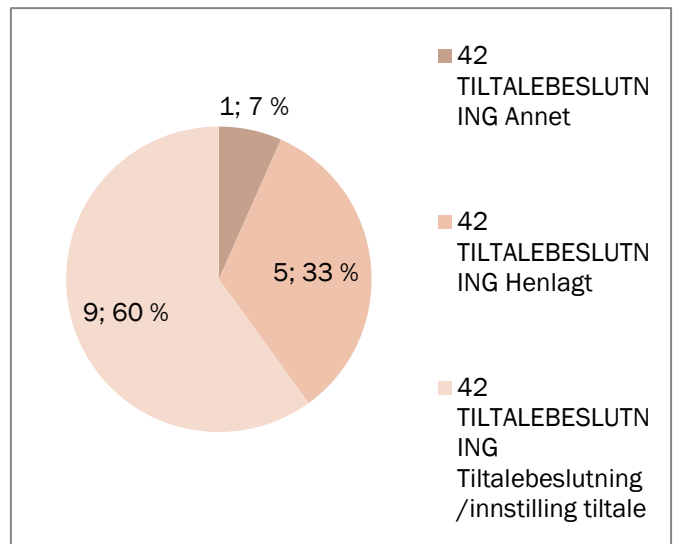

3.9 Påtalearbeid

Påtalearbeidet er konkret vurdert etter kriteriene som fremkommer i tabellen under. I tillegg er den påtalemessige styringen vurdert i øvrige deler av undersøkelsen. Vi vil komme tilbake til våre funn under pkt 4. Generelt er påtalearbeidet vurdert adekvat og godt når det gjelder utforming av siktelsler og oversendelser til statsadvokatene. Vi fant også at det i all hovedsak var god notoritet rundt beslutningsgrunnlaget ved bruk av tvangsmidler. Dette er betryggende.

Som nevnt innledningsvis utgjorde 25 % av utvalget saker med positiv påtaleavgjørelse. Våre tall knytter seg til PAL for STRASAK som baserer seg på *politiets* avgjørelseskode i sakene, og reflekterer således ikke eventuelle endringer i saksavgjørelser fra høyere påtale. Vårt saksutvalg inneholdt 25%, til sammen 15 saker, med positiv påtaleavgjørelse fra politiets side.

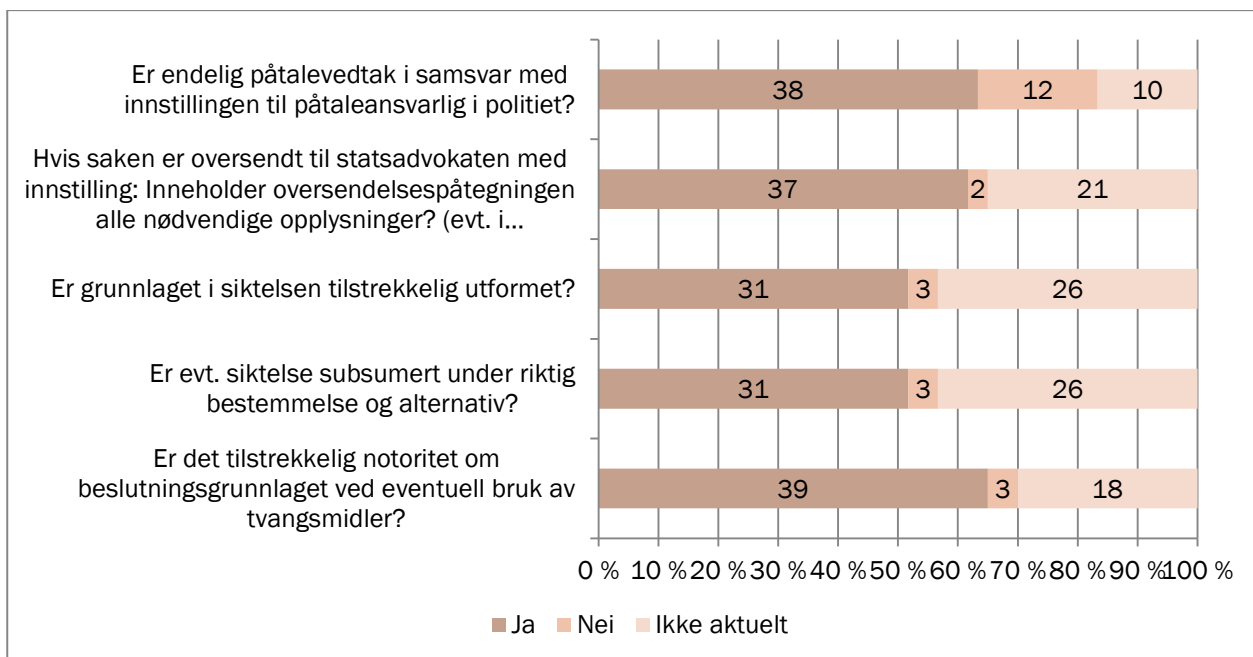
Når vi ser avgjørelsesstatistikken fra kvalitetsundersøkelsen står kun 15 % (totalt 9) av sakene med positiv avgjørelseskode. Av 15 saker med innstilling om tiltale ble 5 av disse henlagt av statsadvokatene, mens 1 sak viste seg, som tidligere nevnt, å ikke være reelt påtaleavgjort selv om 042 kode var satt i BL. Undersøkelsen som sådan måler utelukkende om endelig påtalevedtak er i samsvar med innstilling fra påtaleansvarlig i politiet for sakene samlet uavhengig av opprinnelig innstilling.

Vi finner det interessant å se i hvor stor grad endelig vedtak samsvarer med opprinnelig innstilling når innstillingen er tiltale vs. når innstillingen er henleggelse. Vi fant avvik i 33 % (5) av sakene med innstilling om tiltale. Samtlige saker med innstilling om henleggelse forble henlagt, selv om vi så enkelte endringer av henleggelseskode på statsadvokat – eller riksadvokatnivå. Årsaken til forskjellen i tallene fra PAL og undersøkelsen skyldes at vi hentet ut saker som var registrert som påtaleavgjort. Det er først når saken registreres som saksavgjort i politiets register at påtaleavgjørelseskoden endres til den høyere påtalemyndighet har satt.

Sakene sett under ett viser at i 63 % av sakene (totalt 38 saker) samsvarte endelig påtalevedtak med innstillingen. I 20 % av sakene (totalt 12 saker) var det ikke samsvar.

Størst avvik fant vi altså i saker med innstilling om tiltale, der statsadvokatene i 33% av tilfellene ikke fant grunnlag for å tiltale. Voldtektssaker kan være vanskelige bevismessig. Voldtektssaker aktoreres i hovedsak av statsadvokatene, slik at politiadvokatene sjelden følger en sak i rettssystemet og får den spisskompetansen og erfaring med bevisvurdering som tilegnes der. Samtidig ser vi også i disse sakene en betydelig frifinnelsesprosent.

4 Analyse og vurdering av resultatene i regionen

Undersøkelsen har vært omfattende, og det vil favne for vidt å analysere samtlige funn. Vi har derfor valgt å se nærmere på noen hovedproblemstillinger, og vurdert funn som synes å korrelere opp mot hverandre. Vi har sett hen til tidligere gjennomførte kvalitetsundersøkelser for 2016 og 2018, og hvorvidt det er mulig å si noe om utviklingen i kvalitetsarbeidet på noen punkt. For analysen vises til de innledende forbehold jfr. pkt 1.

Vi finner også grunn til å bemerke innledningsvis at rammene for denne kvalitetsundersøkelsen er mer omfattende enn tidligere kvalitetsundersøkelser. Det må også sees hen til den samfunnsutvikling, særlig i bruken av sosiale medier i ulike aldersgrupper, som har skjedd de senere år når resultatene vurderes.

Bevistilbudet er dynamisk, og politiets etterforskning må være oppdatert. Med det presiseres at det må stilles strengere krav til politiets etterforskning opp mot eksempelvis sosiale medier eller bevissthet rundt viktigheten av bevissikring knyttet til bilder og film på vitners mobiltelefoner enn for få år tilbake.

Statsadvokatembetet har de senere år hatt et klart fokus i fagledelsen på etterforskning av voldtektssaker, blant annet ved gjennomføring av flere fagdager for tverrfaglige grupper på tvers i politidistriktet. Dette kommer i tillegg til det klare prioriteringer som er kommunisert fra riksadvokaten. Dette er også sett hen til ved vurderingene under.

Innledningsvis finner vi grunn til å poengtere at en anmeldelse for voldtekt generelt sett synes å bli møtt med respekt, seriøsitet og alvor i politidistriktet. Selv om kvaliteten på etterforskningen er sprikende, finner vi ingen tegn til at dette skyldes slette holdninger eller at anmelder ikke møtes på en god måte. Dette er betryggende. Som vi derimot vil komme nærmere inn på, mener vi utfordringer med etterforskningsledelse og lite formålsstyrt etterforskning står som fellesnevner for de mangler ved etterforskningen som er funnet ved undersøkelsen.

Et generelt funn er at læring tar tid, og vedvarende og kontinuerlig fokus og forbedringsarbeid er tilsvarende viktig.

4.1 Etterforskningsledelse, påtalestyring, fremdrift og saksbehandlingstid – betydningen av kompetanse

Med henvisning til gjennomgang av pkt 3.6, 3.7, 3.8, mener vi det forbedringspotensial som er konstatert ved etterforskningsledelse og påtalestyring korrelerer med funn i andre deler av undersøkelsen. Det er lite tilfredsstillende, og også overraskende, at mer enn 50% av sakene ikke var påtaleavgjort innen fristen på 130 dager. Årsak til sen saksbehandling kunne ikke leses direkte utfra sakene. Som fremkommer av pkt 3.8 kan vi imidlertid ikke se at dette skyldes annet enn at sakene blir liggende ubehandlet i perioder. Sør-Vest politidistrikt har hatt en til dels betydelig utfordring med restanser i en årrekke. Dette kan imidlertid heller verken

forklare eller begrunne sendretktighet i etterforskningen i en så alvorlig og sentralt prioritert sakstype som voldtekt.

Vi mener utfra undersøkelsen og generell erfaring at manglende fremdrift og saksbehandlingstid primært skyldes mangel på formålsstyrt etterforskning med underliggende problemstillinger. .

Et nøkkelord i så måte er riktig *kompetanse*. Etterforskning av voldtektssaker krever at etterforskningsledelsen (både den påtalefaglige (PÅL) og politifaglige (PEL))besitter god kjennskap til straffbarhetsvilkårene, men også har en tilsvarende forståelse og kjennskap til det enkelte bevis' potensielle og reelle bevisverdi. Man må, kort sagt, vite hva man skal etterforske og hvordan. Det understrekes at PÅL og PEL har ulike roller og oppgaver, og det er primært PELs oppgave å ivareta de politifaglige vurderinger i etterforskningen. God samhandling mellom PÅL og PEL, og aktiv påtalestyring i alvorlige saker skal sikre et tilfredsstillende kvalitativt utgangspunkt for etterforskningen. Når vi likevel fant at kvaliteten i etterforskningen sprikte betydelig fra sak til sak, slår det tilbake på etterforskningsledelsen. Når kvaliteten spriker betyr det at det beror på den enkelte etterforsker hvordan resultatet blir, mer enn en formålsstyrt kvalitativt ledet prosess. Når det skjer i voldtektssaker er det ikke godt nok.

I kvalitetsundersøkelsen for 2018 etterlyste vi det overordnede, kompetente, helhetlige og ikke minst koordinerende blikket på etterforskningen. Noe tilsvarende finner vi grunn til å trekke fram her. Det vil typisk være PELs rolle å ha et slikt koordinerende blikk. Når vi eksempelvis viser til at det mangler tilstrekkelig fotomappe i et betydelig antall saker som nevnt i pkt. 3.3.1, er det typisk noe som burde vært fanget opp og påpekt av PEL. Det samme kan sies i forhold til at det mangler lydopptak/bildeavhør flere sakene, som vi kommer nærmere inn på i pkt 4.3.

Sprikende kvalitet i sakene, og det konstaterte forbedringspotensial knyttet til etterforskningsledelse, korrelerer med funn i pkt 3.6. Vi fant betydelige mangler knyttet til utarbeidelse, anvendelse og oppfølging av etterforskningsplaner. At politidistriktet fortsatt hadde utfordringer knyttet til bruken av styringsverktøy, var ikke overraskende. At forbedringspotensialet var såpass markert var derimot en negativ overraskelse. Det har vært et generelt stort fokus på å øke kompetansen i bruken av etterforskningsplaner de senere år, og dette har også vært fokusert på i fagledelsen både generelt og konkret i forhold til voldtektssaker. Direktiver og retningslinjer knyttet til dette har også eksistert lenge. Tidligere kvalitetsundersøkelser og inspeksjoner har gjentatte ganger påpekt mangler. Det har vært gjennomført omfattende kursing av personell i Indicia. Det må således kunne forventes at politidistriktet har fått tilført tilstrekkelig kunnskap til å kunne håndheve dette i tråd med gjeldende direktiv/retningslinjer. Vi må imidlertid utfra foreliggende funn trekke den konklusjon og anerkjenne at her gjenstår det mye arbeid før bruken av etterforskningsplan er tilfredsstillende integrert i etterforskningsarbeidet, og det bør tilstrebes å finne andre løsninger for å få dette til. Statsadvokatembetet må også ta dette med seg i fagledelsen videre, se pkt. 5.

Etterforskningsplan er et verdifullt styringsverktøy ved overføring av saksansvar fra en enhet til en annen, typisk fra FSI til GDE (geografisk driftsenhet). Som nevnt i pkt. 3.6 fant vi

indikasjoner på saksflytutfordringer mellom FSI og GDE. Vi så samsvar mellom manglende oppfølging av etterforskningsplan ved skifte av saksansvar og manglende fremdrift i etterforskningen. Det peker igjen mot mangler ved etterforskningsledelsen. I tillegg kan det stilles spørsmål ved om GDE'ene har tilstrekkelige ressurser. De dårligst etterforskede sakene fant vi blant de som i sin helhet var etterforsket ved GDE. Statsadvokatene er kjent med at det på GDE nivå er gitt uttrykk for at etterforskningskapasitet og kompetanse har blitt skadelidende etter etableringen av FSI. Det er funn ved undersøkelsen som indikerer at dette medfører riktighet, uten at det kan trekkes bastante konklusjoner om dette her.

Det er knapphet på etterforskningsressurser, og politidistriktet som sådan har svært travle dager. Det forutsetter god kontroll og bruk av gode styringsverktøy, ellers mister man kontrollen og saker blir liggende.

Av PODs gjennomførte kapasitetsvurderinger på etterforskningsfeltet fra 2018/ fremgår at politiet grovt skissert bruker rundt 30 % av etterforskningskapasiteten på å etterforske omlag 2% av anmeldte saker, hvor voldtektssakene inngår. Etterforskningskapasiteten er begrenset. Men voldtektssaker er og skal være blant de høyest prioriterte sakstypene, og skal etterforskningen oppfylle vilkårene i strprl. § 226 må kravene til kvalitet etterfølges.

Vi understreker at tross de beskrevne utfordringer, mener vi å se en positiv utvikling, og at det er grunn til optimisme fremover. I kvalitetsundersøkelsen for voldtekt i 2016 manglet gjennomgående etterforskningsplan i samtlige saker. I denne undersøkelsen var det opprettet slik plan i over 70 % av sakene. I det perspektivet er utviklingen klart positiv. Her har opprettelsen av FSI etter vårt syn hatt mye å si. Dette er den første kvalitetsundersøkelsen som er foretatt etter opprettelsen av FSI i Sør-Vest politidistrikt i mars 2018. Det å ha et systematisert fast straffesaksmottak, skal sikre et mindre tilfeldig preg på etterforskningen særlig i initialfasen. I majoriteten av sakene var etterforskningsplanen (i all hovedsak som prosjekt i Indicia) opprettet av FSI og også primært fulgt opp av PEL FSI.

Vi ser en markert økning i opprettelse og bruk av etterforskningsplaner, og også økt notoritet i form av logger, notater og vurderinger. Det gjøres med andre ord mye godt arbeid i organisasjonen. Det er det viktig å bygge på fremover, sammen med et intensivt arbeid opp mot politifaglig og påtalefaglig etterforskningsledelse og riktig ressursutnyttelse. Tiltak som knytter seg til kvalitetsheving av etterforskningen må implementeres som en integrert del av organisasjonen og forankres på ledelsesnivå. Slike prosesser tar tid, og det anerkjennes. Vi mener imidlertid det er grunn til å forutsette at prosessen eskalerer etterhvert som kompetansenivået øker.

Større grad av kompetent påtalestyring må tilstrebes. Vi fant få spor av tydelig påtalestyring i de eksisterende etterforskningsplanene. Påtale skal sørge for at etterforskningen er tilstrekkelig formålsstyrt, og at de etterforsknings-skritt som gjennomføres er de riktige og prioriterte. I komplekse sakstyper som voldtekt, må påtale være på offensiven for å sikre tilfredsstillende kvalitet, allerede i en avhørssituasjon av den fornærmede. Dette krever god og nødvendig kompetanse som ikke er så lett å tilegne seg, ettersom politijuristene ikke aktorerer voldtektssaker i særlig grad og derved ikke utvikler den erfaring og fingerspissfølelse for bevis og bevisverdi som statsadvokatene har. Dette bør hensyntas i fagledelsen videre, se pkt 5.

Vi ser dette eksempelvis i sammenheng med funn i pkt. 3.5.1. Vi fant et markert forbedringspotensial hva angår innholdet i avhøret av den fornærmede. Særlig gjaldt dette de deler av avhøret som omhandlet de mest sentrale delene av det anførte straffbare forholdet, så som den seksuelle handlingen, fornærmedes egen adferd og spørsmål knyttet til vold/trusler eller fornærmedes tilstand. Avhøret av den fornærmede representerer i de fleste saker innledningen av etterforskningen, og det er av stor viktighet at dette er så grundig og opplysende som mulig. Når vi ved undersøkelsen konstaterte mangler her, påpeker vi at her har påtale en svært viktig funksjon i forhold til å sette en spisset ramme for avhøret sammen med avhører. Det krever god kjennskap til hva det er som etter norsk lov er å anse som en voldtekt. Det må man forutsette at politijurister som jobber med sakstypen har.

Vi mener i den forbindelse at et godt og avklarende avhør av fornærmede potensielt kan begrense etterforskningen i et ikke ubetydelig antall saker. Ved saksgjennomgangen fant vi saker der det anmeldte forhold utfra anmeldelsen og/eller den fornærmedes forklaring ikke kan defineres som voldtekt etter norsk straffelovgivning, eller at anmeldelsen ikke ga grunn til mistanke om at det hadde skjedd en voldtekt. I enkelte tilfeller gjaldt anmeldelsen seksuell omgang uten uttrykkelig samtykke. I andre tilfeller ble det anmeldt voldtekt da fornærmede grunnet ruspåvirkning ikke husket deler av hendelsesforløpet, men uten at det var noen indikasjoner på at noe straffbart hadde skjedd.

Disse sakene var gjenstand for etterforskning som krevet ikke ubetydelige etterforskningsressurser. Etter vårt syn kunne disse vært spart, dersom avhør av fornærmede hadde vært mer formålsstyrt opp mot straffbarhetsvilkårene i voldtektsbestemmelsen, og deretter undergitt en grundig og kompetent påtalevurdering. Vi bemerker i denne sammenheng som nevnt i pkt. 3.5.1, at fornærmede også i for liten grad ble konfrontert med andre opplysninger i saken. Saken kunne da vært tidlig henlagt på kode 103- intet straffbart forhold bevist, eller eventuelt 106 – ingen rimelig grunn til å undersøke om det foreligger et straffbart forhold.

Det vises til riksadvokatens mål og prioriteringsrundskriv for 2020 pkt. V hvorfra hitsettes: "*I alvorlige saker hvor det tidlig i etterforskningen fremstår klart at saken ikke har oppklaringspotensial eller mulighet for positiv påtaleavgjørelse, må straffeforfølgningen vurderes avsluttet så tidlig som mulig for å frigjøre ressurser til andre prioriterte saker. Dette forutsetter imidlertid en samvittighetsfull påtale- og politifaglig vurdering. De kriterier som fremgår av kvalitetsrundskrivet pkt. 4.1.2 om våre positive plikter etter EMK til effektiv etterforskning og strafforfølgning kan ikke tilsidesettes.*"

Vi innser at dette er krevende vurderinger. Voldtektsanmeldelser skal møtes med respekt og alvor, og man har forståelse for at med de gjeldende sentrale prioriteringer kan det være en svært vanskelig beslutning å henlegge en sak av denne typen utelukkende basert på en anmeldelse og/eller begrenset etterforskning. Det skal heller ikke gjøres lettvint. Dette må være en konkret vurdering i det enkelte tilfelle, men begge involverte statsadvokater gjorde samsvarende funn på dette punkt, og velger derfor å ta dette med i analysen.

Også funn nevnt i pkt 3.7 settes i sammenheng med manglende påtaleinvolvering og styring.

Økt kvalitet på disse initielle punkt vil også ha en potensiell betydning for valg av henleggelseskode. 85% av gjennomgåtte saker var henlagt på ulikt grunnlag, de fleste under henvisning til bevisets stilling. Bevisets stilling er det alminnelige henleggelsesgrunnlaget. Som uttrykt i Riksadvokatens rundskriv nr.3/2006 punkt VIII: *"Skyldes påtaleavgjørelsen at faktum ikke kan klarlegges tilstrekkelig, eller er det tvil om de objektive eller subjektive straffbarhetsvilkårene er oppfylt, skal saken henlegges etter bevisets stilling"*. Et beskrivende eksempel er hentet fra en konkret sak, der begge parter – både anmeldte og fornærmede – var under 16 år. Forholdet ble henlagt forholdsvis raskt på politinivå på bevisets stilling. Saken kunne med mer presisjon i etterforskningen mest sannsynlig vært henlagt som intet straffbart forhold bevist. Hvilken henleggelseskode som anvendes er ikke uten betydning, kanskje spesielt for den unge mistenkte. Det må også hensyntas, dog presiseres at statsadvokatene med det ikke mener at saker der straffeskyld uansett ikke lar seg bevise, skal overetterforskes. Vårt poeng er at tidlig presisjon i etterforskningen også vil kunne føre til mer presise henleggelseskoder.

(Vi viser også til riksadvokatens retningslinjer for registrering i DNA-registeret og innsamling av spor med sikte på DNA-analyse mv. av 15.08.08 hvor det følger at barn under 15 år skal DNA registreres i identitetsregisteret i voldtektssaker der påtalemyndigheten enten anser straffeskyld bevist for voldtekt eller at anser det bevist at det foreligger et straffbart forsøk. Det forutsetter ikke ubetydelig etterforskning også i disse sakene.)

4.2 Initialfasen, PPS og FSI

Kun 38 % av sakene (23 saker) ble anmeldt i løpet av de første 3 døgn etter hendelsen i vårt saksutvalg, jfr. pkt. 3.1, og også kun 19 av disse som er anmeldt under et døgn etter hendelsen. Som følger av pkt. 3.2.1 håndterte patruljen initialfasen i 45% av sakene (27 saker).

Statsadvokatembetet har hatt særlig fokus på initialfasen i voldtektssaker i fagledelsen senere år, både i form av gjennomførte fagdager og systematisk erfaringslæring. Som fremgår av pkt. 3.2 er resultatene her delte. Våre funn viser som der nevnt et fortsatt forbedringspotensial på områder bemerket i tidligere funn ved kvalitetsundersøkelser og inspeksjoner senere år. Samtidig ser vi også en generell forbedring på områder som kan tyde på fagledelsens fokus har hatt effekt og/eller at FSI-modellen har ført til kvalitetsheving på disse områdene.

Som ved tidligere kvalitetsundersøkelser så vi mye godt arbeid utført ved PPS, og ønsker å fremheve dette. Utførte straksavhør viste et profesjonelt og rolig politikorps, med evne til å manøvrere under til dels kaotiske omstendigheter. De involverte parter ble i det vesentligste møtt med rolig autoritet og respekt. Dette er svært betryggende, og bidrar til å styrke befolkningens tillit til politiet generelt.

Vi mener det kunne vært utført mer etterforskning ved PPS, og at det her er et uutnyttet potensiale som kan bidra til ytterligere effektivisering av etterforskningen og samtidig styrke sakens opplysning. Dette gjelder ikke bare straksavhør.

Som fremgår av pkt. 3.2.1 fant vi at PPS i all hovedsak begrenset seg til straksavhør og kriminalteknisk undersøkelse. I liten grad ble det bedrevet etterforskning utover dette. Det er det både behov for og potensiale for, uten at dette nødvendigvis blir mer ressurskrevende. Det vi savner her er "den nysgjerrige detektiven". Den politibetjenten som eksempelvis ser betydningen av å filme et åsted eller den forkomne kvinnen som melder at hun er blitt voldtatt, og som stiller spørsmål til personer i nærheten om de har sett noe eller filmet/tatt bilder. Vi fant som nevnt i pkt. 3.2.4 et forbedringspotensial når det gjaldt kartlegging av vitner, og finner at dette samsvarer med det inntrykket vi har for øvrig.

Et annet typisk forbedringsområde som har vært konstatert ved tidligere kvalitetsundersøkelser og inspeksjoner, er sikring av tele/data/bilder/sosiale medier mv, og undersøkelser opp mot elektroniske spor. Vi ser klart en generell forbedring som kan tyde på økt bevissthet rundt dette. Men våre funn viser at det kreves kontinuerlig forbedringsarbeid og fokus her. Det må også tas med i betraktning at disse bevismidlenes betydning har vært stadig økende med samfunnsutviklingen, uten at etterforskningen generelt sett synes å fullt ut ta høyde for dette. Dette krever fortsatt oppmerksomhet fremover.

Det samme gjelder god fotodokumentasjon av åsted, og tilstrekkelige åstedsrapporter. Vi ser en forbedring her i forhold til tidligere kvalitetsundersøkelser, men konstaterer at det fortsatt foreligger et forbedringspotensial.

Et sakseksempel på god straksetteforskning medtas avslutningsvis her:

Patruljen ble oppsøkt av fornærmede og et vitne på nattestid. Fornærmede mente seg voldtatt på et utested. Det ble foretatt straksavhør av fornærmede og vitnet. Fornærmede ble straks transportert til voldtektsmottaket. Patruljen oppsøkte umiddelbart utestedet og identifiserte oppgitt gjerningsmann som ble pågrepet. Ytterligere vitner ble avhørt og åsted sikret og undersøkt først av patrulje, og av kriminaltekniker morgenen etter. Gode bilder fra åstedet fulgte saken. Straksavhørene fremheves som svært gode. Viktige bevis ble sikret. Siktede ble avhørt dagen etter med lyd og bilde. God etterforskningsledelse fra FSI viste seg ved en tilfredsstillende etterforskningsplan og gjennomgående god notoritet. Saken kunne i prinsippet vært henlagt av FSI, men ble overført GDE i påvente av rettsmedisinsk erklæring fra voldtektsmottaket. Saken ble foreslått henlagt på bevisets stilling etter 103 dager, men ble henlagt av statsadvokat som intet straffbart forhold. Påløpt saksbehandlingstid burde vært unngått. Det vises til drøftelse under pkt. 4.1.

Lokal straffesaksinstruks gir uttrykkelig operasjonssentralen (OPS) ledelsesansvaret for etterforskningen i initialfasen. Derfor var det noe overraskende at vi ved undersøkelsen noterte oss manglende notoritet vedrørende de politifaglige vurderingene som er gjort av OPS i de etterforskningssystemene statsadvokatene har hatt tilgang til. Om disse beslutningene/vurderingene er synlige i andre systemer, vites ikke. Vi forventer at slike beslutninger/vurderinger i større grad har notoritet i etterforskningen, idet i hvert fall påtale har behov for å forholde seg til etterforskningssystemene og ikke andre operative systemer knyttet til beredskap mv., og slike vurderinger bør uansett følge saken. De blir ikke sjelden et bevisstema.

4.3 Avhør

Gode avhør krever kompetanse, både når det gjelder det avhørstekniske, men i særlig grad det som gjelder viktige vurderingskriterier i voldtektssaker. Det stiller krav til den påtalefaglige etterforskningsledelsen i disse sakene. Det er påtale som i første rekke må forutsettes å ha den nødvendige kompetanse om straffbarhetsvilkår og juridiske grensesnitt i voldtektsbestemmelsene. Bevisvurderingen i voldtektssaker er krevende, og avgjøres i stor grad av detaljer. Det stiller igjen krav til avhørets presisjonsgrad.

Som ved tidligere kvalitetsundersøkelser er det gledelig at formalia i det vesentligste er godt håndtert. Vi viser særlig til at dette også omfatter de regler som gjelder der mistenkte er under 18 år.

Problemstillinger knyttet til avhør av fornærmede er nærmere beskrevet i pkt 3.51. og 4.1. Her ser vi et klart forbedringspotensial. Avhøret av den fornærmede er et vesentlig – ikke sjelden avgjørende – bevis i saken. Hvorvidt avhøret beskriver et straffbart forhold eller ikke, kan derfor være helt avgjørende for saken og videre etterforskning. Hvorvidt de avdekkede mangler skyldes manglende etterforskningsledelse eller manglende kompetanse hos PÅL/PEL som igjen har gitt mangler ved etterforskningsledelsen, er ikke mulig å konstatere utfra undersøkelsen.

I forhold til fornærmede, ser vi et forbedringspotensial i at det gjennomføres for få oppfølgingsavhør særlig i hensikt å følge opp skader eller ettervirkninger. Men som tidligere konstatert kan fornærmede med fordel også konfronteres i større grad med øvrige bevis enn det våre funn tilsier blir gjort.

Resultatene er jevnt over bedre hva angår innhold av mistenktavhør. Dette er bra, og tyder på at den grunnleggende kjennskap til straffbarhetsvilkår er til stede. Hvorfor dette ikke kommer mer tydelig til uttrykk i avhør av den fornærmede, kan tyde på fraværende påtalestyring.

Det manglet lyd og/eller bildeopptak i et ikke ubetydelig antall avhør. Det vises til pkt 3.5.1 og 3.5.2. Dette var overraskende hensett de rådende direktiver og retningslinjer. Som nevnt tidligere har statsadvokatene forholdt seg til det som digitalt er lagt inn i saken, enten i mediabanken eller tilgjengelig digitalt i saken på annet vis. Vi kan derfor ikke utelukke at det kan finnes avhør tatt på lyd som befinner seg på annet filsystem utenfor saken. Da dette uansett innebærer brudd på direktiv om at alt skal ligge i mediabanken, noteres det som en ikke ubetydelig mangel. Vi finner grunn til å stille spørsmålet om det her foreligger manglende kvalitetssikringsrutiner. I kvalitetsundersøkelsen for 2016 ble det funnet at nær en tredjedel av avhørene og 60% av mistenktavhørene ikke var tatt med lyd og bilde. Funnene for 2020 representerer en bedring, men med fortsatt forbedringspotensial.

I forhold til avhørsrapportene ser vi det samme bildet. Rapportene mangler i stor grad tidshenvisninger, til tross for opplæring internt og fokus på dette, og de fleste er ikke kronologiske i formen. Dette ble også konstatert ved tidligere undersøkelser. Det skjer imidlertid stadig forbedringsarbeid her. Mediabanken i BL gir nå mulighet til enkelt å lage

digitale bokmerker i avhørene, og statsadvokatene er kjent med at avhørsekspert i politidistriktet driver kontinuerlig forbedringsarbeid i forhold til dette.

4.4 Straffeprosessloven § 226 bokstav a og b

Etterforskningens formål er blant annet å skaffe til veie de nødvendige opplysninger for å a) avgjøre spørsmålet om tiltale, eller b) tjene som forberedelse til rettens behandling. Våre funn indikerer en viss mangel på bevissthet om at etterforskningens enkelte ledd potensielt skal tjene som bevis(er) i straffesaker. En etterforsknings formål vil i stort monn være å søke å rekonstruere et konkret hendelsesforløp ved å opplyse faktum så mye som mulig. Som illustrert i pkt. 3.3.1 ble det registrert at kart over åsted, plantegninger og fotomapper manglet i et relativt stort antall saker. Videre er det konstatert i pkt. 3.3.4 at rapporter om elektroniske spor i for stor utstrekning ikke er hensiktsmessig utformet for påtalemyndigheten og rettens bruk.

Vi viser også til at tidligere undersøkelser, herunder også inspeksjoner, har vist mangel på tilstrekkelig fotodokumentasjon av åsted, spesielt der åstedet er kjent for patruljen. Det betyr imidlertid ikke at områdene er kjente for domstolens medlemmer eller høyere påtalemyndighet. Vår oppfatning er at dette primært skyldes manglende kunnskap/kompetanse om betydningen av dette som bevismidler ved iretteføring, og også påtaleavgjørelse av sakene. Påtalemyndigheten skal legge samme bevissterskel til grunn for sin avgjørelse som det retten gjør. En økt forståelse og bevissthet om at straffesaken kan ende med domstolsbehandling og hva det konkret innebærer bør tilstrebes.

4.5 Barn er involverte parter

16 av 60 fornærmede var under 16 år. 10 av de anmeldte var under 18. I flere saker var både fornærmede og mistenkte under 18 år. Utover to svært alvorlige saker som har vært undergitt behandling i rettsapparatet, ble de fleste av disse sakene henlagt. I riksadvokatens mål & prioriteringsrundskriv for 2020 er forebygging definert som et hovedmål for straffesaksbehandlingen. Statsadvokatene mener funnene i undersøkelsen angir et behov for å vurdere forebyggende tiltak opp mot seksuelle lovbrudd særlig på ungdomsskoletrinnet. Det vises til politiets vellykkede kampanje – "Delbart" som har fått stor oppmerksomhet og har vært et positivt tiltak hva angår forebygging av seksualisert bildedeling på nett.

4.6 Oppsummering

Det er konstatert et fortsatt forbedringspotensial innen etterforskningsledelse og målrettet styring av etterforskningen, samt på flere områder hvor det også tidligere er konstatert et slikt potensial. Samtidig ser vi fremgang og utvikling som gir grunn til optimisme. Politidistriktet har vært gjennom omfattende endringer ved nærpoltireformen. Det tar tid å bygge en ny organisasjon, og forbedringsarbeid likeså. Det må anerkjennes. Samtidig, med henblikk på det klare fokus som har vært rettet på kvalitet i etterforskningen av voldtektssaker både fra riksadvokatens side, i statsadvokatenes fagledelse og også POD, må det forventes at dette

forankres på samtlige nivå i politidistriktet og at den positive utviklingen eskalerer fremover selv i en presset situasjon ressursmessig.

Forbedringsarbeid på enkelte etterforskningsmetoder (så som eksempelvis avhør) er nyttig, men politidistriktets fokus og tiltak når det gjelder opplæring og kompetanseheving bør rettes mot ledelse og styring av etterforskningen. Frem til nå har opplæring vært konsentrert rundt det tekniske ved styringsverktøyene som benyttes. I fortsettelsen bør fokuset flyttes over på forståelsen og bruk av disse verktøyene.

5 Forslag til tiltak og bruk av funnene i statsadvokatens fagledelse i politidistriktet

Funnene ved undersøkelsen viser et behov for et vedvarende og kontinuerlig forbedringsarbeid. Læring tar tid. Det vises eksempelvis til våre funn hva gjelder utforming, anvendelse og oppfølging av etterforskningsplaner. Til tross for et stort fokus på dette, både sentralt fra riksadvokaten og POD, og også regionalt i statsadvokatenes fagledelse, konstateres fortsatt et klart forbedringspotensial, men også her en positiv utvikling.

Statsadvokatene ser behov for et forsterket fokus på etterforskningsledelse og god påtalestyring i voldtektssaker fremover. Å særlig styrke den påtalefaglige kompetansen vil trygge rammene for etterforskningen som helhet.

I voldtektssakene vil det være viktig å både øke det generelle kompetansenivået for sakstypen generelt, men også fokusere på rollen som påtalejurist. Påtale må være fremoverlent og "på ballen" i disse sakene for å sikre den nødvendige kvaliteten. Vi ser her et forbedringspotensial.

Et konkret tiltak er at statsadvokatene gjennomgår funnene ved denne undersøkelsen for de tverrfaglige grupperingene i politidistriktet. Dette gjøres på alle nivå i organisasjonen. Gjennomgang av kvalitetsundersøkelsen 2018 ble lagt inn som del av obligatorisk årlig opplæring i 2019, med svært gode tilbakemeldinger. Statsadvokatene vil for 2020 også ta med læringspunkt fra den pågående inspeksjonen av politidistriktet, og vil tilstrebe å ha en pedagogisk og praktisk modell for gjennomføringen med bruk og analyse av konkrete eksempler.

Vi ser også et behov for at de jurister som har voldtektssaker i sin portefølje skilles ut som en egen gruppe i gjennomgangen, der vi særlig fokuserer på det påtalefaglige.

Vi ser også et behov for å utvide den pedagogiske fremgangsmåten for fagledelsen. I rapporten peker vi på at politijuristene som normalt ikke aktorerer voldtektssaker, derved heller ikke så lett tilegner seg en erfaringsbasert fingerspissfølelse for relevant bevisførsel og bevisvurderinger i denne sakstypen. Det er en utfordring for fagledelsen hos statsadvokatene og politiets ledelse. Vi mener følgende tiltak vil være hensiktsmessige:

1. Interaktive fagdager/halvdagssamlinger med mindre grupper politijurister og politifaglig etterforskningsledere ledet av statsadvokat i samarbeid med opplæringsansvarlige for påtale og politifag i distriktet. Det har tidligere vært gjennomført enkelte slike mer dialogbaserte samlinger for påtale knyttet til bestemte tema, med gode erfaringer. Sentrale tema vil være bevissikring og beviskrav i voldtekts/sedelighetssaker særlig med fokus på iringteforing, og hvordan utove god etterforskningsledelse og samhandling i så måte. Rolleforståelse vil også være aktuelt å diskutere i en slik setting.

2. Medta sentrale politijurister i statsadvokatenes aktorater som medaktor eller bisitter i opplæringsøyemed, og med oppfølging i forkant og etterkant. Her må politidistriktets ressurssituasjon fortløpende vurderes og hensyntas, som presisert i Mål&Pri 2020.
3. Statsadvokatene ferdigstiller ny påtalehåndbok for distriktet.
4. For å sikre forsvarlig likebehandling og sikre forsvarlig fagledelse særlig ved tidlig henleggelse av voldtektssaker, vil statsadvokatene samlet foreta en inngående vurdering av de bevismessige grensesnitt mellom henleggingsgrunnlagene "bevisets stilling" og "intet straffbart forhold bevist" jfr. pkt 4.1.

Det er konstatert et fortsatt forbedringspotensial knyttet til bruken av etterforskningsplan som styringsverktøy. Kompetansehevingstiltak gjennomført de siste årene har hovedsakelig hatt fokus på den tekniske opplæring i bruken av etterforskningsplaner og styringsverktøy, typisk bruken av prosjektmodulen i Indicia. Vi mener påtalemyndigheten og politiet i større grad må fokusere på forståelse og bruk av disse styringsverktøyene, med den følge at man fokuserer på kompetansehevingstiltak som er direkte knyttet til konkret styring og ledelse av etterforskningen (prosjektstyring). Dette bør vurderes sentralt, eksempelvis hos PHS.

Statsadvokatene vil også opprettholde fokus på dette i vår fagledelse, men mener kompetanseutvikling knyttet til prosjektstyring som sådan, bør ligge hos andre. Våre funn nå viser at det er et forbedringspotensial hva angår utforming av aktuelle hypoteser og å knytte disse til de aktuelle straffbarhetsvilkår og aktuelle spørsmål i saken. Statsadvokatene ser det hensiktsmessig å inkludere dette i egen fagledelse fremover. Det fordrer en praktisk pedagogisk tilnærming.

Det understrekes imidlertid at skal bruken av etterforskningsplan implementeres som en integrert og selvsagt del av etterforskningsarbeidet, krever det kontinuerlig oppmerksomhet og tett oppfølging fra politiledelsens side. Det fordrer også at politiledelsen er bevisst og anerkjenner styringsverktøyet og er tydelig i sine forventninger til at dette skal være en integrert del av etterforskningen. Det er gjennomføringen i praksis det er mangler ved. Det fordrer en politiledelse som har fokus på *kvalitet* i etterforskningen. I en utfordrende restansesituasjon vil hensynet til kvalitet lett kunne bli sekundært, noe som er uheldig.

Det vises til riksadvokatens rundskriv 3/2018 – kvalitetsrundskrivet. Ansvarer her må således primært ligge på politimesternivå. Det er imidlertid en klar forventning fra statsadvokatembetet at politiets ledelse følger de direktiver og retningslinjer som er gitt fra riksadvokaten og POD, og at dette følges opp i det daglige på ulike ledelsesnivå. Dersom ikke ledelsen har fokus på dette, vil utvikling ikke skje.

Sør-Vest politidistrikt har en utfordrende restansesituasjon, og en tilsvarende krevende økonomisk situasjon. På det nåværende tidspunkt er det for tidlig å trekke konklusjoner om Covid-19s betydning for politidistriktets arbeid og ressurssituasjon fremover. Det må imidlertid legges til grunn at denne uavklarte situasjonen vil gi nye utfordringer. Det er da helt essensielt at politiets ledelse foretar de riktige prioriteringer til enhver tid. Forbedringsarbeid og læring i organisasjoner fordrer solid ledelsesforankring. Det er etter vår erfaring primært gjennom riktig fokus i daglig drift læring og utvikling har den beste forutsetning for å skje.

Med vennlig hilsen

Birgitte Budal Løvlund
Statsadvokat

Oddbjørn Søreide
Statsadvokat

STATSADVOKATENES KVALITETSUNDERSØKELSE 2020

*- Rapport fra Troms og Finnmark
statsadvokatembeter
for
Finnmark politidistrikt*

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	3
1.1	Om undersøkelsen.....	3
1.2	Forberedelse og gjennomføringen av undersøkelsen.....	3
2	Hovedfunn – gjennomgang av resultatene i regionen.....	4
2.1	Overordnede resultater	4
2.2	Initialfasen.....	6
2.3	Sporsikring	7
2.4	Tilrettelagt avhør.....	7
2.5	Politiavhør og avhørsrapporter.....	7
2.6	Etterforskinsledelse	8
2.7	Fremdrift.....	9
2.8	Påtalearbeid	9
3	Analyse og vurdering av resultatene i regionen	10
4	Forslag til tiltak og bruk av funnene i statsadvokatens fagledelse i politidistriktet.....	13

1 Innledning

1.1 Om undersøkelsen

Troms og Finnmark statsadvokatembeter gjennomførte i perioden 20. januar til 7. februar 2020 en kvalitetsundersøkelse av etterforskningen og påtalearbeidet i prioriterte voldtektssaker som en del av riksadvokatens koordinerte landsomfattende kvalitetsundersøkelse ved de ti regionale statsadvokatembetene. Undersøkelsen tok sikte på å klarlegge om det kan identifiseres systematiske feil eller mangler ved etterforskningen og påtalebehandlingen av sakene.

Statsadvokatene er bedt om å analysere funnene i kvalitetsundersøkelsen innenfor egen region.

1.2 Forberedelse og gjennomføringen av undersøkelsen

Ved brev til Finnmark politidistrikt datert 20. desember 2019 ble politidistriktet bedt om å velge ut de siste 15 påtaleavgjorte voldtektssakene regnet tilbake i tid fra 31. desember 2019. Politidistriktet valgte deretter ut 15 saker som var påtaleavgjort i tiden mellom 2. september 2019 og 19. desember 2019.

Til sammen 3 statsadvokater ved embetet deltok i arbeidet, og en estimerer at det er medgått anslagsvis 13 dagsverk til forberedelse, gjennomføring og analyse av resultatene fra undersøkelsen.

Statistikk med resultater fra undersøkelsen i regionen ble mottatt fra SurveyXact den 26. februar i år. Den detaljerte og systematiske gjennomgangen av dette har imidlertid ikke blitt foretatt før i tiden for utarbeidelse av denne rapport.

Det kan videre nevnes at statsadvokatene her har deltatt på et nasjonalt møte hvor både undersøkelsens omfang, hvilke momenter undersøkelsen skulle omfatte, samt en veileder for selve undersøkelsen har blitt gjennomgått og diskutert. I etterkant av gjennomgangen deltok vi på et tilsvarende møte hvor særlig erfaringene fra undersøkelsen ble drøftet.

Denne rapporten er skrevet, drøftet og bearbeidet av de som gjennomførte undersøkelsen her.

2 Hovedfunn – gjennomgang av resultatene i regionen

2.1 Overordnede resultater

Sakene som ble undersøkt er kategorisert på følgende måte:

Koding i Strasak:

Straffeloven 1902:

•	1401 (voldtekt (§ 192,1. og 2.ledd)	1
•	1420 (voldtekt (§ 192,3. ledd)	0
•	1423 (grovt uaktsom voldtekt (§ 192,4. ledd)	1

Straffeloven 2005:

•	1451 (Voldtekt uten samleie)	1
•	1452 (Voldtekt til samleie)	11
•	1453 (Grov voldtekt)	1
•	1454 (Grov uaktsom voldtekt)	0

Type voldtekt:

•	Festrelatert	7
•	Overfall	0
•	Relasjon	8
•	Sårbarhet	0
•	Bekjentskap	1
•	Voldtekt i familien	0
•	Internettrelatert voldtekt	0
•	Annet	0

Rettslig klassifisering:

•	Vold/trusler	10
•	Bevisstløs/ute av stand	5
•	Bokstav c	0

På overordnet nivå om funnene i hver region, og med hensyn til de følgende registeropplysningene som fremgår av de registrerte opplysninger, kan det opplyses som følger:

- Riktig koding ved sakens oppstart?
 - Ja i 15 av 15 saker 100 %
- Riktig koding ved sakens påtaleavgjørelse?
 - Ja i 15 av 15 saker 100 %
- Tid fra gjerning til anmeldelse:
 - < 3 døgn, 5 saker 33 %
 - 3-90 døgn, 5 saker 33 %
 - >90 døgn 5 saker 33 %
- Tid fra anmeldelse til påtaleavgjørelse (040 eller henleggelse):
 - < 30 dager: 1 sak 7 %
 - 31 – 130 dager: 9 saker 60 %
 - 131 – 180 dager: 2 saker 13 %
 - 181 – 365 dager: 2 saker 13 %
 - > 365 dager: 1 sak 7 %
- Saksavgjørelse:
 - Er saken klagebehandlet?
 - o Ja, for 1 sak 7 %
 - o Nei, for 14 saker 93 %
 - Nivå for påtaleavgjørelsen?
 - o Riksadv., 3 saker 20 %
 - o Statsadv., 7 saker 47 %
 - o Politiet, 5 saker 33 %
- Av disse tallene kan det trekkes ut at sakene i det alt vesentlige har hatt forsvarlig tempo og fremdrift fra anmeldelse til påtalevedtak. Det er kun registrert en sak som har ligget ubehandlet i perioder – uten at det fremgår hva som var årsakene til dette.
- Det kan atter, som generelle opplysninger fra statistikkene nevnes at 14 saker hadde oppgitt gjerningsperson ved sakens oppstart. Samtlige saker hadde kun 1 fornærmet og kun 1 mistenkt/siktet. Til sammen 10 saker hadde 4 eller færre vitner, mens 5 saker hadde mer enn 4 vitner. Det ligger samlet i dette at de gjennomgåtte sakene var relativt oversiktlige hva gjelder persongalleriet.
- Når gjelder i hvilke avsnitt sakene ble etterforsket, kan det nevnes at 7 saker ble etterforsket ved FEFE mens de øvrige 8 sakene ble etterforsket ved GDE-en.

For hvert av de følgende kapitler, er det samlet inn et relativt stort antall opplysninger fra etterforskingens ulike faser og sider. Her presenteres de viktigste funn og gis samtidig enkelte kommentarer, slik dette anses hensiktsmessig og relevant. Særlig i de tilfeller hvor det for en markør foreligger avvik av en viss betydning fra det generelle nivået, eller dersom det oppdages et mønster i resultatene, for eksempel at svar innen en undergruppe viser særlig gode/dårlige resultater, vil dette omtales.

2.2 Initialfasen

Hva gjelder PPS, kan det kort nevnes at politipatruljen har håndtert 5 saker på stedet. I de øvrige sakene var dette i det alt vesentlige ikke aktuelt. I disse 5 sakene ble det foretatt avhør på stedet i tillegg til at patruljene har foretatt tilstrekkelig kriminalteknisk undersøkelse og sporsikring. Det kan atter leses ut av resultatene at politipatruljen, i de tilfeller hvor dette var aktuelt, har foretatt tilstrekkelig sikring av åstedet, foretatt tilstrekkelig sikring av bevis, herunder foretatt tilstrekkelig foto eller film fra åstedet.

Hva gjelder sikring av relevante opplysninger fra tele/data/kamera, er dette utført i alle saker hvor dette var aktuelt. Det er herunder sikret relevante opplysninger opp mot opptak av lyd/bilde/film/sosiale medier.

Når det gjelder oppfølgingen av den fornærmede, er det i alle tilfeller hvor dette har vært aktuelt, foretatt tilstrekkelig sikring av klær, gitt en tilstrekkelig beskrivelse av fornærmedes tilstand (herunder rus og sinnstilstand) og innhentet informerte samtykker for opphevelse av taushetsplikt. Statsadvokatene fant 2 saker hvor det sist nevnte ikke var tilfredsstillende håndtert. Politiet mottok videre forklaring fra den fornærmede på stedet i til sammen 5 saker. I de øvrige sakene var avhør stort sett ikke aktuelt. Til disse forklaringene, forelå det i det alt vesentlige opptak av lyd. Statsadvokatene påviste for øvrig ingen formelle feil (prosessuelle feil) til de avhør som var foretatt.

Det ble ikke påvist nevneverdige prosessuelle feil eller innhentingsmessige svakheter ved den initiale oppfølgingen av den mistenkte/siktede, dog slik at det kun i en par-tre saker ble sikret spor, sikret blod-/urinprøve eller mottatt forklaring på stedet. For de øvrige sakene ble slik innhenting vurdert som ikke aktuelt, formodentlig grunnet den tid som hadde gått fra antatt gjerning til kontakt med eller pågripelse av den mistenkte eller siktede.

Også politiets kartlegging av og ev. initial oppfølging av vitner anses i det alt vesentlige tilfredsstillende, uten at det finnes grunn til å utdype dette nærmere.

Samlet legges det til grunn at politiet i det alt vesentlige har håndtert sakenes initiale fase på en tilfredsstillende måte og uten at noen gjennomgående eller vesentlige svakheter ved etterforskingen er påvist.

2.3 Sporsikring

Sporsikring av åstedet var foretatt i 5-6 tilfeller. Det ble ikke påvist saker hvor slik sporsikring ikke var, men burde vært gjennomført. De kriminaltekniske undersøkelsene ble i det alt vesentlige vurdert som tilfredsstillende håndtert både hva gjelder beskrivelser av funn, sikring av spor, utforming av skisser og fotomapper. Det eneste avviket som kan trekkes frem, er at statsadvokatene i 2 saker kunne tenkt seg at plantegninger over leilighet/hus hadde blitt innhentet.

Det er foretatt sporsikring av den fornærmede i 7 saker. Det ble ikke påvist saker hvor slik sporsikring ikke var, men burde vært gjennomført. Sporsikringen ble stort sett vurdert som tilfredsstillende. Relevante journaler er innhentet og det ble ellers ikke påvist prosessuelle feil eller svakheter ved innhenting.

Det er foretatt sporsikring av mistenkte/siktede i 4 saker. Det ble ikke påvist saker hvor slik sporsikring ikke var, men burde vært gjennomført. I de tilfeller hvor biologiske spor, slik som fingeravtrykk, DNA, påvirkningsgrad o.l. var innhentet, var denne tilfredsstillende gjennomført.

Elektroniske spor var sikret og innhentet i 9 saker. Det ble ikke påvist saker hvor elektroniske spor ikke var, men burde vært innhentet eller sikret. Rapportene rundt innhenting var dekkende og hensiktsmessig utformet til påtalemyndighetens bruk.

Også politiets innhenting av biologiske spor, herunder utforming av ulike rapporter og innhenting av resultater fra rusmiddelundersøkelser, var tilfredsstillende håndtert i de sakene hvor dette var aktuelt.

Samlet legges til grunn at politiet stort sett har utført sporsikring på en tilfredsstillende måte og uten at noen gjennomgående eller vesentlige svakheter er påvist.

2.4 Tilrettelagt avhør

Av de undersøkte sakene var det kun 2 saker hvor det var gjennomført tilrettelagte avhør av vitner (TAVH). I korte trekk ble det ikke funnet prosessuelle feil eller andre svakheter ved disse.

2.5 Politiavhør og avhørsrapporter

Avhør av fornærmede ble i alle sakene gjennomført etter at formalia var gjennomgått i samsvar med lov og instruks. I de aller fleste tilfeller var det ved avhøret oppnevnt bistandsadvokat for den fornærmede. Avhørene var også, i det alt vesentlige, tatt opp på lyd. Det var ikke gjennomført avhør av fornærmede under 18 år.

Statsadvokatene fant intet vesentlig å bemerke til gjennomføringen av avhørene eller til hvilke tema som var belyst under avhørene.

Til selve avhørsrapportene er det intet vesentlig å bemerke annet enn at det er ønskelig med tidshenvisninger i rapportene til hvor i lydfilen de sentrale opplysninger og tema er omhandlet.

Avhør av mistenkte/siktede ble, med unntak av i en sak, gjennomført etter at formalia var gjennomgått i samsvar med lov og instruks. I om lag halvparten av sakene var det ved avhøret oppnevnt forsvarer. Avhørene var også, i det alt vesentlige, tatt opp på lyd. Det var ikke gjennomført avhør av mistenkte/siktede under 18 år.

Statsadvokatene fant intet vesentlig å bemerke til gjennomføringen av avhørene eller til hvilke tema som var belyst under avhørene. I 3 saker fant statsadvokatene grunn til å bemerke at den mistenkte/siktede ikke var spurt om han/hun har vitner som ønskes avhørt eller om det er andre etterforskingsskritt som ønskes gjennomført.

Til selve avhørsrapportene er det intet vesentlig å bemerke annet enn at det er ønskelig med tidshenvisninger i rapportene til hvor i lydfilen de sentrale opplysninger og tema er omhandlet. Det kan atter minnes om viktigheten av tilstrekkelig notoritet om ev. rettelser eller tilføyelser ved gjennomlesning av avhøret.

Avhør av vitner ble i alle sakene gjennomført etter at formalia var gjennomgått i samsvar med lov og instruks. Avhørene var også, i det alt vesentlige, tatt opp på lyd.

Statsadvokatene fant intet å bemerke til gjennomføringen av avhørene, til hvilke tema som var belyst under avhørene eller til utformingen av avhørsrapportene.

Statsadvokatene fant kun 1 sak hvor det ble vurdert slik at ytterligere vitner burde vært avhørt.

Samlet legges det til grunn at politiet i det alt vesentlige har gjennomført avhør av mistenkte/siktede, den fornærmede og vitner på tilfredsstillende vis og uten at noen vesentlige svakheter er påvist. Det vises for øvrig til enkelte kommentarer foran.

2.6 Etterforsningsledelse

Det var utarbeidet etterforsningsplan i 11 saker. I de 4 sakene hvor det ikke var utarbeidet slik plan, legger statsadvokatene til grunn at det burde være utarbeidet etterforsningsplan i 2 saker og at det i 2 saker ble vurdert som ikke nødvendig å utarbeide slik plan.

FSI hadde utarbeidet etterforsningsplan i 5 saker. De planene som var utarbeidet, ble i det alt vesentlige vurdert til å oppfylle de krav som følger av retningslinjer. Det kan videre nevnes at adekvate hypoteser var utformet i 9 saker.

Statsadvokatene vurderte det videre slik at etterforsningsplanene var fulgt opp på en god måte. Etterforskingen var slik utført i henhold til plan og både politifaglig og påtalefaglig etterforskningsleder hadde i det alt vesentlige vedlikeholdt planene.

I 9 saker hadde FSI bidratt eller bistått i sakenes initiale fase. I 6 saker var dette vurdert som ikke aktuelt. Samlet vurderte statsadvokatene det slik at sakene, i den initiale fase, og i regi av FSI, var undergitt reell politifaglig- og påtalefaglig etterforskningsledelse.

Statsadvokatene fant intet negativt å bemerke under temaet etterforskningsledelse. Det forelå stort sett notoritet rundt den påtalemessige styringen av etterforskingen og den synes i det alt vesentlige godt styrt og ledet i forhold til de punktene som ble undersøkt, herunder rundt fornærmedes tilstand før påtalevedtak, forhold av betydning for erstatning og straffereaksjon. Det eneste politidistriktet bør se nærmere på, ref. også sentrale instruksjoner rundt dette, er etterforskingen med tanke på omvendt voldsalarm (OVA) og kontaktforbud. Statsadvokatene fant ikke spor av slike beslutninger i de de undersøkte sakene.

Samlet legges til grunn at etterforskningsledelse er planlagt og gjennomført på en tilfredsstillende måte og uten at noen gjennomgående eller vesentlige svakheter er påvist.

2.7 Fremdrift

Statsadvokatene fant i det alt vesentlige intet negativt å bemerke til sakenes fremdrift. Det ble kun påvist en sak som hadde ligget ubehandlet i perioder, dog slik at årsaken til dette fremgikk av saken.

Det ble påvist 4 saker med lengre saksbehandlingstid enn 130 dager. I 2 av disse sakene bedømte statsadvokatene det slik at lang saksbehandlingstid skyldtes hensynet til etterforskingen eller andre særlige forhold.

Sakenes fremdrift må etter dette, og i det alt vesentlige, bedømmes som tilfredsstillende.

2.8 Påtalearbeid

Statsadvokatene fant heller intet vesentlig å bemerke til det påtalearbeidet som var utført. Statsadvokatene fant herunder ingen prosessuelle feil ved til bruk av tvangsmidler, til utforming av siktelse, ved påtegninger til oversendelse av sakene til statsadvokatene eller ved det påtaleskjønn som var utvist i forbindelse med oversendelsene av sakene hit.

Statsadvokatene fant intet negativt å bemerke til sakenes redigering og struktur.

Samlet legges det til grunn at påtalearbeidet er gjennomført på en tilfredsstillende måte og uten at noen gjennomgående eller vesentlige svakheter er påvist.

3 Analyse og vurdering av resultatene i regionen

Kvalitetsundersøkelsen viser i det alt vesentlige positive funn. Med noen få unntak fremstår kvaliteten på etterforskningen i alle ledd som god. Resultatet ble som forventet og statsadvokatene har gjennom de siste årene sett en jevn stigning i kvaliteten. Undersøkelsen er slik sett overensstemmende med det inntrykk man får gjennom ordinær saksbehandling av enkeltsaker. Særlig ser en at kvaliteten på avhør har blitt bedre gjennom de siste årene. Avhørene er i det alt vesentlige formålsstyrt, med fokus på å få fram opplysninger som er relevante for å fastlegge om objektive og subjektive vilkår er tilstede.

I voldtektssaker er initialfasen svært viktig, noe politiet har tatt inn over seg ved tidlig involvering der det er mulig. Det er ikke avdekket saker med for sen involvering fra politiets side om muligheten var der. Sporsikring i initialfasen kan ofte være helt vesentlig for oppklaring. Som undersøkelsen viser blir voldtektssaker i mange tilfeller anmeldt/kjent for politiet etter at initialfasen er over. I disse sakene svekkes naturlig nok politiets muligheter for å sikre nødvendig bevis, som rusprøver, biologiske spor etc. Selv om etterforskningen i disse sakene blir gjennomført på beste måte, vil man til tross for dette ofte ikke klare å oppfylle beviskravet. Like fullt gjøres det en samvittighetsfull og god etterforskning også i saker hvor bevissituasjonen i utgangspunktet er svekket. Distriktet virker å ha god kompetanse på sikring og videre bruk av elektroniske spor og slike bevismidler vil ofte inngå som et viktig ledd i beviskjeden

Statsadvokatene har ikke registrert noen gjennomgående systematisk svikt eller svakheter i etterforskningen. Inntrykket er at sakene tidlig kommer inn i rett spor og en suksessfaktor her er innføring av FSI samt bruk av etterforskningsplaner. Undersøkelsen viser at etterforskningen er målrettet og utført med tilfredsstillende tempo. Det er ikke avdekket at noen saker er over-ettersket, eller motsatt, med for knapp/eller ufullstendig etterforskning.

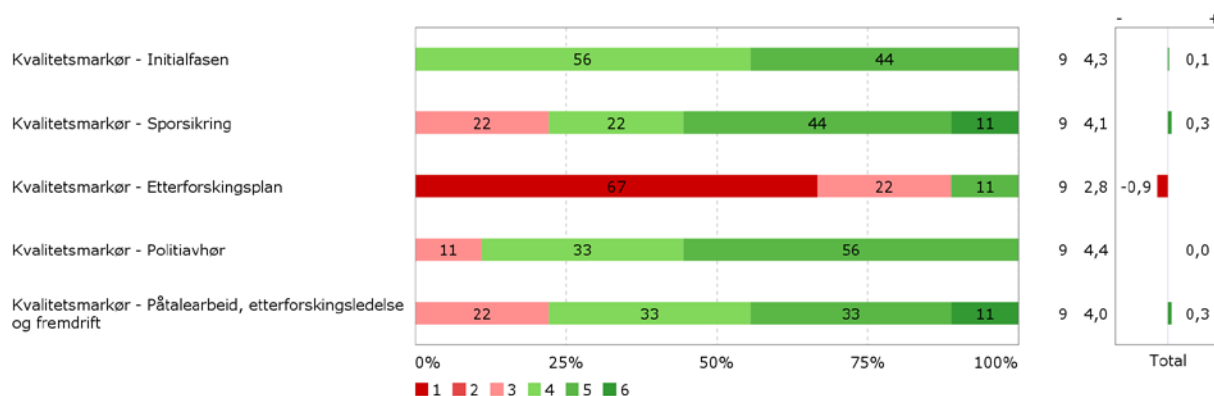
Integrert påtale er også i disse sakene viktig. Skifte av hovedetterforsker og jurist, bidrar ofte til at saker får en for lang saksbehandlingstid. Eierskap til disse sakene må ikke undervurderes, med tanke på tempo og kvalitet. Notoritet rundt de valg og beslutninger som tas kan i noen grad forbedres.

Alt i alt viser undersøkelsen at etterforsknings- og påtalekompetansen i disse sakene er tilfredsstillende.

Sammenholdt med tilsvarende kvalitetsundersøkelse i 2016, ser statsadvokatene en positiv utvikling i oppgaveløsningen.

Fra rapporten i 2016 hitsettes som følger:

"For voldtektssakene for Finnmark pd er det gitt følgende oppsummerende vurdering

Når det gjelder initialfasen kan en konstatere at alle sakene har fått skår 4-6. Etter statsadvokatenes oppfatning viser dette at politiet i hovedsak har gode rutiner knyttet til oppstarten av etterforskningen. Det virker som om politidistriktet har fokus på viktigheten av å foreta straksetterforskning. Statsadvokatene vil imidlertid understreke at det fremdeles er et forbedringspotensial også i initialfasen av etterforskningen, da særlig hva gjelder sporsikring av åstedet og nedfelling av aktuelle funn i rapporter for senere bruk.

Når det gjelder sporsikring får de fleste sakene (7 av 9) skår 4-6. Resultatet er godt. Noe forbedringspotensiale er det, særlig i forhold til å sikre og analysere elektroniske spor, og nedfelle funnene i en form som er presenterbare for retten. Det er videre en mangel i flere saker at det ikke er utarbeidet tilfredsstillende åstedsrapport og fotomappe.

For etterforskningsplaner får hele 67 prosent av sakene karakteren en. Det ligger i dette at karakteren en ble gitt hvis det ikke var utarbeidet etterforskningsplan. At ikke en større del av sakene har fått karakteren en skyldes at etterforskningsplan ikke ble ansett aktuelt grunnet sakens kompleksitet i noen av sakene.

Å utarbeide etterforskningsplaner er en naturlig del av en formålsstyrt etterforskning og obligatorisk i alle voldtektssaker, jf. riksadvokatens brev av 8. november 2013 og 30. mars 2015. Inntrykket er det samme nå som det har vært ved våre ordinære inspeksjoner, nemlig at det er vanskelig å oppfylle målet om at etterforskningsplanene skal være levende dokumenter. En har forstått det slik at Finnmark pd i enkelte tilfeller lager planen i Indicia. Selv om skåren for etterforskningsplanene er svakt, synes det likevel som om de deler av etterforskningen planen er ment å understøtte ikke har blitt skadelidende. Både når det gjelder formålsstyrt etterforskning og fremdrift er vurderingen at dette er tilfredsstillende i alle saker utenom en.

Når det gjelder politiavhør så er 90 % av avhørene gitt skår 4-6. Det er gjennomgående meget god kvalitet på avhørene ved Finnmark pd. Det kan trekkes fram som et forbedringspotensial enkelte avhør ikke gjennomgår formalia i samsvar med lov og instruks. For mistenkte er det noen mangler i konfrontasjonsfasen, noe som vel kan skyldes at mistenktes forklaring sikres tidlig uten oppfølgingsavhør. I enkelte avhør er heller ikke de objektive og subjektive straffbarhetsvilkår tilstrekkelig belyst. Det kan og trekkes fram at avhørsrapportene i stor grad ikke gir tidshenvisninger til hvor i lyd-/bildeopptak sentrale opplysninger/tema er omhandlet. Det er likevel gledelig at fornærmedes/mistenktes forklaringer i all hovedsak sikres på lyd og/eller lyd og bilde, og at avhørene stort sett innholdsmessig er innom de forhold som anses viktige for saken. Slik sett fremstår

politiavhørene bedre enn det som beskrives i rapporten "Avhørsmetodikk i politiet". Det konstateres dermed, og som allerede nevnt, at Finnmark politidistrikt tar avhør av relevante vitner, og at disse stort sett er av god kvalitet.

For siste hovedtemaet, påtalearbeid, etterforskningsledelse og fremdrift, er det 80 % av sakene som skårer 4-6. Etter statsadvokatenes oppfatning viser dette at Finnmark pd i all hovedsak håndterer både påtalearbeid, etterforskningsledelse og saksfremdrift på en meget god måte. Sakene har for eksempel i all hovedsak tilfredsstillende subsumsjon og utforming av siktelsener og er atter tilfredsstillende formålsstyrte, for å nevne det mest sentrale. De 10 % av sakene med skår 3, skyldes i all hovedsak mangel på fremdrift, noe dårlig saksorden og noe svak saksredigering."

Selv om Finnmark politidistrikt kom relativt godt ut av kvalitetsundersøkelsen i 2016, kan det legges til grunn at det har skjedd en positiv utvikling særlig på områdene sporsikring og etterforskningsledelse. Statsadvokatene har allerede pekt på det systematiske arbeidet som er lagt ned fra politidistriktets side i å planlegge, ressurs sette, etablere, iverksette og drifte FSI, hvilket – som også påpekt i inspeksjonsrapporten herfra av 2019 – har gitt klare bidrag til heving av kvaliteten særlig på sakenes initiale fase og området for etterforskningsledelse. Til dette må også etablering og ledelsen av FEFE trekkes inn som suksessfaktorer i det samlede bildet.

Som allerede nevnt foran, tør statsadvokatene atter legge til grunn at det har funnet sted en viss heving av kvaliteten på gjennomføring av avhør samt på området for påtalearbeid og sakenes fremdrift. Også denne antas i første rekke å skyldes systematisk innsats fra politidistriktets side, fra ledelse på topp til riktig ressurs setting, systematisk opplæring, drift og oppfølging/kontroll i det daglige.

Hvorvidt de to foregående kvalitetsundersøkelsene og andre fagledelsesstiltak fra statsadvokatenes side har hatt noen virkning på kvaliteten på etterforskningen og påtalearbeidet av sakstypen, er for oss vanskelig å si.

Slik de samlede resultatene fremtrer, må det legges til grunn at kompetansen hos de som har befatning med straffesaksbehandlingen i politidistriktet er tilfredsstillende. Det samme gjelder for de som har ansvaret for organisering av etterforskningen og påtalebehandlingen av sakene, samt for ressursdisponeringen av disse.

4 Forslag til tiltak og bruk av funnene i statsadvokatens fagledelse i politidistriktet

Det vises til den oppsummering som er gitt foran i kapittel 3.

Som der fremgår, viser resultatene en jevn og fin kvalitetshevning over de siste år, hvilket først og fremst antas å komme av det systematiske arbeidet som er lagt ned fra politidistriktets side.

Kvalitetsundersøkelsen viser i det alt vesentlige positive funn. Med noen få unntak fremstår kvaliteten på etterforskningen i alle ledd som god. Resultatet ble som forventet. Undersøkelsen er slik overensstemmende med det inntrykk statsadvokatene får gjennom ordinær saksbehandling av enkeltsaker.

Utfordringen fremover blir å opprettholde de gode resultatene på dette etterforskningsområdet. Ansvar for dette ligger – som vanlig – i linjen og organisasjonen under politimesterens ledelse, herunder i tett og god dialog og samhandling med statsadvokatene.

Statsadvokatene finner ut over dette ingen grunner til å vie dette etterforskningsområdet ytterligere eller særskilt oppmerksomhet i egen fagledelse nå. Statsadvokatene ser imidlertid frem til å presentere resultatene fra årets kvalitetsundersøkelse for Finnmark politidistrikt.

TROMS OG FINNMARK STATSADVOKATEMBETER, 31. MARS 2020

Lars Fause

Torstein Lindquister

Tor Børge Nordmo

STATSADVOKATENES KVALITETSUNDERSØKELSE 2020

*- Rapport fra Troms og Finnmark
statsadvokatembeter
for
Troms politidistrikt*

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	3
1.1	Om undersøkelsen.....	3
1.2	Forberedelse og gjennomføringen av undersøkelsen.....	3
2	Hovedfunn – gjennomgang av resultatene i regionen.....	4
2.1	Overordnede resultater	4
2.2	Initialfasen.....	6
2.3	Sporsikring	7
2.4	Tilrettelagt avhør.....	8
2.5	Politiavhør og avhørsrapporter.....	8
2.6	Etterforskinsledelse	9
2.7	Fremdrift.....	10
2.8	Påtalearbeid	10
3	Analyse og vurdering av resultatene i regionen	11
4	Forslag til tiltak og bruk av funnene i statsadvokatens fagledelse i politidistriktet.....	15

1 Innledning

1.1 Om undersøkelsen

Troms og Finnmark statsadvokatembeter gjennomførte i perioden 20. januar til 7. februar 2020 en kvalitetsundersøkelse av etterforskningen og påtalearbeidet i prioriterte voldtektssaker som en del av riksadvokatens koordinerte landsomfattende kvalitetsundersøkelse ved de ti regionale statsadvokatembetene. Undersøkelsen tok sikte på å klarlegge om det kan identifiseres systematiske feil eller mangler ved etterforskningen og påtalebehandlingen av sakene.

Statsadvokatene er bedt om å analysere funnene i kvalitetsundersøkelsen innenfor egen region.

1.2 Forberedelse og gjennomføringen av undersøkelsen

Ved brev til Troms politidistrikt av 20. desember 2019 ble politiet bedt om å velge ut de siste 25 påtaleavgjorte voldtektssakene regnet tilbake i tid fra 31. desember 2019. Politidistriktet valgte deretter ut 25 saker. Disse var påtaleavgjort i tiden mellom 23. juli og 11. desember 2019.

Til sammen 3 statsadvokater ved embetet deltok i arbeidet, og en estimerer at det er medgått anslagsvis 18 dagsverk til forberedelse, gjennomføring og analyse av resultatene fra undersøkelsen.

Statistikk med resultater fra undersøkelsen i regionen ble mottatt fra SurveyXact den 26. februar i år. Den detaljerte og systematiske gjennomgangen av dette har imidlertid ikke blitt foretatt før under utarbeidelse av denne rapport.

Det kan atter nevnes at statsadvokatene her har deltatt på et nasjonalt møter hvor både undersøkelsens omfang, hvilke momenter undersøkelsen skulle omfatte samt en veileder for selve undersøkelsen har blitt gjennomgått og diskutert. I etterkant av gjennomgangen deltok vi på et tilsvarende møte hvor særlig erfaringene fra undersøkelsen ble drøftet.

Denne rapporten er skrevet, drøftet og bearbeidet av de som gjennomførte undersøkelsen.

2 Hovedfunn – gjennomgang av resultatene i regionen

2.1 Overordnede resultater

Sakene som ble undersøkt er kategorisert på følgende måte:

Koding i Strasak:

Straffeloven 1902:

• 1401 (voldtekt (§ 192,1. og 2.ledd))	2
• 1420 (voldtekt (§ 192,3. ledd))	0
• 1423 (grovt uaktsom voldtekt (§ 192,4. ledd))	0

Straffeloven 2005:

• 1451 (Voldtekt uten samleie)	4
• 1452 (Voldtekt til samleie)	19
• 1453 (Grov voldtekt)	0
• 1454 (Grov uaktsom voldtekt)	0

Type voldtekt:

• Festrelatert	13
• Overfall	0
• Relasjon	5
• Sårbarhet	2
• Bekjentskap	4
• Voldtekt i familien	0
• Internettrelatert voldtekt	0
• Annet	2

Rettslig klassifisering:

• Vold/trusler	11
• Bevisstløs/ute av stand	14
• Bokstav c	0

På overordnet nivå om funnene i hver region, og med hensyn til de følgende registeropplysningene som fremgår av de registrerte opplysninger, kan det opplyses som følger:

- Riktig koding ved sakens oppstart?
 - Ja, for 21 saker 84 %
 - Nei, for 4 saker 4 %

- Riktig koding ved sakens påtaleavgjørelse?
 - Ja , for 24 saker 96 %
 - Nei, for 1 sak 4 %

- Tid fra gjerning til anmeldelse:
 - < 3 døgn, 16 saker 64 %
 - 3-90 døgn, 7 saker 28 %
 - >90 døgn 2 saker 8 %

- Tid fra anmeldelse til påtaleavgjørelse (040 eller henleggelse):
 - < 30 dager: 2 saker 8 %
 - 31 – 130 dager: 12 saker 48 %
 - 131 – 180 dager: 5 saker 20 %
 - 181 – 365 dager: 4 saker 16 %
 - > 365 dager: 2 saker 8 %

- Saksavgjørelse:
 - Avgjørelse:
 - o Henlagt, 22 saker 88 %
 - o Tiltale, 3 saker 12 %
 - Er saken klagebehandlet?
 - o Ja, for 5 saker 20 %
 - o Nei, for 20 saker 80 %
 - Nivå for påtaleavgjørelsen?
 - o Riksadvokat i 1 sak 4 %
 - o Statsadv. i 15 saker 60 %
 - o Politiet i 9 saker 36 %

- Av dette kan det trekkes ut at 56% av sakene har hatt tilfredsstillende tempo og fremdrift fra anmeldelse til påtalevedtak. Det er videre registrert ni saker som har ligget ubehandlet i perioden, og slik at det for fem av disse sakene ikke fremgår hva som var årsakene til dette. Det vises for nærmere kommentarer under punkt. 2.7.

- Det kan atter, fra de generelle opplysninger fra statistikken, nevnes at 22 saker hadde oppgitt gjerningsperson ved sakens oppstart. Samtlige saker kun hadde 1 fornærmet. Til sammen 24 saker hadde oppgitt kun en mistenkt/siktet, mens en sak hadde to sikede/mistenkte. Til sammen 19 saker hadde fire eller færre vitner, mens seks saker

hadde mer enn fire vitner. Samlet synes dermed sakene i det alt vesentlige å fremstå som relativt oversiktlige hva gjelder persongalleriene.

- Når gjelder hvilket avsnitt som har etterforsket sakene, kan det nevnes at 1 sak ble etterforsket ved FEFE mens de øvrige 24 sakene ble etterforsket ved GDE'ene.

For hvert av de følgende kapitler, er det samlet inn et relativt stort antall opplysninger til etterforskingens ulike faser og sider. Her presenteres de viktigste funn og gis samtidig enkelte kommentarer, slik dette anses hensiktsmessig og relevant. Særlig i de tilfeller hvor det for en markør foreligger avvik av en viss betydning fra det generelle nivået, eller dersom det oppdages et mønster i resultatene, for eksempel at svar innen en undergruppe viser særlig gode/dårlige resultater, vil dette omtales.

2.2 Initialfasen

Hva gjelder PPS, kan det nevnes at politipatruljen har håndtert 13 saker på stedet. I de øvrige sakene var dette stort sett ikke aktuelt. I 10 saker ble det foretatt avhør på stedet, herunder med lydopptak av avhørene. Dette i tillegg til at patruljene stort sett har foretatt tilstrekkelig kriminalteknisk undersøkelse og sporsikring. Det kan atter leses ut av resultatene at politipatruljen, i de tilfeller hvor dette har vært aktuelt, har foretatt tilstrekkelig sikring av åstedet, foretatt tilstrekkelig sikring av bevis, herunder foretatt tilstrekkelig foto eller film fra åstedet.

Hva gjelder sikring av relevante opplysninger fra tele/data/kamera, er dette utført i tilnærmet alle saker hvor dette var aktuelt. Det er herunder sikret relevante opplysninger opp mot opptak av lyd/bilde/film/sosiale medier.

Når det gjelder oppfølgingen av den fornærmede, er det stort sett i alle tilfeller hvor dette har vært aktuelt, foretatt tilstrekkelig sikring av klær, gitt en tilstrekkelig beskrivelse av fornærmedes tilstand (herunder rus og sinnstilstand) og innhentet informerte samtykker for opphevelse av taushetsplikt. Politiet mottok videre forklaring fra den fornærmede på stedet i tilnærmet alle saker hvor dette var aktuelt. Disse forklaringer var tatt opp på lyd, formalia var ivaretatt i tillegg til at den fornærmede, i det alt vesentlige, var spurt om hvor bevis kan finnes og om hun/han har bevis som ønskes innhentet.

I til sammen seks saker var den fornærmede under 18 år. I disse sakene var fornærmedes rettigheter i det alt vesentlige ivaretatt i tillegg til at det stort sett var innhentet informerte samtykker fra verger ift. helsepersonells taushetsplikt.

Det ble ikke påvist nevneverdige prosessuelle feil eller innhentingsmessige svakheter ved den initiale oppfølgingen av den mistenkte/siktede, dog slik at det i to saker burde vært sikret spor, sikret blod-/urinprøve. I tre saker burde det vært mottatt forklaring på stedet. For de øvrige sakene ble de ulike former for bevisinnhenting i sakenes initiale fase vurdert som ikke aktuelle, formodentlig grunnet den tid som hadde gått fra antatt gjerning til kontakt med og/eller pågripelse av den mistenkte eller siktede.

I to saker var den mistenkte/siktede under 18 år. Statsadvokatene fant ingen prosessuelle feil ved den initiale informasjonsinnhenting for disses del.

Også politiets kartlegging av og ev. initial oppfølging av vitner anses i det alt vesentlige tilfredsstillende gjennomført, uten at det finnes grunn til å utdype dette nærmere.

Samlet legges det til grunn at politiet i det alt vesentlige har håndtert sakenes initiale fase på en tilfredsstillende måte og uten at noen gjennomgående eller vesentlige svakheter ved etterforskingen er påvist.

2.3 Sporsikring

Sporsikring av åstedet var foretatt i åtte tilfeller. Det ble påvist en sak hvor slik sporsikring ikke var, men burde vært gjennomført. De gjennomførte kriminaltekniske undersøkelsene ble i det alt vesentlige vurdert som tilfredsstillende både hva gjelder beskrivelser av funn, sikring av spor, utforming av skisser og fotomapper. Det eneste avviket som kan trekkes frem her, er at statsadvokatene i to saker ønsker at det var utarbeidet tilstrekkelig fotomappe, i fire saker burde det vært innhentet plantegninger over leilighet/hus hadde blitt innhentet og i fem saker burde det vært innhentet kart over åstedet.

Det er foretatt sporsikring på den fornærmede i 12 saker. Det ble påvist to saker hvor slik sporsikring ikke var, men burde vært gjennomført. Sporsikringen ble for øvrig stort sett vurdert som tilfredsstillende. Det kan trekkes frem at den rettsmedisinske undersøkelse i to tilfeller ble vurdert å ikke besvare mandatet. I fire saker var ikke rapportene forelagt DRK.

Det er foretatt sporsikring på mistenkte/siktede i 13 saker. Det ble ikke påvist saker hvor slik sporsikring ikke var, men burde vært gjennomført. I de tilfeller hvor biologiske spor, slik som fingeravtrykk, DNA, påvirkningsgrad o.l. var innhentet, var denne stort sett tilfredsstillende gjennomført.

Elektroniske spor var sikret og innhentet i 17 saker. Det ble påvist en sak hvor elektroniske spor ikke var, men burde vært innhentet eller sikret. I sakene hvor elektroniske spor var innhentet, var rapportene rundt innhenting dekkende og hensiktsmessig utformet til påtalemyndighetens bruk.

Også politiets innhenting av biologiske spor, herunder utforming av ulike rapporter og innhenting av resultater fra rusmiddelundersøkelser var stort sett tilfredsstillende håndtert i de sakene hvor dette var aktuelt.

Samlet legges det til grunn at politiet i stort sett har utført sporsikring på en tilfredsstillende måte, dog slik at statsadvokatene finner grunn til å påpeke en og annet sak hvor enkeltheter i etterforskingen kunne vært bedre.

2.4 Tilrettelagt avhør

Av de undersøkte sakene var det kun en sak hvor det var gjennomført tilrettelagte avhør av et vitne (TAVH). Det ble ikke funnet prosessuelle feil eller andre svakheter til dette.

2.5 Politiavhør og avhørsrapporter

Avhør av fornærmede ble i det alt vesentlige gjennomført etter at formalia var gjennomgått i samsvar med lov og instruks. I de aller fleste tilfeller var det ved avhøret oppnevnt bistandsadvokat for den fornærmede. Avhørene var også, i det alt vesentlige, tatt opp på lyd. Det var ikke gjennomført avhør av fornærmede personer under 18 år.

Statsadvokatene fant intet vesentlig å bemerke til gjennomføringen av avhørene eller til hvilke tema som var belyst under avhørene.

Til selve avhørsrapportene er det intet vesentlig å bemerke annet enn at det er ønskelig med tidshenvisninger i rapportene til hvor i lydfilen de sentrale opplysninger og tema er omhandlet.

Avhør av mistenkte/siktede ble i det alt vesentlige gjennomført etter at formalia var gjennomgått i samsvar med lov og instruks. I om lag halvparten av sakene var det ved avhøret oppnevnt forsvarer. Avhørene var tatt opp på lyd.

Statsadvokatene fant intet vesentlige å bemerke til gjennomføringen av avhørene eller til hvilke tema som var belyst. I tre saker fant statsadvokatene grunn til å bemerke at den mistenkte/siktede ikke var spurt om han/hun har vitner som ønskes avhørt eller om det er andre etterforskingsskritt som ønskes gjennomført. I fire saker vurderte statsadvokatene at den mistenkte/siktede burde vært stilt tilstrekkelig spørsmål for å avklare mistanken mot mulige medvirkere.

Til selve avhørsrapportene er det intet vesentlig å bemerke annet enn at det er ønskelig med tidshenvisninger i rapportene til hvor i lydfilen de sentrale opplysninger og tema er omhandlet. Det kan atter minnes om viktigheten av tilstrekkelig notoritet om ev. rettelser eller tilføyelser ved gjennomlesning av avhøret.

Det var gjennomført avhør i to saker hvor den mistenkte var under 18 år. I korte trekk ble det ikke funnet prosessuelle feil eller andre svakheter ved gjennomføringen av politiavhørene. I en sak burde imidlertid politiet innhentet informert samtykke om alternative straffereaksjoner (ungdomsstraff og samfunnsstraff).

Avhør av vitner ble i alle sakene gjennomført etter at formalia var gjennomgått i samsvar med lov og instruks. Avhørene var også tatt opp på lyd.

Statsadvokatene fant intet å bemerke til gjennomføringen av avhørene, til hvilke tema som var belyst under avhørene eller til utformingen av avhørsrapportene.

Statsadvokatene fant ingen saker hvor det ble vurdert at ytterligere vitner burde vært avhørt.

Samlet legges til grunn at politiet i det alt vesentlige har gjennomført avhør av mistenkte/siktede, den fornærmede og vitner på tilfredsstillende vis og uten at noen vesentlige svakheter er påvist. Det vises for øvrig til enkelte kommentarer foran.

2.6 Etterforsningsledelse

Det er utarbeidet etterforsningsplan i 19 saker. I de seks sakene hvor det ikke var utarbeidet slik plan, legger statsadvokatene til grunn at det burde være utarbeidet etterforsningsplan i fem saker. I en sak ble det vurdert som ikke aktuelt/ikke nødvendig å utarbeide slik plan.

FSI hadde utarbeidet etterforsningsplan i åtte saker. De planene som var utarbeidet, ble i det alt vesentlige vurdert til å oppfylle de krav som følger av retningslinjer. Det kan videre nevnes at adekvate hypoteser var utformet i 17 saker.

Statsadvokatene vurderte det slik at etterforsningsplanene var fulgt opp på en tilfredsstillende måte. Etterforskingen var stort sett utført i henhold til plan. Både politifaglig og påtalefaglig etterforskningsleder hadde vedlikeholdt planene.

I 12 saker hadde FSI bidratt eller bistått i sakenes initiale fase. I disse sakene vurderte statsadvokatene at etterforskingen i det alt vesentlige har vært undergitt reell politifaglig og påtalefaglig ledelse.

Statsadvokatene fant intet negativt å bemerke under temaet etterforsningsledelse. Det forelå stort sett notoritet rundt den påtalemessige styringen av etterforskingen og etterforskingen synes i det alt vesentlige godt styrt og ledet i forhold til de punktene som ble undersøkt, herunder rundt fornærmedes tilstand før påtalevedtak, forhold av betydning for erstatning og straffereaksjon.

Det eneste politidistriktet bør se nærmere, ref. også sentrale instruksjoner rundt dette, er etterforskingen med tanke på omvendt voldsalarm (OVA) og kontaktforbud. Statsadvokatene fant ikke spor av dette i noen av de undersøkte sakene.

Samlet legges det til grunn at etterforsningsledelse er planlagt og gjennomført på en tilfredsstillende måte og uten at noen vesentlige svakheter er påvist. Det vises for øvrig til enkeltheter foran.

2.7 Fremdrift

Statsadvokatene legger til grunn at anmodninger om ekstern og intern bistand er sendt i rimelig tid i 16 saker. I fem saker ble slike oppfølgninger vurdert som mindre tilfredsstillende. I fire saker var slike anmodninger ikke aktuelt. Anmodningene var deretter besvart med om lag samme score som nevnt for forespørslene.

Statsadvokatene fant for øvrig intet negativt å bemerke til sakenes fremdrift for 16 saker. For de øvrige ni sakene, ble disse vurdert å ha ligget ubehandlet i perioder. For tre saker var årsakene til dette oppgitt. For fem saker stod grunnene for liggetid som uforklart.

Statsadvokatene fant videre fem saker hvor det ikke var tilstrekkelig fremdrift på analyser og gjennomgang av beslag og sikrede spor. Blant årsaker til dette, ble det funnet enkelte saker hvor det var ventetid på erklæringer fra sykehus og voldtektsmottak eller andre eksterne aktører.

Det ble påvist 12 saker med lengre saksbehandlingstid enn 130 dager. I tre av disse sakene bedømte statsadvokatene det slik at lang saksbehandlingstid skyldtes hensynet til etterforskningen eller andre særlige forhold. For de øvrige ni sakene står grunnene for lang saksbehandlingstid som uforklart.

Sakenes fremdrift må etter dette bedømmes som noe varierende.

2.8 Påtalearbeid

Statsadvokatene fant intet vesentlig å bemerke til det påtalearbeidet som var utført. Statsadvokatene fant herunder ingen prosessuelle feil ved til bruk av tvangsmidler, til utforming av siktelse, ved påtegninger til oversendelse av sakene til statsadvokatene eller ved det påtaleskjønn som var utvist i forbindelse med oversendelsene av sakene til OSS.

For ordens skyld kan det imidlertid nevnes at statsadvokatene fant to saker hvor siktelse ikke var under riktig bestemmelse eller alternativ. Det ble atter påvist tre saker hvor endelig påtalevedtak ikke samsvarte med innstillingen til vedkommende politiadvokat.

Samlet legges det til grunn at påtalearbeidet er gjennomført på en tilfredsstillende måte og uten at noen gjennomgående eller vesentlige svakheter er påvist.

3 Analyse og vurdering av resultatene i regionen

Kvalitetsundersøkelsen viser i det alt vesentlige positive funn for initialfasen, sporsikring, etterforskningsledelse og påtalearbeid. Med noen unntak fremstår kvaliteten på de arbeidsoppgaver som utføres på disse områdene/i disse fasene som god.

Det samme gjelder i det alt vesentlige for politiavhør og avhørsrapporter, dog slik at statsadvokatene finner grunn til å påpeke enkelte sentrale elementer hva gjelder spørsmål og tema som vil være til gunst for den tiltalte. Til dette må det særlig minnes om den objektivitetsplikt som følger av § 55 siste ledd, hvilket også er innfortolket i EMK art. 6. Etterforskingen må slik innrettes slik at den både søker etter opplysninger som taler mot- og til fordel for den mistenkte/siktede.

Statsadvokatene har merket seg flere forhold knyttet til sakenes fremdrift. Det er herunder pekt på lang saksbehandlingstid ved anmodninger om og tilbakemeldinger på ekstern og intern bistand. Til sammen ni saker har ligget ubehandlet i perioder og slik at det for over halvparten ikke er oppgitt relevante grunner for dette. Videre kommer at 12 saker har saksbehandlingstid over 130 dager. For ni av disse sakene står grunnene for dette som uforklart. Sakenes fremdrift er etter dette vurdert som noe varierende.

Resultatet ble etter dette noenlunde som forventet. Dette med varierende fremdrift og lang saksbehandlingstid var også kjent fra tidligere. Dette med forventninger kommenteres også nedenfor, under sammenligningen av årets undersøkelse med kvalitetsundersøkelsen fra 2016.

Til det positive fra undersøkelsen, har statsadvokatene gjennom de siste årene sett en jevn stigning i kvaliteten. Undersøkelsen er slik sett overensstemmende med det inntrykk man får gjennom ordinær saksbehandling av enkeltsaker. Særlig ser en at kvaliteten på avhør har blitt bedre gjennom de siste årene. Avhørene er i det alt vesentlige formålsstyrt, med fokus på å få fram opplysninger som er relevante for å fastlegge om objektive og subjektive vilkår er tilstede.

I voldtektssaker er initialfasen svært viktig, noe politiet har tatt inn over seg ved tidlig involvering der det er mulig. Det er ikke avdekket saker med for sen involvering fra politiets side om muligheten var der, selv om det var enkelte saker hvor det burde vært gjort sporsikring eller tatt avhør på stedet. Sporsikring i initialfasen kan ofte være helt vesentlig for oppklaring. Som undersøkelsen viser blir voldtektssaker i mange tilfeller anmeldt/kjent for politiet etter at initialfasen er over. I disse sakene svekkes naturlig nok politiets muligheter for å sikre nødvendig bevis, som rusprøver, biologiske spor etc. Selv om etterforskingen i disse sakene blir gjennomført på beste måte, vil man til tross for dette ofte ikke klare å oppfylle beviskravet. Like fullt gjøres det en samvittighetsfull og god etterforsking også i saker hvor bevissituasjonen i utgangspunktet er svekket. Distriktet virker å ha god kompetanse på sikring og videre bruk av elektroniske spor og

slike bevismidler vil ofte inngå som et viktig ledd i beviskjeden.

Statsadvokatene har ikke registrert noen vesentlig gjennomgående systematisk svikt eller svakheter i etterforskningen, ut over de nevnte enkeltheter ved avhørstema, sporsikring som nevnt i pkt. 2.3 og når det gjelder sakenes fremdrift som foran nevnt. Hovedinntrykket er at sakene tidlig kommer inn i rett spor og en suksessfaktor her er innføring av FSI samt bruk av etterforskningsplaner. Undersøkelsen viser at etterforskningen initialt er målrettet, men samtidig slik at den videre oppfølgingen, særlig hva gjelder tempo og fremdrift, er noe varierende.

Det er ikke avdekket at noen saker er overetterforsket, eller motsatt, med for knapp/eller ufullstendig etterforskning.

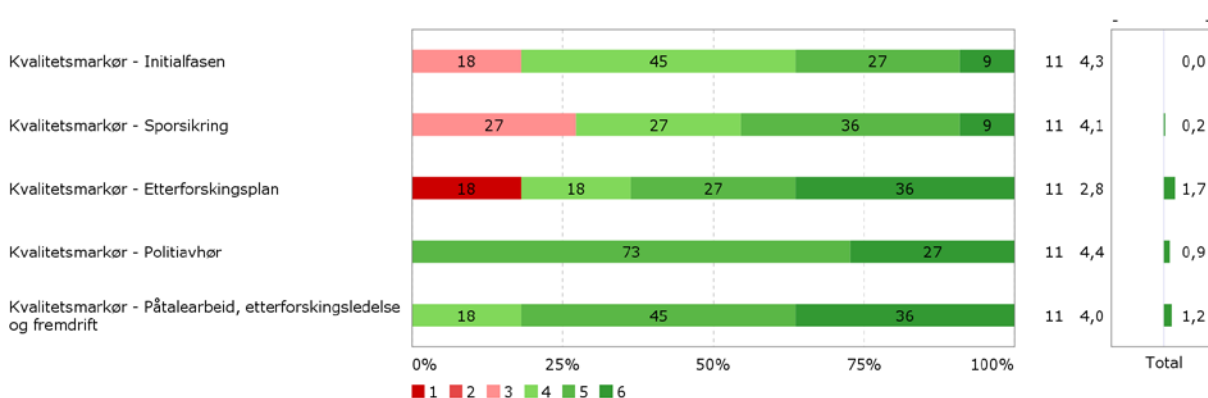
Integrert påtale er også i disse sakene viktig. Skifte av hovedetterforsker og jurist, bidrar ofte til at saker får en for lang saksbehandlingstid. Eierskap til disse sakene må ikke undervurderes, med tanke på tempo og kvalitet. Notoritet rundt de valg og beslutninger som tas kan i noen grad forbedres.

Alt i alt viser undersøkelsen at etterforsknings- og påtalekompetansen i disse sakene er tilfredsstillende.

Sammenholdt med tilsvarende kvalitetsundersøkelse i 2016, foreligger mindre endringer.

Fra rapporten i 2016 hitsettes som følger:

"For voldtektssakene for Troms pd er det gitt følgende oppsummerende vurdering

Når det gjelder initialfasen kan en konstatere at over 80 % av sakene har fått skår 4-6. Etter vår oppfatning viser dette at politiet i hovedsak har gode rutiner knyttet til oppstarten av etterforskningen. Det virker som om politidistriktet har fokus på viktigheten av å foreta straksetterforskning. Statsadvokatene vil imidlertid understreke at det fremdeles er et forbedringspotensial også i initialfasen av etterforskningen, da særlig hva gjelder sikring og fotografering av åsted, og sikring av elektroniske/digitale spor.

Når det gjelder sporsikring så får de fleste sakene skår 4-6. Resultatet er godt. Noe forbedringspotensiale er det, særlig i forhold til å sikre og analysere elektroniske spor, og nedfelle funnene i en form som er presenterbare for retten.

Det er gledelig å se at etterforskningsplaner benyttes i de fleste sakene der det er aktuelt, og at disse i all hovedsak oppfyller de krav som følger av riksadvokatens brev av 8. november 2013 og 30. mars 2015.

Å utarbeide etterforskningsplaner er en naturlig del av en formålsstyrt etterforskning og obligatorisk i alle voldtektssaker, jf. de nevnte brev fra riksadvokaten. Inntrykket her er at Troms pd bestreber seg på å oppfylle de krav som er stilt, og at etterforskningsplanene benyttes aktivt som et redskap for å styre etterforskningen og sikre innhenting av de relevante spor/ bevis. Om planen utarbeides i Indicia eller i andre former, anses mindre viktig, så lenge den er et levende dokument. Det virker videre som om de deler av etterforskningen som etterforskningsplanen er ment å understøtte, gjennomgående er god. Etterforskningen anses tilstrekkelig formålsstyrt og med god fremdrift i det store flertallet av saker.

Når det gjelder politiavhør så er alle avhør gitt skår 4-6. Det er gjennomgående god kvalitet på avhør tatt i voldtektssaker i Troms pd. Enkelte avhør er sågar svært gode. Det er likevel noen mangler av mindre betydning. Det kan være enkelte mangler i forhold til å konfrontere mistenkte og/eller fornærmede med opplysninger fremkommet fra avhør av vitner og/eller fornærmede/mistenkte. Det er imidlertid ikke unaturlig at det kan bli slik, hvis det ikke anses nødvendig å gjennomføre oppfølgingsavhør grunnet fremdrift eller annet. Det er også en svakhet at det i avhørsrapportene i stor grad ikke er tidshenvisninger til hvor i lyd-/bildeopptak sentrale opplysninger/tema er omhandlet. Det er likevel en klar styrke at forklaringene til både fornærmede og mistenkte sikres på lyd og/eller lyd og bilde i alle gjennomgåtte saker, og at avhørene innholdsmessig dekker de omstendigheter/forhold som anses viktige for saken. Slik sett fremstår politiavhørene bedre enn det som beskrives i rapporten "Avhørsmetodikk i politiet". Det konstateres at Troms politidistrikt avhører relevante vitner på en god, til dels svært god, måte.

For siste hovedtemaet, påtalearbeid, etterforskningsledelse og fremdrift, skårer igjen alle undersøkte saker i området 4-6. Etter statsadvokatenes oppfatning viser dette at Troms pd i all hovedsak håndterer både påtalearbeid, etterforskningsledelse og saksfremdrift på en meget god måte. Samtlige saker har for eksempel tilfredsstillende subsumsjon og utforming av siktelser og er atter tilfredsstillende formålsstyrte, for å nevnt det mest sentrale. De 10 % av sakene med skår 1 skyldes manglende formålsstyring og mangel på fremdrift."

Troms politidistrikt kom, som det fremgår, relativt godt ut av kvalitetsundersøkelsen i 2016. Politidistriktet hadde allerede da rettet oppmerksomhet mot fagfeltet, og ivaretok dette på en god måte.

Når dette sammenholdes med årets undersøkelse, fremgår at Troms politidistrikt skårer noe lavere på enkelte vurderingsmarkører enn forventet. Dette endrer likevel ikke hovedinntrykket om at kvaliteten jevnt over er god.

Statsadvokatene vil likevel påpeke at det fortsatt må være fokus på fremdrift og kvalitet i den enkelte sak.

Statsadvokatene har allerede trukket frem det systematiske arbeidet som er lagt ned fra politidistriktets side i å planlegge, ressurssette, etablere, iverksette og drifte FSI, hvilket – som også er vist til i inspeksjonsrapporten herfra av 2019 – har gitt klare bidrag til heving av kvaliteten. Dette gjelder særlig for sakenes initiale fase og området for etterforskningsledelse.

Som allerede nevnt foran, tør statsadvokatene atter legge til grunn at det har funnet sted en viss heving av kvaliteten på gjennomføring av avhør samt på området for påtalearbeid og sakenes fremdrift. Også denne antas i første rekke å skyldes systematisk innsats fra politidistriktets side, fra ledelse på topp til riktig ressurssetting, systematisk opplæring, drift og oppfølging/kontroll i det daglige.

Hvorvidt de to foregående kvalitetsundersøkelsene og andre fagledelsesstiltak fra statsadvokatene side har hatt noen virkning på kvaliteten på etterforskningen og påtalearbeidet av sakstypen, er for oss vanskelig å si.

Slik de samlede resultatene fremtrer, må det legges til grunn at kompetansen hos de som har befatning med straffesaksbehandlingen i politidistriktet er tilfredsstillende. Det samme gjelder for de som har ansvaret for organisering av etterforskningen og påtalebehandlingen av sakene, samt for ressursdisponeringen av disse.

4 Forslag til tiltak og bruk av funnene i statsadvokatens fagledelse i politidistriktet

Det vises til den oppsummering som er gitt foran i kapittel 3.

Kvaliteten på etterforskningen og påtalearbeidet fremstår med noen få unntak som god i alle ledd. Som undersøkelsen og sammenligningen med undersøkelsen fra 2016 indikerer, er utfordringen å opprettholde gode resultater over tid. Ansvar for dette ligger – som vanlig – i linjen og organisasjonen under politimesterens ledelse, herunder i tett og god dialog og samhandling med statsadvokatene.

Funnene fra undersøkelsen vil bli fulgt opp videre i den ordinære dialogen med og fagledelsen av politidistriktet.

Statsadvokatene viser til politidistriktets systematiske arbeid over tid på fagfeltet, og ser ikke grunn for å vie dette etterforskningsområdet ytterligere oppmerksomhet i egen fagledelse nå. Statsadvokatene ser imidlertid frem til å presentere resultatene fra årets kvalitetsundersøkelse for Troms politidistrikt.

TROMS OG FINNMARK STATSADVOKATEMBETER, 31. MARS 2020

Lars Fause

Torstein Lindquister

Tor Børge Nordmo

KVALITETSUNDERSØKELSEN 2020

- PRIORITERTE VOLDTEKTSAKER-

Innholdsfortegnelse:

1	Innledning	3
2	Forberedelse og gjennomføringen av undersøkelsen	4
3	Gjennomgang av resultatene i regionen	5
	3.1. Overordnede resultater	5
	3.2. Initialfasen	7
	3.3. Sporsikring	10
	3.4. Tilrettelagt avhør	11
	3.5. Politiavhør og avhørsrapporter	12
	3.5.1. Fornærmede.....	12
	3.5.2. Mistenkte/siktede.....	13
	3.5.3. Vitner	15
	3.6. Etterforskningsledelse	16
	3.6.1 Etterforskningsplan.....	16
	3.6.2 Etterforskningsledelse.....	17
	3.7. Fremdrift	18
	3.8. Påtalearbeid.....	19
	3.9. Oppsummering av punkter hvor det er forbedringspotensial	20
4.	Analyse og vurdering av resultatene i regionen	21
5.	Forslag til tiltak og bruk av funnene i statsadvokatens fagledelse i politidistriktet	23

1 Innledning

Trøndelag statsadvokatembeter gjennomførte i perioden 20. februar til 7. mars 2020 en kvalitetsundersøkelse av etterforskningen og påtalearbeidet i prioriterte voldtektssaker. Dette som en del av riksadvokatens koordinerte landsomfattende kvalitetsundersøkelse ved de ti regionale statsadvokatembetene i uke 4, 5 og 6 i 2020. Undersøkelsen har tatt sikte på å klarlegge om det kan identifiseres systematiske feil eller mangler ved etterforskningen og påtalebehandlingen av sakene.

Statsadvokatene er bedt om å analysere funnene i kvalitetsundersøkelsen innenfor deres region og komme med forslag til tiltak.

Hovedkonklusjonen er at Trøndelag politidistrikt arbeider godt og er dedikert i sitt arbeid i alle fasene av etterforskning- og påtalearbeidet med denne sakstypen. Det er ikke avdekket vesentlige feil eller mangler ved verken etterforskningen eller påtalearbeidet.

2 Forberedelse og gjennomføringen av undersøkelsen

Ved bestillingsbrev til Trøndelag politidistrikt datert 20. desember 2019, har en innhentet de 50 siste påtaleavgjorte voldtektssakene regnet tilbake i tid. Bestillingsbrevet følger vedlagt. Politidistriktet oversendte 50 saker i første omgang. Etter oppstart av undersøkelsen ble det avdekket at det var en feil i utvalget. Det omfattet kun positive påtaleavgjørelser, noe som medførte at alle sakene var avgjort på statsadvokat eller riksadvokatnivå, samt at sakene var eldre enn det som var tenkt omfattet av undersøkelsen. Det ble derfor innhentet et nytt utvalg. Av den grunn omfatter vår undersøkelse totalt 57 saker, hvorav 7 er av noe eldre dato enn de øvrige. Dette antas ikke å påvirke utfallet av undersøkelsen i nevneverdig grad.

Det var 2 statsadvokater ved embetet som deltok i arbeidet, og en estimerer at det er medgått ca 35 dagsverk til forberedelse, gjennomføring og analyse av resultatene fra undersøkelsen. Vi innrettet arbeidet slik at vi satt på hver våre kontorer, men med løpende dialog i forhold til forståelsen av spørsmål mm. Sakene ble fordelt likt mellom oss, uavhengig av hvor de kom fra i politidistriktet og uavhengig av om noen av oss hadde påtaleavgjort saken tidligere. Vi ble i undersøkelsesperioden tatt av nye saker, men håndterte for øvrig vår egen portefølje på vanlig måte. Analysen er gjennomført av Unni Sandøy, som også er ansvarlig for utarbeidelse av rapporten.

Statistikk med resultater fra undersøkelsen i regionen ble mottatt fra SurveyXact den 26. februar 2020. Erfaringer fra selve undersøkelsen, herunder spørsmålsstilling, metode, tekniske løsninger mm, ble gjennomgått på erfaringsseminar hos Riksadvokaten mandag 9. mars 2020.

Rapporten er utarbeidet etter mal oversendt fra Riksadvokatembetet.

3 Gjennomgang av resultatene i regionen

3.1. Overordnede resultater

Sakene som ble undersøkt er kategorisert på følgende måte:

Koding i Strasak :

Straffeloven 1902:

• 1401 (voldtekt (§ 192,1. og 2.ledd)	8
• 1420 (voldtekt (§ 192,3. ledd)	0
• 1423 (grovt uaktsom voldtekt (§192,4 ledd)	0

Straffeloven 2005:

• 1451 (Voldtekt uten samleie)	7
• 1452 (Voldtekt til samleie)	36
• 1453 (Grov voldtekt)	1
• 1454 (Grov uaktsom voldtekt)	5

Type voldtekt (flere alternativ kunne velges):

• Festrelatert	35
• Overfall	3
• Relasjon	8
• Sårbarhet	7
• Bekjentskap	29
• Voldtekt i familien	1
• Internettrelatert voldtekt	1
• Annet	2

Rettslig klassifisering (flere alternativ kunne velges) :

• Vold/trusler	29
• Bevisstløs/ute av stand	32
• Bokstav c	1

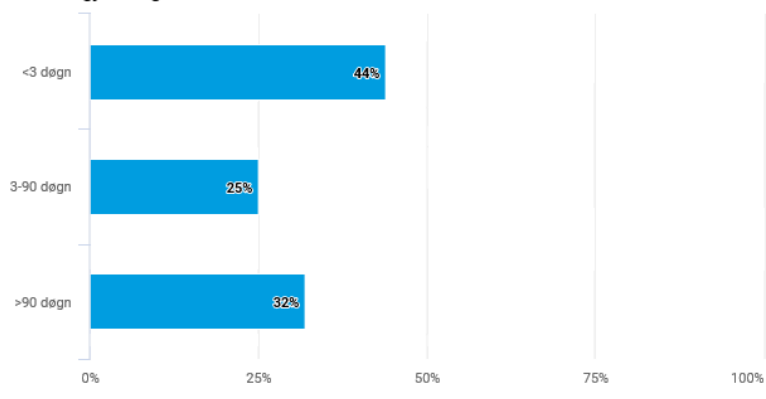
Gjennomgående var sakene *riktig kodet*. 81% av sakene var riktig kodet ved oppstart og 93% var riktig kodet ved påtaleavgjørelsen. Den riktige kodingen ved oppstart tilsier at det er god kunnskap i politiet om de ulike rettslige klassifiseringene av voldtekter.

I politiets arbeid fremover, herunder særlig forebyggende arbeid, er det særlig grunn til å legge merke til *typen voldtekt*. Et betydelig antall av voldtektene er festrelatert og utført av en bekjent eller en person fornærmede hadde en relasjon til, herunder kjæreste, samboer ol.

Det som kanskje var et noe overraskende funn var at det i hele 55% av de undersøkte sakene hadde gått over *3 døgn fra hendelsen* og til anmeldelsen. I 32% av sakene hadde det gått over 90 døgn. De

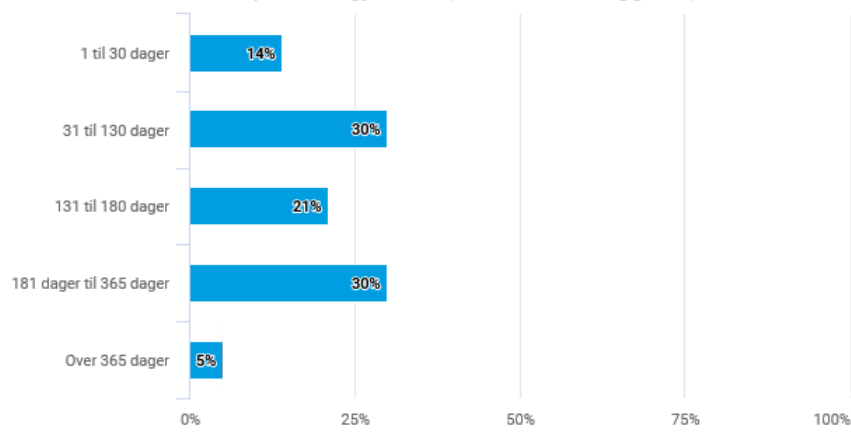
resterende ca 44 %, som omfatter 25 saker, er anmeldt innen 3 døgn fra hendelsen skjedde, dvs at det også innenfor denne gruppen saker er et ukjent antall saker hvor det har gått tid fra hendelsen og til politiet får iverksatt sin etterforskning. Dette innebærer at det i et stort antall saker er reduserte muligheten til å sikre gode beviser i form av for eksempel teknisk og digital etterforskning. Også den taktiske etterforskningen blir påvirket av tidsmomentet, da det gjennomgående har ført til at mistenkte er kjent med anklagene før politiet kommer i kontakt med ham/henne, og den fornærmede gjerne har snakket med mange om saken over noe tid, noe som igjen kan påvirke hans/hennes forklaring.

Tid fra gjerning til anmeldelse:

Av de undersøkte sakene er det 44% som er *påtaleavgjort* innen fristen på 130 dager. Ytterligere 21% er avgjort før man passerer 180 dager, mens 30% ligger i kategorien 181 til 365 dager. 3 enkeltsaker har en saksbehandlingstid på over 365 dager. Saksbehandlingstiden omtales nærmere under pkt. 4

Tid fra anmeldelse til påtaleavgjørelse (040 eller henleggelse):

79% av de undersøkte sakene endte med henleggelse, mens det i 21% ble tatt ut tiltale.

Til tross for den store andelen av saker som er henlagt, er det kun 9% av påtaleavgjørelsene som er påklaget.

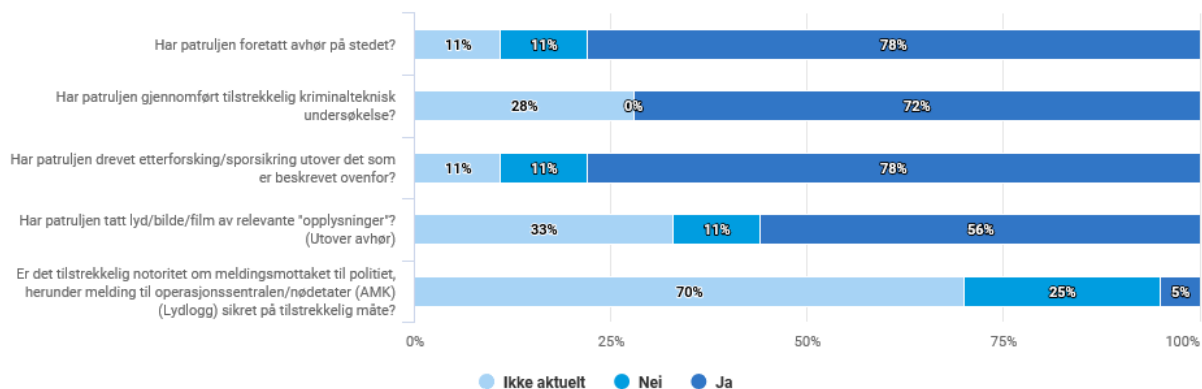
37% av sakene er påtaleavgjort av politiet, dvs. at ingen har hatt status som siktet. 56% av påtaleavgjørelsene er fattet på statsadvokatnivå, mens 7% ,dvs. 4 saker, er påtaleavgjort på riksadvokatnivå.

3.2. Initialfasen

Som nevnt under punkt 3.1 er det kun 44% ,dvs. 25 saker, som er anmeldt mindre enn 3 dager etter hendelsen. Av disse må en igjen legge til grunn at en del er anmeldt mot slutten av denne tredagers perioden, slik at straksetterforskning på stedet ikke er aktuelt. Dette påvirker tallmaterialet som inngår i grunnlaget for vurderingene av innværende punkt og dermed også påliteligheten av funnene. Små variasjoner gir store utslag.

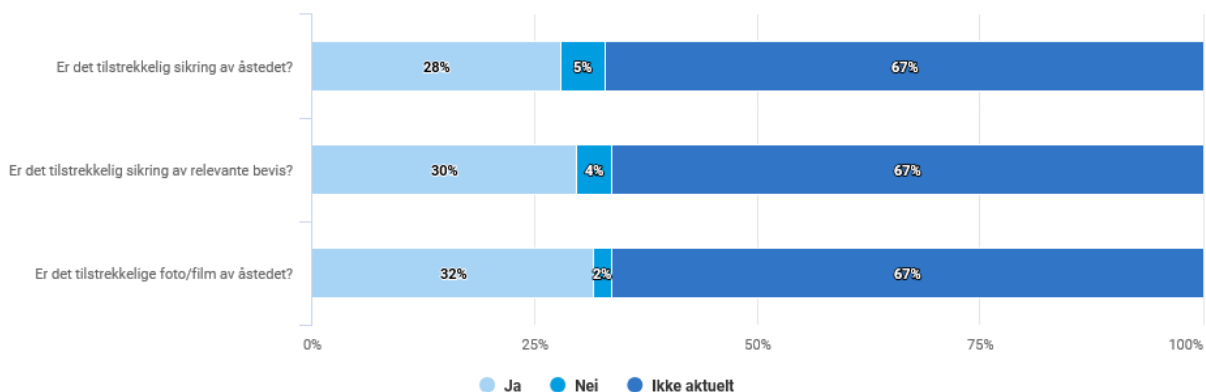
Operasjonssentralen har vært involvert i, eller bistått med etterforskningen, i 15 av de undersøkte sakene. Hensyntatt det ovennevnte legges til grunn at det utgjør de fleste av sakene hvor straksetterforskning er aktuelt. Av disse 15 sakene, er etterforskningsledelsen ivaretatt på en tilstrekkelig måte i 11 saker, mens det ikke har vært aktuelt med etterforskningsledelse i de resterende 4 sakene. Årsaken til det sistnevnte er ukjent.

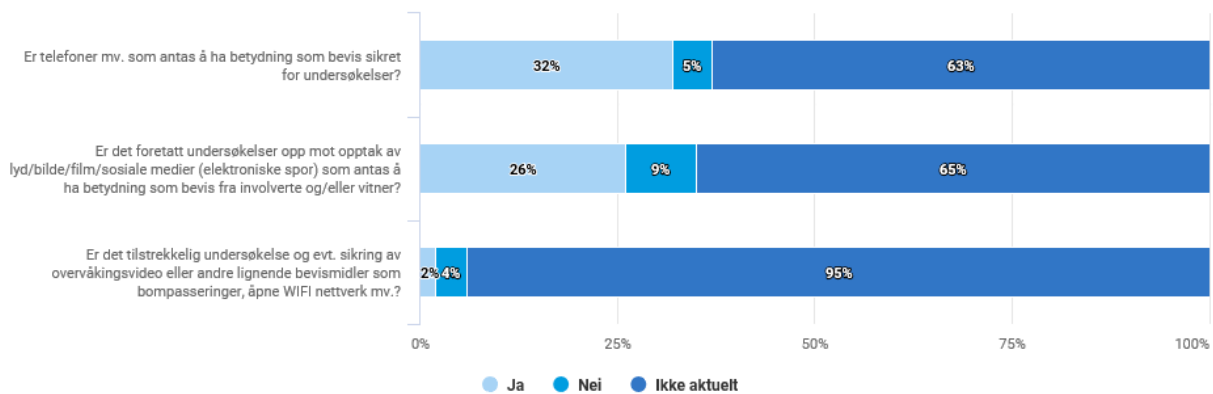
Selv om tallene er små tilsier tallmaterialet at politiarbeid på stedet (PPS) fungerer tilfredsstillende.

Det eneste som er tilnærmet ikke eksisterende, er sikring av *meldingene til nødetatene*. Dette er kun gjort i 3 saker. Dette er et enkelt bevis å innhente og bør gjøres i alle saker, da bevisverdien i et lydopptak fra akutfasen kan være stor.

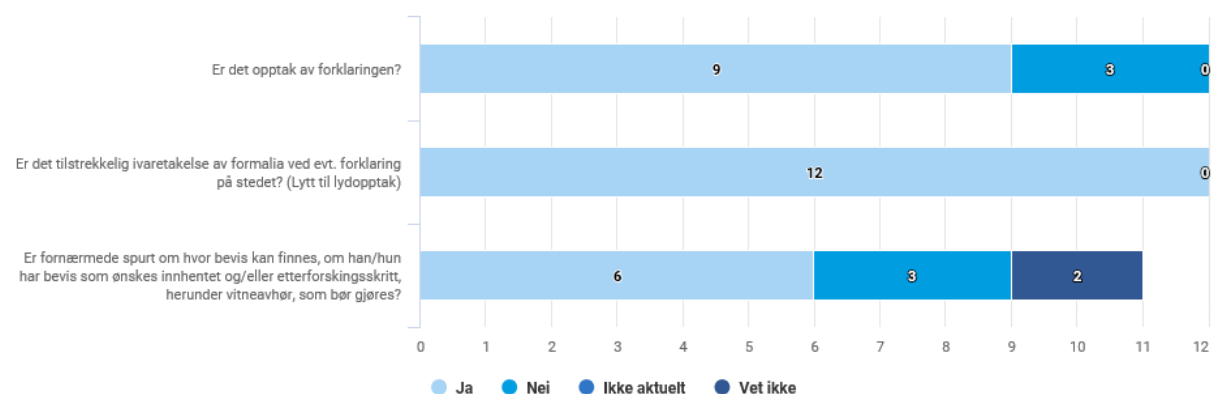
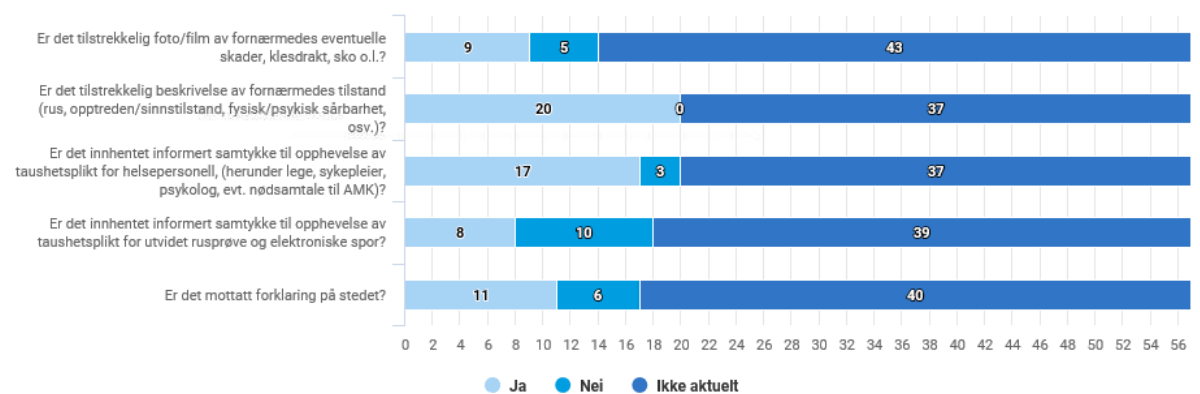
Ut fra undersøkelsen fremstår også åstedet og bevis på åstedet å være forsvarlig sikret i de sakene hvor dette er aktuelt. Det kan være et forbedringspotensial ved å foreta undersøkelser opp mot lyd/bilde/sosiale medier m.m. I 5 av 25 saker er ikke dette gjort.

På spørsmålet om *innhenting av overvåkingsvideo* eller andre lignende bevismidler er innhentet, er det krysset av på ikke aktuelt i hele 54 av 57 saker. Dette kan være et viktig funn for det sier noe om at dette i de fleste voldtekter ikke er et relevant bevismiddel, noe som bør hensyntas når en prioriterer bruk av ressurs på ulike tiltak.

Etterforskning *opp mot fornærmede* fremstår på de fleste punkter å være dekkende i initialfasen. Det er positivt at formalia fremstår å være godt ivaretatt.

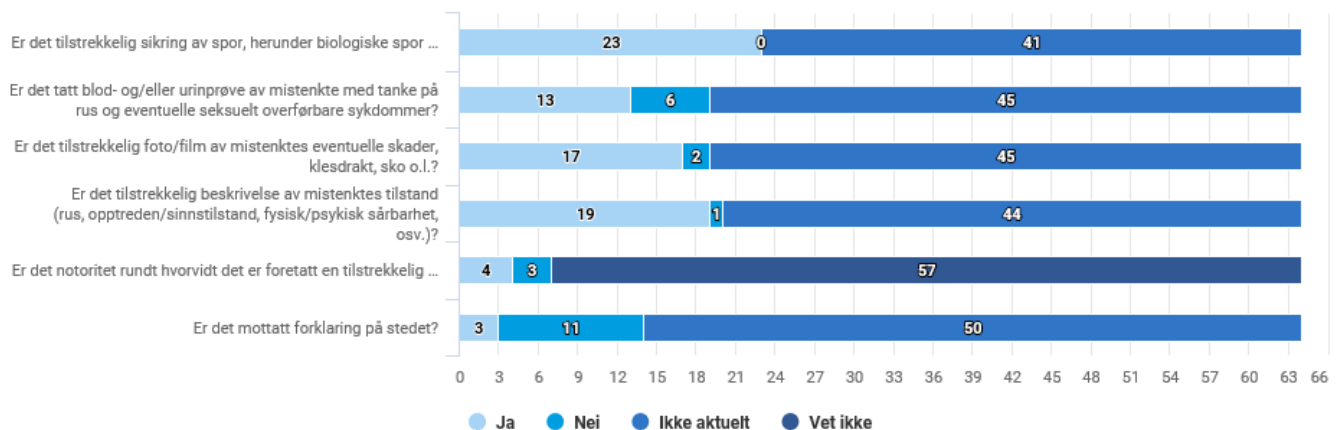

Det som kan fremstå å trenge en forklaring, er at det i 6 av 17 saker er notert at det ikke er gjennomført avhør på stedet. I gjennomgangen av sakene fremkom at dette blant annet var i situasjoner hvor fornærmede var kjørt på voldtektsmottaket og hvor det ble vurdert som hensiktsmessig at han/hun ble tatt med til politihuset for avhør etter at undersøkelsen var gjennomført. Det ble ikke gjort funn av saker hvor det fremstod kritikkverdig at straksavhør ikke ble gjennomført på stedet.

Det er fremdeles forbedringspotensial knyttet opp mot innhenting av dekkende fritak for taushetsplikt. Her bør *standardskjemaet vurderes endret* til også å omfatte utvidet rusprøve og elektroniske spor. I saker med fornærmede under 18 år var det kun i 4 saker at det var innhentet samtykke fra vergen mht til fritak for taushetsplikt i initialfasen. Samtidig ble det ikke avdekket noen saker hvor dette fremstod å ha skapt praktiske utfordringer i etterforskningen.

Det er også et forbedringspotensial i forhold til å spørre hvor bevis kan finnes. Dette er ikke minst viktig i initialfasen.

Når det gjelder etterforskning knyttet *opp mot mistenkte/siktede* er funnene fra initialfasen som følgende:

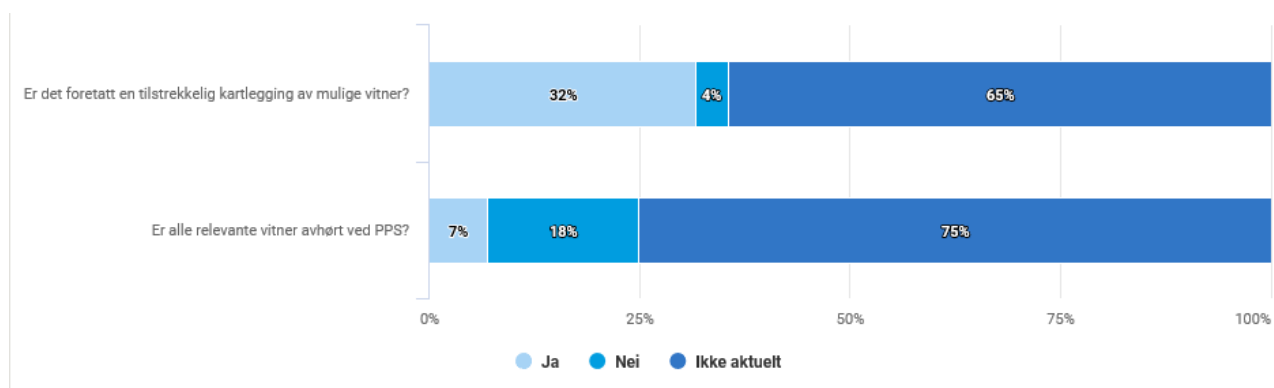

Av disse funnene er det særlig to som fordrer en nærmere forklaring eller vurdering. For det første viser undersøkelsen at det i dag er lite fokus på *notoritet rundt vurderingen av mistenktes psykiske helsetilstand*. Det er notoritet opp mot kun 4 mistenkte/siktede. En kan ikke konkludere med at vurderingen ikke er utført, kun at notoriteten mangler. I det vesentligste av sakene er det vurdert som ikke aktuelt.

Funnet må ses i sammenheng med det neste funnet som krever oppmerksomhet, *nemlig at det kun er 3 mistenkte/siktede som er avhørt på stedet*. Årsaken til dette kan være mange, herunder at det ikke har vært forsvarlig på grunn av beruselse/rus, at forholdet er anmeldt lenge etter hendelsen mm. Den konkrete gjennomgangen avdekket *ikke* saker hvor det åpenbart var *kritikkverdig* at avhør ikke ble gjennomført på stedet.

Kun 4 av de mistenkte var under 18 år og det var ikke gjennomført avhør på stedet av noen av disse.

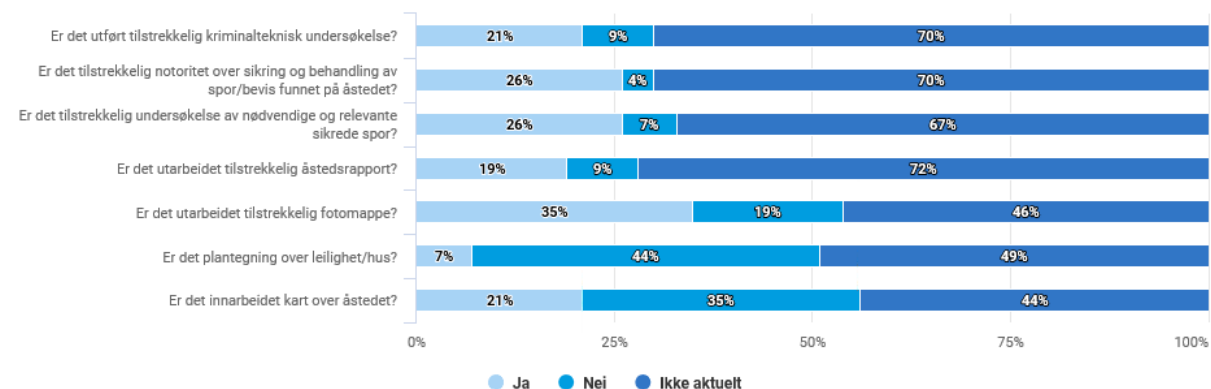
Ut fra funnene i undersøkelsen fremstår arbeidet med å *kartlegge mulige vitner* å være tilfredsstillende. Det kan fremstå som om det er et forbedringspotensial opp mot avhør av vitner ved PPS, men siden spørsmålet er om *alle* relevante vitner er avhørt ved PPS og tallene er små, trenger ikke avviket fra det tilfredsstillende være stort.

3.3. Sporsikring

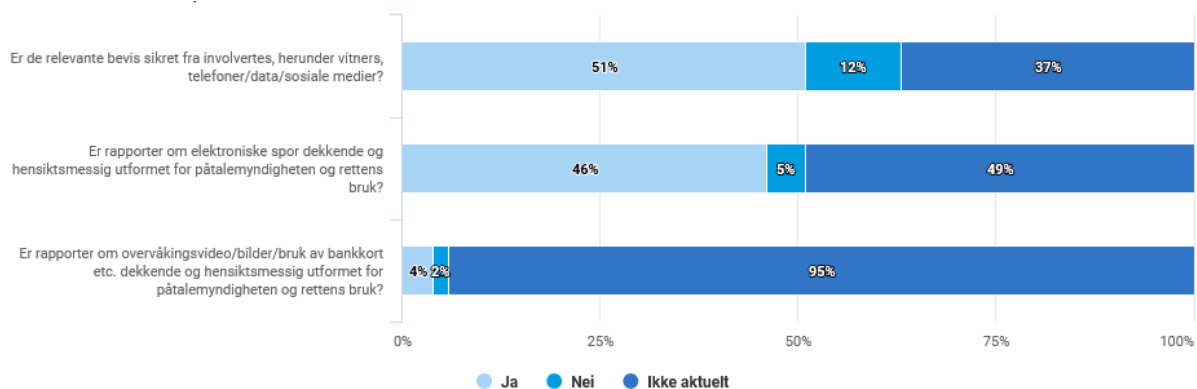
Fra nå av gjelder resultatene i undersøkelsen politiets arbeid *etter initialfasen*. Dette medfører at tallmaterialet blir større og svarene gir oss sikrere kunnskap. I forhold til sporsikring gjelder dette imidlertid kun delvis, da funnene her er preget av at en vesentlig del av sakene er anmeldt opptil flere dager etter hendelsen.

Når det gjelder *sporsikring av åstedet* var det ikke aktuelt i hele 40 av 57 saker. Av de resterende 17 var 12 tilstrekkelig utført, mens 5 var mangelfullt utført. Det som er et funn å merke seg, er at politiet ser ut til å "glemme" at det er et åsted når det ikke gjennomføres teknisk sporsikring av åstedet. Da unnlates det i flere saker å *utarbeide fotomapper, innhente plantegninger og kart*. Dette er viktige dokumenter å ha når en skal vurdere bevis, herunder blant annet forklaringer i retten.

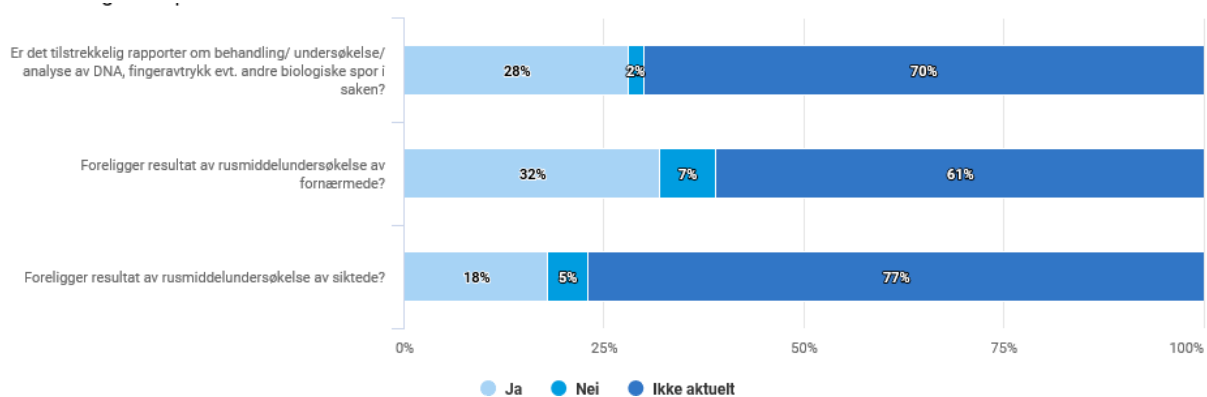

Når det gjelder *sikring av spor på fornærmede og siktede* er dette i det vesentligste tilstrekkelig i de sakene hvor det har vært aktuelt. Dette gjelder med unntak av *sikring av DNA til etterforskningsregisteret* hvor det kun er utført i 27 av de 57 undersøkte sakene. Her er det et forbedringspotensial.

Resultatene av sikring av elektroniske spor er noe vanskelig å tolke. Det er noe overraskende svart at det ikke er aktuelt i hele 21 saker. Det er mulig at dette er et resultat av spørsmålsstillingen.

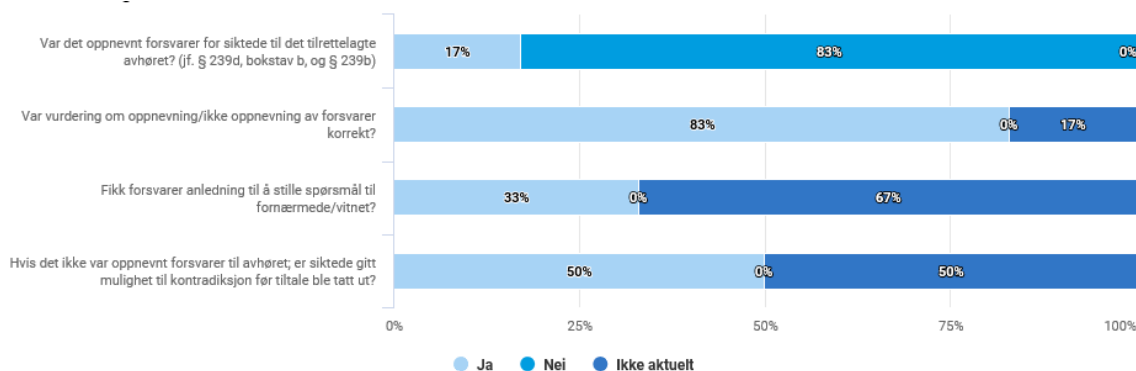

Funnet vedrørende biologiske spor er det lite å bemerke til.

3.4. Tilrettelagt avhør

Det var kun tilrettelagte avhør i 11 % av sakene dvs. 6 saker. Tallmaterialet er derfor for lite til å gi noe særlig kunnskap. Det som imidlertid er *positivt* ved tallet er at det sier noe om at det er *få* av de fornærmede, mistenkte eller vitnene som er tilhører aldersgruppen hvor TA skal benyttes. Det er også positivt å notere seg at det ikke er en eneste sak hvor det er vitner som skulle vært avhørt ved TA som ikke er det. Dette tilsier at politiet har kunnskap om *når det* skal brukes og ikke. Der det synes å være et visst forbedringspotensial, er oppnevning av forsvarer til det tilrettelagte avhøret. Dette var kun gjort i 1 av de 6 sakene.

3.5. *Politiavhør og avhørsrapporter*

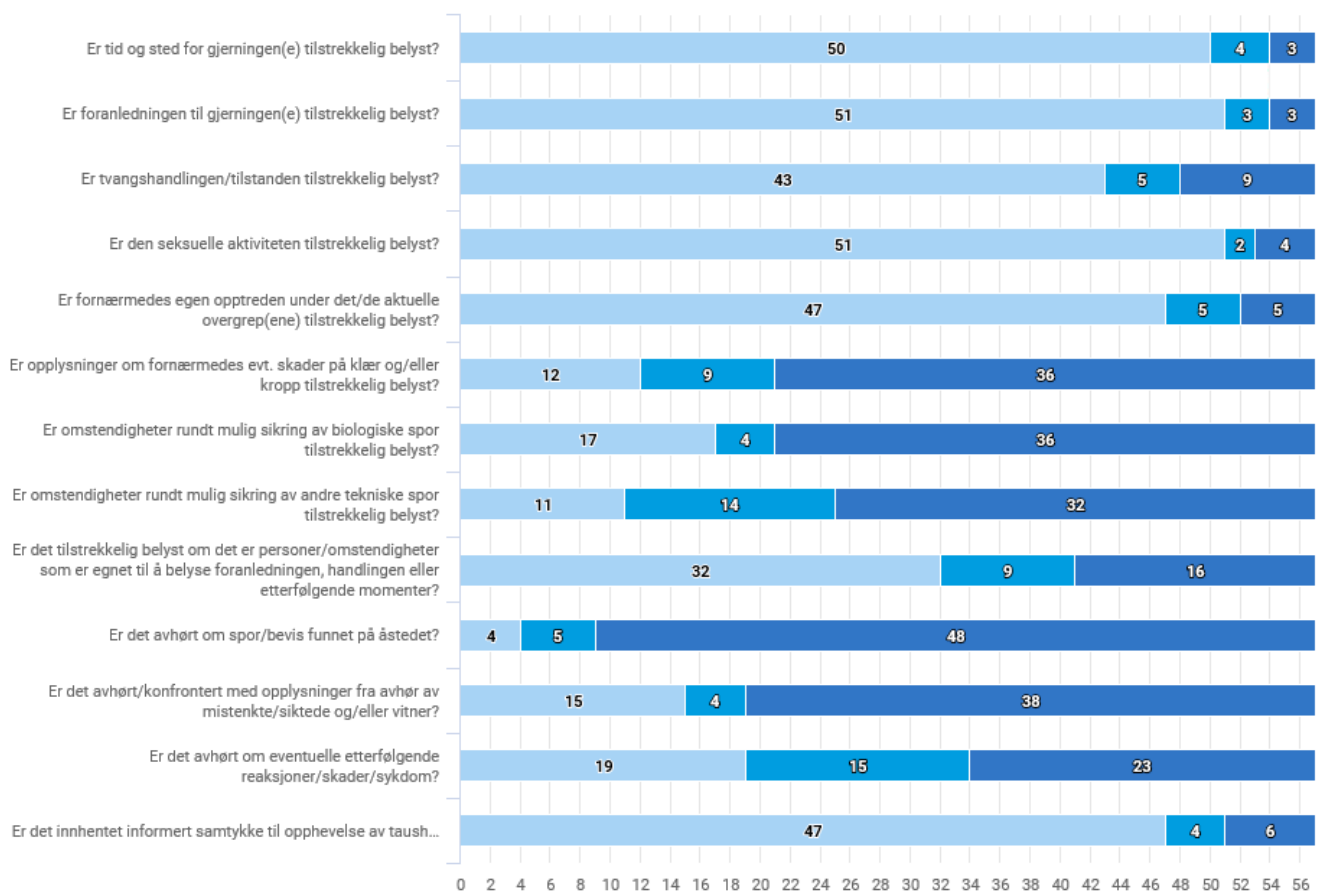
3.5.1. *Fornærmede*

Undersøkelsen tilsier at *formalia* blir gjennomgått på en god måte i avhør av fornærmede. Tilsvarende er det kun 2 saker hvor det ikke er *lydavhør*. Det som er noe overraskende, er at det er *videoavhør* i bare 24 av sakene. Med de mulighetene som nå er for gjennomføring av videoavhør er dette ikke godt nok. Video er et godt verktøy for påtale når de skal vurdere bevisverdien av forklaringene og bør benyttes i avhør av både mistenkte/siktede og fornærmede i voldtektssaker.

Hvorvidt det er kritikkverdig at det ikke er oppnevnt *bistandsadvokat* i 17 saker er vanskelig å vurdere. Under undersøkelsen ble det ikke notert noen saker hvor en satte spørsmålstegn ved at dette ikke ble gjort.

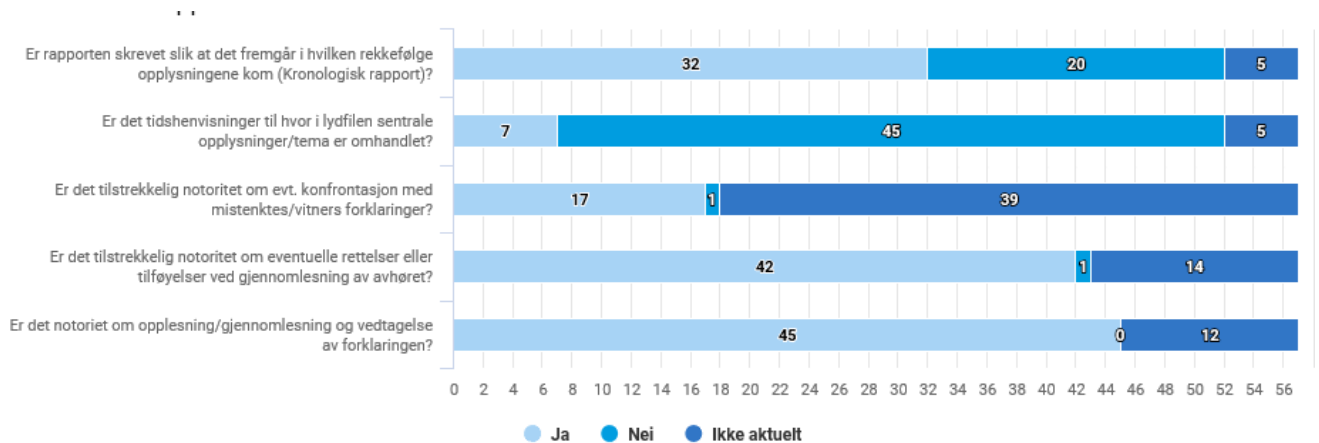
Innholdsmessig er det mye positivt. Både tid, sted, foranledningen og den seksuelle aktiviteten er tilstrekkelig belyst i tilnærmingsvis alle sakene. Tilsvarende gjelder for tilstanden og fornærmedes opptreden. På noen av spørsmålene ser en igjen betydningen av at anmeldelsene kommer en tid etter hendelsen. Dette gjelde både spørsmålet om skader på kropp og eller klær, samt sikring av biologiske spor. Her er det 36 saker hvor dette ikke er aktuelt. Et visst forbedringspotensial ser en allikevel på å få belyst skader på kropp eller klær.

Avhørene har noen flere svakheter når en forlater hovedtemaet for avhøret.

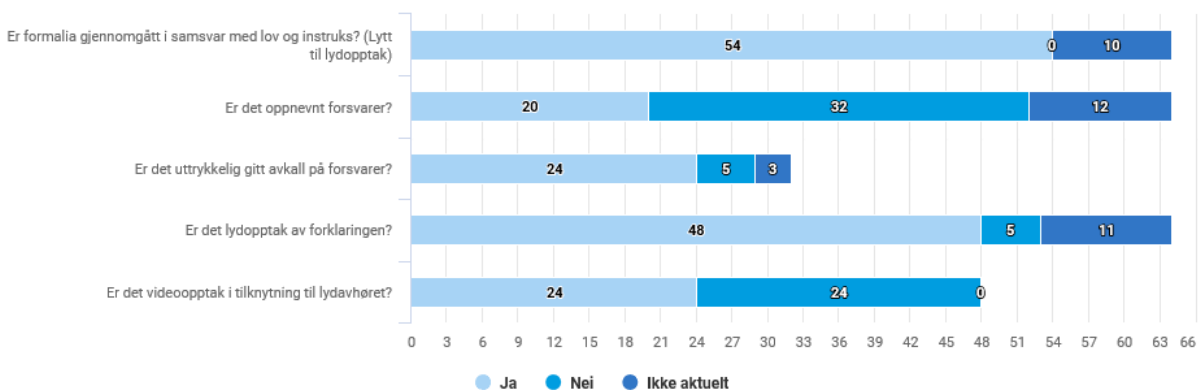
Et stort antall avhør skrives fremdeles *tematisk i stedet for kronologisk*. Selv om dette er i strid med tilrådingen fra riksadvokaten, kan det gjøre avhørene mer "leservennlig". Det som er påtrengende når en velger å tematisere avhørene er at *tidshenvisninger* brukes i langt større grad enn i dag. Det var kun i 7 saker at tidshenvisning forekom, noe som er langt fra tilfredsstillende.

Endringer og vedtakelse av forklaringene var det god notoritet rundt.

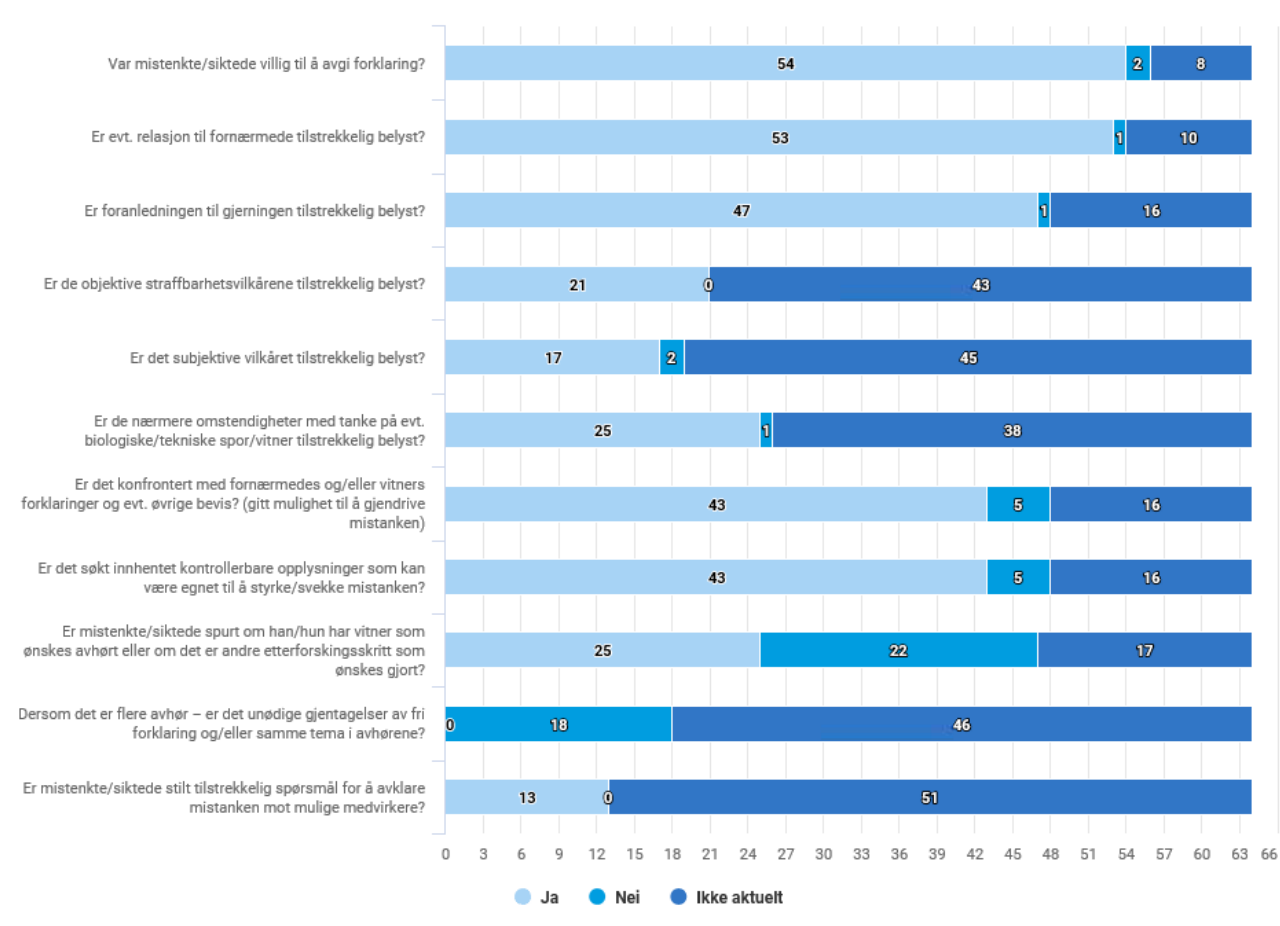
3.5.2 Mistenkte/siktede

Det som fremkom ved gjennomgangen av avhørene til fornærmede gjentar seg i stor grad på avhørene av mistenkte/siktede. *Formalia* er i det vesentligste tilstrekkelig gjennomgått. Det er *lydopptak* av de fleste avhørene, mens det også her er for *lite bruk av videoopptak*. Det er også overraskende mange avhør uten at det er oppnevnt forsvarer.

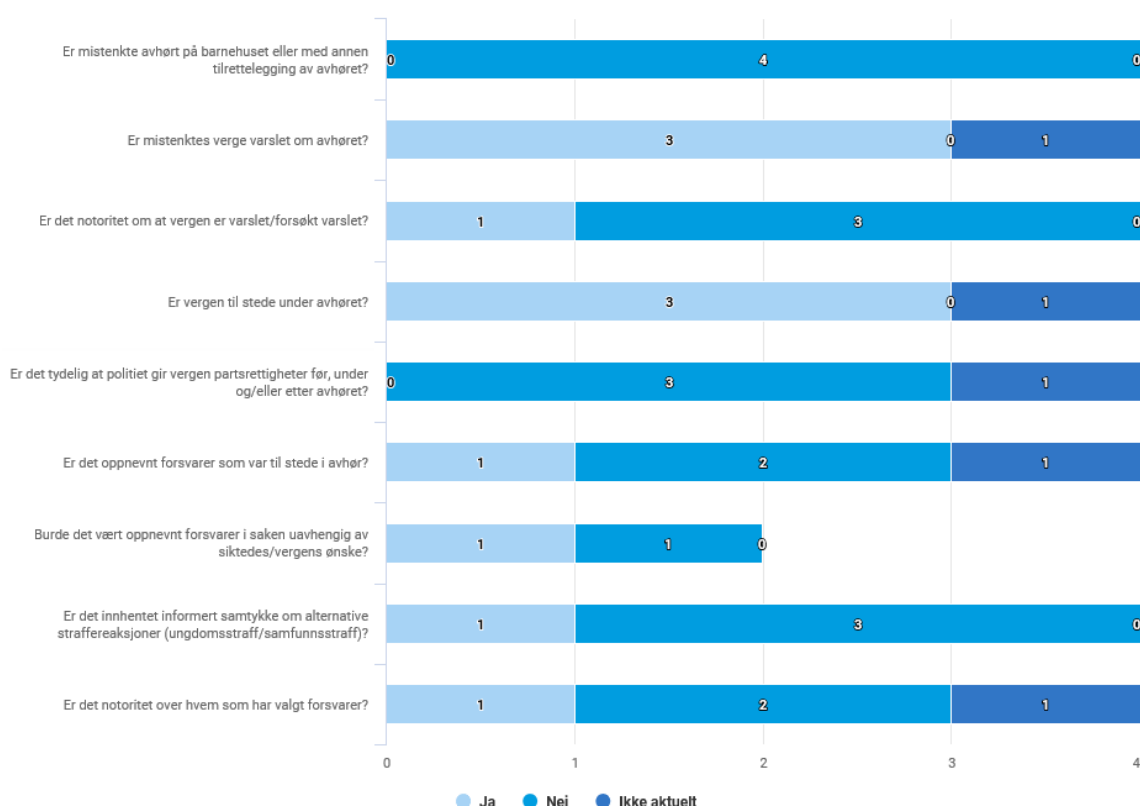

Innholdsmessig er også disse avhørene i det vesentligste dekkende når det gjelder de sentrale temaene. Her er imidlertid verdien av svarene noe lavere da spørsmålene er stilt på en slik måte at de som erkjenner at den seksuelle omgangen har funnet sted kommer inn i kategorien ikke aktuell.

Igjen ser en imidlertid at det blir flere svakheter i avhørene når en forlater de sentrale temaene. Dette gjelder f.eks på spørsmål som om mistenkte er spurt om det er vitner han/hun ønsker avhørt eller om det er *andre etterforskningsskritt* som ønskes utført. Dette er det ut fra sammendragene av avhørene kun 25 av de til sammen 64 mistenkte/siktede som er spurt om.

Det var kun 4 mistenkte under 18 år som er avhørt. Det kan være et visst forbedringspotensial knyttet til rettighetene til mistenkte og vergene i disse sakene, men tallmaterialet er for lite til å si noe sikkert.

Det samme gjør seg gjeldende for *avhørsrapportene* for avhør av mistenkte/siktede som for fornærmede.

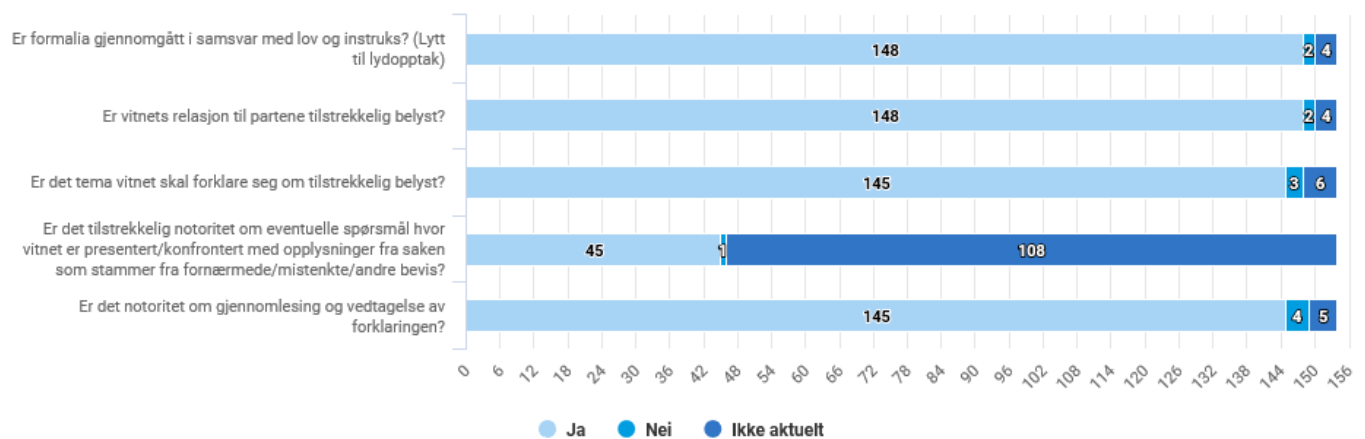
3.5.3 Vitner

Det er avhørt vitner i 81% av sakene. Totalt inngår det 154 *vitneavhør* i undersøkelsen, noe som gjør tallgrunnlaget solid.

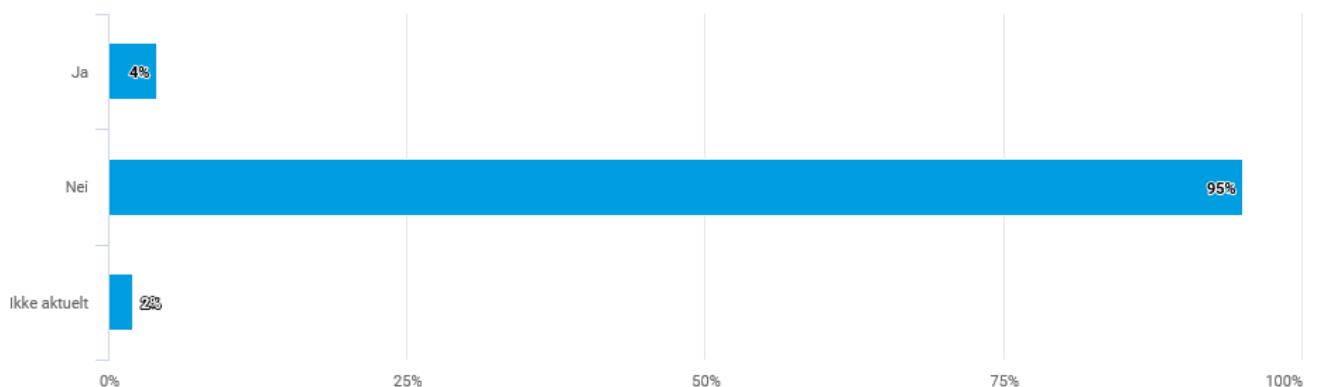
Hovedkonklusjonen er at Trøndelag politidistrikt er *gode på vitneavhør*. Dette gjelder både på formalia, å få vitnene til å belyse det de skal på en god måte og på vedtakelsen mm.

I hele 95% av sakene er det vår vurdering at det ikke er ytterligere vitner som burde vært avhørt. Det var ikke et spørsmål i undersøkelsen om det var for mange vitner som var avhørt, men ut fra våre notater var det tilfelle i flere saker.

Det undersøkelsen viser for alle tre gruppene av avhør er at det *fremstår å være lite konfrontasjon i avhørssituasjonen*. Hva dette skyldes er det vanskelig å si sikkert, men det er grunn til å be de som særlig jobber med saksfeltet å vurdere det. Det påtalemyndigheten opplever i retten er at det gjerne er i konfrontasjonssituasjonene at en avdekker om opplysningene fremstår troverdig eller ikke. Dette bør fortrinnsvis avdekkes så tidlig som mulig under etterforskningen.

Er det ut fra sakens opplysninger ytterligere vitner som burde ha vært avhørt?

3.6. Etterforskningsledelse

3.6.1 Etterforskningsplan

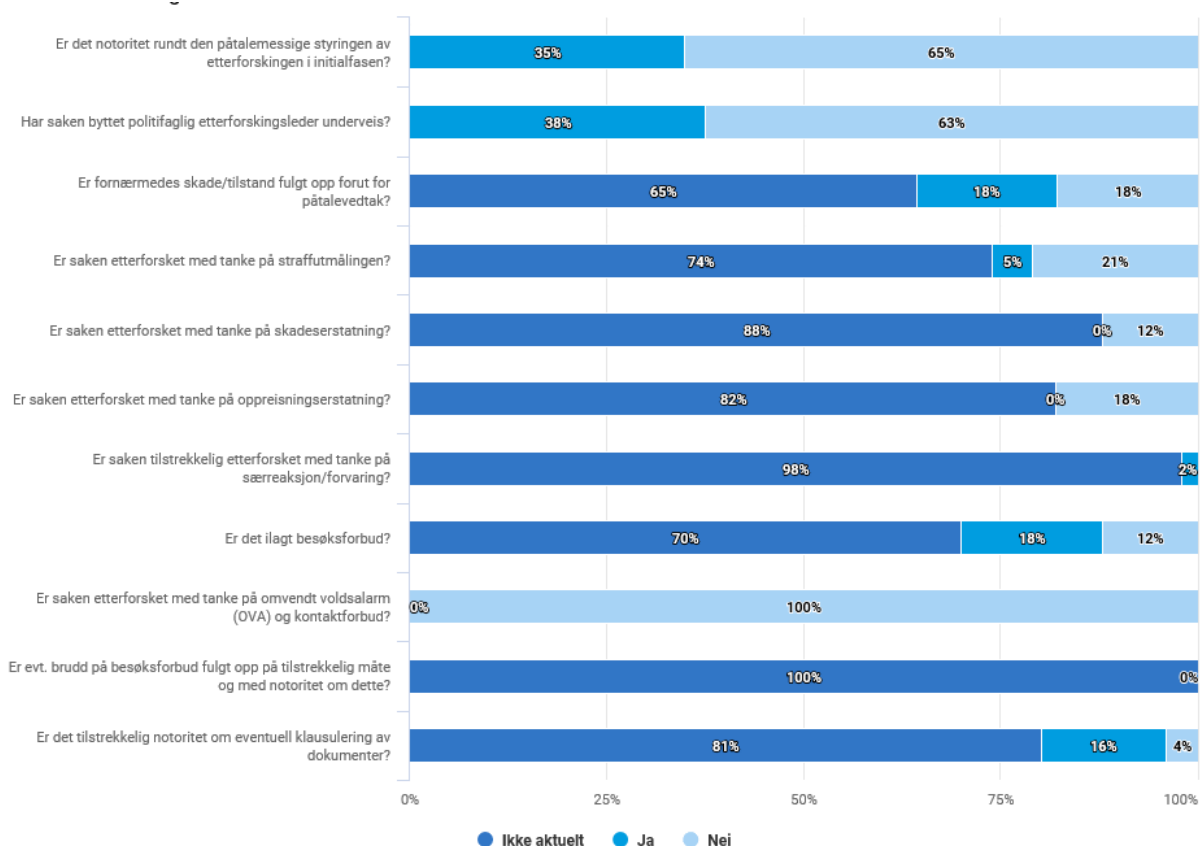
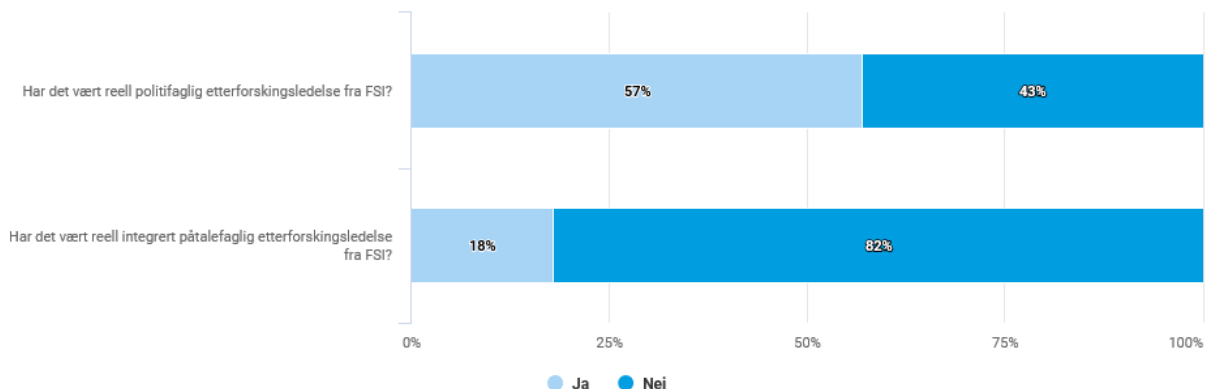
Dette er et punkt undersøkelsen ikke yter politidistriktet full rettferdighet. Det undersøkelsen avdekket, var at distriktet i mange saker hadde forlatt den tradisjonelle etterforskningsplanen og gått over til bruk av aktiviteter i Indicia. Dette har ført til at det er registrert at det er etterforskningsplan i kun 14% av sakene, mens det i realiteten er benyttet et verktøy som, når det brukes riktig, kan være minst like godt.

I de sakene hvor det var opprettet etterforskningsplan var ingen av dem utarbeidet av FSI, 6 planer oppfylte retningslinjene for innhold og 5 av planene hadde adekvate hypoteser. Det var også noe varierende i hvilke grad planene var vedlikeholdt og om etterforskningen var i henhold til planen.

Samlet sett gir undersøkelsen av dette punktet grunn til si at etterforskningsplan i tradisjonell forstand ikke fungerer som tiltent i Trøndelag politidistrikt og at distriktet må vurdere hvorfor og om de har bedre måter å *organisere etterforskningen* sin på.

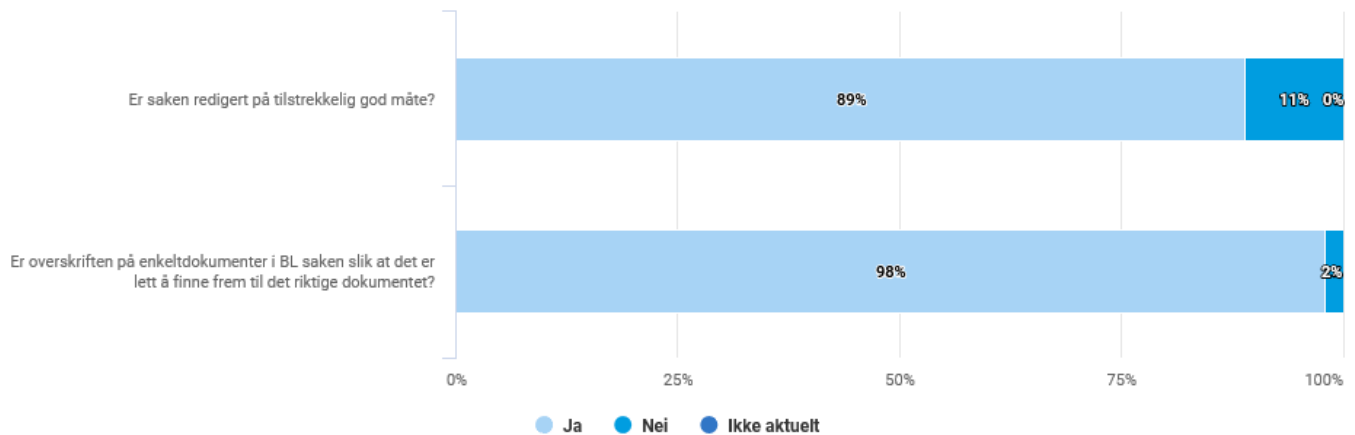
3.6.2 Etterforskningsledelse

Dette er også et punkt som det er en risiko for at ikke yter politidistriktet full rettferdighet. Kapitlet dekket både politifaglig og påtalefaglig etterforskningsledelse. I enkelte saker fremkommer den politifaglige ledelsen av politirapporter og politiets egne anmeldelser. Dette gjelder særlig i sakene hvor det er gjennomført straksetterforskning. I de samme sakene, ser en også den påtalefaglige ledelsen i form av beslutninger ol. I de sakene hvor det ikke er initialfase er det få spor etter etterforskningsledelsen. Basert på embetets kunnskap om Trøndelag politidistrikt legges til grunn at dette ikke nødvendigvis skyldes manglende etterforskningsledelse, men manglende notoritet rundt den. Dette er noe distriktet bør vurdere. Se nærmere under pkt. 4.

Når det gjelder de tre siste spørsmålene i ovenstående figur, må svarene ses i sammenheng med henleggelsesprosenten. Det kan være riktig prioritering av ressurs å ikke etterforske med tanke på straffutmåling og erstatning i saker som henlegges. Utfordringen det gir, er at påtalemyndigheten mangler en del nødvendig informasjon i de sakene hvor tiltale tas ut. I disse sakene må etterforsker være forberedt på å etterforske disse temaene videre frem til hovedforhandling.

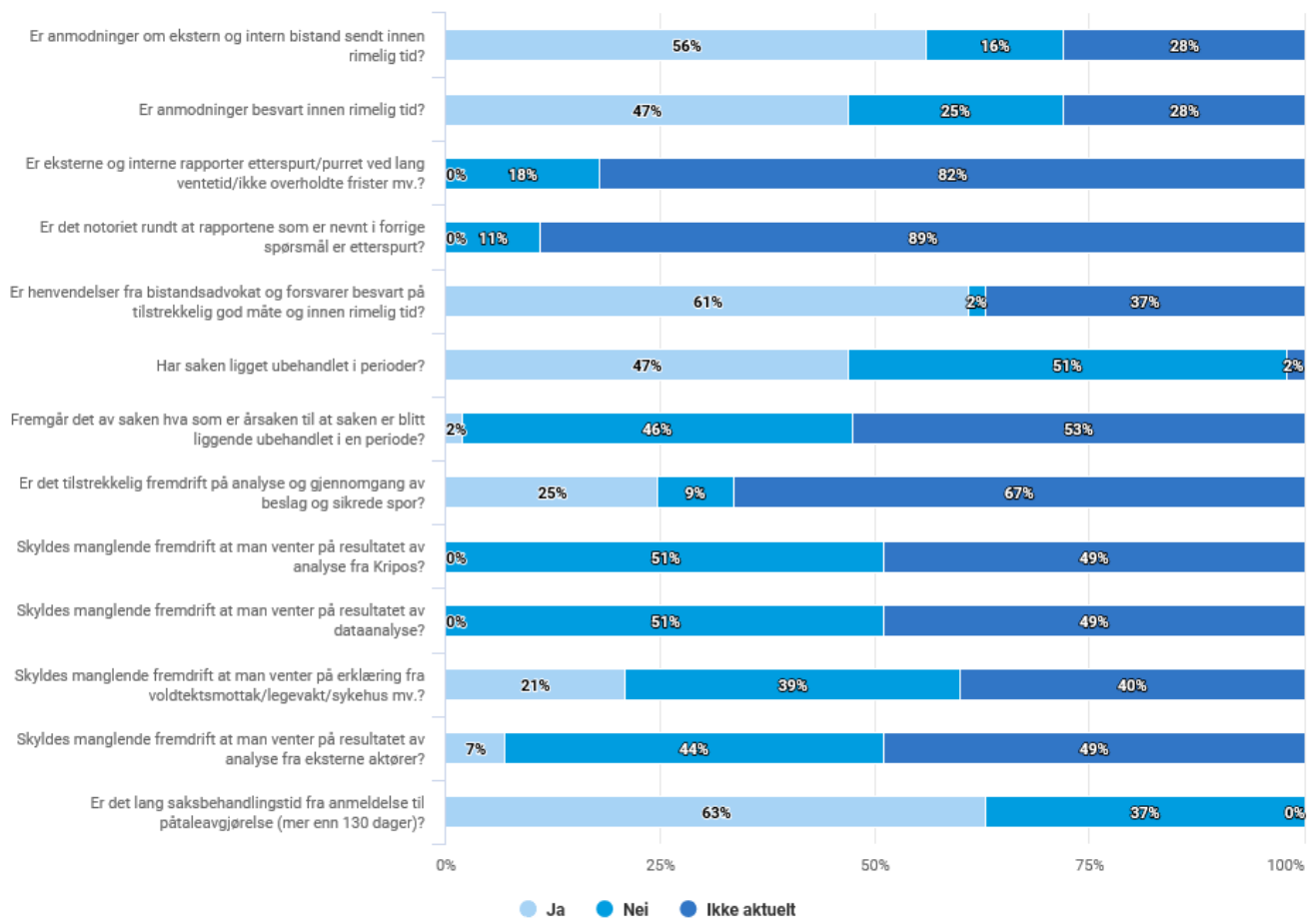
Redigering og struktur på saker og dokumentene er klart tilfredsstillende.

3.7. Fremdrift

I 36 av 57 saker overskrider saksbehandlingstiden 130 dager.

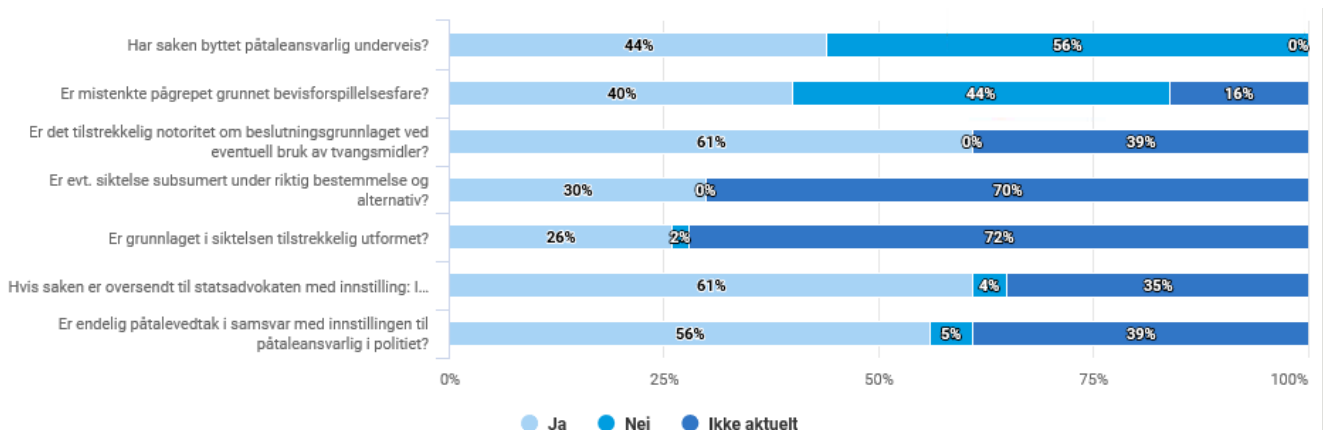
I undersøkelsen er det stilt en rekke spørsmål som har til hensikt å avdekke årsaken til dette, uten at det er enkelt å se et entydig bilde ut fra svarene. Det er f.eks krysset av på at det i 12 saker har vært manglende fremdrift fordi man venter på erklæringer fra voldtektsmottak/sykehus mm. Det var relativt gjennomgående at brevet for å innhente disse erklæringene ble sendt noe tid ut i etterforskningen, selv om det var kjent allerede ved oppstarten at fornærmede hadde vært på voldtektsmottaket. Samtidig så vet man at det blant annet skal gjennomføres en del analyser som skal inn i journalen fra voldtektsmottaket, slik at disse ikke er klar for oversendelse til politiet umiddelbart etter at den fysiske undersøkelsen er gjennomført. Det å sette i verk et tiltak som gjør at brevet sendes tidligere vil mao ikke nødvendigvis påvirke fremdriften i særlig grad.

Det bør vurderes om det ville være enklere å finne årsaken dersom en hadde større notoritet rundt etterforskningsledelsen, både politi- og påtalefaglig, og bedre bruk av enten etterforskningsplaner eller aktiviteter i Indicia.

3.8. Påtalearbeid

Når det gjelder påtalearbeidet i politiet fremstår dette å være tilfredsstillende på de punktene undersøkelsen omfatter.

3.9. Oppsummering av punkter hvor det er forbedringspotensial

Initialfasen

- Sikring av melding fra nødetatene
- Undersøkelser opp mot mulige bevis på lyd/bilde/sosiale medier
- Innhenting av dekkende fritak fra taushetsplikt fra fornærmede (endring av skjema)
- Stille tilstrekkelige spørsmål om hvor bevis kan finnes
- Sikre bedre notoritet rundt vurderingen av mistenkte/siktedes psykiske helsetilstand

Sporsikring mm

- Utarbeidelse av illustrasjonsmappe og kart over åsted
- Sikring av DNA av mistenkte/siktede til etterforskningsregisteret

Politiavhør/avhørsprotokoller av fornærmede

- Gjennomføre flere videoavhør
- Stille spørsmål opp mot skader og erstatning
- Angi tidspunkt i avhøret på sentrale punkter

Politiavhør/avhørsprotokoll av mistenkte/siktede

- Gjennomføre flere videoavhør
- Stille spørsmål om andre etterforskningsskritt og forhold av betydning for straffutmåling
- Angi tidspunkt i avhøret på sentrale punkter
- For alle avhør gjelder at det bør gjennomføres mer konfrontasjon

Etterforskningsledelse og påtalearbeid

- Større bruk av etterforskningsplan eller alternative planverktøy
- Større grad av notoritet for fortløpende beslutninger, vurderinger, møter mm

4. Analyse og vurdering av resultatene i regionen

På dette punktet omtales kun de mest betydningsfulle funnene.

Gjennomgående er vår konklusjon at *Trøndelag politidistrikt jobber godt og er dedikert* i sitt arbeid med denne sakstypen. Dette gjelder både på FSI, Operasjonssentralen, de som utfører PPS, de som tar over saken etter initialfasen og gjennomfører den mer tradisjonelle etterforskningen og ved utførelsen av etterforsknings- og påtaleledelse. Selv om det i pkt. 3.9 er nevnt en rekke forbedringspunkter på de ulike stadiene, er det ikke avdekket noen alvorlige avvik fra det forsvarlige.

Det som allikevel er grunn til å påpeke er at flere av de punktene som er nevnt i pkt. 3.9 er nevnt også i *Kvalitetsundersøkelsen for 2018*. Det vises til rapport av 14. september 2018. I pkt. 3.2.1 (rapport fra 2018) er det påpekt at det bør gjøres bedre undersøkelser knytte til om det foreligger lyd/bildebevis, i pkt. 3.4.4 er det påpekt at det bør innhentes meldinger til nødetater, i pkt. 3.5.2 nevnes manglende tidsangivelser i avhør og det etterlyses i pkt. 3.6 større bruk av etterforskningsplan. Dette for å nevne noe.

Det mest *uventede funnet* i undersøkelsen i 2020 er, som nevnt allerede innledningsvis, det store antallet saker som er *anmeldt mer enn tre dager* etter hendelsen. Det er vanskelig å se for seg at dette ikke påvirker etterforskningen og bevisene i saken, og der i gjennom også påtaleavgjørelsen, nærmere bestemt henleggelsesprosenten. Det blir interessant å se om dette er et landsdekkende funn. I så fall bør det vurderes å sette i verk et landsdekkende tiltak, som f.eks en holdningskampanje, for å motivere for å anmelde denne typen overgrep straks de skjer. Tidsmomentet har i liten grad vært gjort til tema i avhørene og det gjør at vi har lite grunnlag for å si noe om årsaken. Statsadvokaten vil drøfte dette med politidistriktet og vurdere en mer spisset undersøkelse for å forsøke å avklare dette nærmere.

Videre er det et overraskende stort antall saker hvor *enkle etterforskningsskritt* som sikring av melding til nødetatene og sikring av forklaringene fra de mest sentrale på video utelates. Det at lydlogg ikke sikres er så gjennomgående at det ikke er enkeltpersoners vurderinger som er årsaken, men manglende innarbeidelse av rutinen. I denne sakstypen er troverdighet et sentralt spørsmål og det er viktig å ha best mulig redskap for å vurdere denne. Lydlogger er tidsnære beviser og som kan si noe om tilstand, valg av ord, den umiddelbare beskrivelsen av handlingen mm, noe som kan være viktig. Det er overraskende at dette ikke er mer på plass hensyntatt at dette også ble påpekt i 2018. Tilsvarende gjelder for sikring av avhør på video, fortrinnsvis av både straksavhøret og oppfølgingsavhør hos politiet, men i hvert fall det sistnevnte. Det er vanskelig å se hvorfor dette ikke gjøres rutinemessig.

Avhørene av alle involverte, både fornærmede, mistenkte/siktede og vitner er gode når det gjelder de sentrale temaene og på formalia både innledningsvis og avslutningsvis i avhørene. Generelt er det et forbedringspotensial når det gjelder å stille spørsmål som omhandler tema litt mer på siden av selve hendelsen. Dette kan være om tema som elektroniske spor, hvor politiet kan finne beviser, forhold av betydning for straffutmåling og erstatning. Det er også et gjennomgående inntrykk at det er lite konfrontasjon i avhørene. Også dette sistnevnte ble påpekt i rapporten fra 2018. Om dette skyldes at den som gjennomfører avhøret har for liten oversikt over saken til å kunne gjøre det, eller om det er vanskelig eller ukomfortabelt på grunn av sakstypen vites ikke, men dette bør diskuteres i politidistriktet.

Henleggelsesprosenten er høy innfor sakene som kategoriseres som voldtekt. *Antallet dager* som medgår til etterforskning og påtaleavgjørelse er også høyt. Det er imidlertid ikke gjort klare funn i denne undersøkelsen som forklarer dette, eller gir føringer på tiltak som vil påvirke dette i stor grad. Basert på undersøkelsen er hovedkonklusjonen at politi og påtale arbeider godt i de aller fleste av sakene innenfor denne kategorien. Det som vil kunne gi et bedre vurderingsgrunnlag i fremtiden, i tillegg til at det kan påvirke de to nevnte faktorene, er en mer aktiv bruk av etterforskningsplan utenfor eller i Indicia, og aktiviteter i Indicia sammen med større grad av notoritet rundt beslutninger og vurderinger som gjøres underveis i etterforskningen. I enkle oversiktlige saker kan det være nok å gjøre bruk av arbeidslogg i BL. Dette må gjøres så enkelt som mulig, for ikke å lage ekstra "papirarbeid". Hensikten er å sikre at alle som er involvert i etterforskningen til enhver tid vet hva som er utført, hvilke vurderinger som er gjort og hva som er de neste arbeidsoppgavene. Dette vil gjøre etterforskningen *mer målrettet*.

Mer målrettet arbeid vil igjen føre til redusert saksbehandlingstid. Samtidig reiser undersøkelsen et spørsmål om kravet til saksbehandlingstid (130 dager) er realistisk. Dette bør vurderes sentralt ut fra de samlede resultatene av undersøkelsen. Det er f.eks en sakstype hvor en i stor grad er avhengig av andre, herunder både voldtektsmottak, leger/helseforetak, teleoperatører, Kripos mfl. Dette gjør det utfordrende å jobbe sammenhengende med en sak, og det er vel kjent at for hver gang en sak legges til siden eller forflyttes til andre, fører det til forsinkelser. I tillegg blir politiets saksbehandlingstid påvirket av om de øvrige er àjour og kan besvare henvendelsene effektivt, eller om det også her er restanser.

5. Forslag til tiltak og bruk av funnene i statsadvokatens fagledelse i politidistriktet

Ikke alle punktene nevnt i pkt. 3.9 er tatt med videre i forslag til tiltak. Her er det fokusert på det som er enkelt å gjøre noe med og/eller som en forventer kan påvirke kvaliteten på etterforskningen mest. Politidistriktet må vurdere om det skal iverksettes andre tiltak ut over dette.

De tiltakene som blir foreslått her må politidistriktet forutsette at blir fulgt opp fra statsadvokatembetet i etterfølgende inspeksjoner eller på annen måte. Noen tiltak kan løses regionalt, mens andre krever at de blir løftet til for eksempel POD.

- Vurdere tiltak for å redusere tidsmomentet fra hendelsen til anmeldelse skjer, herunder kampanjer i media ol.
- Sikre melding til nødetatene i saker hvor dette forefinnes.
- Utarbeide illustrasjonsmapper og kart i alle saker, også de hvor det ikke er initialfase.
- Øke bruken av videoavhør av fornærmede og mistenkte/siktede.
- Sette inn tidspunkt i flere avhør.
- Sikre at det i avhør spørres om mulige elektroniske spor, mulige vitner, forhold av betydning for straffutmåling og erstatning m.m.
- Mer aktiv bruk av etterforskningsplan i eller utenfor Indicia
- Mer aktiv bruk av beslutningslogg, arbeidslogg i BL, elektroniske notater mm for å sikre notoritet og øke graden av kommunikasjon mellom de ulike leddene i etterforsknings- og påtalearbeidet.

Statsadvokatembetet vil følge opp funnene og forslagene til tiltak i seminarer med både påtale og sentrale personer innen etterforskningen.

For å sikre at arbeidet med å redusere tiden mellom hendelse og anmeldelse igangsettes, vil embetet *initiere et møte med ledelsen* i politiet og blant annet Seksjon for strategi, plan og utvikling.

Når det gjelder de konkrete tiltakene, som å sikre melding til nødetaten, bruk av videoavhør, angivelse av tidspunkt i avhør m.m, vil dette *inspiseres i saker registrert fra medio 2020 og ut året.*

Mer aktiv bruk av etterforskningsplan/aktiviteter i Indicia og logger/notater mm vil både være et tema i de *førstnevnte seminarer og i sistnevnte inspeksjon*. Det er viktig å bli omforent om en effektiv og fornuftig måte å utføre dette på, slik at alle ser nytten av arbeidsoppgaven.

Trondheim, den 31. mars 2020

*Unni Sandøy
statsadvokat*

***Statsadvokatenes kvalitetsundersøkelse 2020 –
Rapport fra Vestfold, Telemark og Buskerud
statsadvokatembeter - Sør-Øst politidistrikt***

Rapport til riksadvokaten fra Vestfold, Telemark og Buskerud
statsadvokatembeter av 31. mars 2020.

Innholdsfortegnelse

1. <u>Innledning</u>	3
2. <u>Forberedelse og gjennomføringen av undersøkelsen</u>	3
3. <u>Hovedfunn – gjennomgang av resultatene i regionen</u>	4
• <u>3.1 Overordnet resultater</u>	4
• <u>3.2 Initialfasen</u>	6
• <u>3.3 Sporsikring</u>	9
• <u>3.4 Tilrettelagt avhør</u>	10
• <u>3.5 Politiavhør og avhørsprotokoll</u>	11
• <u>3.6 Etterforskningsledelse</u>	13
• <u>3.7 Fremdrift</u>	14
• <u>3.8 Påtalearbeid</u>	15
4. <u>Analyse og vurdering av resultatene i regionen</u>	15
5. <u>Forslag til tiltak av funnene i statsadvokatens fagledelse i politidistriktet</u>	17

1. Innledning

Vestfold, Telemark og Buskerud statsadvokatembete gjennomførte i perioden 20. januar – 7. februar 2020 en kvalitetsundersøkelse av etterforskningen og påtalearbeidet i prioriterte voldtektssaker som en del av riksadvokatens koordinerte landsomfattende kvalitetsundersøkelse ved de ti regionale statsadvokatembetene i uke 4, 5 og 6 i 2020. Undersøkelsen har tatt sikte på å klarlegge om det kan identifiseres systematiske feil eller mangler ved etterforskningen og påtalebehandlingen av sakene.

Statsadvokatene er bedt om å analysere funnene i kvalitetsundersøkelsen innenfor deres region.

2. Forberedelse og gjennomføringen av undersøkelsen

Ved bestillingsbrev til Sør-Øst politidistrikt datert 18. desember 2019, har vi innhentet de 60 siste påtaleavgjorte voldtektssakene regnet tilbake i tid fra 31. desember 2019. Sakene var fordelt slik at det ble bedt om 20 fra tidligere Buskerud fylke, 20 fra tidligere Telemark fylke og 20 fra tidligere Vestfold fylke. Bestillingsbrevet følger vedlagt.

Politidistriktet oversendte 60 saker som var påtaleavgjort i tidsrommet februar til desember 2019. Tilnærmet alle sakene som statsadvokaten først fikk oversendt fra politiet ble undersøkt. Det var imidlertid en sak som fremdeles var til etterforskning, slik at statsadvokaten fikk tilsendt ny sak.

Statsadvokaten oppdaget tidlig i undersøkelsen at det manglet lydfil til avhør i flere av sakene, enten ved at det ikke lå hyperlink til lydfilene i avhørsrapporten og/eller lydfilene ikke var inntatt mediabanken. Ved henvendelse til politiet den 22. januar ba statsadvokaten politiet kontrollere at det faktisk var tilgang til lydfilene i samtlige saker som var oversendt statsadvokaten. I de sakene hvor det ikke var tilgang til lydfilene, ble de fleste umiddelbart gjort tilgjengelige for statsadvokaten ved at de ble lagt inn i mediabanken eller at DVD med lydfilene ble oversendt fysisk. Det var dog noen få unntak hvor statsadvokaten ikke fikk tilgang til lydfilen, med de mangler det innebærer for undersøkelsen.

To statsadvokater ved embetet deltok i arbeidet, og vi estimerer at det er medgått anslagsvis 2 dagsverk til forberedelse, 30 dagsverk til gjennomføring og 5 dagsverk til analyse av resultatene fra undersøkelsen og rapportskrivning. Alle saker ble gjennomgått digitalt.

Statsadvokatene innrettet seg slik at de i perioden sakene ble gjennomgått var skjermet fra aktorater, øvrig fagledelse og andre arbeidsoppgaver utover håndtering av egen saksportefølje. De 60 sakene ble i utgangspunktet jevnt fordelt mellom statsadvokatene (30 hver), men med mulighet for tilpassing underveis ved behov. Det var tett dialog mellom statsadvokatene under hele gjennomføringen av undersøkelsen, slik at sentrale problemstillinger/spørsmål knyttet til undersøkelsen kunne håndteres først internt. Ved å ha en tett dialog kunne vi også etterstrebe

en likartet praksis knyttet til hvordan vi skulle forstå de enkelte spørsmål som undersøkelsen reiste og de ulike svaralternativer. Dette vurderes som en god og effektiv arbeidsform.

Det var etter statsadvokatens syn nødvendig med 30 dagsverk for gjennomgang av de 60 sakene. Selv om det i enkelte saker ikke var gjennomført mange etterforskingsskritt, var det likevel tidkrevende å gjennomgå hver enkelt sak. Det var også etter vår oppfatning nødvendig at vi ble skjermet fra rettsoppmøter ved gjennomgang av et så stort antall saker. Dette skapte en kontinuitet i det arbeidet som ble utført.

Den generelle oppfatningen er at det var en god metode for gjennomføringen av undersøkelsen.

Veilederen var god, brukervennlig og nyttig som oppslagsverk under selve gjennomføringen. En del av spørsmålene la opp til skjønnsmessige vurderinger, slik at for en del av spørsmålene vil svarene baseres på den subjektive oppfatningen til den enkelte statsadvokat. Vurderingene antas således å variere fra embete til embete uavhengig av veilederen.

For de aller fleste spørsmålene var det 3 svaralternativer; ja, nei og ikke aktuelt. "Nei" er i utgangspunktet et svaralternativ som er negativt og hvor man mener at noe burde vært gjort annerledes. Men innledningsvis i saksgjennomgangen var vi ikke tilstrekkelige bevisste på skillet mellom "nei" og "ikke aktuelt", slik at det i starten har blitt svart "nei" også på spørsmål der det ikke er ment som kritikk, eksempelvis for å kun statuere at politipatruljene ikke har vært involvert initialt i en sak. Det betyr at negative svar må tolkes med en viss varsomhet og ses i sammenheng med hvordan spørsmålene lyder. Vi har også kommentert det særskilt under enkelte punkter der vi ser at det gir et særlig skjevt eller feil inntrykk.

Den tekniske løsningen har i all hovedsak fungert godt, med unntak av noen mindre utfordringer/problemer underveis som løste seg raskt. For eksempel hadde ikke statsadvokaten tilgang til sakene før etter lunsj dag 1, samt at ved et par tilfeller ble ikke undersøkelsen for den enkelte sak registrert som avsluttet slik at en måtte tilbake i saken neste dag for å fullføre undersøkelsen. Det var i tillegg en arbeidsdag hvor vi ikke fikk logget oss inn på spørreskjemaet.

Statistikk med resultater fra undersøkelsen i regionen ble mottatt fra SurveyXact den 26. februar 2020.

3. Hovedfunn – gjennomgang av resultatene i regionen

3.1. Overordnede resultater

Sakene som ble undersøkt er kategorisert på følgende måte:

Koding i Strasak:

Straffeloven 1902:

- 1401 (voldtekt (§ 192,1. og 2.ledd) 6
- 1420 (voldtekt (§ 192,3. ledd) 2
- 1423 (grovt uaktsom voldtekt (§ 192,4. ledd) 0

Straffeloven 2005:

- 1451 (Voldtekt uten samleie) 4
- 1452 (Voldtekt til samleie) 47
- 1453 (Grov voldtekt) 1
- 1454 (Grov uaktsom voldtekt) 0

Type voldtekt:

- Festrelatert 32
- Overfall 6
- Relasjon 13
- Sårbarhet 2
- Bekjentskap 12
- Voldtekt i familien 4
- Internettrelatert voldtekt 0
- Annet 1

Rettslig klassifisering:

- Vold/trusler 40
- Bevisstløs/ute av stand 26
- Bokstav c 0

Av de 60 sakene som ble gjennomgått, var 55 saker (92 %) henlagt og det var reist tiltale i 5 saker (8 %). Tiltaleprosenten kan synes lav, men basert på de sakene som lå til grunn for undersøkelsen fant vi ingen henlagte saker hvor det åpenbart burde ha vært reist tiltale.

80 % av sakene var riktig kodet ved sakens oppstart og det var ingen forskjell her mellom de sakene hvor tiltale ble reist og de sakene som ble henlagt, slik at vi ikke kunne se noen sammenheng mellom koding initialt og det endelige resultatet av etterforskningen.

48 % av sakene ble anmeldt i løpet av de 3 første dagene etter at gjerningen fant sted, 22 % ble anmeldt mellom 3 til 90 dager etter gjerningstidspunktet, mens 30 % av sakene ble anmeldt mer enn 90 dager etter. Når det gjelder de 5 sakene med tiltalebeslutning så fordeler de seg ganske jevnt; 2 av sakene ble anmeldt mindre enn 3 dager etter gjerningen, 1 sak ble anmeldt mellom 3 til 90 dager etter og 2 saker ble anmeldt mer enn 90 dager etter at gjerningen fant sted. Vi kan altså ikke ut fra vår gjennomgang se noen direkte sammenheng

mellom hvor raskt saken blir anmeldt og hva som blir utfallet av etterforskningen. Men vi bemerker likevel at vi erfaringsmessig vet at det er viktig at saker blir anmeldt raskt slik at viktige bevis kan sikres så tidlig som mulig.

Når det gjelder tid fra anmeldelse til påtaleavgjørelse fremgikk det i de undersøkte sakene at 5 % (3 saker) ble påtaleavgjort i løpet av de første 30 dagene og alle disse ble henlagt. 45 % av sakene ble påtaleavgjort i tidsrommet 31 til 130 dager. Det vil si at kun 50 % av sakene ble avgjort innenfor fristen på 130 dager som er satt av riksadvokaten.

Videre ble 23 % av sakene påtaleavgjort mellom 131 til 180 dager, 17 % av sakene mellom 181 til 365 dager etter anmeldelse og 10 % (6 saker) ble påtaleavgjort etter mer enn 365 dager. De eldste sakene ble anmeldt i 2018 og har vært en del av et restanseprosjekt i politidistriktet.

Av de 60 sakene vi gjennomgikk ble 80 % (48 saker) påtaleavgjort av påtalemyndigheten i politiet og de resterende 20 % (12 saker) ble avgjort på statsadvokatsnivå. Ingen av sakene i undersøkelsen ble avgjort av riksadvokaten.

Videre var 20 % av påtaleavgjørelsene (12 saker) påklaget og ingen av klagen ble tatt til følge. I alle klagesakene var henleggelsene/påtaleavgjørelsene tatt på politinivå og klagen ble behandlet på statsadvokatsnivå.

3.2. Initialfasen

Ved gjennomgangen av undersøkelsen så vi at flere av spørsmålene som knyttet seg til initialfasen ikke var aktuelle i mange av sakene. Dette må ses i sammenheng med antall saker som blir anmeldt innenfor de første 3 døgn og antall saker som ble anmeldt senere. Flere saker ble også anmeldt måneder eller år etter at den aktuelle hendelsen fant sted. Det medfører at validiteten av svarene blir usikker og det må vises varsomhet med å trekke generelle slutninger fordi svarprosenten på mange av spørsmålene til denne fasen av etterforskningen reelt sett er lav. Men det generelle inntrykket er at, der det er aktuelt, så gjøres det mye godt arbeid initialt.

Når vi ser nærmere på de ulike kvalitetsmarkørene i denne fasen har vi følgende merknader:

Operasjonssentralen (OPS)

OPS har vært involvert i 18 av sakene og her var det ingen negative funn. OPS' involvering knytter seg i all hovedsak til mottak av melding og videreformidling av oppdrag til patrulje. I Sør-Øst PD er det døgnbemannet FSI, slik at etterforskningsledelsen styres derfra og det antas at FSI relativt raskt overtar etterforskningsansvaret og oppfølgingen av patruljene ute på åstedet.

Politiarbeid på stedet (PPS)

Det generelle inntrykket er at det gjøres mye godt politiarbeid på stedet tilpasset den aktuelle saken. Selv om det er negative svar på enkeltspørsmål, så rokker det ikke ved det generelle samlede inntrykket basert på saksgjennomgangen i sin helhet. Videre må det tas høyde for at det også foreligger falske negative svar. Eksempelvis viser rapporten at patruljene har håndtert initialfasen i 25 saker. I 5 saker er det svart "nei" og i de resterende 30 sakene er det svart "ikke-aktuelt". Her må det tas høyde for at det er falske negativer og at "nei"-svarene også omfatter kun en konstatering av at patruljene ikke har vært involvert i saken, jf. presiseringen som fremgår ovenfor under pkt. 2.

Av de 25 sakene, så har patruljene tatt avhør på stedet i 19 saker. Det er svart "nei" på at avhør ikke er tatt i 3 saker og "ikke aktuelt" i de 3 resterende.

Videre har patruljene foretatt tilstrekkelige kriminaltekniske undersøkelser i 14 av sakene, ikke gjort det i 2 saker og det ble ansett som ikke aktuelt i 9. Når det gjelder annen etterforskning eller sporsikring, så er dette foretatt i 12 saker, ikke gjort i 4 og ikke aktuelt i 9 saker. Patruljene har i 16 av sakene tatt lyd/bilde/film utover lydopptak av avhør, i 4 saker er det negative svar og i 5 ikke aktuelt. Disse resultatene anses som tilfredsstillende og viser etter vårt syn at det gjennomgående gjøres mye godt arbeid på stedet, både av taktisk og teknisk etterforskning.

Åstedet

I 15 saker var det tilstrekkelig sikring av åstedet, i 19 saker er det tilstrekkelig sikring av relevante bevis og i 16 saker er det tilstrekkelig foto eller film fra åstedet. Det er negative funn i henholdsvis 3 saker som mangler tilstrekkelig sikring av åsted, 2 saker som mangler tilstrekkelig sikring av relevante bevis og 2 saker som mangler tilstrekkelige film eller foto. Når det kun er aktuelt med bevissikring i initialfasen fra åstedet i om lag 1 av 3 saker i undersøkelsen, står vi igjen med få saker å vurdere kvaliteten på patruljenes arbeid i og det er vanskelig å si om disse funnene er representative for patruljene i vårt politidistrikt. Men det kan uansett tyde på at det er noen forbedringspunkter her.

Tele/data/kamera

Når det gjelder sikring av telefoner mv. som antas å ha betydning som bevis så er det gjort i 22 saker, mens det i 4 saker ikke er gjort og dette er et negativt funn. Det er gjort undersøkelser opp mot andre elektroniske spor i 13 av sakene og det er ikke gjort i 2 saker. Her presiseres det at det ikke kan utelukkes at patruljene på stedet har gjort slike undersøkelser uten funn, men det mangler i så fall notoritet om det. Notoritet om at undersøkelsene er gjort vil være viktig for å unngå spekulasjoner i ettertid og slik at man eksempelvis raskt kan utkvittere innsigelser fra forsvarer om mangelfull etterforskning. De negative funnene viser at selv om det i de fleste sakene er bra, så er det forbedringspunkter her.

Når det gjelder undersøkelser og eventuelt sikring av overvåkningsvideoer, bompasseringer osv, så viser undersøkelsen at dette er tilstrekkelig ivare tatt i de sakene der det er aktuelt (12 saker). Her har patruljene vært gode.

Fornærmede

Arbeid knyttet til fornærmede i initialfasen, er i flertallet av de sakene der det er aktuelt, utført på en god måte.

Det bemerkes likevel at når det gjelder foto/film av fornærmedes eventuelle skader, klesdrakt osv så foreligger dette i tilstrekkelig grad i 18 saker, mens det i 7 saker ikke er tilstrekkelig innhentet. Her er det en del å hente. Her kan det naturligvis heller ikke utelukkes at det er tatt bilder/film som ikke har blitt lagt inn i straffesaken av ulike grunner, herunder fordi saken ble henlagt, men funnene tyder i så fall på at det heller ikke fremgår av rapporter at slike bilder eller videoer er tatt.

Når det gjelder beskrivelse av fornærmedes tilstand i initialfasen, fremgår det også at dette ikke er tilstrekkelig i 9 saker, mens det i 22 saker anses som tilstrekkelig. Også her er det et forbedringspotensial. Det er ofte ikke så mye det er behov for, men et par linjer i politirapporten som beskriver fornærmedes tilstand (eks om hun gråt, skalv, fremstod ruspåvirket og lignende) er viktig informasjon som skal nedtegnes.

I 14 saker ble det mottatt forklaring fra fornærmede på stedet, mens det ikke ble gjort i 3 saker. I 43 saker var det ikke aktuelt. Det er viktig at patruljene prioriterer å sikre fornærmedes forklaring så tidlig som mulig, gitt at fornærmede er i stand til å avgi forklaring. Det ble tatt opptak av fornærmedes forklaringen i alle 14 sakene og det er veldig bra. Når det gjelder hvorvidt fornærmede ble tilstrekkelig informert om sine rettigheter, fremgår det at i de 14 sakene, så ble dette ikke ansett som tilstrekkelig i 2 av sakene og i 1 ble det svart ikke aktuelt. Tilstrekkelighetsvurderingen innebærer her at det ikke antas å medføre problemer med å bruke avhørene i konfrontasjonsøyemed senere. Vi kan heller ikke her se bort fra at fornærmede har fått tilstrekkelig informasjon før lydopptaket starter, men dersom det ikke er med på opptaket vil det uansett være tvil om hva fornærmede har blitt informert om. Det fremgår også at fornærmede i 3 av avhørene ikke har blitt spurt om hvor bevis kan finnes eller ønskede etterforskningskritt. Men hvorvidt dette faktisk har blitt gjort, eksempelvis etter at avhøret er avsluttet, kan vi ikke utelukke.

17 av sakene som ble gjennomgått omhandlet fornærmede under 18 år og i 12 av disse ble fornærmedes rettigheter tilstrekkelig ivaretatt. Her er det ingen negative funn idet de øvrige 5 er det svart ikke aktuelt. Dette er meget bra. Når det gjelder innhenting av informert samtykke fra fornærmede under 18 år, så er dette gjort i 4 av de 6 sakene hvor det ble ansett som aktuelt. Dette gjelder også svært få saker, men funnene kan tyde på at det her er et forbedringspotensial. I denne sammenheng minnes det om at viktigheten av å innhente fritak så tidlig mulig, gjerne allerede i initialfasen, slik at for eksempel nødvendige helseopplysninger kan bringes inn i saken så tidlig som mulig.

Mistenkte/siktede

I 19 av 21 saker ble biologiske spor som blant annet fingeravtrykk og avstryk av DNA tilstrekkelig sikret og det ble tatt blod- eller urinprøve i 18 av 20 aktuelle tilfeller. Dette er i utgangspunktet bra, selv om det er forbedringspotensialet siden det er negative funn. Men

som nevnt ovenfor, er det snakk om få saker og validiteten av det negative funnet er derfor usikkert.

Når det gjelder foto/film av mistenkte, så er det negative funn i 5 av 14 saker, og i beskrivelse av mistenktes tilstand er det negative funn i 11 av 23 saker. Det er videre notoritet rundt tilstrekkelig vurdering av mistenktes psykiske tilstand i kun 4 av 8 saker og det er mottatt forklaring fra mistenkte i kun 3 av 13 aktuelle saker. Her ser vi et mer klart forbedringspotensial. Dette er derfor et område som vi forslår tiltak på, jf. pkt 4.

I de 3 sakene hvor det ble tatt avhør av mistenkte på stedet, så er det opptak av forklaringen i 2 av sakene, og i kun 1 sak ble mistenkte foreholdt rettighetene sine på en forsvarlig måte. Videre ble mistenkte i kun 1 sak spurt om bevis og i kun 1 sak ble det innhentet samtykke om opphevelse av taushetsplikt for helsepersonell (det fremgår ikke i besvarelsene om dette er samme sak, men det er grunn til å anta det). Det er ikke innhentet samtykke til opphevelse av taushetsplikt for utvidet rusprøve og elektroniske spor i noen av sakene. Dette gjelder så få saker at det er vanskelig å trekke generelle slutninger utover at vi generelt kan si at mistenkte burde vært avhørt i flere saker initialt.

I 9 av sakene som ble gjennomgått var mistenkte under 18 år. I disse sakene ser vi at det er negative funn når det gjelder verge og verges rettigheter. Av de 4 sakene hvor det er foretatt avhør initialt, så er det ikke tilstrekkelig notoritet om at vergen har selvstendige partsrettigheter i noen av dem. Videre er verge til stede i avhøret i kun 1 av de 4 sakene og det er forsvarer til stede i kun 2 av de 4 sakene. Dette betyr at i minst 1 av sakene er det verken forsvarer eller verge til stede. Dette er bekymringsverdig siden det kan være av stor betydning for utfallet av saken at det første mistenktavhøret kan brukes i konfrontasjonsøyemed senere, selv om det i seg selv er et så lavt tall. Validiteten av funnet er åpenbart svært usikkert på dette punktet.

Vitner

Det generelle inntrykket her er bra og det vises til at det er foretatt tilstrekkelig kartlegging av mulige vitner i 41 av 43 aktuelle saker. I 10 av 13 aktuelle saker er vitner avhørt ved PPS. Det er tatt opptak av vitneforklaringene i så å si alle tilfellene (med unntak av ett avhør av totalt 79 vitneavhør).

3.3. Sporsikring

Åstedet

Der det er utført kriminaltekniske undersøkelser (utover det som eventuelt ble gjort initialt) viser funnene at dette i hovedtrekk holder god kvalitet. I 12 av 14 aktuelle saker er det utført tilstrekkelig kriminalteknisk undersøkelse og det er tilstrekkelig notoritet over sikring og behandling av spor/bevis funnet på åstedet. I 9 av 14 saker er det utarbeidet tilstrekkelig åstedsrapport. Det er negative funn knyttet til at det i flere saker mangler plantegninger og kart over åstedet. Her må det også tas forbehold at saker kan ha blitt besluttet henlagt før det er

innhentet og lagt inn i saken. Selv om hovedinntrykket som nevnt er at arbeidet holder god kvalitet viser svarene også er rom for forbedringer på dette punktet.

Fornærmede

Sporsikringen knyttet til fornærmede holder også i det alt vesentligste god kvalitet. Til de enkelte spørsmålene fremheves at i 34 av 36 aktuelle tilfeller er det foretatt rettsmedisinsk undersøkelse av fornærmede og det er i det alt vesentlige tilstrekkelig kvalitet over utfylling av sporsikringsjournalen og alle rapportene er forelagt rettsmedisinsk kommisjon for kvalitetskontroll. Dette anser vi som gode og tilfredsstillende funn.

Mistenkte/siktede

Sporsikringen av biologiske spor relatert til mistenkte er tilstrekkelig i 17 av 19 sakene hvor dette ble ansett som et relevant etterforskningskritt, noe som må anses som tilfredsstillende. Imidlertid mangler det DNA-prøve til etterforskningsregisteret i 12 av 38 aktuelle saker, og her er det åpenbart et klart forbedringspotensial.

Elektroniske spor

Undersøkelsen viser at i all hovedsak er relevante elektroniske bevis sikret og politirapportene om dette er gode. Det er et par negative funn her også, som selvsagt kan forbedres, men hovedinntrykket er at kvaliteten her er tilfredsstillende.

Biologiske spor

Rapportene er på dette området også i det vesentlige gode. Det er imidlertid påvist at det mangler resultatet av rusmiddelundersøkelsen fra fornærmede i 6 av 28 aktuelle saker og i 2 av 17 saker når det gjelder mistenkte. Tallene viser at det her er forbedringspotensial, men det tas forbehold om at enkelte av undersøkelsene kan ha blitt avlyst fordi bevissituasjonen uansett er slik at sakene blir henlagt. I så fall er det en fornuftig bruk av ressurser.

3.4. Tilrettelagt avhør

Det er avholdt tilrettelagt avhør i totalt 6 av sakene som ble undersøkt. Her fremgår det i spørreskjemaet at det for 9 saker er svart nei/negativt. Det presiseres at dette er falske negative svar. Vi fant ingen saker ved gjennomgangen hvor det burde ha vært tatt tilrettelagt avhør, men ikke gjort. Her var vi ikke tilstrekkelig oppmerksomme på forskjellen mellom "nei" og "ikke aktuelt" i starten av saksgjennomgangen som nevnt ovenfor.

Kvaliteten på arbeidet som er gjort på dette feltet er generelt god og vurderingene knyttet til oppnevning av forsvarer er gode. Dette er vi svært fornøyde med.

I svarene fremgår at det er 1 sak hvor siktede ikke ble gitt mulighet til kontradiksjon før tiltale ble tatt ut, men dette svaret er feil/falskt negativt. Ved en nærmere analyse av tallene fremgår

det at det kun er tatt ut tiltale i 1 av de 6 sakene hvor det er avholdt tilrettelagt avhør og for denne saken ble siktedes rett til kontradiksjon ivaretatt.

3.5. Politiavhør og avhørsrapporter

Statsadvokatens generelle oppfatning er at politiet gjennomfører gode politiavhør, nærmest uavhengig hvor i etterforskningsfasen man befinner seg og hvem som blir avhørt. Det er dog registrert enkelte funn knyttet til innholdet i avhør av fornærmede og prosessuelle aspekter ved vitneavhør som vi særlig vil knytte noen kommentarer til.

Fornærmede

Undersøkelsen avdekket at politiet jevnt over er gode på å gjennomgå formalia for fornærmede i samsvar med lov og instruks (92 % av tilfellene var dette tilfredsstillende). Der hvor det var mulig ble samtlige avhør tatt på lyd, men det var kun i 40 % av tilfellene hvor avhøret også var tatt med bildeopptak.

Hva gjelder innholdet av avhør av fornærmede blir foranledningen og tid/sted godt belyst. Det er dog et forbedringspotensial på å få opplyst nærmere tvangshandlingen, den seksuelle aktiviteten og særlig fornærmedes egen opptreden ytterligere. I 17 % av tilfellene hvor det var aktuelt var tvangshandlingen/tilstanden ikke tilstrekkelig belyst. For den seksuelle aktiviteten var den ikke tilstrekkelig belyst i 13 % av tilfellene og for fornærmedes egen opptreden var den ikke tilstrekkelig belyst i 14,9 % av tilfellene hvor det var aktuelt. Det gjelder både i de sakene som er kodet som vold/trusler, men også i de sakene som er kodet som bevisstløs/ute av stand. Dette er sentrale momenter ved vurderingen av skyldspørsmålet, og som avhører må være særlig bevisst på å få opplyst under avhøret. Det forutsettes at politiet har fokus på dette i fremtidige avhør.

På den annen side bar avhørene preg av å få godt frem omstendigheter rundt mulig sikring av biologiske spor, andre tekniske spor og om det er personer/omstendigheter som er egnet til å belyse et hendelsesforløp. Her var det kun i 4,4 % av de aktuelle tilfellene hvor det ikke var tilstrekkelig belyst, noe som anses som svært tilfredsstillende.

Avhørsrapporten – fornærmede

I 29 av sakene fremgikk det av avhørsrapporten at den var skrevet kronologisk (rapporten skrevet slik det fremgår i hvilken rekkefølge opplysningene kom). I 13 av sakene fremgikk at den var skrevet tematisk. I 18 av sakene har vi svart "ikke aktuelt". I denne sammenheng omfatter det de rapportene hvor det ikke fremgikk innledningsvis om den var skrevet kronologisk eller tematisk. Vi hadde ikke kapasitet til å gå inn og lytte igjennom alle avhørene og vet derfor ikke i hvilken rekkefølge opplysningene kom frem. Ved en nærmere gjennomgang av enkelte av lydfilene hørte også at det ikke var samsvar mellom det som var skrevet i rapporten og det som fremkom i avhøret. Eksempelvis var det ett tilfelle hvor det stod i avhørsrapporten at den var nedtegnet kronologisk uten at det var tilfellet. Her er det et klart forbedringspotensial.

Uavhengig av om rapporten var kronologisk eller ikke så manglet det i de fleste sakene tidshenvisninger – i 82 % av tilfellene forelå det ikke tidshenvisning i de sakene hvor det var aktuelt. Fravær av tidshenvisninger medfører utfordringer til hvordan rapporten kan brukes aktivt i retten da det vil være svært krevende for aktor å få oversikt over hvor opplysningene fremgår i lydfilene - særlig i de tilfellene hvor rapporten ikke er kronologisk.

Hva gjelder notoritet i avhørene så var det svært tilfredsstillende resultater knyttet til både i) eventuelle rettelser eller tilføyelser ved gjennomlesing av avhøret og ii) vedrørende opplesing/gjennomlesing og vedtagelse av forklaringen.

Mistenkte/siktede

Ved avhør av mistenkte/siktede må formalia være gjennomgått i samsvar med lov og instruks. Undersøkelsen viser at politiet etterstreber dette, og det var kun i 4,4 % av tilfellene hvor formalia ikke var gjennomgått på en tilfredsstillende måte.

I 100 % av tilfellene var relasjonen til fornærmede og foranledningen til gjerningen tilstrekkelig belyst. Det anses som meget positivt. Også hva gjelder de objektive og subjektive vilkår så var de tilstrekkelig belyst i nærmest samtlige tilfeller – det var kun i to av tilfellene hvor temaene ikke var godt nok opplyst. Resultatene viser at politiet i avhørssituasjonen med den mistenkte har fokus på få opplyst vilkårene som kan belyse spørsmålet om skyld, herunder også subjektiv skyld. En noterer seg for øvrig at disse temaene er bedre opplyst i tilknytning mistenkte/siktede avhør, enn hva som var tilfellet ved avhør av fornærmede.

På den annen side merker en seg at politiet har et forbedringspotensiale ved spørsmål om mistenkte/siktede har vitner en ønsker avhørt eller om det er andre etterforskningskritt som ønskes gjort. Her var det tilstrekkelig belyst i kun 61,7 % av tilfellene hvor det var aktuelt – noe som ikke kan anses som tilfredsstillende.

Særlig om mistenkte/siktede under 18 år

I 10 tilfeller var mistenkte under 18 år på gjerningstidspunktet, og i ett av tilfellene var verge ikke varslet om avhøret. Videre registreres det at verge ikke var til stede ved tre av tilfellene, og i flere av sakene fremgikk det ikke klart at politiet ga vergen partsrettigheter før, under og etter avhøret (83,3 % av tilfellene). Det var også kun i 50 % av tilfellene tilstrekkelig notoritet på om verge var varslet. I disse sakstypene må politiet innarbeide rutiner/sjekklistor som sikrer tilstrekkelig notoritet omkring kontakt med vergen(e). Dette samsvarer med funn også fra initialfasen. Men også her dreier seg om å få saker totalt slik at validiteten av funnene er usikker.

Avhørsrapporten – mistenkte/siktede

Statsadvokaten bemerker at det er en tilsvarende tendens hva gjelder avhørsrapporten for mistenkte/siktede som for fornærmede, nemlig at den er skrevet kronologisk (i 66,6 % av tilfellene der hvor det var aktuelt), men at tilnærmet ingen av avhørsrapportene inneholdt

tidshenvisninger til hvor i DVD/lydfilen sentrale opplysninger fra avhøret er omhandlet – kun i 6 % av tilfellene.

Også for disse rapportene var det god notoritet om eventuelle rettelser/tilføyelser (95,3 %) og opplesing/gjennomlesing (100 %).

Vitner

Undersøkelsen viser at det er 133 vitneavhør som er gjennomgått. I all hovedsak ble den som skulle avhøres orientert om sine prosessuelle rettigheter. I noen saker så vi imidlertid at ikke alle vitnene ble gjort kjent med konsekvensene dersom man ikke overholdt vitneansvaret (at det er straffbart bevisst å lyve eller holde tilbake informasjon som kan være av betydning for straffesaken). Videre var det også noen få tilfeller hvor avhører "stresset" seg gjennom rettighetene slik at en satt igjen med en usikkerhet ved om den avhørte faktisk forstod rettighetene sine. Av 133 gjennomgåtte vitneavhør var formalia ikke gjennomgått i samsvar med lov og instruks i 13 av sakene (9,77 %). Unntakene var dog få slik at kan ikke se at dette er noe generell systemsvikt. Allikevel tyder funnet på at politiet må ha fokus på rettighetene i avhørssituasjonen, og at det er et viktig forbedringspunkt i fremtidige avhør.

Temaene vitnene skulle forklare seg om var tilstrekkelig belyst i 95,5 % av sakene. Det illustrerer at avhører kjenner saken godt og har oppmerksomhet på hvilke temaer som er sentrale å få opplyst i det enkelte avhør.

3.6. Etterforskningsledelse

Etterforskningsplan

En etterforskningsplan tjener flere formål. Det vises blant annet til riksadvokatens rundskriv nr.1/2020: Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i 2020 s.7, hvor følgende hitsettes; *"En tidlig og formålsstyrt avgrensning av etterforskningen, herunder ved bruk av etterforskningsplaner, bidrar til redusert tidsbruk."*

Det forelå etterforskningsplan i 83 % av sakene, hvorav 78 % av disse oppfylte de krav som følger av riksadvokatens brev og retningslinjer for bruk av etterforskningsplan fra Politidirektoratet. I all hovedsak var det opprettet etterforskningsplan i Indicia. Til tross for at det var opprettet adekvate hypoteser i 86 % av tilfellene, så var flere av hypotesene ikke tilpasset den enkelte sak, og en fikk en fornemmelse av at hypotesene var oppstilt rutinemessig. Det var også indikasjoner på at hypotesene ikke var tilpasset etterforskningen underveis, ei heller endret ut fra den fortløpende og konkrete bevissituasjonen. Hypotesene var på denne bakgrunn i nærmest samtlige saker ikke vedlikeholdt på en tilstrekkelig måte. Politiet må følgelig tilstrebe en forbedring på dette området.

I flere av sakene hvor det var opprettet etterforskningsplan var denne vedlikeholdt av politifaglig etterforskningsleder ved 73,4 % av tilfellene og/eller av påtalefaglig etterforskningsleder i 61,5 % av tilfellene. Etterforskningsplanen bar i flere av tilfellene preg av

å være et notoritetsverktøy, og ikke et ledelsesverktøy. Det er viktig at politiet setter seg inn i de krav som stilles til en etterforskningsplan, og at man bruker denne som et aktivt verktøy under den konkrete etterforskningsledelsen. Vi sitter med klart inntrykk av at påtale er mer integrert i etterforskningen enn det som kommer til syne via etterforskningsplanen.

Øvrig etterforskningsledelse

FSI bistod i initialfasen ved 40 % av tilfellene, hvor det av disse var reell politifaglig ledelse i 94 % av sakene og i 83 % var det reell integrert påtalefaglig etterforskningsledelse. I disse sakene ble det gjennomført flere gode etterforskingsskritt som blant annet gode avhør på stedet og sikring av relevante spor.

Videre var det kun i 61,6 % av tilfellene hvor det forelå slik notoritet, noe som ikke kan anses som tilfredsstillende. Påtale må etterstrebe å ha notoritet rundt sin påtalefaglige etterforskningsledelse da vi har mistanke om at påtale er mer integrert enn det resultatene viser. Et enkelt tiltak vil være å innarbeide gode rutiner hos påtale ved opprettelse av e-plan.

I 2 av sakene var det etterforsket med tanke på omvendt voldsalarm (OVA) og kontaktforbud. Mens i 58 av sakene vet vi ikke om det forelå slik etterforskning. Disse tallene må ses i sammenheng med relasjonen mellom fornærmede og mistenkte, da det må legges til grunn at OVA i praksis vil være relevant der det er familierelasjoner eller annen nær tilknytning mellom partene. Som det fremgår under pkt. 3.1. så gjaldt kun 4 av sakene voldtekt i familien. Men uansett viser undersøkelsen at det er fravær av notoritet om vurderingene. Det vises i denne sammenheng til riksadvokaten rundskriv om mål og prioriteringer pkt.v "prioritering ved iverksettelse og gjennomføring av etterforskning" (s.15) hvor det fremgår at "*Statsadvokatene må følge opp pålegget til påtalemyndigheten i politiet om å intensivere bruken av kontaktforbud med elektronisk kontroll og økt bruk av besøksforbud*".

For øvrig bemerkes det at sakene i all hovedsak er redigert på en tilfredsstillende måte (96,6 %).

3.7. Fremdrift

Riksadvokaten har i sine mål og prioriteringer gitt blant annet alvorlig seksuallovbrudd, herunder misbruk og overgrep mot barn på internett, prioritet i 2020 som i flere foregående år.

Undersøkelsen viser at det i nær halvparten av de gjennomgåtte sakene (29 saker) er lang saksbehandlingstid (mer enn 130 dager), og at 33 av sakene har ligget ubehandlet i perioder. Fra tid fra anmeldelse til påtaleavgjørelse var 5 % av sakene behandlet i intervallet 1 til 30 dager, 45 % behandlet mellom 31 til 130 dager, 23 % behandlet i intervallet 131 til 180 dager, 17 % behandlet i intervallet 181 til 365 dager og 10 % behandlet over 365 dager.

Det var ved flere av disse tilfellene vanskelig å finne årsaken til manglende fremdrift. Politiet sender i stor grad anmodninger om ekstern bistand innen rimelig tid (77,2 %) og besvarer henvendelser fra forsvarer/bistandsadvokat innen rimelig tid (85,7 %). Det er heller ingen

indikasjoner som tyder på at den manglende fremdriften skyldes at man venter på svar fra ulike analyser (internt eller eksternt). Dette punktet må ses i sammenheng med etterforskningsledelse og etterforskningsplan, hvor det understrekes viktigheten av å ha notoritet på hvorfor saken blir liggende ubehandlet over tid.

3.8. Påtalearbeid

I 80 % av tilfellene var siktelsen subsumert under riktig lovbestemmelse og straffalternativ, mens grunnlaget i siktelsen var tilstrekkelig utformet i 95 % av tilfellene. Videre noteres det at for 94 % av tilfellene var endelig påtalevedtak i samsvar med innstillingen og av de 12 sakene som ble sendt statsadvokaten for klagebehandling ble ingen av dem omgjort av overordnet påtalemyndighet. Det var for øvrig ingen saker av de som ble gjennomgått og som ikke er blitt klagebehandlet, hvor statsadvokaten umiddelbart tenkte at saken burde hatt en annen avgjørelseskode. Dette viser at påtalemyndigheten i politiet utviser et godt juridisk skjønn og kvalitet i sitt påtalearbeid.

4. Analyse og vurdering av resultatene i regionen

I denne undersøkelsen har statsadvokaten gått igjennom 60 saker og vi mener at vi har fått et godt oversiktsbilde av status i politidistriktet på dette saksfeltet.

Gjennomgående er det etter vår oppfatning mye godt etterforsknings- og påtalearbeid. Den positive opplevelsen bekrefter hovedinntrykket fra tidligere inspeksjoner, senest fra inspeksjonen av SO-BVA i 2019. Det er således få overraskelser som er blitt avdekket. Ved å sammenligne de funn som nå er gjort med rapporten fra kvalitetsundersøkelsen av voldtektssaker i 2016, så er det heller ingen vesentlige avvik. Det synes som at det generelle positive inntrykket i 2016 fremdeles kan konstateres, men naturligvis med enkelte mindre forbedringspunkter. Sakene har generelt mindre liggetid nå enn i 2016, og det synes som at kvaliteten på etterforskningen og de enkelte etterforskingsskritt i hvert fall ikke er dårligere i 2019 enn tidligere.

Vi så heller ingen markante ulikheter mellom sakene som kom fra de tidligere fylkene Vestfold, Telemark og Buskerud.

Når det gjelder saksbehandlingstiden i voldtektssakene i 2019, vet vi at politidistriktet har jobbet aktivt med å nedarbeide restanser, herunder ved at de opprettet et restanseprosjekt, og dette synes å ha gitt resultater. Noen av restansesakene ble omfattet av undersøkelsen og disse har derfor gitt utslag på særlig lang saksbehandlingstid. Halvparten av sakene ble ikke påtalegjort innen fristen på 130 dager og dette omfatter også en betydelig andel av saker som ble anmeldt i 2019. Vi er kjent med fra tidligere inspeksjoner at ressursituasjonen i politidistriktet er en medvirkende årsak til den totale saksbehandlingstiden, men det kan etter vår oppfatning ikke svare for saksbehandlingstiden/manglende fremdrift alene. En mer

målrettet og styrt etterforskning vil kunne bidra til bedre ressursutnyttelse av den etterforskningskapasitet som faktisk er tilstede. God og riktig bruk av etterforskningsplaner er et viktig verktøy for å oppnå dette og her mener vi at politidistriktet fortsatt har et forbedringspotensial.

Positive funn som trekkes frem er at den generelle kvaliteten på arbeidet er god, både initialt og i den videre etterforskningen. Det vises her til at i ingen av sakene som var gjenstand for klagebehandling ble klagen tatt til følge. Dette tyder på at både etterforskningen og påtalearbeidet holder god kvalitet. Videre fant vi ingen henlagte saker hvor vi umiddelbart tenkte at her burde det vært reist tiltale eller her burde saken blitt etterforsket mer. Dette er et tegn på god kvalitet. Men det betyr selvsagt ikke at det ikke finnes forbedringspunkter. Det vises til at kravet om høy kvalitet i straffesaksarbeidet er en innsatsforpliktelse og ikke en resultatforpliktelse, jf. riksadvokatens kvalitetsrundskriv nr. 3/2018 punkt 7.

Det er videre positivt at det i samtlige saker hvor det er aktuelt er opprettet etterforskningsplaner. I forbindelse med kvalitetsundersøkelsen i 2016 konkluderte statsadvokaten med at det manglet e-planer i flere saker, og dette var et særskilt negativt område som ble avdekket. Nå er statsadvokatens oppfatning at politiet har hevet seg på dette området, men som nevnt ovenfor er det fremdeles et forbedringspotensial når det gjelder anvendelsen av planene under den løpende etterforskningen.

Det presiseres at mange av de vurderingene som er gjort er basert på statsadvokatens individuelle skjønn etter gjennomgangen av den enkelte sak, og disse vurderingene vil kunne variere mellom ulike statsadvokater og ulike embeter uavhengig av undersøkelsens veileder. De enkelte funnene må derfor tolkes med en viss varsomhet. Videre må det også tas høyde for at selv om undersøkelsen har vært grundig i den forstand at det er mange temaer som er belyst, så har den også vært overfladisk, i den forstand at vi ikke har hatt kapasitet til å gå helt i "dypden" på alle temaene. Det har eksempelvis ikke vært anledning til å lytte igjennom alle lydavhør i sin helhet for å høre om det har blitt stilt flere spørsmål eller om det har kommet flere opplysninger enn det som er nedtegnet i avhørsrapporten.

Basert på undersøkelsen vil vi fremheve følgende områder hvor politiet bør særlig tilstrebe en forbedring i arbeidet med voldtektssaker;

- I) Initialfasen:
 - i) Avhør på stedet av mistenkte og fornærmede når det er forsvarlig
 - ii) Notoritet rundt vurdering av om avhør er forsvarlig eller ikke, herunder beskrivelse av tilstanden til mistenkte og fornærmede samt bilde/film der det er forsvarlig
- II) Videre etterforskningsfasen:
 - i) Politiavhør av fornærmede; utdyping av det objektive gjerningsinnholdet
 - ii) Gjennomgang av formalia i vitneavhør
 - iii) Tidshenvisninger i avhørsrapporter
 - iv) Etterstrebe bedre bruk av etterforskningsplan som et dynamisk dokument, herunder også for hypoteser - styringsverktøy

Det vises for øvrig til de enkelte funn, vurderinger og anbefalinger under de enkelte punktene.

5. Forslag til tiltak og bruk av funnene i statsadvokatens fagledelse i politidistriktet

Som nevnt over er vi i all hovedsak godt fornøyd med resultatene av undersøkelsen. Det foreligger ingen systematiske negative funn som tyder på systemsvikt eller som krever særlige omfattende tiltak etter vårt syn. De konkrete punktene vi har påpekt ovenfor i punkt 4, samt under de enkelte temaene i punkt 3, antas å kunne forbedres ved relativt enkle grep.

Vi vil arrangere en fagdag med jurister og etterforskere (SO og FSI) og patrulje (PPS) tidlig høst 2020 hvor vi vil presentere funnene i undersøkelsen. Deretter ser vi for oss at vi følger opp arbeidet med de konkrete forbedringspunktene med en oppfølging/inspeksjon seks måneder etter fagdagen for de ulike enhetene.

Vibeke Gjøslien Martins

Statsadvokat

Andreas Christiansen

Statsadvokat

Vedlegg:

Vestfold, Telemark og Buskerud statsadvokatembeters bestillingsbrev av 18. desember 2019

8. Vedlegg

[Riksadvokatens brev 21. desember 2018 "Riksadvokatens føringer for statsadvokatenes fagledelse i 2019"](#)

[Riksadvokatens brev 9. april 2019](#) "Handlingsplan mot voldtekt 2019-2022 – Statsadvokatenes kvalitetsundersøkelse 2020 – voldtekt"

[Riksadvokatens brev 21. juni 2019](#) "Kvalitetsundersøkelsen 2020 – oppdragsbrev"

[Riksadvokatens brev 21. juni 2019](#) "Kvalitetsundersøkelsen 2020 – medvirkning"

["Veileder til statsadvokatenes undersøkelse av kvalitet i politiets etterforskning"](#) Tema for 2020: Prioriterte voldtektssaker"

[Riksadvokatens mal 18. desember 2019](#) "Bestillingsbrev politidistrikt"

[Riksadvokatens agenda](#) til erfaringsseminar 9. mars 2020

[Riksadvokatens mal 24. februar 2020](#) regional rapport